

Karolina Giel

**Praktyka frazeodydaktyczna
na przykładzie nauczania
języka chorwackiego
polskich studentów
kroatystyki**

Poznań 2016

RECENZENT

prof. dr hab. Mieczysław Balowski

KOMITET REDAKCYJNY

*dr hab. Bogdan Hojdis, prof. UAM dr hab. Izabela Lis-Wielgosz,
prof. dr hab. Elżbieta Nowicka (przewodnicząca), dr hab. Marek Osiewicz*

ADIUSTACJA:

Zespół

PRZYGOTOWANIE EDYCJI CYFROWEJ:

*Roch Burandt, Paweł Kaczmarczyk,
Mateusz Prętki*

© Copyright by Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Poznań 2016

WYDANIE PIERWSZE CYFROWE

ISBN 978-83-65666-16-1

Spis treści

Wstęp	5
1. Cel opracowania	5
2. Terminologia	6
3. Metodologia	9
4. Podstawa materiałowa	9
5. Układ opracowania	11
1. Zagadnienie frazeodydaktyki w opracowaniach z zakresu językoznawstwa, dydaktyki ogólnej i glottodydaktyki	14
2. Stałe związki frazeologiczne w podręcznikach i zeszytach ćwiczeń przeznaczonych do nauki języka chorwackiego jako obcego	33
2.1. Charakterystyka zasobu	33
2.2. Opinie lektorów na temat obecności frazeologii w podręcznikach	36
2.3. Sygnalizowanie frazeologiczności połączeń wyrazowych	41
2.4. Charakterystyka podręczników i zeszytów ćwiczeń do nauki języka chorwackiego	45
2.5. Rozkład idiomów w podręcznikach i zeszytach ćwiczeń	105
2.6. Optimum frazeologiczne	107
2.6.1. Kryterium doboru jednostek	108
2.6.2. Podstawa opracowania optimum	110
2.6.3. Liczba i rodzaj jednostek	112
3. Znajomość idiomów chorwackich na różnych poziomach nauczania (od drugiego do piątego roku nauczania studentów filologii chorwackiej IFS UAM) – ocena wyników testów	133
4. Eksperyment dydaktyczny i ocena wyników nauczania idiomów chorwackich ...	160
5. Ocena znajomości chorwackich i polskich związków frazeologicznych oraz ich ekwiwalentów wśród studentów filologii chorwackiej	182
5.1. Wyniki kartkówek	185
5.2. Wyniki kolokwiiów	187
5.3. Wyniki prac pisemnych	193
Podsumowanie i wnioski	202
Bibliografia	207
Aneks	224

Załącznik nr 1. Ankieta testująca znajomość związków frazeologicznych w opinii chorwackich studentów kierunków filologicznych	224
Załącznik nr 2. Znajomość związków frazeologicznych wśród studentów chorwackich	233
Załącznik nr 3. Zaproponowane przez chorwackich studentów synonimy związków frazeologicznych	245
Załącznik nr 4. Ankieta testująca częstość użycia związków frazeologicznych w opinii polskich studentów slawistyki	252
Załącznik nr 5. Lista idiomów sporządzona na podstawie materiałów dydaktycznych do nauki języka chorwackiego jako obcego	258
Załącznik nr 6. Umieszczenie związków frazeologicznych w poszczególnych materiałach dydaktycznych do nauki języka chorwackiego jako obcego	275
Załącznik nr 7. Formularz testujący znajomość chorwackiej frazeologii wśród studentów filologii chorwackiej IFS UAM	293
Załącznik nr 8. Przykładowe ćwiczenia frazeologiczne, wykorzystywane podczas eksperymentu dydaktycznego	294

Wstęp

1. CEL OPRACOWANIA

Głównym celem niniejszego opracowania jest określenie roli stałych związków frazeologicznych¹ (idiomów) w nauczaniu języka chorwackiego w Polsce oraz ocena efektywności ich nauczania. W glottodydaktyce słowiańskiej rzadko zajmowano się tematyką frazeologii w procesie nauczania języka obcego, a sama frazeodydaktyka² jest bardzo młodą dyscypliną dydaktyki ogólnej. Poza celem głównym zamierzam zrealizować również cele bardziej szczegółowe.

Przede wszystkim chciałabym ustalić zasób stałych związków frazeologicznych w 21 publikacjach przeznaczonych do nauki obcokrajowców języka chorwackiego. Sporządzę ich listy wraz z polskimi odpowiednikami, ustalę ich obecność w słownikach języka chorwackiego, określę lokalizację i sposób prezentacji w danym podręczniku, a także poinformuję o ich frekwencji w podręcznikach. Zwrócę uwagę na założenia metodyczne preparacji tekstów glottodydaktycznych oraz ustalania minimum³ frazeologicznego w dydaktyce języka chorwackiego jako obcego. Na podstawie testów zbadam znajomość polskich i chorwackich idiomów wśród studentów kroatystyki. Jednym z celów jest ustalenie poprzez testowanie znajomości idiomów chorwackich w poszczególnych rocznikach studentów filologii chorwackiej w Instytucie Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Przedstawię także założenia i sposób przeprowadzenia eksperymentu dydaktycznego, który miał na celu szersze wprowadzenie frazeologii do procesu nauczania języka chorwackiego jako obcego w Instytucie Filologii Słowiańskiej UAM. Prezentuję ćwiczenia, sonduję opinię studentów oraz innych lektorów, a także oceniam umiejętność oddawania przez polskich studentów ekwiwalentów wybranych idiomów polskich w języku chorwackim. Przedstawiam także najczęściej popełniane przez studentów błędy i wskazuję, co sprawia im największą trudność.

¹ W rozumieniu S. Skorupki. S. Skorupka, *Wstęp*, [w:] *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, tom I, Warszawa 1987, s. 6.

² Termin *frazeodydaktyka* jest szerzej stosowany dopiero od kilku lat – zob. w tej sprawie początek rozdziału pierwszego.

³ W dalszej części tekstu będę się posługiwać terminem *optimum frazeologiczne*. Opisuję tę kwestię szerzej w rozdziale drugim.

2. TERMINOLOGIA

W tekście posługuję się terminem **frazeologizm** lub **związek frazeologiczny** w następującym znaczeniu:

– „związki wyrazowe, których znaczenie nie wynika ani z sumy znaczeń komponentów, ani ze znaczenia żadnego z komponentów rozpatrywanych oddzielnie (...);

– związki wyrazowe, których znaczenie wynika wprawdzie z sumy znaczeń komponentów, ale co najmniej jeden z tych komponentów ma znaczenie osobliwe, nie przysługujące mu w luźnych, doraźnych połączeniach z innymi wyrazami (...)⁴.

„Związki frazeologiczne są charakteryzowane przez następujące właściwości:

– nieciągłość kształtu jednostki występującej w realizacji tekstu;

– właściwy każdemu frazeologizmowi zakres zmienności składu morfemowego lub składu leksemowego w realizacjach tekstowych;

– wchodzenie w relację kształtowej tożsamości komponentów związku frazeologicznego z wyrazami będącymi samodzielnymi jednostkami słownikowymi;

– brak symetrii między planem treści a planem wyrażania nie dający się opisać za pomocą reguł kategoryalnych;

– przynależność większości związków frazeologicznych do systemu tzw. wtórnej nominacji, tzn. uzależnienie ich użycia nie tylko od celów przekazu informacji w określonym kodzie, ale też od innych celów pragmatycznych (...)⁵.

Warto jednakże zaznaczyć, iż badania A. M. Lewickiego przyniosły nowe spojrzenie na kryteria frazeologiczności związków wyrazowych. Zauważył on, iż związkiem frazeologicznym jest każda jednostka, którą cechuje nieciągłość, nieregularność i utrwalenie społeczne⁶.

Podsumowując możemy uznać, że stałe związki frazeologiczne to „połączenia wyrazowe ustabilizowane, semantycznie jednolite, których znaczenia nie są sumą znaczeń wyrazów składowych (...). Związki tego rodzaju są odtwarzane z pamięci, a nie tworzone na nowo⁷. W obrębie stałych związków frazeologicznych spotykamy się ponadto z idiomami, maksymami, powiedzonkami, przysłowiami i sentencjami. Z podanego wyboru w moim opracowaniu omawiam idiomy, przysłowia i powiedzenia. **Idiom** to „dwu- lub kilkuwyrazowa ustalona konstrukcja językowa, której znaczenia nie da się wyprowadzić ze znaczenia poszczególnych wyrazów składających się na tę konstrukcję⁸. **Przysłowie** to „krótkie zdanie (...), często w formie wierszowanej, tradycyjnie powtarzane, wyrażające jakąś myśl ogólną (sentencję, wskazówkę, przestrożę) (...). Przysłowia ujmują treść zazwyczaj w sposób konkretny i obrazowy⁹. **Powiedzenia** są „krótkie, dowcipne, złośliwe (...), często o treści aforystycznej¹⁰.

Dla potrzeb tego studium posługuję się ponadto podziałem formalnym związków frazeologicznych, który jest oparty na klasyfikacji typologicznej A. M. Lewickiego z 1986 r.

⁴ S. Bąba, *Twardy orzech do zgryzienia czyli o poprawności frazeologicznej*, Poznań 1986, s. 8-9.

⁵ A. M. Lewicki, A. Pajdzińska, B. Rejakowa, *Z zagadnień frazeologii. Problemy leksykograficzne*, Warszawa 1987, s. 6.

⁶ A. M. Lewicki, *Zakres frazeologii*, Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców 4, 1992, s. 27.

⁷ J. Kwiek-Osiowska, *ABC polskiej gramatyki*, Warszawa 1992, s. 94.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

Jest to podział na jednostki gramatycznie kompletne (tu: frazy) oraz jednostki fragmentaryczne: wyrażenia (rzeczownikowe, określające), zwroty (związku głównego, grupy werbalnej) i wskaźniki frazeologiczne¹¹.

W drugim rozdziale opracowania używam także terminu **frazem**. Za frazemy uznaję „elementy językowe, które w danej sytuacji dla nazwania określonego potencjału treściowego zostały przez mówiącego *odtworzone*, a nie *utworzone* [podkreślenie – W. Ch.] z doraźnie dobieranych jeden do drugiego elementów”¹². Są to „połączenia wyrazów, stanowiące konteksty stałe, jednostronnie uzależniające realizację wyjątkowego znaczenia wyrazu semantycznie realizowanego”¹³. Frazemy bardzo rzadko są rejestrowane w słownikach frazeologicznych, a ich podstawową cechą dystynktywną jest odtwarzalność w stałym, niezmiennym składzie. Upraszczając możemy powiedzieć, iż frazemem jest każdy frazeologizm nieidiomatyczny. Frazematyka zajmuje się więc badaniem nie tylko frazeologizmów w tradycyjnym rozumieniu, ale też innych połączeń wyrazowych takich, jak np. przysłowia, porzekadła, terminy złożone, aforyzmy, skrzydlate wyrażenia itd.¹⁴

Oprócz tego posługuję się w tekście terminem **porównanie frazeologiczne**¹⁵, pod którym rozumiem szczególny typ porównań, scharakteryzowanych przez W. Wysoczańskiego¹⁶, tj. takich, w których nastąpiło zatarcie bądź całkowita utrata konkretności (przejawiającej się w wyrażaniu indywidualnych właściwości obiektu charakteryzowanego w członie porównywanym), a co za tym idzie – zmiany semantyczno-strukturalne. Powstałe w rezultacie tych przesunięć zleksykalizowane porównania wyrażają własności uogólnione, tj. typowe dla różnych obiektów danej klasy lub dla obiektów innych klas. Funkcją tych konstrukcji jest uwydatnienie właściwości zjawiska poprzez wskazanie na podobieństwo do innego¹⁷. S. Skorupka zaliczał porównania frazeologiczne do pogranicza frazeologii stałej i łączliwej i przyznawał, że wyrażenia i zwroty porównawcze są „ogromnie wieloznaczne”¹⁸. Jest to powód, dla którego porównania frazeologiczne nie są odnotowywane w polskich słownikach frazeologicznych.

Warunkiem uznania danego chorwackiego połączenia wyrazowego za stały związek frazeologiczny było jego odnotowanie w jednym z dwóch najważniejszych chorwackich słowników frazeologicznych¹⁹.

W chorwackiej tradycji lingwistycznej przez długi czas funkcjonował termin *frazologizam*, który odpowiadał znaczeniem polskiemu ‘frazeologizmowi’. W 1980 r. M. Popović w artykule pt. *O frazemu i zamjenljivosti njegovih elemenata* zaproponował, by

¹¹ A. M. Lewicki, *Składnia związków frazeologicznych*, Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, t. 40, 1986, s. 82.

¹² W. Chlebda, *Elementy frazematyki. Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*, Opole 1991, s. 25.

¹³ A. M. Lewicki, *Wprowadzenie do frazeologii syntaktycznej: teoria zwrotu frazeologicznego*, Katowice 1976, s. 13.

¹⁴ W. Chlebda, op. cit., s. 168.

¹⁵ W chorwackiej terminologii lingwistycznej występują one pod nazwą: *poredbeni frazemi*.

¹⁶ „...za porównanie zleksykalizowane należy uznać porównanie, którego prototyp posiadał strukturę porównania i które w następstwie przekształceń stanowi jedność strukturalno-znaczeniową i funkcjonalną. Poza tym porównanie zleksykalizowane wyróżnia od innych typów porównań ogólnonarodowa ich znajomość, ustaloność ich składu leksykalnego oraz zawarta w nich symbolika ogólnonarodowa.” W. Wysoczański, *Językowy obraz świata w porównaniach zleksykalizowanych na materiale wybranych języków*, Wrocław 2005, s. 29.

¹⁷ J. Sławiński (red.), *Słownik terminów literackich*, Wrocław 2002, s. 411.

¹⁸ S. Skorupka, *Wieloznaczność związków frazeologicznych*, Poradnik Językowy 1976, z. 5, s. 221.

¹⁹ A. Menac, Ž. Fink-Arsovski, R. Venturin, *Hrvatski frazeološki rječnik*, Zagreb 2003 oraz: J. Matešić, *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb 1982.

wprowadzić do użycia nowy wyraz: *frazem* i stosować go jako synonim dotychczasowych terminów: *frazeologizm* oraz *frazeološka jedinica* (dosł. ‘jednostka frazeologiczna’). Napisał on: „Shvatimo li frazeologiju kao (...) n a u k u [wszystkie podkreślenia – M. P.] o frazeološkom s i s t e m u (...), zašto da ne govorimo o f r a z e m u, kad dio lingvistike – fonologija – barata fonemima, dio lingvistike – morfologija – barata morfemima, dio lingvistike – leksikologija – barata leksemima, dio lingvistike – stilistika – barata stilemima, dio lingvistike – semasiologija – sememima?”²⁰.

W tamtym czasie terminem *frazem* w znaczeniu frazeologizmu nie posługiwało się zbyt wielu chorwackich językoznawców, jednak grono jego zwolenników szybko zaczęło rosnąć. Współcześnie jest on powszechny i używany przez wszystkich chorwackich frazeologów. Jego synonimem jest *frazeološka sveza* (dosł. ‘związek frazeologiczny’). A. Menac podaje jego następującą definicję:

„U *frazeološkim svezama* [podkreślenie – A. M.] dolazi do promjene odnosno gubitka značenja svih ili nekih sastavnica (bar jedne od njih) pa značenje cijele sveze ne proistječe iz značenja pojedinih sastavnica. Takve se sveze rabe kao gotove, cjelovite jedinice, tako da ne nastaju u govornom procesu, nego su govorniku unaprijed poznate, na neki način zadane: on ne bira sastavnice, nego gotovu svezu”²¹. „Frazeološku svezu nazivamo i frazemom. Frazem je osnovna jedinica frazeološkog jezičnog sustava”²².

M. Samardžija podaje cztery warunki, które muszą zostać spełnione, by dane połączenie wyrazowe nazwać związkiem frazeologicznym. Są to:

- „Prvi je uvjet da se ta veza leksema reproducira u govornom aktu kao postojana veza čije članove nije moguće ni zamjenjivati ni ispuštati (...);
- Drugi je uvjet da se ta postojana veza sastoji od najmanje dviju punoznačnica (...);
- Treći uvjet je semantički (...). (...) bar kod jedne od punoznačnica mora doći do značenjske preobrazbe ili značenjske pretvorbe (...);
- Četvrti je uvjet da se postojane veze kao leksičke jedinice mogu u kontekstu aktualizirati u svim sintaktičkim funkcijama u kojima se pojavljuju leksemi”²³.

Ten sam autor przedstawia formalny podział frazeologizmów na rzeczownikowe, czasownikowe, przymiotnikowe oraz przysłówkowe – w zależności od tego, którą częścią mowy jest wyraz będący ośrodkiem związku frazeologicznego²⁴. A. Menac w ramach formalnego podziału związków frazeologicznych wyróżniła następujące kategorie: *fonetska riječ* (dosł. ‘wyraz fonetyczny’), *skup riječi* (dosł. ‘grupa wyrazów’), *rečenica* (dosł. ‘zdanie’)²⁵.

Fonetska riječ jest połączeniem dwóch wyrazów, w którym jeden z nich jest niesamodzielną częścią mowy, np. *iz inata* (‘na złość’), *na brzinu* (‘na chybcika’), *preko volje* (‘wbrew woli’), *za dlaku* (‘o włos’)²⁶. Jak widać, tego typu połączenia wyrazowe nie spełniają drugiego z warunków frazeologiczności, podanego przez M. Samardžiję. *Skup riječi* odpowiada polskiemu zwrotom i wyrażeniom, a *rečenica* – frazom.

²⁰ M. Popović, *O frazemu i zamjenljivosti njegovih elemenata*, [w:] *Iz frazeološke problematike*, red. A. Menac, Zagreb 1980, s. 47.

²¹ A. Menac, *Hrvatska frazeologija*, Zagreb 2007, s. 9.

²² Ibidem, s. 11.

²³ M. Samardžija, *Leksikologija hrvatskoga jezika i povijest hrvatskoga jezika u XX. stoljeću*. *Udžbenik*, Zagreb 1995, s. 84.

²⁴ Ibidem, s. 87.

²⁵ Ibidem, s. 18.

²⁶ A. M. Lewicki pisze o podobnych wyrażeniach, że stanowią one „peryferia frazeologii”. A. M. Lewicki, *Zakres frazeologii*, op. cit., s. 28.

Jak wynika z powyższego, znaczenie chorwackiego terminu *frazem* nie odpowiada semantyce polskiego pojęcia ‘frazemu’. Przeglądając słownik V. Anicia *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* oraz analizując zagadnienie łączliwości wyrazów w chorwackim językoznawstwie, zauważyłam, iż połączenia wyrazowe, takie jak np. *obratiti pažnju* (‘zwrócić uwagę’), *pogaziti riječ* (‘nie dotrzymać słowa’), *građanski brak* (‘ślub cywilny’) czy też *studentski dom* (‘akademik’), a więc chorwackie odpowiedniki polskich frazemów przez Chorwatów są określane terminem: *kolokacije*²⁷. Słownik V. Anicia część z nich cytuje jedynie w ramach przykładu użycia jednego z członów (np. *studentski dom*, który ilustruje użycie hasła *dom*), a część opatruje określeniem *sintagma* (np. *građanski brak* w hasle *brak*).

Jeśli chodzi o porównania frazeologiczne, to w przeciwieństwie do polskich słowników frazeologicznych – chorwackie odnotowują znaczną ich część. Stanowią one ok. 8% wszystkich połączeń w chorwackim słowniku frazeologicznym²⁸. Zagadnienie porównań frazeologicznych jest na gruncie chorwackim podejmowane często. Ž. Fink- -Arsovski napisała na ten temat książkę²⁹ oraz wydała słownik porównań frazeologicznych w językach słowiańskich³⁰. W Polsce z kolei mamy obecnie do czynienia ze *Słownikiem porównań* M. Bańki³¹, który choć jest znacznie bardziej obszerny³², to jednak od chorwackiego wydania różni go ograniczenie do polskiego obszaru językowego, podczas gdy publikacja Ž. Fink-Arsovski zestawia porównania frazeologiczne języka chorwackiego z ich odpowiednikami w 8 językach słowiańskich: słoweńskim, macedońskim, bułgarskim, ukraińskim, rosyjskim, polskim, czeskim i słowackim. W 2012 r. A. Mahmutović wydała także słownik porównań frazeologicznych pt. *Kao frazeološki rječnik*, o którym pisze, że zawiera „600 najfrekwentijih frazema”³³.

3. METODOLOGIA

W opracowaniu wykorzystałam klasyczne (tj. strukturalne) metody badań frazeologicznych, metodę statystycznego opisu materiału oraz wybrane metody badań glottodydaktycznych (głównie metody dotyczące testowania wyników nauczania i metody preparacji tekstów glottodydaktycznych). Odwołałam się także do ankiet testujących subiektywne opinie studentów i lektorów.

4. PODSTAWA MATERIAŁOWA

Podstawę materiałową opracowania stanowią przykłady wyekscerpowane z 15 podręczników do nauki języka chorwackiego jako obcego, 5 zestawów ćwiczeń, jednego

²⁷ „Wyraz *kolokacija* występuje w piśmiennictwie najczęściej w znaczeniu ogólnym jako ‘połączenie dwóch lub więcej wyrazów’ i nie jest synonimem *frazemu*, ale pojęciem wobec niego nadrzędnym, nieokreślającym typu połączenia.” P. Müldner-Nieckowski, *Frazeologia poszerzona*, Warszawa 2007, s. 30.

²⁸ Na 2258 związków frazeologicznych, umieszczonych w słowniku A. Menac, Ž. Fink-Arsovski i R. Venturina *Hrvatski frazeološki rječnik* (Zagreb 2003), 180 stanowią porównania frazeologiczne.

²⁹ Ž. Fink-Arsovski, *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, Zagreb 2002.

³⁰ Ž. Fink-Arsovski, *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*, Zagreb 2006.

³¹ M. Bańko (red. E. Sobol), *Słownik porównań*, Warszawa 2004.

³² W słowniku Bańki znajduje się 2000 utartych porównań i około 200 wyrażań porównawczych. We wspomnianym chorwackim słowniku wszystkich porównań frazeologicznych jest około 540.

³³ A. Mahmutović, *Kao frazeološki rječnik*, Sarajevo – Zagreb 2012, s. 9.

zbioru czytanek oraz z ważniejszych słowników frazeologicznych języka chorwackiego i języka polskiego³⁴.

Opracowując chorwackie związki wyrazowe, korzystałam ze słowników frazeologicznych języka chorwackiego³⁵. Podstawę ustalenia zasobu ważniejszych idiomów będących ich ekwiwalentami stanowiły słowniki frazeologiczne języka polskiego³⁶.

W eksperymencie dydaktycznym (dydaktyczno-badawczym) uczestniczyły grupy studentów filologii chorwackiej z Instytutu Filologii Słowiańskiej UAM. Najpierw – przed podjęciem eksperymentu dydaktycznego – oceniono na podstawie odpowiednich testów kompetencję frazeologiczną studentów od II do V roku studiów. Następnie wprowadzono odpowiedni materiał frazeologiczny na zajęciach praktycznych od II do IV roku studiów i ustalano stopień jego przyswojenia na podstawie wyników testów.

³⁴ Oto wykaz podręczników języka chorwackiego w kolejności publikacji: T. Matasić, *Dobar dan! Ein Lehrbuch des Kroatischen mit Anhang für Serbisch*, München 1980; V. Barac-Kostrenčić, M. Kovačiček, S. Lovasić, D. Vignjević, *Učimo hrvatski. 1. stupanj*, Zagreb 1982; J. Barešić, *Dobro došli. Udžbenik i rječnik*, Zagreb 1995; J. Nemeth-Jajić, *Sati z jezikom hrvatskim. Priručnik za više stupnjeve učenja*, Poznań 1997; J. Barešić, *Dobro došli 2. Udžbenik i rječnik*, Zagreb 1998; V. Barac-Kostrenčić, M. Kovačiček, S. Lovasić, D. Vignjević, *Učimo hrvatski 1. Udžbenik*, Zagreb 1999; Л. Васильева, Д. Пешорда, *Хорватська мова для Українців. Хрватски језик за Украјинце*, Львів 2000; V. Kostrenčić, M. Kovačiček, V. Lukić, *Učimo hrvatski 3. Udžbenik i vježbenica*, Zagreb 2002; V. Kostrenčić, M. Kovačiček, V. Lukić, *Učimo hrvatski 4. Udžbenik i vježbenica*, Zagreb 2002; V. Kosovac, V. Lukić, *Učimo hrvatski 1. Udžbenik s vježbenicom*, Zagreb 2006; V. Kosovac, V. Lukić, *Učimo hrvatski 2. Udžbenik s vježbenicom*, Zagreb 2006; M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, D. Pasini, S. L. Udier, *Hrvatski za početnike 1*, Zagreb 2006; D. Norris, *Język chorwacki dla początkujących*, Kraków 2006; M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike (A2-B1)*, Zagreb 2008; M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj B1-B2*, Zagreb 2011.

Zbiory ćwiczeń: M. Cesarec, *Učimo hrvatski. Gramatička vježbenica. 1. dio*, Zagreb 1995; V. Barac-Kostrenčić, M. Kovačiček, S. Lovasić, *Učimo hrvatski 1., Radna bilježnica*, Zagreb 1999; B. Kryžan-Stanojević, I. Sawicka, *Ćwiczenia z gramatyki języka chorwackiego. Vježbe iz gramatike hrvatskoga jezika*, Toruń 2000; M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, *Razgovarajte s nama! Vježbenica, gramatika i fonetika hrvatskog jezika za više početnike (A2-B1)*, Zagreb 2009; M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, *Razgovarajte s nama! Vježbenica hrvatskog jezika za niži srednji stupanj B1-B2*, Zagreb 2011.

Zbiór czytanek: M. Cesarec, M. Čilaš, *Učimo hrvatski. Čitanka*, Zagreb 2001.

³⁵ J. Matešić, *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb 1982; A. Menac, N. Pintarić, *Hrvatskosrpsko-poljski frazeološki rječnik*, „Mali frazeološki rječnici 3“, Zagreb 1986; A. Menac, Ž. Fink-Arsovski, R. Venturin, *Hrvatski frazeološki rječnik*, Zagreb 2003; I. Bendov, *Englesko-hrvatski frazeološki rječnik*, Zagreb 2006; Ž. Fink-Arsovski, *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*, Zagreb 2006; B. Voršič-Lampič, *Praktične fraze za svaku prigodu. Njemačko-hrvatsko-engleski rječnik*, Gorica 2007; D. Vrgoč, Ž. Fink-Arsovski, *Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik: kazalo engleskih i hrvatskih frazema. Croatian-English dictionary of idioms: index of English and Croatian idioms*, Zagreb 2008; A. Mahmutović, *Kao frazeološki rječnik*, Sarajevo – Zagreb 2012.

Chorwacki materiał frazeologiczny pochodzi również ze słownika języka chorwackiego: V. Anić, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 2003.

³⁶ S. Skorupka, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa 1987; S. Bąba, J. Liberek, *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*, Warszawa 2002; M. Bańko, *Słownik porównań*, Warszawa 2004; P. Müldner-Nieckowski, *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego: wyrażenia, zwroty, frazy*, Warszawa 2004; A. Kłosińska, E. Sobol, A. Stankiewicz (oprac.), *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*, Warszawa 2007; E. Sobol (oprac.), *Słownik frazeologiczny PWN: z Bralczykiem*, Warszawa 2008; D. Świerczyńska, *Przysłowia są... na wszystko*, Warszawa 2009.

5. UKŁAD OPRACOWANIA

Zdecydowałam się na następujący układ tekstu: *Wstęp*, pięć rozdziałów zasadniczych, *Podsumowanie i wnioski*, *Bibliografia* i *Aneks*. Oto tytuły poszczególnych rozdziałów: I. *Zagadnienie frazeodydaktyki w opracowaniach z zakresu językoznawstwa, dydaktyki ogólnej i glottodydaktyki*; II. *Stałe związki frazeologiczne w podręcznikach i zeszytach ćwiczeń przeznaczonych do nauki języka chorwackiego jako obcego*; III. *Znajomość idiomów chorwackich na różnych poziomach nauczania (od drugiego do piątego roku nauczania studentów filologii chorwackiej IFS UAM) – ocena wyników testów*; IV. *Eksperyment dydaktyczny i ocena wyników nauczania idiomów chorwackich*; V. *Ocena znajomości chorwackich i polskich związków frazeologicznych oraz ich ekwiwalentów wśród studentów filologii chorwackiej*.

W rozdziale pierwszym omawiam traktowanie frazeologii w literaturze naukowej dotyczącej frazeodydaktyki, glottodydaktyki ogólnej oraz glottodydaktyki różnych języków słowiańskich. Omawiam poglądy polskich i chorwackich badaczy, a także krótko omawiam zagadnienie frazeologii porównawczej oraz kwestię możliwości zastosowania wyników jej badań w nauczaniu studentów filologii chorwackiej.

Jeżeli chodzi o problematykę frazeologii w opracowaniach glottodydaktycznych, to zauważa się, że dotychczasowy dorobek badawczy jest skromny. Ogólne opracowania glottodydaktyczne (polskie i obcojęzyczne) zawierają jedynie wzmianki na ten temat. Istnieją nieliczne publikacje dotyczące frazeologii polskiej w procesie nauczania języka polskiego jako obcego. Jeszcze mniej jest odpowiednich opracowań na temat nauczania frazeologii języka chorwackiego jako obcego. Glottodydaktycy nie informują, których związków frazeologicznych należy nauczać, jak duże powinno być optimum frazeologiczne, na jakim etapie nauczania wprowadzać związki frazeologiczne i w jaki sposób je prezentować.

Frazeologia porównawcza natomiast jest zagadnieniem, które było w ostatnich latach chętnie podejmowane przez językoznawców, jednakże w swoich badaniach pomijają oni aspekt dydaktyczny. Tym samym możliwości zastosowania wyników ich analiz w nauczaniu frazeologii studentów są ograniczone.

W rozdziale drugim przedstawiono i przeanalizowano stałe związki frazeologiczne obecne w podręcznikach języka chorwackiego. W 21 publikacjach – stanowiących podstawę rozprawy – znajduje się łącznie 359 stałych związków frazeologicznych (tj. haseł frazeologicznych), a więc średnio na jedną publikację przypada około 17 idiomów. Nie jest to liczba imponująca. Podręczniki języka chorwackiego nie gwarantują opanowania nawet optimum frazeologii idiomatycznej, które powinno wynosić około 300 jednostek frazeologicznych. Publikacja z największą liczbą idiomów zawiera ich 64. Po kilkanaście idiomów znajduje się na ogół w podręcznikach przeznaczonych dla studentów na wyższym stopniu kształcenia. Studenci pierwszego i drugiego roku nauczania nie mają w zasadzie szansy na poznanie najważniejszych idiomów języka chorwackiego. Studenci starszych lat mogą przyswoić z podręczników najwyżej kilkanaście idiomów. Trudno wymagać, aby materiały dydaktyczne były „przesączone” idiomami, ale jest ich w wykorzystanych podręcznikach zdecydowanie za mało. Wydaje się, że uczący się chorwackiego nie będą w stanie uzupełnić braków w znajomości stałych związków frazeologicznych na podstawie lektury różnych tekstów dodatkowych.

By udowodnić, że moje spostrzeżenia nie są przypadkowe ani odosobnione, w tym samym rozdziale przytaczam opinie na temat nauczania frazeologii innych lektorów ję-

zyka chorwackiego, wieloletnich pracowników *Croaticum* – centrum nauczania języka chorwackiego jako obcego w Zagrzebiu. Wszyscy lektorzy przyznają, że opracowują dodatkowe materiały dydaktyczne, ponieważ podręcznik nie spełnia ich oczekiwań w tym względzie.

Prezentując idiomy chorwackie w poszczególnych podręcznikach, podaję kontekst ich użycia oraz polskie odpowiedniki, przytaczam odpowiednie dane liczbowe odnośnie powtórzeń i wskazuję część podręcznika (czytanka, objaśnienia, dialogi, ćwiczenia), w której się znajdują, oraz informuję, w jaki sposób zostały zaprezentowane. Zaznaczam też, które idiomy są notowane przez chorwacką leksykografię. Wskazuję, w jaki sposób autorzy podręczników i zeszytów ćwiczeń sygnalizują status frazeologiczny tych wyjątkowych połączeń wyrazowych.

Oprócz tego przedstawiam dane dowodzące, iż dobór frazeologizmów do podręczników jest często przypadkowy. Pokazuję też, że autorzy podręczników i zeszytów ćwiczeń bardzo rzadko decydują się na wyeksponowanie językowej specyfiki frazeologizmu, co ostatecznie sprawia, iż uczestnicy kursów językowych również jej nie dostrzegają.

Dość problematyczna wydaje się kwestia optimum frazeologicznego. Nie istnieją jasne kryteria doboru jednostek, nie ma także zgody co do podstawy materiałowej, na której miałyby ono powstać. Ponadto zaobserwowałam znaczne rozbieżności w opiniach językoznawców i dydaktyków na temat liczby i rodzaju jednostek w optimum frazeologicznym. W ostatniej części rozdziału drugiego poświęcam temu problemowi dużo uwagi.

W rozdziale trzecim przedstawiam wyniki testów ukazujących poziom znajomości chorwackich frazeologizmów wśród 63 studentów filologii chorwackiej w Instytucie Filologii Słowiańskiej UAM. Analizuję popełniane przez nich błędy, zastanawiam się nad przyczynami słabej reprezentacji frazeologii w procesie nauczania języka chorwackiego i innych języków słowiańskich. Omawiam także inne zarzuty pod adresem dostępnych materiałów glottodydaktycznych i wskazuję sposoby poprawy sytuacji w tym zakresie.

Mam świadomość, że wyniki testów przeprowadzonych na tak niewielkiej liczbie badanych³⁷ nie pozwalają na „wnioskowanie statystyczne”. Jednakże uważam, iż słuszne są uwagi E. Siarkiewicz-Bivand, która w artykule o badaniach tego typu pisze tak: „Trzeba jednak przyznać, że w naukach społecznych, w tym i w badaniach pedagogicznych wiele badań dokonuje się na małych próbach nielosowych. W tym przypadku nie można mówić o wnioskowaniu statystycznym, niemniej jednak, jeśli pewne hipotezy zostaną w takich badaniach potwierdzone, nie należy minimalizować ich znaczenia (...)”³⁸.

W rozdziale czwartym prezentuję sposoby przygotowywania ćwiczeń (utrwalających wcześniej wprowadzone idiomy chorwackie oraz wprowadzone w trakcie realizacji eksperymentu dydaktycznego) i ocenę wyników testów sprawdzających stopień opanowania idiomów chorwackich zawartych w opracowanych przeze mnie ćwiczeniach. Ponadto omawiam strategie postępowania studentów w warunkach zetknięcia się z nieznanymi lub niedostatecznie opanowanymi związkami frazeologicznymi. Przedstawiam założenia eks-

³⁷ G. Mikulić wnioski na temat znajomości przysłów wśród chorwackich studentów języka angielskiego oparła na wynikach testów przeprowadzonych w grupie 10 osób (G. Mikulić, *On understanding proverbs*, *Studia Ethnologica* 3, 1991, s. 148.), podczas gdy M. Kornaszewski i J. Padalak wykorzystali wyniki testów przeprowadzonych w grupie 8 osób (M. Kornaszewski, J. Padalak, *Rola frazeologizmów w nauczaniu języka obcego na szczeblu zaawansowanym <na przykładzie nauczania języka polskiego obywateli NRD>*, *Poradnik Językowy* 1980, z. 6, s. 307).

³⁸ E. Siarkiewicz-Bivand, *Badania kwestionariuszowe: ich miejsce i rola w pracach z zakresu dydaktyki języków obcych*, [w:] *Wybrane metody glottodydaktyki*, red. J. Arabski, Katowice 1980, s. 38.

perymentu, wprowadzane w trakcie jego trwania udoskonalenia, a także opinie i propozycje studentów uczestniczących w eksperymencie. Opisuję, jak zmieniały się założenia eksperymentu dydaktycznego i od czego było to uzależnione. Wymieniam przykładowe ćwiczenia oraz wypowiadam się w sprawie konieczności częstego zwracania uwagi na nauczanie frazeologii. Władanie obcojęzyczną frazeologią jest bowiem potwierdzeniem swobodnego posługiwania się językiem obcym i warunkiem udanej komunikacji.

Rozdział piąty jest poświęcony ocenie umiejętności studentów w zakresie posługiwania się chorwackimi ekwiwalentami (frazeologicznymi) idiomów polskich. Sprawdzę, w jakim stopniu studenci opanowali chorwackie odpowiedniki idiomów polskich oraz podam wyniki sprawdzianów z ćwiczeń, w których studentom nakazano dobrać polskie ekwiwalenty do chorwackich związków frazeologicznych. Oprócz tego odpowiem na pytanie, czy studenci potrafią wyodrębnić idiomy z chorwackich tekstów ciągłych, a także posługiwać się nimi w swoich pracach pisemnych. Na podstawie analizy błędów ustalę ważniejsze przyczyny ich powstawania.

W *Podsumowaniu i wnioskach* przedstawione są najważniejsze wyniki mojej analizy.

W *Aneksie* zaprezentowano m.in. formularze testów, propozycje tekstów z materiałem frazeologicznym i odnoszących się do nich ćwiczeń, tabelę z listą frazeologizmów wyekscerpowanych z dostępnych materiałów glottodydaktycznych, tabelę przedstawiającą ich rejestrowanie w chorwackich słownikach frazeologicznych, spis opracowań z zakresu językoznawstwa, dydaktyki ogólnej i glottodydaktyki, które nie poruszają zagadnienia nauczania frazeologii, przeprowadzoną w Zagrzebiu ankietę, jej wyniki i propozycje synonimów frazeologicznych podanych przez chorwackich studentów.

*

Materiał frazeologiczny prezentuję w wyliczeniach oraz w tabelach. Przyjęłam tutaj zasadę, że wyrażenia i zwroty rozpoczynają się od małej litery. Wypowiedzenia / zdania / frazy rozpoczynają się od dużej litery, na końcu zaś brak kropki. Ekwiwalent frazeologiczny w drugim języku podaję w „łapkach”. Jeżeli przytaczam zbliżony odpowiednik, tj. charakteryzujący się pewnymi różnicami semantycznymi, wówczas poprzedzam go symbolem „≈”. Gdy podaję dosłowne znaczenie – zamieszczam przed nim skrót: „dosł.” Pary aspektowe rozdzielam ukośnikiem, natomiast wymienne elementy związków frazeologicznych – przecinkiem. Człony fakultatywne frazeologizmów znajdują się w nawiasach okrągłych, a informacje o możliwościach poprawnego połączenia idiomów z elementami kontekstu zdaniowego – w nawiasach kwadratowych. Jeśli brak odpowiedniego ekwiwalentu idiomu, podaję jego niefrazeologiczny synonim lub też wyjaśniam znaczenie opisowo. Nie zawsze jest możliwe zestawienie ekwiwalentów u podobnej składni, dlatego czasami podaję odpowiednik zwrotu przytaczam frazę³⁹ (smetnuti s uma što – Wyleciało coś komuś z głowy), frazy przeciwstawiam wyrażeniom przymiotnikowym (Ktoś pada s nóg – mrtav umoran) itd. Prezentując związki wyrazowe i dobierając ekwiwalenty do nich postępowałam dość elastycznie, tj. nie zawsze podawałam wszystkie możliwe warianty i człony fakultatywne – skupiałam się za to na formie najbardziej zbliżonej do frazeologizmu wyjściowego.

³⁹ Jak pisze W. Miodunka: „...w bezokoliczniku ulegają redukcji niektóre właściwości syntaktyczno-semantyczne czasownika” – dlatego nie zawsze tłumaczone przez mnie zwroty frazeologiczne zachowują czasownik w bezokoliczniku. W. Miodunka, *Podstawy leksykologii i leksykografii*, Warszawa 1989, s. 77.

1. Zagadnienie frazeodydaktyki⁴⁰ w opracowaniach z zakresu językoznawstwa, dydaktyki ogólnej i glottodydaktyki

Współczesne koncepcje glottodydaktyczne koncentrują się na kształtowaniu kompetencji komunikacyjnej, przypisując dużą rolę umiejętności porozumiewania się. Z tej perspektywy komponent leksykalny⁴¹ pozostaje centralnym elementem języka, dlatego też w ostatnich czasach jednostki leksykalne są badane i opisywane z różnych punktów widzenia, w tym z punktu widzenia możliwości ich występowania w połączeniach z innymi jednostkami leksykalnymi, a więc kolokacji. „Ważność tła frazeologicznego w doborze wyrazów należy tym bardziej podkreślić, że w praktyce rzadko kiedy wyrażamy się lakonicznie, pojedynczymi wyrazami lub wyrażeniami. Z reguły wypowiedzi ujmujemy w formie powiązanych ze sobą w zdania wyrażen i zwrotów”⁴². W obrębie zasobu leksykalnego każdego języka znaczącą rolę odgrywają związki frazeologiczne, które z oczywistych względów nie mogą być pomijane w procesie glottodydaktycznym.

A. Markunas pisząc o nauczaniu języków zauważa, że ma ono niezmiernie długą tradycję, gdyż „już około 4 tysiące lat temu w południowej Mezopotamii nad Zatoką Perską powstał zadziwiający dokument – gramatyka sumeryjska. Przepuszczalnie już wówczas niektórzy ludzie zadawali aktualne do dziś pytanie: czym jest język?”⁴³. Mimo to nauka o procesach nauczania i uczenia się języków obcych – glottodydaktyka – jest dziedziną bardzo młodą i liczy nie więcej niż kilkadziesiąt lat⁴⁴. W świetle tych faktów niewielka liczba polskich publikacji dokumentujących badania nad zastosowaniem frazeologii w nauczaniu języka obcego, nad tzw. frazeodydaktyką⁴⁵, już tak nie zaskakuje, ale z pewnością nie jest wystarczająca.

Po przeanalizowaniu ponad 400 artykułów i monografii z dziedziny zarówno frazeologii, jak i dydaktyki⁴⁶, jestem w stanie wskazać jedynie kilkanaście prac, w których badacze poruszyli ten problem od strony teoretycznej.

⁴⁰ Frazeodydaktyka: „dość młoda dyscyplina dydaktyki ogólnej [która – przyp. mój] zajmuje się nauczaniem i automatyzacją związków frazeologicznych.” M. Laskowski, *Związki frazeologiczne jako problem dydaktyczny na lekcjach języków obcych*, Języki Obce w Szkole 2, 2009, s. 17.

⁴¹ „Słownictwo stanowi czynnik najsilniej warunkujący porozumiewanie”. H. Komorowska, *Utrwalanie materiału leksykalnego*, Języki Obce w Szkole 5, 1987, s. 387.

⁴² S. Skorupka, *Dobór wyrazowy a dobór frazeologiczny*, Poradnik Językowy 1951, z. 1, s. 21.

⁴³ A. Markunas, *Wybrane zagadnienia dydaktyki języka kierunkowego na neofilologii*, Poznań 1993, s. 7.

⁴⁴ W. Pfeiffer, *Nauka języków obcych. Od praktyki do praktyki*, Poznań 2001, s. 13.

⁴⁵ Jest sprawą oczywistą, że frazeodydaktyka dotyczy również nauczania frazeologii języka ojczystego, jednakże w niniejszym opracowaniu zajmę się głównie problemem nauczania frazeologii obcojęzycznej.

⁴⁶ Analizowałam głównie artykuły wydane w Polsce i Chorwacji w języku polskim i chorwackim, ale także w językach: angielskim, niemieckim, serbskim i rosyjskim.

M. Laskowski w artykule *Związki frazeologiczne jako problem dydaktyczny na lekcjach języków obcych* pisze: „Nie należy jednak obawiać się frazeologii na lekcjach języków obcych. Bez ich znajomości nie ma mowy o kompetencji językowej, nawet na najniższym poziomie”⁴⁷. Ten sam autor w artykule *Istota, cel i zadania frazeodydaktyki* opisuje dodatkowo status frazeodydaktyki w Polsce: „Badania nad frazeologią w kontekście konfrontatywnym, interkulturowym, semantycznym i pragmatycznym są rozwinięte już w odpowiednim stopniu, brakuje jednak – szczególnie w Polsce – dokładniejszej eksplikacji i egzemplifikacji związków frazeologicznych na obszarze glottodydaktyki, która stanowi subdyscyplinę frazeologii zajmującą się nauczaniem wszelkich kompleksów leksykalnych na lekcjach języków obcych”⁴⁸.

W. Chlebda podjął temat nauczania rosyjskiej frazeologii w Polsce w artykule *Teoria frazeologiczna a nauczanie języka obcego*. Zauważa on, iż nauczanie języka obcego nie powinno być ograniczone do prezentacji pojedynczych wyrazów, gdyż „... ‘wypowiedź-w-danej-sytuacji’ jest zarówno punktem wyjścia, jak i punktem docelowym w nauczaniu tego [rosyjskiego – przyp. mój] języka (...). Winna być punktem wyjścia – gdyż dobierany do potrzeb nauczania materiał językowy powinien się składać z jednostek budulcowych tekstu, a nie z elementów składowych systemu (słownika). Punktem docelowym – ponieważ celem nauczania jest osiągnięcie praktycznej umiejętności generowania tekstu w języku rosyjskim, a nie wiedza o systemie tego języka”⁴⁹.

K. Popowa skupiła się z kolei na nauczaniu Bułgarów polskiej frazeologii, a swoje doświadczenia lektorki opisała w artykule *Kilka uwag na temat nauczania frazeologii polskiej jako obcojęzycznej*. Autorka pisze w nim: „Istnieje duża liczba połączeń, które łatwo można zrozumieć dosłownie, jednak nie są to luźne połączenia. Cudzoziemiec nie może wiedzieć, że właśnie w ten sposób należy połączyć wyrazy, a nie inaczej, ponieważ zbudowanie odpowiedniego połączenia z poszczególnych elementów wymaga uprzedniej wiedzy o całościowym połączeniu”⁵⁰.

E. Rybicka, autorka polskich ćwiczeń frazeologicznych dla obcokrajowców⁵¹, opublikowała artykuł *Miejsce frazeologii w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, w którym słusznie zauważa, że „frazeologia jest istotnym elementem systemu językowego i powinna być nauczana w sposób zorganizowany i świadomy, a nie, jak to było do chwili obecnej, a więc przypadkowo i chaotycznie. Student uczący się języka polskiego musi znać nie tylko odpowiednie reguły gramatyczne i słowa. Musi także zdawać sobie sprawę z istnienia związków frazeologicznych, charakterystycznych dla języka polskiego, które mogą być używane w ściśle określonych sytuacjach i grupach społecznych”⁵².

A. Madeja i M. Smereczniak opublikowały artykuł *Frazeologia w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, w którym piszą: „Ciągła dbałość o autentyczność językowo-ko-

⁴⁷ M. Laskowski, op. cit., s. 27.

⁴⁸ M. Laskowski, *Istota, cel i zadania frazeodydaktyki*, Przegląd Glottodydaktyczny 23, 2007, s. 49.

⁴⁹ W. Chlebda, *Teoria frazeologiczna a nauczanie języka obcego*, Prace Językoznawcze 15, Katowice 1989, s. 107.

⁵⁰ K. Popowa, *Kilka uwag na temat nauczania frazeologii polskiej jako obcojęzycznej*, [w:] *Polonistyka w świecie. Nauczanie języka i kultury polskiej studentów zaawansowanych*, red. J. Mazur, Lublin 2000, s. 365.

⁵¹ E. Rybicka, *Nie taki diabeł straszny. Podręcznik frazeologii dla obcokrajowców*, Kraków 1993.

⁵² E. Rybicka, *Miejsce frazeologii w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, [w:] *Tradycja i nowoczesność w nauczaniu cudzoziemców języka polskiego. Materiały z ogólnopolskiej konferencji nt. Nauczanie języka polskiego i kształcenie polonistyczne cudzoziemców*, red. H. Rybicka-Nowacka i B. Roślowski, Gdańsk 1990, s. 243.

munikacyjną oraz o planowane włączanie frazeologizmów w proces kształcenia językowego ma szczególne znaczenie także dlatego, że zasoby frazeologiczne polszczyzny bywają postrzegane jako łatwy, obrazowy i barwny materiał do nauczania⁵³.

A. Nowakowska, która – podobnie jak A. Madeja i M. Smereczniak – naucza obcokrajowców języka polskiego, dochodzi do podobnych wniosków w swojej publikacji *Rola frazeologii w nauczaniu cudzoziemców języka polskiego*. Pisze ona: „Frazeologia stanowi istotny element leksyki każdego języka, stąd pytanie, czy cudzoziemców w procesie nauczania języka obcego należy z nią zapoznawać, jest pytaniem całkowicie niepotrzebnym, gdyż jest to oczywiste. Opierając się na własnym wieloletnim doświadczeniu lektorki języka polskiego jako obcego, chciałabym zwrócić uwagę na rolę, jaką nauczanie frazeologii może pełnić w przybliżaniu studentom nie tylko języka jako takiego, ale historii, kultury, cywilizacji naszego kraju⁵⁴”.

P. Pałka w artykule *Związki frazeologiczne w perspektywie glottodydaktycznej* pisze głównie o potrzebie nauczania frazeologizmów potocznych, czego przyczyną jest przekonanie, iż „...nabywanie umiejętności posługiwania się frazeologizmami przez obcokrajowców jest ważnym elementem zajęć leksykalnych, nie tylko poprzez możliwość poszerzenia słownictwa studentów i rozwinięcia ich kompetencji kulturowej, ale przede wszystkim ze względu na fakt umożliwienia im czynnego odbioru tekstów z różnorodnych płaszczyzn życia⁵⁵”.

M. Sułkowska w publikacji *Frazeologizmy, idiomy i przysłowia w procesie nauczania i uczenia się języków obcych* przyznaje, iż „Ekonomiczność języków naturalnych, chęć wyrażenia maksymalnej treści za pomocą minimalnych środków, stałe dążenia do skrócenia aktów komunikacji werbalnej przez stosowanie skrótów myślowych (...) prowadzą nieuchronnie do pomnażania struktur zleksykalizowanych (...). Ich obecność w językach wymusza więc potrzebę ich nauczania i przyswajania, a także konieczność uświadomienia sobie zakresu i złożoności tego fenomenu zwłaszcza przez osoby organizujące proces dydaktyczny w nauce języka obcego⁵⁶”.

V. Mokijenko w artykule *Frazeologija i didaktika* wymienia m.in. problemy, przed którymi stają frazeodydaktycy. Są to: „Отбор и минимализация фразеологического материала, демонстрация страноведческой ценности ФЕ [фразеологических единиц – przur. mój], создание учебных фразеологических словарей, разработка комплексов упражнений, учет модели обучения, межъязыковая фразеологическая интерференция, фразеология и аналитическое чтение⁵⁷”.

A. Papież opublikowała artykuł *Frazeologia w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, w którym przedstawiła wyniki analizy zbiorów ćwiczeń do nauczania obcokrajowców polskiej frazeologii. Konkludując, autorka pisze: „...frazeologizmy są przede wszystkim składnikami codziennych rozmów rodzimych użytkowników języka. Ich znajomość po-

⁵³ A. Madeja, M. Smereczniak, *Frazeologia w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, [w:] *Nowe perspektywy w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, red. K. Birecka i K. Taczyńska, Toruń 2010, s. 45.

⁵⁴ A. Nowakowska, *Rola frazeologii w nauczaniu cudzoziemców języka polskiego*, [w:] *Wrocławska dyskusja o języku polskim jako obcym*, red. A. Dąbrowska, Wrocław 2004, s. 295.

⁵⁵ P. Pałka, *Związki frazeologiczne w perspektywie glottodydaktycznej*, [w:] *Wrocławska dyskusja o języku polskim jako obcym*, red. A. Dąbrowska, Wrocław 2004, s. 299-300.

⁵⁶ M. Sułkowska, *Frazeologizmy, idiomy i przysłowia w procesie nauczania i uczenia się języków obcych*, *Języki Obce w Szkole* 1, 2005, s. 15.

⁵⁷ В. Мокиенко, *Фразеология и дидактика*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej VI*, red. M. Basaj i D. Rytel, Warszawa 1994, s. 177.

winna zapewnić obcokrajowcowi sukces komunikacyjny w kontaktach z nosicielami języka – zrozumie on, o czym oni mówią i jednocześnie sam łatwiej dostosuje się do polskiej kultury, jeśli będzie używał takiego samego języka”⁵⁸.

M. Kornaszewski i J. Padalak już ponad 30 lat temu nie mieli wątpliwości, jak ważne jest nauczanie obcojęzycznej frazeologii. W artykule *Rola frazeologizmów w nauczaniu języka obcego na szczeblu zaawansowanym (na przykładzie nauczania języka polskiego obywateli NRD)* piszą: „Opanowanie podstawowego zrębu naszej frazeologii stanowi także istotny problem dydaktyczny w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Bez znajomości najczęściej używanych frazeologizmów nie można mówić o dobrym przekładzie z języka polskiego na ojczysty, z drugiej strony niezajomość frazeologii polskiej unie możliwia obcokrajowcowi swobodne i poprawne posługiwanie się naszym językiem”⁵⁹.

A. B. Burzyńska w swojej monografii *Jakże rad bym się nauczył polskiej mowy... O glottodydaktycznych aspektach relacji język a kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego* poświęca nieco więcej miejsca zagadnieniu statusu frazeologii w glottodydaktycznym ukazywaniu relacji: język a kultura. Pisze również: „W potocznym mniemaniu umiejętność posługiwania się frazeologizmami, a zwłaszcza idiomami, uważa się za miarę stopnia opanowania języka obcego (...). Bez ich aktywnego przyswojenia niemożliwe wydaje się więc opanowanie kompetencji kulturowej, a tym samym czynne uczestnictwo w procesie komunikacji w języku obcym”⁶⁰.

H. i T. Zgólkowie pisząc o kształceniu sprawności leksykalnej zauważają: „Określony repertuar leksykalny – stosowany w postaci metafor, tradycyjnie rozumianych frazeologizmów i idiomów, a także ‘zwykłych kolokacji’ – pozwala na zwielokrotnienie liczby znaczeń relatywizowanych do kontekstu językowego, czyli współwystąpień wyrazowych, które tworząc nowe wartości semantyczne, jednocześnie modyfikują znaczenia składników, współtworzących związki wyrazowe wszelkiego rodzaju”⁶¹.

W niektórych artykułach zwraca się głównie uwagę na praktyczne aspekty nauczania frazeologii na lekcjach języka obcego, podając sposoby na zastosowanie frazeologii podczas zajęć⁶². Niektórzy autorzy teoretycznej problematyce nauczania frazeologii obcokrajowców poświęcają zaledwie kilka zdań. W swoich rozważaniach glottodydaktycy są zgodni co do konieczności poszerzenia roli frazeologii w procesie nauczania języka obcego, jednakże rzadko wskazują konkretne rozwiązania. Stąd wynikają kolejne kwestie sporne, jak m.in. problem z ustaleniem optimum frazeologicznego, a co za tym idzie także problem nasycenia frazeologią dostępnych materiałów dydaktycznych.

⁵⁸ A. Papież, *Frazeologia w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, [w:] *Nowa generacja w glottodydaktyce polonistycznej*, red. W. Miodunka, Kraków 2009, s. 218.

⁵⁹ M. Kornaszewski, J. Padalak, op. cit., s. 307.

⁶⁰ A. B. Burzyńska *Jakże rad bym się nauczył polskiej mowy... O glottodydaktycznych aspektach relacji język a kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, Wrocław 2002, s. 117-118.

⁶¹ H i T. Zgólkowie, *Jak kształcić sprawność leksykalną?* [w:] *Silva rerum. Księga poświęcona Profesorowi M. Kornaszewskiemu w 70. rocznicę urodzin*, red. S. Mikołajczak, M. Borejszo, Poznań 1999, s. 117.

⁶² M. Łazarczyk, A. Wojciechowska, *Praktyczne wykorzystanie frazeologizmów w szkole*, *Języki Obce w Szkole* 4, 2012, s. 110-117; E. Bińczak, *Poznanie idiomów na lekcjach języka angielskiego*, *Języki Obce w Szkole* 1, 2002, s. 70-73; G. Dąbrowski, *Rola frazeologizmów w nauczaniu języków obcych*, *Języki Obce w Szkole* 3, 2002, s. 9-11; N. Markiewicz, *Przysłowie, powiedzenie, sentencja jako rozgrzewka językowa*, *Języki Obce w Szkole* 1, 2002, s. 77-79; M. Niedzielak-Kwiatkowska, *Przysłowia na lekcjach języka niemieckiego*, *Języki Obce w Szkole* 1, 2002, s. 4-76; A. Stryjecka, *Zajęcia z frazeologii – fakty i życzenia*, *Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców* 10, 1998, s. 115-120; I. Frąckiewicz, *Zastosowanie przysłów w nauczaniu języka niemieckiego*, *Języki Obce w Szkole* 2, 1985, s. 137-142.

W świetle tych faktów zaskakuje uwaga P. Müldnera-Nieckowskiego, który jest przekonany, że nauczyciele języków obcych: „dużą wagę przywiązują do uczenia związków frazeologicznych, i to nie tylko idiomów, ale także całych fraz (zdań typowych i niejako wzorcowych) oraz konkretnych powiedzeń używanych w konkretnych sytuacjach”⁶³.

Na gruncie chorwackim sytuacja jest jeszcze bardziej skomplikowana. Tutaj bowiem problem nauczania frazeologii ciągle pozostaje na marginesie badań glottodydaktyków. Pierwsza konferencja naukowa poruszająca zagadnienie nauczania języka chorwackiego jako obcego miała miejsce dopiero w 2005 roku. Pobieźnie problemami nauczania frazeologii zajmują się m.in. S. Bralić i N. Mihaljević, które w swoim artykule *Metaforom do idiomatskog izričaja – kulturološka komponenta u učenju jezika* piszą: „...idiomatski izrazi (...) usmjeravaju pozornost govornika prema kulturnim, društvenim i drugim razlikama među narodima (...). (...) pokušaj pronalaženja načina kako u što većoj mjeri unijeti kulturološki element u nastavu stranog jezika, svakako će pridonijeti ne samo razvoju metodike nastave stranih jezika nego i približavanju različitih jezika i kultura”⁶⁴.

Dopiero L. Sušić w artykule *Značaj frazeologije u suvremenoj nastavi njemačkog jezika* analizuje zagadnienie dokładniej, choć ogranicza się do nauczania języka niemieckiego. Autorka dezaprobuje dotychczasowe podejście do zagadnienia nauczania frazeologii, pisząc: „Frazemi se naravno susreću prilikom obrade tekstoiva, bilo pisanih bilo onih namijenjenih slušanju, i tada se konkretan frazem prevede na hrvatski jezik, opisno ili pak odgovarajućim frazemom, ako takav u hrvatskom jeziku postoji. No pritom se izostavlja usvajanje opće teoretske podloge vezane uz frazeologiju te usvajanje određenog broja najučestalijih frazema njemačkog jezika”⁶⁵.

S. Rittgasser pisząc o przydatności słownika frazeologicznego w pracy nauczyciela, zauważa jedynie, że wprowadzenie frazeologii mogłoby „ożywić lekcję” i proponuje: „Nastavnik može upisivati u svoju bazu podataka i druge frazeološke igre, uključujući frazemske viceve i višefrazemske rečenice”⁶⁶.

W innych opracowaniach znajdują się mniej istotne uwagi o konieczności nauczania frazeologii przy okazji omawiania problemu nauczania obcokrajowców przysłów lub frazemów (kolokacji). Tymi ostatnimi zajmowała się B. Petrović, która w artykule *Nacrtak za kolokacijski rječnik hrvatskoga jezika* pisze na ich temat, że to „jedan od ključnih čimbenika usvajanja vokabulara u učenju stranoga jezika”⁶⁷. Do tego samego tematu wraca w drugim artykule *Razvijanje kolokacijske kompetencije u hrvatskome kao stranom i drugom jeziku*. Choć uwagi autorki są ograniczone do frazemów, to można je odnieść także do frazeologizmów: „Važno je inzistirati na učenju kolokacija uz obične svakodnevnije riječi i vježbati uporabu kolokacijskih kombinacija u različitim komunikacijskim situacijama. Na taj će način neizvorni govornik ovladati kolokacijskim mogućnostima hrvatsko-

⁶³ P. Müldner-Nieckowski, op. cit., s. 98.

⁶⁴ S. Bralić, N. Mihaljević, *Metaforom do idiomatskog izričaja – kulturološka komponenta u učenju jezika*, [w:] *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike. Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, red. J. Granić, Zagreb 2005, s. 108.

⁶⁵ L. Sušić, *Značaj frazeologije u suvremenoj nastavi njemačkog jezika*, [w:] *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike. Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, Zagreb 2005, s. 714.

⁶⁶ S. Rittgasser, *Frazeološki rječnik za nastavnike*, [w:] *Slavenska frazeologija i pragmatika*, red. Ž. Fink-Arsovski i A. Hrnjak, Zagreb 2007, s. 192

⁶⁷ B. Petrović, *Nacrtak za kolokacijski rječnik hrvatskoga jezika*, [w:] *Vidjeti Ohrid. Referati hrvatskih sudionica i sudionika za XIV. Međunarodni slavistički kongres (Ohrid, 10. – 16. rujna 2008.)*, Zagreb 2008, s. 225.

ga jezika i razvijati svoju kolokacijsku kompetenciju koja će mu nedvojbeno omogućiti fluentnost i točnost jezične produkcije⁶⁸. Z pogledom tej autorki zgdza się N. Borić, która w artykule *Kolokacije kao dio leksičkog pristupa u nastavi stranih jezika (s posebnim osvrtom na engleski jezik)* pisze: „Tradicionalno se smatralo da dobra jezična poduka podrazumijeva usvajanje gramatičkih struktura i dovoljan broj individualnih riječi. Danas je jasno da to ne pridonosi prirodnoj i fluentnoj komunikaciji na stranom jeziku. Čak i inzistiranje na komunikacijskom pristupu neće polučiti dobre rezultate, ako se ne posveti pažnja kolokacijskom aspektu vokabulara. Učenike bi trebalo poticati da prepoznaju kolokacije i neprestano izvlačiti iz njihove memorije kolokacije koje su tamo pohranili⁶⁹.”

O nauczaniu frazemów pisali także inni chorwaccy lingwiści. Ž. Čeh sugeruje, by w doborze materiału frazeologicznego do nauczania kierować się rodzimym językiem studentów: „Where there is a direct translational equivalence between two languages it make it a lot easier for a learner to remember word combinations. It would be very useful to have a variety of teaching material at hand. The collocations chosen for inclusion in such material will have to be different in each case, depending on the mother tongue of the learners. In this way it would be again easier to trace the majority of collocational errors which are mainly the result of learners’ hypothesis of transferability⁷⁰. Natomiast M. Šnjarić w artykule *Kollokationen als Teil der Wortschatzarbeit* zwraca uwagę, że również frazemy są przez wielu autorów podręczników traktowane „po macoszemu”: „Obwohl die Wichtigkeit der Kollokationen beim Fremdsprachenlernen inzwischen erkannt wurde, gibt es außer im Rahmen einzelner Lektionen in den Lehrbüchern für den Deutschunterricht, die in ihrem Wortschatzübungsteil Kollokationsübungen enthalten, keine Übungsbücher, die der ausschließen Einübung von Kollokationen, gewidmet wären, sondern nur Wortschatzübungsbücher, die die kollokative Komponente berücksichtigen⁷¹. Podobnie uważa H. Bosiljevac, która popiera pogląd J. Nattingera, zgodnie z którym „poduka vokabulara mora promijeniti svoje žarište od samih riječi prema nizu višerječnih leksičkih pojava koje su osnovne za svakidašnju komunikaciju, a koje su zanemarene budući da se ne uklapaju u tradicionalne spoznaje ni gramatike ni vokabulara⁷².”

Kwestia nauczania frazeologii zostaje również pośrednio poruszona przy okazji analizy przysłów na potrzeby dydaktyki. I tak M. Kos artykułem *Važnost poslovice u nastavi engleskog jezika* chce pokazać „važnost obrade poslovice u nastavi engleskog jezika, jer one su dio kulture toga, ali i ostalih stranih jezika. Učenik ih mora poznavati da bi stekao viši stupanj komunikacijske kompetencije⁷³. G. Mikulić natomiast uważa, że nadal mamy do czynienia ze zbyt małą liczbą badań kontrastywnych⁷⁴: „There is hardly any research done, at least to our knowledge, on comprehension, of either proverbs or figurative language in general, in the foreign language area⁷⁵. Podobne głosy pojawiły się w zbior-

⁶⁸ B. Petrović, *Razvijanje kolokacijske kompetencije u hrvatskome kao stranom i drugom jeziku*, Strani jezici XXXVI, 2007, s. 37.

⁶⁹ N. Borić, *Kolokacije kao dio leksičkog pristupa u nastavi stranih jezika (s posebnim osvrtom na engleski jezik)*, [w:] *Suvremena kretanja u nastavi stranih jezika. Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, red. D. Stolac, N. Ivanetić, B. Pritchard, Zagreb – Rijeka 2004, s. 65.

⁷⁰ Ž. Čeh, *Learning and teaching collocations*, [w:] *Psiholingvistika i kognitivna znanost u Hrvatskoj primijenjenoj lingvistici*, red. D. Stolac, N. Ivanetić, B. Pritchard, Zagreb – Rijeka 2003, s. 181.

⁷¹ M. Šnjarić, *Kollokationen als Teil der Wortschatzarbeit*, Strani jezici XXXVII, 2008, s. 58.

⁷² H. Bosiljevac, *Nastava vokabulara nekada i danas*, Strani jezici XXV, 1996, s. 53-54.

⁷³ M. Kos, *Važnost poslovice u nastavi engleskog jezika*, Strani jezici XXXII, 2003, s. 189.

⁷⁴ Zagadnienie frazeologii porównawczej omawiam szerzej na końcu tego działu.

⁷⁵ G. Mikulić, op. cit., s. 147.

rze *Primijenjena lingvistika danas*, w którym D. Škara opublikowała artykuł *Semantično ustrojstvo poslovice (Model interakcije jezika i kulture)*. Znajduje się tu uwaga na temat nauczania przysłów oraz innych „podobnych do nich form”: „Nužno je (...) prilikom usvajanja stranoga jezika obratiti pažnju i kulturnom aspektu. Pri tome važnu ulogu ima semiotika kulture koja može pružiti potpunije objašnjenje značenja pojedinih stranih riječi. (...) [Zato – przyp. mój] javlja se potreba jednog drugačijeg pristupa u analizi poslovice i njoj sličnih formi koje imaju važnu ulogu u govorenom jeziku”⁷⁶. W tym samym zbiorze znajduje się także artykuł Ž. Matuliny *Prezentacija paremije u dvojezičnom rječniku*, gdzie możemy zapoznać się z następującym stanowiskiem: „O tome kolika je uloga poslovice za svakodnevno jezično komuniciranje, pa zbog toga i u nastavi stranih jezika, ovdje (ni) ne treba posebno govoriti”⁷⁷.

Spśród monografii zaledwie kilka stron przeznaczona na interesującą nas kwestię M. Skljarov. Podaje on jednak tylko definicję związku frazeologicznego i idiomu oraz zwraca uwagę na frazeologizmy wspólne językom europejskim, pomimo iż tytuł publikacji mógłby sugerować, że zagadnienie zostanie omówione znacznie szerzej⁷⁸. Wyjątkiem jest publikacja V. Požgaj-Hadži, M. Smolić i M. Benjak, *Hrvatski izvana*, w której autorki poświęcają cały rozdział zagadnieniu nauczania obcojęzycznej frazeologii. W jego podsumowaniu piszą: „poznawanie frazeologii odredenoga jezika dio je komunikacijske kompetencije i zato učenje frazeologije treba imati svoje mjesto u učenju / poučavanju jezika prvoga i stranoga od samoga početka učenja. (...) U nastavi stranoga jezika (posebno srodnih jezika) treba uključiti kontrastivni pristup koji omogućava prepoznavanje istosti i različitosti frazeologije jezika u kontaktu”⁷⁹.

Natomiast A. Kodrić z I. Vidović Bolt⁸⁰ jako jedyne poruszyły problem niewystarczającego nasycenia frazeologią treści dydaktycznych: „Przeglądając podręczniki do nauki języka polskiego i chorwackiego jako języków obcych, stwierdziłyśmy, że frazeologia jest w materiałach do nauki języka polskiego obecna w większym stopniu niż w podręcznikach do nauki języka chorwackiego, w których jest ona z zasady lekceważona”⁸¹. W Polsce ukazało się nawet kilka zbiorów ćwiczeń frazeologicznych dla obcokrajowców⁸², podobnych publikacji brakuje jednak w glottodydaktyce chorwackiej.

Niewielki jest dorobek dotyczący ćwiczeń frazeologicznych w chorwackiej dydaktyce szkolnej. Zbiór ćwiczeń frazeologicznych *Frazeologija hrvatskog jezika* autorstwa M.

⁷⁶ D. Škara, *Semantično ustrojstvo poslovice (Model interakcije jezika i kulture)*, [w:] *Primijenjena lingvistika danas. Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, Zagreb 1994, s. 80.

⁷⁷ Ž. Matulina, *Prezentacija paremije u dvojezičnom rječniku*, [w:] *Primijenjena lingvistika danas. Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, Zagreb 1994, s. 96.

⁷⁸ M. Skljarov, *Jezik i govor u nastavi stranih jezika*, Zagreb 1987, s. 95-96.

⁷⁹ V. Požgaj-Hadži, M. Smolić, M. Benjak, *Hrvatski izvana*, Zagreb 2007, s. 156.

⁸⁰ W swojej pracy doktorskiej pt. *Frazemi sa zoonimskom sastavnicom u poljskom i hrvatskom jeziku* (rękopis) I. Vidović-Bolt zauważa, że związki frazeologiczne w procesie nauczania języków obcych są przyczyną trudności zarówno w ich rozumieniu, jak i przekładzie.

⁸¹ A. Kodrić, I. Vidović Bolt, *Odkrywanie ukrytego w chorwackich i polskich frazeologizmach narodowych*, [w:] *Świat ukryty w słowach czyli o znaczeniu gramatycznym, leksykalnym i etymologicznym*, red. I. Generowicz, E. Kaczmarek, I. M. Doliński, Warszawa 2009, s. 212-213.

⁸² B. Bartnicka, *Język polski dla cudzoziemców. Ćwiczenia leksykalne*, Warszawa 1974; B. Bartnicka, D. Buttler, *Język polski dla cudzoziemców. Ćwiczenia leksykalno-stylistyczne*, Warszawa 1978; D. Buttler, *Frazeologia polska. Ćwiczenia dla cudzoziemców*, Warszawa 1980; E. Rybicka, *Nie taki diabeł straszny. Podręcznik frazeologii dla obcokrajowców*, Kraków 1993; A. Dąbrowska, R. Łobodzińska, *Polski dla cudzoziemców*, Wrocław 1995; A. Pięcińska, *Co raz wejdziesz do głowy – już z niej nie wyleci. Czyli frazeologia prosta i przyjemna*, Kraków 2006.

Turk funkcjonuje na uniwersytetach chorwackich na prawach rękopisu. Jedynym ogólnodostępnym zbiorem ćwiczeń leksykalnych jest publikacja V. Požgaj-Hadžić⁸³. Dorobek polskiej dydaktyki szkolnej jest w tym zakresie znacznie większy⁸⁴.

Pojedyncze wzmianki o konieczności nauczania frazeologii znajdują się również w innych publikacjach. Jednakże potrzeba ta rzadko jest wyrażona wprost. Przykładowo W. Kaniuka pisząc o nauczaniu obcej kultury na lektoracie zauważa również, że „Idiomy podobnie jak przysłowia są komponentami kultury danego narodu i świadkami historycznego rozwoju”⁸⁵. Ten sam autor wyraża pośrednio potrzebę nauczania frazeologizmów podczas analizy idiomów języka niemieckiego: „Ze względu na aspekt stosowany analizy idiomów języka niemieckiego, podyktowany potrzebami teorii i praktyki przekładu oraz dydaktyki języków obcych, należałoby przeanalizować cały zbiór idiomów języka niemieckiego w opozycji do języka polskiego”⁸⁶. Oznaczałoby to też, że autor jest zwolennikiem ich nauczania. W. Martyniuk natomiast w artykule *Podejście komunikacyjne w nauczaniu języka polskiego jako obcego* uznaje frazeologię za element socjokultury danego narodu, przy czym „zdobywając wiedzę o języku uczący się powinien jasno widzieć, w jaki sposób może tę wiedzę wykorzystać w działaniu praktycznym, tj. w zrozumieniu i poznaniu nowego społeczeństwa, porozumieniu się z ludźmi w nim żyjącymi, w odnalezieniu się w nowym otoczeniu. (...) Owa niepodzielna jedność strony socjokulturowej i lingwistycznej (...) wydaje się rzeczą niezwykle ważną, niestety jednak często zapominaną o niej i autorzy podręczników do nauki języków obcych, i lektorzy prowadzący nauczanie”⁸⁷. Autor ten w krótkim czasie wydał drugi artykuł o podobnym tytule. Opisał on w nim własny eksperyment dydaktyczny. Podczas omawiania jego wyników zaznaczył, iż studentom spodobały się zaprezentowane na kursie teksty, albowiem docenili „obecność w nich wielu elementów języka codziennego, [w tym – przyp. mój] wyrażen idiomatycznych”⁸⁸. W. Miodunka z kolei wspomina o potrzebie nauczania utartych formuł językowych, które nazywa „nośnikami mądrości ludowej”: „Nośniki tzw. mądrości ludowej to utarte formułki, wyrażające i utrwalające stereotypowe, obiegowe poglądy, będące istotnym składnikiem kultury popularnej (...). Chodzi tu o wyrażenia idiomatyczne, cytaty lub przysłowia...”⁸⁹. L. Zabrocki umieszcza w swojej monografii następującą uwagę: „Ucze-

⁸³ V. Požgaj-Hadžić, *Vježbe iz hrvatskog ili srpskog jezika I*, Ljubljana 1990.

⁸⁴ M. Nagajowa, *Ćwiczenia słownikowo-frazeologiczne w klasach V-VIII*, Warszawa 1972; D. Kopertowska, *Ćwiczenia z leksykologii i leksykografii*, Kielce 1988; Z. Turlej, *Frazeologia w ćwiczeniach dla klas IV-VIII*, Kielce 1995; J. Bąk, *Słownictwo i frazeologia w ćwiczeniach*, Łódź 1998; H. Kajetanowicz, *Licz się ze słowami. Ćwiczenia leksykalne i frazeologiczne*, Gdańsk 1998; E. Polański, M. Iwanowicz, *Słownictwo i frazeologia w szkole. Wiadomości, ćwiczenia, testy dla gimnazjów i szkół średnich*, Łódź 1999; M. Kita, A. Skudrzykowa, *Człowiek i jego świat w słowach i tekstach*, Katowice 2002.

Podobny zestaw ćwiczeń ukazał się jako dodatek do słownika frazeologicznego autorstwa B. Pędzich. Nosi on tytuł: *Słowniki PWN. Ćwiczenia z kluczem. Frazeologia i znaczenia wyrazów* (Warszawa 2005).

⁸⁵ W. Kaniuka, *Socjolingwistyczna analiza wybranych struktur idiomatycznych języka niemieckiego i polskiego w aspekcie teorii przekładu i dydaktyki języków obcych*, Łódź 1975, s. 52.

⁸⁶ W. Kaniuka, *Lingwistyczna analiza wybranych wyrażen idiomatycznych współczesnego języka niemieckiego*, [w:] *Lingwistyka stosowana i glottodydaktyka*, red. F. Grucza, Warszawa 1976, s. 189.

⁸⁷ W. Martyniuk, *Podejście komunikacyjne w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Część I: Wnioski dydaktyczne*, Przegląd Polonijny 2, 1984, s. 113.

⁸⁸ W. Martyniuk, *Podejście komunikacyjne w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Część II: Próba praktycznego zastosowania*, Przegląd Polonijny 3, 1984, s. 96.

⁸⁹ W. Miodunka, *Kompetencja socjokulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Zarys programu nauczania*, [w:] *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego: stan obecny – programy nauczania – pomoce dydaktyczne*, red. W. T. Miodunka, Kraków 2004, s. 108.

nie języka tak zwanych zaawansowanych musi się poza tym koncentrować głównie na przyswajaniu bardziej skomplikowanych struktur składniowych, idiomatycznych zwrotów oraz słownictwa⁹⁰. W. Gorczyca omawiając ogólnie tok postępowania metodycznego w nauczaniu leksyki dodaje: „Podobny tok postępowania metodycznego należałoby zastosować przy wprowadzaniu frazeologizmów...”⁹¹. M. Wysocka pisząc o rozwijaniu świadomości kulturowej na lekcjach języka angielskiego zaznacza, iż w programie nauczania powinny się znaleźć „... czasowniki frazowe, idiomy i kolokacje typowe dla języka obcego”⁹². Natomiast A. Rzewólska wypowiadając się w sprawie kompetencji leksykalnej uczniów pisze, iż jednym z jej elementów jest także znajomość „stałych wyrażeń”. W ich ramach wymienia przysłowia i powiedzenia oraz jednostki frazeologiczne⁹³.

Podobne ogólne i powierzchowne wzmianki o nauczaniu obcojęzycznej frazeologii można też znaleźć m.in. u M. Tryuk⁹⁴, A. Leńko-Szymańskiej⁹⁵, L. Zaręby⁹⁶ czy R. Đorđević⁹⁷.

Często jednak poglądy autora w kwestii nauczania frazeologii są wyrażone zaledwie w jednym zdaniu, jak na przykład w publikacji D. Buttler *Z metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, gdzie pojawia się takie stwierdzenie: „W układzie rzeczowym (słownika-minimum dla obcokrajowców) należałoby też prezentować obcokrajowcom polską frazeologię”⁹⁸. Podobnie bywa w przedmowach do materiałów mających służyć praktycznemu opanowaniu obcojęzycznej frazeologii, przykładowo K. Stawińska w publikacji *Idiomy francuskie w ćwiczeniach* pisze: „A poznawanie języka to w dużym stopniu także poznawanie idiomów”⁹⁹. A. M. Dubrowin z kolei w przedmowie do swojego *Obrazkowego słownika idiomów rosyjskich* zauważa: „Dla kogoś, kto nie zna pewnej liczby idiomów, zwłaszcza tych najczęściej używanych, język rosyjski zarówno w mowie, jak i piśmie pozostanie niezrozumiały”¹⁰⁰.

Bywa też, że w całym tekście ani razu nie pada termin „frazeologia”, „frazeologizm”, „idiom” lub „związek frazeologiczny”, jednak zamieszczone przykłady każą przypuszczać, że autorzy również tego rodzaju połączenia wyrazowe mieli na myśli. Przykładowo M. Gołębiowski, podając angielskie wyrażenie idiomatyczne „white lies” (dosł. ‘białe kłamstwa’), nie nazywa go frazeologizmem, lecz elementem „bezekwiwalentnej

⁹⁰ L. Zabrocki, *Językoznawcze podstawy metodyki nauczania języków obcych*, Warszawa 1966, s. 69.

⁹¹ W. Gorczyca, *Kognitywizm w glottodydaktyce. Wykłady*, Bielsko-Biała 2007, s. 157.

⁹² M. Wysocka, *Rozwijanie świadomości kulturowej na lekcjach języka angielskiego*, *Języki Obce w Szkole* 6, 2004, s. 114.

⁹³ A. Rzewólska, *Kompetencja leksykalna i nauczanie języków obcych*, *Języki Obce w Szkole* 1, 2008, s. 40-41.

⁹⁴ M. Tryuk, *Konfrontatywne badania leksyki w aspekcie glottodydaktycznym na materiale francuskim i polskim*, Wrocław 1989.

⁹⁵ A. Leńko-Szymańska, *Korpusy w nauczaniu języków obcych*, [w:] *Podstawy językoznawstwa korpusowego*, red. B. Lewandowska-Tomaszczyk, Łódź 2005, s. 221-239.

⁹⁶ L. Zaręba, *Idiomatyka kontrastywna a kompetencja kulturowa (na przykładzie polsko-francuskim)*, [w:] *Język, kultura – kompetencja kulturowa. Materiały z XIII Sympozjum zorganizowanego przez Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, Zaborów 5 – 8 listopada 1987 r.*, red. F. Grucza, Warszawa 1992, s. 265-275.

⁹⁷ R. Đorđević, *Kultura kao faktor u nastavi engleskog jezika*, *Strani jezici* 1, 1972, s. 253-262.

⁹⁸ D. Buttler, *Z metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, [w:] *Metodyka nauczania języka polskiego jako obcego*, Warszawa 1980, s. 153.

⁹⁹ K. Stawińska, *Idiomy francuskie w ćwiczeniach*, Warszawa 1998, s. 7.

¹⁰⁰ A. M. Dubrowin, *Obrazkowy słownik idiomów rosyjskich*, Moskwa 1981, s. 5.

leksyki¹⁰¹. Inni autorzy frazeologizmy i frazemy w glottodydaktyce nazywają m.in. następująco:

- a) „Wyrazy ekspresywne” oraz „emocjonalne riječi”¹⁰²;
- b) „Utarite forme jazykove” oraz „ustaljeni leksički sklopovi”¹⁰³;
- c) „Jezično označene riječi” (dosł. ‘wyrazy naznaczone językowo’)¹⁰⁴;
- d) „Elementy kulturowe”¹⁰⁵;
- e) „Leksyka z komponentem kulturowym” oraz „leksyka z potencjałem realioznawczym”¹⁰⁶;
- f) „Idiomatyka socjokulturowa”¹⁰⁷;
- g) „Leksyka bezekwiwalentna”¹⁰⁸;
- h) „Połączenia leksykalne” oraz „połączenia wyrazowe”¹⁰⁹;
- i) „Połączenia skonwencjonalizowane” oraz „frazemy”¹¹⁰;
- j) „Elementy lingwokulturowe”¹¹¹;

¹⁰¹ M. Gołębiowski, *Rola kultury i kulturoznawstwa w nauczaniu języków obcych (postulaty badawcze)*, [w:] *Język, kultura – kompetencja kulturowa. Materiały z XIII Sympozjum zorganizowanego przez Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, Zaborów 5 – 8 listopada 1987 r.*, red. F. Gruzca, Warszawa 1992, s. 196.

¹⁰² R. Fox, *Odabir minimalnog vokabulara za primjenu u nastavi stranih jezika*, Strani jezici XVIII, 1989, s. 20-26; J. Kowalewski, *Program kulturowy jako odpowiedź na trudności w nauczaniu języka polskiego na Wschodzie*, [w:] *Rozwijanie i testowanie biegłości w języku polskim jako obcym*, red. A. Seretny i E. Lipińska, Kraków 2008, s. 161-183.

¹⁰³ M. Bergovec, *Leksički pristup u nastavi stranih jezika s posebnim osvrtom na hrvatski*, Lahor 3, 2007, s. 53-66.

M. Dumanovsky, *Nauczanie języka chorwackiego w Polsce a rozwój kompetencji socjolingwistycznej*, [w:] *Nauczanie języków pokrewnych*, red. J. Baluch i M. Papierz, Kraków 2009, s. 97-109.

¹⁰⁴ L. Cvikić, M. Bošnjak, *Pogled u obilježja i probleme učenja riječi u hrvatskome kao nematerinskome jeziku*, [w:] *Suvremena kretanja u nastavi stranih jezika. Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, red. D. Stolic, N. Ivanetić, B. Pritchard, Zagreb – Rijeka 2004, s. 111-120.

¹⁰⁵ M. Woytowicz-Neymann, *Dorošli a nauczanie języków obcych*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1970; T. Pacholczyk, *Aspekt realioznawczy a motywacja uczenia się języka obcego w kontekście doboru tematyki do tekstów podręcznikowych*, [w:] *Kulturoznawstwo w nauczaniu języków obcych. Materiały III Ogólnopolskiego Sympozjum Neofilologicznego 21 – 22 października 1977*, red. Z. Magnuszewska, Zielona Góra 1980, s. 133-140.

¹⁰⁶ W. Miodunka, *Czy kultura była traktowana po macoszemu w nauczaniu języka polskiego jako obcego? Rozważania na marginesie książki Anny Burzyńskiej*, [w:] *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego: stan obecny – programy nauczania – pomoce dydaktyczne*, red. W. T. Miodunka, Kraków 2004, s. 13-35.

¹⁰⁷ M. Gnyś, *Zagadnienia kulturowe i kulturoznawcze w nauczaniu języków obcych*, Siedlce 2003.

¹⁰⁸ M. Gołębiowski, *Rola kultury i kulturoznawstwa w nauczaniu języków obcych (postulaty badawcze)*, [w:] *Język, kultura – kompetencja kulturowa. Materiały z XIII Sympozjum zorganizowanego przez Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, Zaborów 5 – 8 listopada 1987 r.*, red. F. Gruzca, Warszawa 1992, s. 185-198.

¹⁰⁹ H. Komorowska, *Testy w nauczaniu języków obcych*, Warszawa 1984.; B. Z. Kielar, *Sposoby interpretacji zjawisk kulturowych przy nauczaniu języka obcego oraz tłumaczenia*, [w:] *Bilingwizm, biculturalizm, implikacje glottodydaktyczne. Materiały z XII Sympozjum zorganizowanego przez Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, Zaborów 18 – 20 września 1986*, red. F. Gruzca, Warszawa 1989, s. 51-62.

¹¹⁰ W. Marton, *Dydaktyka języka obcego w szkole średniej. Podejście kognitywne*, Warszawa 1978; A. Butcher, B. Guziuk-Świca, *Frazeologia nadawcy. Odtwarzalność frazemów w procesie nauczania języka polskiego jako obcego*, [w:] *Rytualizacja w komunikacji społecznej i interkulturowej*, red. J. Mazur, Lublin 2004, s. 161-170.

¹¹¹ J. Wierieszczacin, W. Kostomarow, *Lingwoznawstwo a nauczanie języka rosyjskiego cudzoziemców*, [w:] *Elementy realioznawcze i literackie nauczania języka rosyjskiego*, red. S. Siatkowski, Warszawa 1977, s. 13-26; W. Woźniewicz, *Funkcje elementów lingwokulturowych w procesie nauczania języka obcego*, [w:]

k) „Krilatice” (‘skrzydlate słowa’)¹¹².

Przynajmniej wzmianki na temat nauczania frazeologii (zwłaszcza w języku angielskim) zawierają publikacje w języku angielskim¹¹³. Na tym tle pozytywnie wyróżnia się artykuł D. A. Titone i C. M. Connine pt. *On the compositional and noncompositional nature of idiomatic expressions*¹¹⁴, z którego można wywnioskować, iż metaforyczność jednostek języka ma wpływ na ich większą zapamiętywalność i odtwarzalność, a tym samym zdolność utrwalenia się w języku. Tym samym zakwestionowane zostaje przekonanie, że frazeologizmy są trudne do opanowania pamięciowego. Publikowano również artykuły traktujące o problemach nauczania niemieckiej frazeologii¹¹⁵.

Parę razy zagadnienie frazeologii pojawiło się w tekstach naukowych, które jedynie pośrednio mówią o potrzebie jej nauczania¹¹⁶.

W. Marton w książce *Nowe horyzonty nauczania języków obcych* przestrzega „przed nagminnym kolekcjonowaniem i używaniem przez uczącego się idiomów, które nieraz należą do różnych rejestrów języka”¹¹⁷. W Pfeiffer z kolei w swojej monografii *Nauka języków obcych. Od praktyki do praktyki* staje w obronie celowości nauczania „syntagm o dużej wartości komunikacyjnej”¹¹⁸. Tutaj jednak kończą się rozważania obu naukowców na temat kwestii nauczania frazeologii.

Tak więc wyraźny jest brak opracowań opartych na badaniach empirycznych, prowadzących do naukowych rozwiązań modelowych, które mogłyby ukierunkować prace nauczyciela w zakresie nauczania frazeologii. Przeważają za to teksty o charakterze postulatyno-praktycznym.

Zauważył to już M. Tryuk pisząc: „Z. Bujas, R. Berndt i V. Ivir przy okazji omawiania różnic metod konfrontatywnych badań słownictwa (np. analizy składnikowej) zauważają potrzebę analizy połączeń wyrazowych. Jednakże ograniczają się oni jedynie do wskazania tego ważnego problemu, nie proponując żadnego realnego rozwiązania”¹¹⁹.

Kulturoznawstwo w nauczaniu języków obcych. Materiały III Ogólnopolskiego Sympozjum Neofilologicznego, 21 – 22 października 1977, red. Z. Magnuszewska, Zielona Góra 1980, s. 177-191.

¹¹² S. Veselica-Majhut, T. Raše, *Nekoliko bilježaka o poučavanju kulture na studiju engleskoga jezika*, Strani jezici XXXVI, 2007, s. 269-273.

¹¹³ Oto kilka wybranych tytułów: A. Pawley, F. H. Syder, *Two puzzles for linguistic theory: nativelike selection and nativelike fluency*, [w:] *Language and communication*, red. J.C. Richards i R.W. Schmidt, London 1983, s. 191-226; R. J. Alexander, *Fixed expressions in English: reference books and the teacher*, *English Language Teaching Journal* 38/2, 1984, s. 127-134; M. Lewis, *The lexical approach. The State of ELT and a Way Forward*, London 1994; S. Granger, *From phraseology to pedagogy: Challenges and prospects*, [w:] *Chunks in the Description of Language. A tribute to John Sinclair*, red. P. Uhrig i S. Schüller, Berlin – New York 2011, s. 1-17.

¹¹⁴ Artykuł opublikowano w ramach czasopisma *Journal of Pragmatics* 31 (1999), s. 1655-1674.

¹¹⁵ Kilka wybranych tytułów:

R. Hessky, *Feste Wendungen – ein heißes Eisen? Einige phraseodidaktische Überlegungen für den DaF-Unterricht*, *Deutsch als Fremdsprache* 3, 1997, s. 139-143; S. Ettinger, *Einige Überlegungen zur Phraseodidaktik*, [w:] *EUROPHRAS 95. Europäische Phraseologie im Vergleich: Gemeinsames Erbe und kulturelle Vielfalt*, red. W. Eismann, Bochum 1998, s. 201-217; E. Hallsteinsdóttir, M. Šajánková, U. Quasthoff, *Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache. Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen*, *Linguistik online* 27, 2006, s. 117-136.

¹¹⁶ M. Szałek, *Sposoby podnoszenia motywacji na lekcjach języka obcego*, Poznań 1992; A. Markunas, *Wybrane zagadnienia dydaktyki języka kierunkowego na neofilologii*, Poznań 1993.

¹¹⁷ W. Pfeiffer, *Nowe horyzonty nauczania języków obcych*, Warszawa 1976, s. 79.

¹¹⁸ W Pfeiffer, op. cit., s. 173.

¹¹⁹ M. Tryuk, op. cit., s. 27.

Na gruncie chorwackim sytuacja jest podobna. V. Požgaj Hadži, M. Smolić i M. Benjak piszą: „Iako se hrvatska frazeologija može pohvaliti bogatom literaturom od teorijske do kontrastivne frazeologije te istraživanjima frazeologije u djelima starijih hrvatskih pisaca i frazeologije u rječnicima hrvatskog jezika itd., o frazeodidaktici (termin Pekarovićové, 1997) u hrvatskom jeziku (prvom i stranom), koliko je nama poznato, nitko nije pisao”¹²⁰.

Podobny postulatywno-praktycystyczny charakter mają również publikacje poruszające problem nauczania rodzimej frazeologii. Przekonanie o konieczności nauczania tej warstwy leksyki uczniów polskich na lekcjach języka polskiego w szkole jest powszechne¹²¹.

Na gruncie chorwacko-serbskim istnieje niestety niewiele publikacji poruszających kwestię nauczania frazeologii w szkołach chorwackich¹²².

¹²⁰ V. Požgaj-Hadži, M. Smolić, M. Benjak, op. cit., s. 142.

¹²¹ E. Kozarzewska, *Stale związki frazeologiczne na tle współczesnego zasobu leksykalnego języka polskiego*, Prace Filologiczne XX, 1970, s. 303-309; J. Pilich, *Dobieranie właściwych związków frazeologicznych*, Poradnik Językowy 1970, z. 4, s. 239-241; S. Skorupka, *Nauczanie frazeologii w szkole*, [w:] *W służbie nauce i szkole. Księga pamiątkowa poświęcona Profesorowi Doktorowi Zenonowi Klemensiewiczowi*, red. W. Krenick, Warszawa 1970, s. 281-287; Z. Saloni, *Ćwiczenia frazeologiczne w szkole*, Polonistyka XXV, z. 6, 1972, s. 28-39; M. Kielar, *Rozwój umiejętności posługiwania się związkami frazeologicznymi przez dzieci i młodzież*, Przegląd Pedagogiczny. Biuletyn Instytutu Badań Pedagogicznych 12, 1973, s. 53-63; J. Kobylńska, A. Dyduchowa, *Słowniki w nauczaniu języka polskiego*, Warszawa 1973; A.A. Zdaniukiewicz, *Z zagadnień kultury języka. Teoria – Praktyka – Szkoła*, Warszawa 1973; M. Sawczuk, *Ćwiczenia frazeologiczne w szkole zawodowej*, Polonistyka XXIX, z. 5, 1976, s. 45-48; H. Kurczab, *Z zagadnień dydaktyki frazeologii w szkole średniej*, [w:] *Z teorii i praktyki dydaktycznej języka polskiego*, tom 2, red. J. Kram i E. Polański, Katowice 1978, s. 147-171; E. Polański, J. Budzik, *Problem kształtowania słownictwa i frazeologii uczniów a programy i podręczniki szkolne*, [w:] *Z teorii i praktyki dydaktycznej języka polskiego*, tom 2, red. J. Kram i E. Polański, Katowice 1978, s. 123-145; S. Bąba, *Z zagadnień poprawności frazeologicznej*, [w:] *Materiały pomocnicze do nauczania języka polskiego w liceach ogólnokształcących*, Poznań 1979, s. 73-90; H. Kurczab, *Nauczanie integrujące języka polskiego w szkole ogólnokształcącej*, Rzeszów 1979; S. Bąba, *Zagadnienia poprawności frazeologicznej na ćwiczeniach z kultury języka polskiego*, [w:] *Język. Teoria – Dydaktyka. Materiały IV Konferencji Młodych Językoznawców – Dydaktyków, Opole 20 – 21 maja 1979 r.*, red. J. Tokarski, Kielce 1980, s. 206-228; E. Polański, *Słownictwo uczniów. Problemy, badania, wnioski*, Warszawa 1982; B. Klebanowska, W. Kochański, A. Markowski, *O dobrej i złej polszczyźnie*, Warszawa 1985; D. Buttler, *Język i my. Podręcznik do języka polskiego dla klasy II szkół średnich*, Warszawa 1988; R. Więckowski, *Ćwiczenia słownikowo-frazeologiczne i syntaktyczne w klasach początkowych*, Warszawa 1989; M. Jaworski, *Metodyka nauki o języku polskim. IV. Metodyka nauki o słownictwie i frazeologii*, Warszawa 1991; J. Kowalik, *Nauka o języku polskim dla licealistów*, Warszawa 1992; M. Szpiczakowska, *Czy dojna krowa jest zwierzęciem? Uwagi o poprawności frazeologicznej*, [w:] *Porozmawiajmy o języku czyli zbiór nie tylko lekcyjnych propozycji konwersacyjnych*, red. M. Skarżyński, Kielce 1992, s. 41-50; J. Podracki (red.), *Poliszczyna płata nam figle. Poradnik językowy dla każdego*, Warszawa 1993; J. Bobrowski, *Gramatyka opisowa języka polskiego (zarys modelu generatywno-transformacyjnego)*, tom II: *Od struktur wyjściowych do tekstu*, Kielce 1995; A. Mikołajczuk, *Rozumienie znaczenia wybranych związków frazeologicznych w testach egzaminacyjnych na polonistykę*, [w:] *Studia pragmalingwistyczne*, Warszawa 1997, s. 91-105; J. Kida, *Stylistyka, styl i język artystyczny w edukacji polonistycznej*, Rzeszów 1998; H. Synowiec, *Rozumienie znaczenia związków frazeologicznych w szkole*, [w:] *Wybrane zagadnienia edukacji polonistycznej*, red. H. Kurczab, U. Kopeć, E. Kozłowska, Rzeszów 2002, s. 179-190; A. Karolczuk, B. Kułak, *Aspekt czasownika a frazeologia. Perspektywa dydaktyczna*, [w:] *Język Polski. Współczesność – historia*, tom IV, red. W. Książek-Bryłowa i H. Duda, Lublin 2003, s. 25-34; A. Grodecka, *Frazeologia na wesoło*, Polonistyka 2, 2004, s. 52-54.

¹²² Z. Diklić, *Leksičke vježbe u nastavi hrvatskoga ili srpskog jezika*, *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika* 1-2, god. IX, 1984, s. 21-34; Б. Милићевић, *Фразеологизми у настави*, *Književni jezik* 14/4, 1985, s. 211-218; J. Melvinger, *Leksikologija*, *Osijek* 1989; M. Samardžija, *Leksikologija hrvatskoga jezika i povijest hrvatskoga jezika u XX. stoljeću. Udžbenik*, Zagreb 1995; D. Pavličević-Franić, *Komunikacijom do gramatike*, Zagreb 2005. (W całej parusetronicowej publikacji pojawia się tylko jedna uwaga mówiąca o tym, iż nieprawidłowe użycie związków frazeologicznych jest jednym z popełnianych przez uczniów błędów leksykalno-stylistycznych.)

Z naciskiem należy podkreślić, że zarówno metodycy nauczania języka chorwackiego jako ojczystego, jak i glottodydaktycy, nie przygotowali dotychczas odpowiednich materiałów dydaktycznych do nauczania frazeologii. Oprócz tego opracowanie chorwackiego optimum frazeologicznego oraz przygotowanie polsko-chorwackiego i chorwacko-polskiego słownika frazeologicznego to największe wyzwania stojące przed polskimi i chorwackimi leksykografami i glottodydaktykami.

Wśród kilkuset przeczytanych przeze mnie publikacji znalazło się wiele takich, których tytuł sugerował związek z interesującą mnie tematyką. Okazało się jednak, że moje przekonanie było niesłuszne¹²³.

Traktowanie frazeologii w nauczaniu języków obcych (w tym słowiańskich) oceniam krytycznie. Badacze najczęściej jedynie:

- 1) opisują związki frazeologiczne i przedstawiają ich klasyfikację;
- 2) sygnalizują potrzebę większego zainteresowania kwestią nauczania związków frazeologicznych;
- 3) zestawiają związki frazeologiczne w dwóch lub więcej językach oraz 4) opisują ich użycie i/lub znaczenie bez implikacji dla glottodydaktyki.

Glottodydaktycy nie wypowiadają się w następujących kwestiach:

- a) których związków frazeologicznych należy nauczać;
- b) jak duże powinno być optimum frazeologiczne;
- c) na jakim etapie nauczania wprowadzać związki frazeologiczne;
- d) w jaki sposób prezentować związki frazeologiczne.

Wydaje się również, iż niektórzy autorzy nie dostrzegają wagi nauczania związków frazeologicznych, widząc w nich jedynie „miły” dodatek do lekcji – ciekawostkę przerywającą monotonię lekcji, źródło humoru i dowcipu słownego czy też czynnik zwracający uwagę na pewne treści kulturowe. Takie podejście nie zadowala w kwestii nauczania słownictwa – także połączeń wyrazowych. Już w 1978 r. W. Marton zauważa, że „dydaktycy językowi najczęściej nie uświadamiają sobie, jak bardzo bogaty jest słownik użytkownika języka”¹²⁴. A M. Łazarczyk i A. Wojciechowska wiele lat później dodają: „Większość z nas nie zdaje sobie sprawy, że frazeologizmy stanowią dużą część leksyki”¹²⁵. Nie wiadomo jednak dokładnie jak dużą, gdyż związki frazeologiczne nie poddają się prostemu kategoryzowaniu, o czym pisze W. Chlebda: „zjawiska, którymi tak chętnie

¹²³ Przykładowo:

H. Komorowska, *Sukces i niepowodzenie w nauce języka obcego*, Warszawa 1978; T. Woźnicki, E. Zawadzka, *Fazy procesu przyswajania języka obcego*, Warszawa 1981; W. Woźniewicz, *Kierowanie procesem glottodydaktycznym*, Warszawa 1987; M. Stawna, *Podejście komunikacyjne do nauczania języków obcych. Od teorii do praktyki*, Warszawa 1991; R. Bartnicka, L. Kacprzak, E. Rohozińska (red.), *Vademecum lektora języka polskiego*, Warszawa 1992; R. I. Arends, *Uczymy się nauczać*, Warszawa 1995; A. P. Cowie, *Phraseology: theory, analysis and applications*, Oxford 2001; A. Koczyński, U. Zaliwska-Okrutna (red.), *Język rodzimy a język obcy. Komunikacja, przekład, dydaktyka*, Warszawa 2001; A. Łuczak-Łomża, E. Metera-Debaene, *Zanim wybierzesz podręcznik. Metody oceniania materiałów do nauki języków*, Kraków 2002; M. Wysocka, *Profesjonalizm w nauczaniu języków obcych*, Katowice 2003; Z. Jelaska, *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, Zagreb 2005; H. Komorowska, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa 2005; A. Seretny, E. Lipińska, *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Kraków 2005; H. Komorowska (red.), *Nauczanie języków obcych, Polska a Europa*, Warszawa 2007; V. Pavičić-Takač, V. Bagarić, M. Brdar, M. Omazić, *Lingvistika javne komunikacije: komunikacija u nastavi i komunikacijska gramatika*, Zagreb 2009.

¹²⁴ W. Marton, *Dydaktyka języka obcego w szkole średniej. Podejście kognitywne*, Warszawa 1978, s. 101-102.

¹²⁵ M. Łazarczyk, A. Wojciechowska, *Praktyczne wykorzystanie frazeologizmów w szkole*, *Języki Obce w Szkole* 4, 2012, s. 111.

zajmuje się frazeologia, są najczęściej zawieszane gdzieś w przestrzeni między inwariantem i realizacją tekstową; używając słów Andrzeja Lewickiego, powiedzielibyśmy, że znajdują się one na ‘pierwszym stopniu abstrakcji’, jakim jest hasłowanie związków frazeologicznych¹²⁶. Stąd też „we frazeologii plan obserwacji w takim stopniu dominuje nad planem abstrakcji, że „ledwie można mówić o naukowym charakterze tej dziedziny wiedzy”¹²⁷. Sytuację dodatkowo komplikuje brak ścisłej definicji zjawiska łączliwości oraz jej nieprzewidywalność¹²⁸. Wymienione tutaj czynniki, wraz z brakiem przekonujących kryteriów, wyodrębniających związki frazeologiczne z tekstu, sprawiają, że zyskały one bliżej nieokreślone i niezasłużone miano „trudnej warstwy leksykalnej”. F. Grucza jednak przeczy rzekomej „trudności” frazeologizmów, uważając, że do łatwych w zapamiętaniu należą: „formy często powtarzanych zwrotów, rutynowych i/lub frazeologicznych, następnie tekstów rytualnych, często także rozrywkowych (np. pieśni), a czasem też urzędowych”¹²⁹. W Pfeiffer z kolei pisze: „W ogóle kryterium trudności jest mało ostre i trudno definiowalne. Osobiście sędzę, że syntagma o dużej wartości komunikacyjnej *ich hätte gern* (poproszę) jest bardzo prosta i łatwa, jeśli wyjaśnić ją wyłącznie na płaszczyźnie leksykalnej; syntagma ta jest skomplikowana i trudna tylko wtedy, jeśli wyjaśniać ją na płaszczyźnie gramatycznej”¹³⁰.

Również P. Müldner-Nieckowski uważa, że „Umysł człowieka jest w stanie gromadzić bardzo dużą liczbę gotowych i kompletnych wypowiedzi, a ponadto zapamiętać, z którymi sytuacjami się kojarzą”¹³¹.

M. Laskowski zauważa wprawdzie optymistycznie fakt, iż „związki frazeologiczne były traktowane w badaniach językoznawczych i dydaktycznych jako drugorzędne zjawisko języka w odniesieniu do kompetencji językowej uczących się. Dopiero od rozwoju metody komunikatywno-interkulturowej, szczególnie w ostatnich latach, zyskują na lekcjach języków obcych na znaczeniu...”, po czym dodaje: „...jednak w większości podręczników poświęca się im nadal zbyt mało miejsca”¹³².

PRACE Z ZAKRESU FRAZEOLOGII PORÓWNAWCZEJ JĘZYKÓW SŁOWIAŃSKICH¹³³ A NAUCZANIE FRAZEOLOGII STUDENTÓW FILOLOGII CHORWACKIEJ

S. Skorupka – nawiązując do zagadnienia frazeologii porównawczej – tak przedstawił jej zadania: „Celem takich zestawień [związków frazeologicznych w różnych językach – przyp. mój] jest wykrycie wspólnych źródeł frazeologii europejskiej, w szczególności słowiańskiej, oraz powiązanie jej z dalszymi źródłami światowymi. Metoda porównawcza

¹²⁶ W. Chlebda, *Pogoda dla bogaczy czyli o inwariantach i wariantach we frazeologii raz jeszcze*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej VI*, red. M. Basaj i D. Rytel, Warszawa 1994, s. 94.

¹²⁷ Ibidem, s. 93.

¹²⁸ M. Tryuk stwierdza, że „łączliwość leksykalna jest (...) trudniejsza do przewidzenia [od łączliwości semantycznej – przyp. mój]”. M. Tryuk, op. cit., s. 26.

¹²⁹ F. Grucza, *Kulturowe determinanty języka oraz komunikacji językowej*, [w:] *Język, kultura – kompetencja kulturowa. Materiały z XIII Sympozjum zorganizowanego przez Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, Zaborów 5 – 8 listopada 1987 r.*, red. F. Grucza, Warszawa 1992, s. 19.

¹³⁰ W. Pfeiffer, op. cit., s. 173.

¹³¹ P. Müldner-Nieckowski, op. cit., s. 115.

¹³² M. Laskowski, *Związki frazeologiczne...*, op. cit., s. 19.

¹³³ W tej części opracowania chciałabym jedynie zasygnalizować możliwości wykorzystania podobnych prac w procesie nauczania frazeologii studentów filologii chorwackiej. Nie podaję tu wszystkich dostępnych opracowań z zakresu frazeologii porównawczej języków słowiańskich.

pozwole lepiej zorientować się w tendencjach rozwojowych frazeologii, pozwole wreszcie wydzielić w każdym języku to, co jest w nim swoiste, związane bądź ze strukturą języka, bądź z osobliwością kultury danego narodu, od tego, co jest wspólne wielu językom lub grupom językowym”¹³⁴. Jak można wywnioskować z cytatu, zastosowanie wyników badań z obszaru frazeologii porównawczej w dydaktyce języków obcych nie było brane przez uczonego pod uwagę. Niemniej jednak każdy artykuł naukowy, który zestawia polskie związki frazeologiczne z ich odpowiednikami w językach obcych, przede wszystkim słowiańskich, przyczynia się do powiększenia wiedzy na temat łączących je relacji. Dobre ich poznanie pozwala z kolei z wyprzedzeniem wskazać sytuacje językowe, w których uczący się danego języka obcokrajowcy będą z dużym prawdopodobieństwem popełniać błędy. Właśnie te związki frazeologiczne, które w dwóch językach nie łączy relacja absolutnej ekwiwalencji¹³⁵, powinny zainteresować lektorów i autorów podręczników do nauczania języka obcego. M. Marcjanik pisze: „Komparatystyka frazeologiczna jest interesującym problemem badawczym między innymi dlatego, że w większym stopniu niż inne dziedziny językoznawstwa odzwierciedla wpływ czynników pozajęzykowych na kształtowanie się języka”¹³⁶.

Dziś dysponujemy imponującą liczbą tekstów naukowych, poruszających interesującą mnie problematykę, które zostały zebrane w serii sześciu tomów pt. *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, opublikowanych w latach 1982 – 1994. W każdym z tomów istnieje osobny dział poświęcony zagadnieniom frazeologii porównawczej, który nosi tytuł: „Frazeologia konfrontacyjna języków słowiańskich”. Zebrane w nim artykuły znacznie podniosły wiedzę na ten temat. Wydaje się jednak, że nadal są aktualne słowa M. Basaja, zawarte w pierwszym tomie serii: „Brak jest wyczerpujących danych o stopniu porównywalności frazeologii polskiej z frazeologią języków słowiańskich i niesłowiańskich”¹³⁷. Oznacza to, że temat pozostaje niewyczerpany.

Cytowany uczonego zajmował się głównie porównywaniem frazeologii polskiej z czeską; wraz z D. Rytel wydał skrypt dla studentów bohemistyki *Słownik frazeologiczny czesko-polski*¹³⁸. Zagadnieniami tymi zajmowali się również J. Damborský¹³⁹ i T. Orłoś¹⁴⁰.

¹³⁴ S. Skorupka, *Z zagadnień frazeologii porównawczej*, Prace Filologiczne XVIII, z. 4, 1965, s. 119.

¹³⁵ Przez „ekwiwalent absolutny” rozumiem odpowiednik identyczny pod względem formalnym i semantycznym. Nazwy używam za V. Michalek: *O sposobach tłumaczenia rosyjskich związków frazeologicznych na język polski („Martwe dusze” w przekładzie W. Broniewskiego)*, Studia Polonistyczne XIV/XV, 1986/87, s. 140.

¹³⁶ M. Marcjanik, *Idiomatyczne związki frazeologiczne w języku rosyjskim i polskim*, Studia i materiały. Filologia polska 13, 4/1984, s. 191.

¹³⁷ M. Basaj, *Ekwiwalencja tłumaczeń frazeologizmów (na przykładzie języka czeskiego i polskiego)*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej I*, red. M. Basaj i D. Rytel, Warszawa 1982, s. 157.

¹³⁸ M. Basaj, D. Rytel, *Słownik frazeologiczny czesko-polski*, Katowice 1981.

¹³⁹ Językoznawca ten poza gramatyką i minirozmówkami wydał m.in. *Studia porównawcze nad słownictwem i frazeologią polską i czeską*, Warszawa 1977.

¹⁴⁰ Przykładowe monografie: *Czesko-polski słownik skrzydlatych słów*, Kraków 1996; *Studia z frazeologii czeskiej i polskiej*, Kraków 2005; *Czesko-polski słownik zdradliwych wyrazów i pułapek frazeologicznych*, Kraków 2006; *Wielki czesko-polski słownik frazeologiczny*, Kraków 2009.

Przykładowe artykuły z dziedziny frazeologii porównawczej: *Frazeologizmy z etnonimami w języku polskim i czeskim*, Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowych PAN (Kraków), 34, 1992, s. 64-65; *Polskie i czeskie związki frazeologiczne z nazwaniami narodowości lub z przymiotnikami odnarodowościowymi*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej VI*, red. M. Basaj i D. Rytel, Warszawa 1994, s. 139-153; *Bibliizmy czeskie i polskie*, [w:] *Frazeologia a religia. Tezy referatów międzynarodowego sympozjum naukowego, Opole 4 – 6 września 1996 r.*, red. W. Chlebda i S. Kochman, Opole, 1996, s. 117-119; *Kształtowanie się czesko-polskich*

W badaniach nad czesko-polską frazeologią porównawczą oraz zachodniosłowiańską paremiologią porównawczą ważne są również dwa dzieła leksykograficzne: E. Mrhačová, M. Balowski, *Česko-polský frazeologický slovník*, (Ostrava 2009) oraz E. Mrhačová, M. Balowski, M. Hrabal, A. Měškank, M. Pančíková, J. Pomierska, S. Wölke, *Západoslovan-ské paremiologické dědictví* (Ostrava 2010).

Natomiast frazeologia polska w zestawieniu ze słowacką zainteresowała B. Rejako-wą. Badaczka wydała kilka tekstów, które wzbogaciły teorię przekładu frazeologii i są ważną lekturą dla tłumaczy z języków słowiańskich¹⁴¹.

Na uwagę zasługują także prace z zakresu frazeologii porównawczej języka polskie-go i bułgarskiego. Tematyką tą zainteresowały się: E. Solak¹⁴², V. Maldżieva¹⁴³ i E. Mi-chow¹⁴⁴.

E. Michow skupiła się przede wszystkim na badaniu frazeologii somatycznej oraz stereotypów narodowych, które stały się podstawą niektórych polskich i bułgarskich idio-mów. Poprzez ich analizę przybliżyła odbiorcy specyficzne dla każdego języka sposoby interpretowania świata oraz pomaga zrozumieć podobieństwa i różnice między dwoma kodami kulturowymi.

wzajemnych stereotypów językowych, Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowych PAN (Kraków), 40, 1996, s. 61-62; *Czeskie i polskie frazeologizmy pochodzenia biblijnego*, Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowych PAN (Kraków), 41, 1997, s. 47-48; *Czeskie i polskie frazeologizmy z nazwami barw neutralnych*, Prace Komisji Słowianoznawstwa, 51, 1999, s. 145-150; *Odpowiedniki polskich związków frazeologicznych w czeskich przekładach „Pana Tadeusza”*, [w:] *Problemy frazeologii europejskiej*, tom 3, red. A. M. Lewicki, Warszawa 1999, s. 7-13; *Czesko-polska ekwiwalencja frazeologiczna*, [w:] *Frazeografia słowiańska: Teoria i praktyka, tradycje, teraźniejszość, przyszłość. Tezy referatów międzynarodowej konferencji naukowej, Opole 6 – 8 września 2000 r.*, red. M. Balowski i W. Chlebda, Opole 2000, s. 136-137; *Czesko-polskie złudne odpowiedniki związków frazeologicznych z przymiotnikami*, [w:] *Studia Slavica 6. Slavistika osudem i volbou*, red. J. Raclavská, Ostrava 2002, s. 189-192.

¹⁴¹ Przykładowe publikacje: *Zagadnienia frazeologii porównawczej i ogólnej w językoznawstwie czeskim i słowackim (przegląd problemów badawczych)*, *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*, tom XIX, 1980, s. 247-254; *Związki frazeologiczne o identycznej lub podobnej budowie morfologicznej w języku słowackim i polskim*, Wrocław 1986; *Mechanizmy językowe w przekładzie związków frazeologicznych (na materiale języka polskiego i słowackiego)*, Lublin 1994.

¹⁴² E. Solak, *Językowy obraz świata duchów (w świetle frazeologizmów bułgarskich i polskich)*, [w:] *Традиция и съвременност в българския език. Под ред. на проф. д-р Венче Попова. Сборник в чест на П. Андрейчин*, София 2001, s. 153-157.

¹⁴³ V. Maldżieva, J. Wójtowicz, *Polskie i bułgarskie związki frazeologiczne*, Warszawa 1994.

¹⁴⁴ Przykładowe publikacje: *Polskie i bułgarskie frazeologizmy somatyczne zawierające komponent KREW*, *Kieleckie Studia Filologiczne*, tom VI, 1992, s. 175-184; *Międzynarodowe stereotypy narodowości (na podstawie polskich i bułgarskich frazeologizmów)*, *Kieleckie Studia Filologiczne*, tom VII, 1993, s. 55-70; *Polskie i bułgarskie frazeologizmy somatyczne ze znaczeniem motywowanym liczbą części ciała*, *Kieleckie Studia Rusycystyczne*, tom VII, 1996, s. 137-148; *Polskie i bułgarskie frazeologizmy somatyczne ze znaczeniem motywowanym przez górne lub dolne położenie części ciała*, *Kieleckie Studia Filologiczne*, tom X, Kielce 1996, s. 117-125; *Ekwiwalencja frazeologizmów polskich i bułgarskich pochodzących z mitologii, historii i literatury*, [w:] *Dziedzictwo i teraźniejszość. Polsko-europejski dialog kultur*, red. M. Marczevska i Z. Trzaskowski, Kielce 2009, s. 139-149; *Frazeologizmy polskie i bułgarskie motywowane położeniem części ciała użytym do celów metrycznych*, [w:] *Studia Filologiczne Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego*, red. A. Gałczyńska i M. Marczevska, tom 24, Kielce 2011, s. 73-80; *Studia nad frazeologią somatyczną języka polskiego i bułgarskiego*, Kielce 2013.

Polsko-rosyjską frazeologię porównawczą badali liczni językoznawcy, m.in.: I. Daszczyńska¹⁴⁵, V. Michałek¹⁴⁶, W. Chlebda¹⁴⁷, I. Sandomirska¹⁴⁸, E. Straś¹⁴⁹, S. Karolak¹⁵⁰. Na gruncie językoznawstwa rosyjskiego najbogatszym źródłem informacji na temat frazeologii języków słowiańskich jest zdecydowanie *Славянская фразеология* W. Mokijenkij (Москва 1989), w której autor omawia kwestię stałości, modelowości, implicytności, obrazowości i ekspresywności związków frazeologicznych. Jak informuje w przedmowie do książki – jest ona przeznaczona dla każdego zainteresowanego leksykologią języków słowiańskich, a także dla studentów kierunków filologicznych i pedagogicznych. Pisze także o przydatności publikacji przy porównywaniu systemów leksykalnych¹⁵¹, dlatego zawarte w niej poglądy zdeterminowały myślenie niemalże wszystkich późniejszych frazeologów języków słowiańskich i pośrednio wpłynęły na kierunek rozwoju badań nad frazeologią porównawczą.

Tezami zawartymi w tej publikacji kierowali się również chorwaccy lingwiści. Najbardziej znaną badaczką rosyjskiej i chorwackiej frazeologii jest Ž. Fink, która jest także autorką słownika *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema* (Zagreb 2006), zestawiającego chorwackie porównania frazeologiczne z ich ekwiwalentami w językach słowiańskich. Jest również autorką innych publikacji¹⁵². Oprócz niej, chorwackie i rosyjskie frazeologizmy porównywały także A. Hrnjak¹⁵³ oraz A. Menac¹⁵⁴.

¹⁴⁵ Przykładowe publikacje: *Współczesna rosyjska frazeologia biesiadna i pijacka*, [w:] *Słowo, tekst, czas: materiały z Międzynarodowej Konferencji Naukowej: Szczecin, 4 – 5 czerwca 1996*, Szczecin 1996, s. 132-127; *Идеографический анализ русской и польской фразеологии*, Kieleckie Studia Rusycystyczne, tom VIII, 1998, s. 219-226.

¹⁴⁶ V. Michałek, op. cit.

¹⁴⁷ W. Chlebda, *Problem tzw. jednostek języka i praktyka przekładu na język obcy*, Zeszyty Naukowe. Filologia Rosyjska, z. 3, 1994, s. 41-48.

¹⁴⁸ I. Sandomirska, *O metaforach życia i śmierci w stałych związkach wyrazowych w języku rosyjskim*, [w:] *Językowy obraz świata i kultura*, Wrocław 2000, s. 355-367.

¹⁴⁹ E. Staś, *Kategoria intensywności we frazeologii języka polskiego i rosyjskiego*, Katowice 2008.

¹⁵⁰ S. Karolak, *Słownik frazeologiczny rosyjsko-polski. Русско-польский фразеологический словарь*, Warszawa 1998.

¹⁵¹ „Книга может быть использована для проведения спецкурсов и спецсеминаров по славянской фразеологии и сопоставительной лексикологии...” В. М. Мокієнко, *Славянская фразеология*, Москва 1989, s. 3.

¹⁵² Przykładowe publikacje: *Frazeologizmi s numeričkom komponentom (na materijalu hrvatskih ili srpskih i ruskih frazeologizama)*, Radovi za slavensku filologiju 24, 1989, s. 81-97; *Tipovi adjektivnih frazeologizama (na materijalu ruskog i hrvatskog jezika)*, Filologija 20-21, 1992-93, s. 91-101; *Sinonimni nizovi frazeologizama kojima se opisuje čovjekova vanjšina (na materijalu hrvatskog i ruskog jezika)*, Strani jezici 1, 1993, s. 20-27; *Pridjevski i glagolski frazemi sa značenjem 'jako pijan' i 'jako se napiti' (na materijalu ruskog i hrvatskog jezika)*, [w:] *Prvi hrvatski slavistički kongres I*, red. S. Damjanović, Zagreb 1997, s. 231-241; *Hrvatski frazem 'djevojka (Katica) za sve' i njegovi ekvivalenti u ruskom jeziku*, [w:] *VI Slavističeskiye čtenija pamjati profesora P. A. Dmitrijeva i prof. G. I. Safronova*, red. E. Ivanova, M. Kotova, Sankt Petersburg 2005, s. 131-137.

¹⁵³ Przykładowe publikacje: *Frazemi s komponentom 'srce' u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji*, Riječ 2, 2005, s. 20-27; *Neke pragmatičke osobitosti supstantivnih frazema koji se odnose na čovjeka (na primjeru hrvatskih i ruskih frazema)*, [w:] *Slavenska frazeologija i pragmatika*, red. Ž. Fink-Arsovski, A. Hrnjak, Zagreb 2007, s. 105-109; „Crna mačka“ i „crni konj“ u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji, [w:] *Slavjanskaja frazeologija i paremiologija v XXI veke*, red. E. E. Ivanova, V. M. Mokienko, Minsk 2010, s. 125-132.

¹⁵⁴ Przykładowe publikacje: *Posuđeni elementi u ruskoj i hrvatskoj frazeologiji*, [w:] *Zbornik radova posvećen VII. Kongresu jugoslavenskih slavista*, Zagreb 1972, s. 77-82; *Iz problematike frazeološke sinonimije u ruskom i hrvatskom književnom jeziku*, Filologija 9, 1979, s. 185-191; *Genitiv u sastavu frazeologizama u suvremenom ruskom i hrvatskom književnom jeziku*, Croatica 19, 1983, s. 83-90.

Jeżeli chodzi o prace nad frazeologią porównawczą chorwacką i polską, to na gruncie chorwackim reprezentują je przede wszystkim publikacje dwóch badaczek: N. Pintarić i I. Vidović-Bolt. N. Pintarić wydała pierwszy i jak na razie jedyny chorwacko-polski słowniczek frazeologiczny¹⁵⁵, a także, wraz z M. Mogušem, dwujęzyczny słownik ogólny *Polsko-chorwacki słownik* (Zagreb 2002). Jest również autorką innych publikacji¹⁵⁶.

I. Vidović-Bolt jest obecnie najczęściej publikującą badaczką polskiej i chorwackiej frazeologii porównawczej. Jej bibliografia jest imponująca¹⁵⁷. Szczególną uwagę należy zwrócić na artykuł *Važnost kontrastivnog pristupa u poučavanju stranoga jezika – primjer ovladavanja hrvatskim za poljske govornike*¹⁵⁸, gdyż po raz pierwszy dostrzeżono w nim przydatność badań komparatystycznych w dydaktyce języka chorwackiego jako obcego. W artykule ograniczono się jednak do wyliczenia typowych błędów gramatycznych, leksykalnych i składniowych, popełnianych przez polskich studentów filologii chorwackiej w trakcie nauki języka chorwackiego. Autorki nie wspominają w nim o nauczaniu frazeologii.

¹⁵⁵ *Hrvatskosrpsko-poljski frazeološki rječnik*, „Mali frazeološki rječnici 3“, Zagreb 1986.

¹⁵⁶ Przykładowe publikacje: *Dystrybucja czasowników ruchu w niektórych polskich i chorwackich frazeologizmach*, [w:] „Słowa, słowa, słowa ...” w komunikacji językowej, red. M. Grabska, Gdańsk 2000, str. 236-24; *Značenje hleba v horvatskoj, poljskoj i ruskoj frazeologiji*, [w:] *Šiauliai*, Ryga 2004, str. 107-116; *Pragmami i frazoprugmami nijekanja u poljskom i hrvatskom jeziku*, [w:] *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike*, *Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, red. J. Granić, Zagreb 2005, s. 607-618.

¹⁵⁷ Przykładowe publikacje: *Glagoli kretanja u poljskim i hrvatskim frazemima (teorijska i empirijska analiza na temelju studentskih prijevoda frazema)*, [w:] *Jezična norma i varijeteti. Zbornik Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku* red. L. Badurina, B. Pritchard, D. Stolac, Rijeka 1998, s. 593-601; *Biblijski frazemi sa zoonimskom sastavnicom u hrvatskom, češkom i poljskom jeziku*, [w:] *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike*, *Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, red. J. Granić, Zagreb 2005, s. 643-654; *Poteškoće u prevođenju frazema (na primjerima hrvatskih i poljskih frazema)*, *Strani jezici I*, 2005, s. 63-70; *Prinos proučavanju biblijskih frazema u poljskom i hrvatskom jeziku (ekvivalencija zoonimskih biblijskih frazema)*, [w:] *Wyraz, zdanie, slovo 5*, red. W. Wysoczański, Wrocław 2006, s. 385-394; *Hrvatski i poljski etnonimski frazemi poredbene strukture*, [w:] *Slavenska frazeologija i pragmatika*, red. Ž. Fink-Arsovski, A. Hrnjak, Zagreb 2007, s. 209-214; *Frazeologia w chorwacko-polskich leksykograficznych badaniach kontrastywnych. Przykład opracowania nowego chorwacko-polskiego słownika frazeologicznego na wybranym materiale*, [w:] *Literatura, kultura i język polski w kontekstach i kontaktach światowych*, red. M. Czermińska, K. Meller, P. Fliciński, Poznań 2007, s. 825-836; *On the Croatian toponymic phraseological units and their Polish equivalents*, [w:] *Edukacja dla przyszłości*, red. J. F. Nosowicz i J. Gorbacz-Pazera, Białystok 2008, s. 135-146; *Frazeologizmy zoonimiczne odnoszące się do człowieka w języku chorwackim i polskim*, [w:] *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich 6*, red. M. Sarnowski i W. Wysoczański, Wrocław 2008, s. 483-492; *Odkrywanie ukrytego w chorwackich i polskich frazeologizmach narodowych*, [w:] *Świat ukryty w słowach, czyli o znaczeniu gramatycznym, leksykalnym i etymologicznym*, red. I. Generowicz, E. Kaczmarek, I. M. Doliński, Warszawa 2009, s. 211-220; *Poljsko-hrvatski frazeološki rječnik on-line*, [w:] *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim I.*, red. D. Sesar, Zagreb 2009, s. 177-185; *Biblijski zoonimski frazemi u hrvatskom, češkom i poljskom jeziku*, [w:] *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim I.*, red. D. Sesar, Zagreb 2009, s. 163-170; *Antroponimiczny komponent związku frazeologicznego jak sygnał płci*, [w:] *Słowo. Tekst. Czas X. Jednostka frazeologiczna w tradycyjnych i nowych paradygmatach naukowych*, red. M. Aleksiejenko i H. Walter, Szczecin 2010, s. 646-655; *(A) simetričnost roda i spola u antroponimskih frazema*, [w:] *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim II.*, red. D. Sesar, Zagreb 2011, s. 265-270; *Otkrivanje skrivenoga u hrvatskim i poljskim nacionalnim frazemima*, [w:] *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim II.*, red. D. Sesar, Zagreb 2011, s. 271-277; *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji*, Zagreb 2011.

¹⁵⁸ I. Vidović-Bolt napisała ten artykuł wspólnie z A. Kodrić ([w:] *Poznańskie Studia Slawistyczne* 5/2013, s. 307-320).

W Polsce polsko-chorwacką frazeologią porównawczą zajmuje się głównie A. Spagińska-Pruszek, która poza rozprawą habilitacyjną (*Intelekt we frazeologii polskiej, rosyjskiej i chorwackiej*, Gdańsk 2003) opublikowała również artykuły¹⁵⁹.

Powyższe wyliczenie nie obejmuje wszystkich publikacji, ma jedynie charakter przykładowy. Moim celem było pokazanie, iż frazeologia porównawcza to zagadnienie, które w ostatnich latach było chętnie podejmowane przez badaczy języków słowiańskich. Niemniej jednak ich grono jest stosunkowo nieduże i korzystają oni przeważnie z podobnej metody badawczej. Jak wskazują tytuły tekstów – badacze na ogół szukają ukrytego we frazeologii językowego obrazu świata, chcą lepiej zrozumieć uwarunkowania i trudności komunikacyjne, związane z tożsamością zbiorową, uświadamiają sobie i innym odmienność kodów kulturowych bądź też rozpatrują zagadnienie z punktu widzenia teorii i praktyki przekładu. Aspekt dydaktyczny zazwyczaj jest pomijany. Jednakże zaprezentowany w nich materiał przykładowy po odpowiednim opracowaniu mógłby stanowić punkt wyjścia do preparacji materiałów dydaktycznych: „...u nastavu stranih jezika moramo uključiti kontrastivni pristup u učenju/poučavanju frazeologije imajući u vidu ‘iste’, ‘slične’ i ‘različne’ frazeme”¹⁶⁰. Właściwa, a więc uwzględniająca aspekt glottodydaktyczny, analiza porównawcza frazeologizmów przyczyniłaby się do pogłębienia metodyki nauczania, gdyż uświadomiłaby lektorom najistotniejsze podobieństwa i różnice między związkami frazeologicznymi języka chorwackiego i polskiego.

¹⁵⁹ Przykładowe publikacje: *Z zagadnień frazeologii konfrontatywnej (na materiale frazeologii związanej z rzeczownikiem „głowa” w języku polskim, rosyjskim i serbo-chorwackim)*, [w:] *Innerslavischer und slavisch-deutscher Sprachvergleich*, red. H. Jelitte i T. Tročkina, Frankfurt am Main 1995, s. 493-503; *Frazeologizmy onomastyczne związane z Biblią i tradycją antyczną oznaczające sferę intelektu w języku polskim, rosyjskim i chorwackim*, Riječ 4, 1998, s. 78-91; *Some remarks upon contrastive phraseology problems (based on the material of intellectual sphere phraseology in Polish, Russian, Serb and Croatian)*, [w:] *Europhras '97: Phraseology and Paremiology*, red. P. Durčo, Bratislava 1998, s. 331-337; *Leksyka jako kreatywny komponent w tworzeniu semantyki frazeologizmów (na przykładzie języków słowiańskich)*, [w:] „Słowa, słowa, słowa”... w komunikacji językowej, red. M. Grabska, Gdańsk 2000, s. 243-250; *Semantyka, konotacja i ekwiwalencja wybranych zoonimów we frazeologii języka chorwackiego i polskiego*, Riječ 1, 2000, s. 79-89; *Komponent animalistyczny we frazeologizmach języka polskiego, rosyjskiego i chorwackiego (aspekt translatoryczny)*, [w:] *Słowo Tekst. Czas V. Materiały V Międzynarodowej Konferencji Naukowej*, red. M. Aleksiejenko, Szczecin 2001, s. 119-123; *Uwagi o frazeologizmach komparatywnych (w aspekcie chorwacko-polskim)*, [w:] *Frazeologia Europejska VIII*, red. A. M. Lewicki, Lublin 2007, s. 57-75.

¹⁶⁰ V. Požgaj-Hadži, M. Smolić, M. Benjak, op. cit., s. 145.

2. Stałe związki frazeologiczne w podręcznikach i zeszytach ćwiczeń przeznaczonych do nauki języka chorwackiego jako obcego

2.1. CHARAKTERYSTYKA ZASOBU

Podstawę materiałową tego rozdziału stanowi 20 podręczników i zeszytów ćwiczeń przeznaczonych do nauki języka chorwackiego jako obcego oraz jeden zbiór czytanek. Wyekscerpowano z nich 359 stałych związków frazeologicznych, poświadczonych w chorwackich słownikach frazeologicznych¹⁶¹. O miejscu konkretnej publikacji na niżej zamieszczonej liście decyduje liczba poświadczonych w niej frazeologizmów.

Lp.	Tytuł publikacji	Liczba związków frazeologicznych
1	M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, <i>Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj B1-B2</i> , Zagreb 2011.	64
2	M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, <i>Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike (A2-B1)</i> , Zagreb 2008.	46
3	J. Barešić, <i>Dobro došli 2. Udžbenik i rječnik</i> , Zagreb 1998.	40
4	Л. Васильєба, Д. Пешорда, <i>Хорватська мова для Українців. Hrvatski jezik za Ukrajince</i> , Львів 2000.	33
	M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, <i>Razgovarajte s nama! Vježbenica hrvatskog jezika za niži srednji stupanj B1-B2</i> , Zagreb 2011.	33
5	M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, <i>Razgovarajte s nama, Vježbenica, gramatika i fonetika hrvatskog jezika za više početnike (A2-B1)</i> , Zagreb 2009.	25
6	J. Nemeth-Jajić, <i>Sati z jezikom hrvatskim. Priručnik za više stupnjeve učenja</i> , Poznań 1997.	18

¹⁶¹ Obecność poszczególnych związków frazeologicznych w chorwackich słownikach frazeologicznych przedstawiono w załączniku nr 5.

7	M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, D. Pasini, S. L. Udier, <i>Hrvatski za početnike 1. Udžbenik hrvatskoga kao drugog i stranog jezika</i> , Zagreb 2006.	16
8	J. Barešić, <i>Dobro došli. Udžbenik i rječnik</i> , Zagreb 1995.	14
9	V. Kostrenčić, M. Kovačiček, V. Lukić, <i>Učimo hrvatski 4. Udžbenik i vježbenica</i> , Zagreb 2002.	12
	V. Kosovac, V. Lukić, <i>Učimo hrvatski 2. Udžbenik s vježbenicom</i> , Zagreb 2006.	12
10	T. Matasić, <i>Dobar dan! Ein Lehrbuch des Kroatischen mit Anhang für Serbisch</i> , München 1980.	10
11	B. Kryžan-Stanojević, I. Sawicka, <i>Ćwiczenia z gramatyki języka chorwackiego. Vježbe iz gramatike hrvatskoga jezika</i> , Toruń 2000.	7
12	M. Cesarec, <i>Učimo hrvatski. Gramatička vježbenica. I. dio</i> , Zagreb 1995.	6
	V. Kosovac, V. Lukić, <i>Učimo hrvatski 1. Udžbenik s vježbenicom</i> , Zagreb 2006.	6
13	V. Kostrenčić, M. Kovačiček, V. Lukić, <i>Učimo hrvatski 3. Udžbenik i vježbenica</i> , Zagreb 2002.	5
14	V. Barac-Kostrenčić, M. Kovačiček, S. Lovasić, D. Vignjević, <i>Učimo hrvatski. I. stupanj</i> , Zagreb 1982.	4
	D. Norris, <i>Język chorwacki dla początkujących</i> , Kraków 2006.	4
15	V. Barac-Kostrenčić, M. Kovačiček, S. Lovasić, D. Vignjević, <i>Učimo hrvatski 1. Udžbenik</i> , Zagreb 1999.	3
16	V. Barac-Kostrenčić, M. Kovačiček, S. Lovasić, <i>Učimo hrvatski 1. Radna bilježnica</i> , Zagreb 1999.	1
Suma związków frazeologicznych		359
Średni wynik		17,95
M. Cesarec, M. Čilaš, <i>Učimo hrvatski. Čitanka</i> , Zagreb 2001.		121

Jak wynika z powyższego spisu, liczba idiomów w większości podręczników i zeszytów ćwiczeń przeznaczonych do nauki języka chorwackiego jako obcego jest wyjątkowo skromna. Najwięcej jest ich w podręcznikach do kształcenia na najwyższym poziomie

zaawansowania, z których wielu studentów nie będzie korzystać¹⁶². Czwartą pozycję pod względem liczby idiomów zajmuje ukraiński podręcznik. Wynika to z tego, że już po kilku lekcjach autorki wprowadzają dużo nowego materiału. Podręcznik z szóstej pozycji spisu ze względu na wymagania stawiane odbiorcom, tj. najwyższy stopień zaawansowania językowego, był dotychczas w Poznaniu rzadko wykorzystywany na zajęciach z języka chorwackiego. Podręczniki serii *Učimo hrvatski* zajmują: 9 (część druga i część czwarta), 12 (część pierwsza) i 13 (część trzecia) miejsce w spisie. *Hrvatski za početnike. Udžbenik hrvatskoga kao drugog i stranog jezika*, używany obecnie w kształceniu studentów I roku filologii chorwackiej w Instytucie Filologii Słowiańskiej UAM, jest na 7 miejscu.

Jedyny wydany w Polsce podręcznik do nauki języka chorwackiego od podstaw, *Język chorwacki dla początkujących*, uplasował się na dole tabeli. Pozostałe publikacje to podręczniki wydane w Zagrzebiu w latach 1982 – 2006, a ich autorami są rodzimi użytkownicy języka chorwackiego. Już w roku 1998 J. Barešić zauważyła w *Dobro došli 2*, że preparowanie lekcji, uwzględniające frazeologię, odbywa się z korzyścią dla treści zajęć. Nasycenie podręcznika idiomami na tym poziomie zaawansowania nadal wydaje się niewystarczające, jednak można mieć nadzieję, iż jest to pierwszy krok ku zmianie na lepsze. Niestety, autorzy późniejszych publikacji najwyraźniej odrzucili możliwość skorzystania z tego doświadczenia i powrócili do starej formuły opracowywania materiału do zajęć.

Podręczniki z najnowszej serii *Razgovarajte s nama!* prezentują się na tle pozostałych wyjątkowo korzystnie. Są też dowodem na zmianę sposobu myślenia autorów materiałów dydaktycznych, którzy powoli otwierają się na frazeologię i chcą zapewnić należne jej miejsce w procesie nauczania. Te same idiomy mogłyby się częściej pojawiać w różnych miejscach podręcznika, ale sam fakt dostrzeżenia roli frazeologii w glottodydaktyce i jej reprezentacja ilościowa w podręczniku zasługują na pochwałę.

Zbiór czytanek pt. *Učimo hrvatski. Čitanka* autorstwa M. Cesarec i M. Čilaš, z której wynotowano 121 oddzielnych idiomów, wyróżnia się na tle omówionych powyżej podręczników i zeszytów ćwiczeń. Tak znaczne, w porównaniu z pozostałymi publikacjami, nasycenie frazeologią jest efektem doboru tekstów. Autorki opracowały na potrzeby książki fragmenty oryginalnych utworów literackich. Ich treści są znacznie bliższe naturalnemu językowi chorwackiemu, w przeciwieństwie do licznych spreparowanych dialogów i czytanek, które odnajdujemy w pozostałych badanych materiałach glottodydaktycznych.

Frazeologia pojawia się w powyższych publikacjach przeważnie bez kontekstu i bez odpowiednich ćwiczeń ułatwiających ich przyswojenie. A przecież można by uczynić z frazeologii składnik takich form wypowiedzi, jak listy, krótkie opowiadania, ilustrowane historyjki, piosenki, krzyżówki, zagadki oraz gry. Bardzo dobrze sprawdza się ona w dialogach, przy wyrażaniu opinii, przedstawianiu swoich wrażeń, odczuć, w trakcie ironizowania, żartowania czy krytyki. Studenci powinni przecież znać słownictwo i frazeologię opisującą osobowość człowieka, jego postawy moralne, usposobienie, jego przeżycia i uczucia oraz stany emocjonalne. A podręczniki przeważnie unikają słownictwa dotyczącego sfery emocjonalnej.

Podręczniki przeznaczone do nauczania na najniższych poziomach kształcenia zajmują najdalsze pozycje w rankingu nasycenia frazeologizmami, co oznacza, że np. studentom pierwszego roku kroatystyki nie daje się szansy poznania typowych frazeologizmów chorwackich. Wychodzi się bowiem z założenia, że idiomy są warstwą leksyki przeznaczoną

¹⁶² Bierze się to z faktu, iż obecnie większość studentów kończy studia już po trzech latach nauki, tj. po uzyskaniu wykształcenia licencjackiego.

dla osób na wyższym poziomie kształcenia. Tymczasem wiele frazeologizmów ma prostą, nieskomplikowaną strukturę i ich włączenie do nauczania od podstaw nie powinno budzić zastrzeżeń. Trudno wymagać, aby podręczniki były „przesączone” idiomami, jednakże jest ich w wykorzystanych publikacjach zdecydowanie za mało. Wydaje się, że uczący się języka chorwackiego nie będą w stanie uzupełnić braków w znajomości stałych związków frazeologicznych na podstawie lektury różnych dodatkowych tekstów.

Nierzadko dobór związków frazeologicznych do materiałów glottodydaktycznych jest przypadkowy. Świadczą o tym dane przedstawione przeze mnie w załączniku nr 6. Nie jest poświadczony taki idiom, który powtarzałby się we wszystkich lub w większości wziętych pod uwagę podręczników i zestawów ćwiczeń. Wśród 248 wynotowanych z analizowanych materiałów glottodydaktycznych idiomów¹⁶³, aż 176 stanowią związki wyrazowe niepowtarzające się pomiędzy poszczególnymi podręcznikami, tj. takie które występują tylko w jednej publikacji. Wśród wyeksцерpowanych frazeologizmów dosyć często powtarzają się tylko dwa: *imati pravo* (‘mieć rację’) – w 13 publikacjach oraz *U redu je što* (‘Coś jest w porządku’) – w 12. Dwa związki frazeologiczne pojawiają się 5 razy: *biti u pravu* (‘mieć rację’); *Padne, pada na pamet komu što* (‘Przjdzie, przychodzi do głowy komuś coś’); cztery – 4 razy: *baciti se na posao* (‘wziąć się do pracy’ lub ‘rzucić się w wir pracy’); *Za pet je tko, što* (‘Ktoś, coś jest na piątkę’); *u posljednji, zadnji čas* (‘w ostatniej chwili’); *od, s vremena na vrijeme* (‘od czasu do czasu’); 9 związków frazeologicznych – 3 razy oraz 55 – po 2 razy. Fakt, że tak wiele frazeologizmów w ogóle nie powtarza się w analizowanych materiałach dydaktycznych, może świadczyć o braku kryteriów, którymi kierowałaby się większość autorów publikacji w doborze materiału leksykalnego.

2.2. OPINIE LEKTORÓW NA TEMAT OBECNOŚCI FRAZEOLOGII W PODRĘCZNIKACH

Jeżeli podręcznik nie sygnalizuje chociażby potrzeby nauczania frazeologii, to nie można się dziwić, że sami lektorzy również jej nie odczuwają. M. Smolić i V. Požgaj Hadži twierdzą, że są wśród nich nawet tacy, którzy nie mają wykształcenia kroatystycznego, liczą jednak, że praca lektora będzie dla nich odskocznią do kariery naukowej albo chwilowym przystankiem na drodze do innego rodzaju działalności¹⁶⁴. Choć nie oczekuje się od lektora, że będzie miał wszechwiedzę, niemniej jednak rozsądny lektor zna swoje braki i potrafi się systematycznie dokształcać.

Wydaje się, że wszyscy dostrzegają ogólne niedostatki podręczników do nauczania języka chorwackiego jako obcego. Wspomniane wyżej badaczki¹⁶⁵ postanowiły przetestować opinie lektorów między innymi na temat organizacji lektoratów, dostępnych materiałów glottodydaktycznych, ich własnego przygotowania do zajęć, ale przede wszystkim poznać zdanie lektorów o dostępnych podręcznikach przeznaczonych do nauki języka chorwackiego jako obcego. Ankiety wypełniło zaledwie kilkanaście osób (tj. 13), przy czym tylko 30,7% było zadowolonych z dostępnych podręczników. Lektorzy narzekali na niewystarczającą liczbę ciekawych tekstów, niedostosowane do tematyki lekcji sytuacje

¹⁶³ W obliczeniach tych nie brano pod uwagę związków frazeologicznych, które znajdowały się jedynie w zbiorze czytań M. Cesarec i M. Čilaš.

¹⁶⁴ M. Smolić, V. Požgaj-Hadži, *Hrvatski kao strani jezik ili želje i snovi jednog lektora*, [w:] *Riječki filološki dani 2*, red. M. Turk, Rijeka 1998, s. 216.

¹⁶⁵ M. Smolić, V. Požgaj-Hadži, *Hrvatski kao strani / drugi dvije godine postije*, [w:] *Riječki filološki dani 3*, red. D. Stolac, Rijeka 2000, s. 321-341.

komunikacyjne, zbyt lakoniczne objaśnienia gramatyczne, monotonne ćwiczenia itd. Jeśli chodzi o teksty w podręcznikach, to skrytykowano naiwne dialogi (dosłownie: „głupi dialogi”), nadmiar treści patriotycznych, obecność nieprawdziwych informacji, przestarzałe teksty itd. Brakuje szczególnie podręczników do nauki języka chorwackiego na średnim i zaawansowanym poziomie. Aż 92,3% lektorów informuje o przygotowywaniu własnych materiałów dodatkowych, co ma na celu uzupełnić braki podręcznika. Prowadzący zajęcia zauważyli także, że nowe wydania podręczników to nic innego jak stare edycje w nowej szacie graficznej, opublikowane bez zmian lub tylko nieznacznie poprawione. Często nawet pracowity lektor może mieć problemy dydaktyczne, gdy dysponuje złym lub nieciekawym podręcznikiem. Zacytuję tutaj następujący pogląd: „Utjecaj udžbenika na nastavnika veoma je velik. Dobar udžbenik može u znatnoj mjeri organizirati rad srednjeg i čak lošeg nastavnika, dok loš udžbenik može skrenuti s puta i najboljega”¹⁶⁶. Należy też dodać, że lektorzy zwykle nie próbują rozwiązywać problemów „frazologicznych niedociągnięć” podręczników. Podczas zajęć ze studentami rzadko posługują się językiem zawierającym frazeologizmy. Uczestnicy lektoratów powinni mieć kontakt z takim językiem, jakim się posługuje rodzimy jego użytkownik, a nie z jego „wygładzoną” formą¹⁶⁷.

Podczas mojego krótkiego pobytu w Zagrzebiu udało mi się spotkać z czterema lektorami języka chorwackiego, którym (każdej osobno) zadałam następujące pytania:

1. Mislite li da je frazeologija značajan dio leksika svakog jezika?
2. Koristite li tijekom nastave udžbenike? Ako da, koje?
3. Kad ih ne koristite, na koja se didaktička sredstva oslanjate?
4. Ima li u njima više ili manje frazema nego u udžbenicima za nastavu hrvatskoga kao drugog jezika?
5. Postoji li poseban udžbenik ili vježbenica za poučavanje hrvatske frazeologije?
6. Mislite li da je zastupljenost frazeologije u udžbenicima za nastavu hrvatskoga kao drugog jezika (koje ste imali priliku koristiti) dovoljno visoka?
7. Po Vašem mišljenju, koji je razlog takvog stanja?
8. Čini li Vam se da je broj dostupnih frazeoloških didaktičkih materijala dovoljan?
9. Poučavate li hrvatsku frazeologiju čak i ako je nema u didaktičkim materijalima koje koristite?
10. Pitaju li studenti za hrvatske frazeme tijekom nastave?
11. Što mislite, na kojoj bi se razini naprednosti mogla poučavati frazeologija?

Warto dodać, iż pytania zadano wieloletnim pracownikom *Croaticum* – centrum nauczania języka chorwackiego jako obcego w Zagrzebiu. Ośrodek ten ma duże osiągnięcia w nauczaniu chorwackiego i kilka wartościowych publikacji glottodydaktycznych. Zatrudnia doświadczonych lektorów, których kompetencje glottodydaktyczne są wyższe niż nauczycieli języka chorwackiego, pracujących w ośrodkach uniwersyteckich rozsianych po całym świecie, o których A. Menac pisze w ten sposób: „budući da na pojedinim lektoratima ostaju tek kratko, brojni zadaci tjeraju ih u vječitu improvizaciju”¹⁶⁸.

Chociaż lektorki odpytywano osobno, ich odpowiedzi na pytania o obecny i pożądaný stopień nasycenia frazeologią treści dydaktycznych są podobne:

¹⁶⁶ A. Menac, *Položaj i uloga udžbenika stranog jezika u nastavnom procesu*, Живи језици 1–4, 1969, s. 83.

¹⁶⁷ A. Leńko-Szymańska, op. cit., s. 222.

¹⁶⁸ A. Menac, *Položaj i uloga...*, op. cit., s. 83.

Numer pitanja	Lektor	Odpowiedź (zachowano oryginalną pisownię)
1	A	Svakako. Osobno smatram da je i najzanimljiviji dio jezika.
	B	Da.
	C	Da.
	D	Da, apsolutno.
2	A	Trenutno na stupnju B3 samo: <i>Kroatisch für die Mittelstufe</i> .
	B	Ovisno o stupnju polaznika. Na <i>Croaticumu</i> postoje udžbenici za početni i niži srednji stupanj. <i>Hrvatski za početnike + vježbenica</i> , <i>Razgovarajte s nama + vježbenica</i> .
	C	DA. <i>Hrvatski za početnike 1</i> (udžbenik i vježbenica) i <i>Razgovarajte s nama</i> – to je hrvatski za više početnike.
	D	Da, sva tri udžbenika koja je izdao <i>Croaticum</i> . Zatim: Kosovac V., Lukić V.: <i>Učimo hrvatski I</i> , Zagreb 2004., M. Korom: <i>Kroatisch für die Mittelstufe – Lese- und Übungstexte</i> , Verlag Otto Sagner, München 2001.
3	A	Sva moguća: glazbu, film, novine, književnost, vlastite materijale...
	B	Za viši srednji stupanj i napredne stupnjeve lektori sami izrađuju materijale za nastavu.
	C	Izrađujem i koristim vlastite materijale.
	D	Internet, časopisi.
4	A	Mislim da ima.
	B	Teško je reći. Mislim da svaki lektor nastoji uklopiti i frazeme u svoju nastavu i didaktička pomagala.
	C	Ima više frazeologije od one u udžbeniku <i>Razgovarajte s nama</i> zato što je to udžbenik za više početnike. Kad radim s višim razinama, trebam više frazeologije.
	D	Teško mi je odgovoriti na to pitanje, sigurno se na internetu i u časopisima može naći više frazema, raznolikijih nego u udžbenicima, no na njih nije skrenuta posebna pažnja, naravno, nego ih lektor/-ica sam/-a mora uočiti i upozoriti studente na njih.

5	A	Koliko znam, još ne postoji na hrvatskom.
	B	Ne znam.
	C	Ne, postoje samo rječnici.
	D	Koliko ja znam, ne, ali postoje neke knjige te članci koji se bave frazeologijom i koje je moguće iskoristiti kao izvor na nastavi, npr. Antica Menac, <i>Hrvatska frazeologija</i> .
6	A	Mogla bi biti i viša.
	B	Da.
	C	U <i>Razgovarajte s nama</i> dovoljno je visoka. U drugima nije.
	D	Mislim da nije.
7	A	Frazemi su zanimljivi, ali za njih u nastavnom procesu ostaje malo vremena jer se uglavnom teže i dulje usvajaju neki gramatički oblici koje treba dugo uvježbavati.
	B	U Croaticumovim udžbenicima dobro su zastupljeni frazemi i objašnjena je njihova upotreba, kao i kolokacije s pojedinim riječima. Sve je usklađeno s temama koje se obrađuju (boje, zanimanja, stanovanje, ...).
	C	Razlog je što nema dobrih udžbenika za hrvatski kao drugi i strani za više razine (srednju i naprednu).
	D	Općenito manjkavosti udžbenika koji se bave hrvatskim kao stranim jezikom, posebno za više stupnjeve kada je, mislim, frazeologija posebno važna.
8	A	Nikako dovoljan, čak i nedovoljan za suvremeniji pristup poučavanju.
	B	Ne.
	C	Ne, nije dovoljan.
	D	Nije.
9	A	Uvijek, bez obzira na materijale – svaki nastavni sat nauče neki novi frazem.
	B	Da.
	C	Uvijek je poučavam i sama je stavljam u nastavne materijale.
	D	Da.

10	A	Obavezno.
	B	Da, ponekad.
	C	Pitaju za frazeme, jako ih veseli naučiti frazeme, izuzetno su zainteresirani za to.
	D	Pitaju.
11	A	Može se krenuti s jednostavnijim frazemima sa životinjama već na početnom stupnju npr. kad se poučavaju pridjevi: gladan kao vuk, žedan kao pas itd...
	B	Na svim stupnjevima poznavanja jezika. Smatram da frazeme u nastavi drugog ili stranog jezika treba uvoditi postupno, ovisno o znanju studenata. Frazeami s trpnim oblicima kada se usvajaju trpni oblici i sl.
	C	Od višeg početnog stupnja (B1).
	D	Smatram da se od početka mora skretati pažnja na frazeme, ali kao možda posebna grana, rekla bih na višim stupnjevima.

Wprawdzie dwie lektorki uznają stopień nasycenia frazeologią wykorzystywanego podręcznika za wystarczający, to jednak zarazem przyznają, iż brakuje im materiałów do nauczania frazeologii oraz że same podają studentom nowe związki frazeologiczne w przygotowywanych przez siebie materiałach uzupełniających. Podręcznik oczywiście nie jest jedynym środkiem dydaktycznym, ale jego wpływ na wzbogacanie słownictwa ucznia jest bardzo istotny. Musimy sobie też zdać sprawę z faktu, iż nigdy nie powstanie podręcznik idealny.

Wszyscy lektorzy przyznają również, że opracowują dodatkowe materiały dydaktyczne, ponieważ podręcznik nie spełnia ich wszystkich oczekiwań. Co jednak znamienne – wykorzystują je jedynie podczas swoich zajęć, nie ujawniają ich i nie udostępniają innym nauczycielom, co nie pozwala na ich upowszechnienie. W przypadku ćwiczeń frazeologicznych rozpropagowanie takich materiałów byłoby bardzo wskazane.

Ranking podręczników – ze względu na liczbę poświadczonych frazeologizmów – pokazuje jedynie różnice liczbowe pomiędzy poszczególnymi pozycjami. Żaden z podręczników (oprócz zbioru czytanek M. Cesarec i M. Čilaš) nawet się nie zbliżył do optimum frazeologicznego, które powinno wynosić 300 jednostek¹⁶⁹. Oznacza to, że nawet zapoznanie się z wszystkimi publikacjami glottodydaktycznymi z listy (co oczywiście jest praktycznie niewykonalne) nie zapewnia uczącemu się podstawowej wiedzy frazeologicznej z zakresu języka chorwackiego. Ze względu na oczywiste ograniczenia czasowe¹⁷⁰ w toku studiów student zapozna się najprawdopodobniej najwyżej z kilkoma podręcznikami. Żadna z omawianych pozycji nie zawiera więcej niż 70 idiomów chorwackich.

¹⁶⁹ Kwestia liczby jednostek w optimum frazeologicznym została omówiona pod koniec tego rozdziału.

¹⁷⁰ W Instytucie Filologii Słowiańskiej na naukę języka chorwackiego przewiduje się 105 godzin lekcyjnych (45 spotkań z lektorem) w semestrze.

W niektórych znajdziemy zaledwie 3 – 4 związki frazeologiczne, co daje średnią liczbę ok. 18 stałych związków frazeologicznych.

2.3. SYGNALIZOWANIE FRAZEOLICZNOŚCI POŁĄCZEŃ WYRAZOWYCH

Brak wizualnego zaakcentowania obecności związku frazeologicznego w tekście to kolejny zarzut pod adresem podręczników. Nowe słownictwo (w tym także połączenia wyrazowe i frazeologizmy) powinno być wyeksponowane, o czym pisze W. Marton: „Wysoki stopień wyrazistości i rozróżnialności nowego materiału sprzyja jego wiernemu i trwałemu zapamiętaniu”¹⁷¹. Z najbardziej przekonującym zaakcentowaniem obecności związku frazeologicznego zetknęliśmy się w podręczniku *Dobro došli 2*, gdzie pisane kursywą frazy ujmowane są w ramki (choć nie zawsze), a następnie oznaczane rysunkiem sowy. W ten sposób wskazuje się na tzw. „ludową mądrość”¹⁷²:

*Tko se zadnji smije,
najslade se smije.*

Ana: Nadajmo se. Kaže se: *tko traži, taj i nađe.*
Vesna: Da, ali i: *strpljen, spašen.*

Takiego symbolu użyto w podręczniku w sumie 17 razy, należy jednak wspomnieć, że w ten sposób zostały oznaczone jedynie przysłowia: *Oprez je majka mudrosti* (‘Ostrożności nigdy za wiele’); *Po jutru se dan poznaje* (≈ ‘Dzień można poznać po poranku’); *Hvali more, drž’ se kraja* (dosł. ‘Chwal morze, ale trzymaj się brzegu’); *Tko se zadnji smije, najslade se smije* (‘Kto się śmieje, ten się śmieje ostatni’); *Poslije kiše dolazi sunce* (‘Po burzy zawsze wychodzi słońce’); *Tko traži, taj i nađe* (‘Szukajcie a znajdziecie’); *Nije zlato sve što sja* (‘Nie wszystko złoto, co się świeci’); *Svaka ptica svome jatu leti* (‘Swoją do swego ciągnie’); *Lijepa riječ sva vrata otvara* (dosł. ‘Ładne słowo otwiera wszystkie drzwi’); *Poklonjenom konju ne gledaju se zubi* (‘Darowanemu koniowi w zęby się nie zagląda’); *Bolje vrabac u ruci nego golub na grani* (‘Lepszy wróbel w garści niż gołąb na dachu’); *Koliko ljudi, toliko čudi* (‘Ile ludzi, tyle zdań’); *Strpljen, spašen* (≈ ‘Cierpliwość jest cnotą’); *Jedna lasta ne čini proljeće* (‘Jedna jaskółka wiosny nie czyni’); *Tko pod drugim jamu kopa, sam u nju upada* (‘Kto pod kim dołki kopie, ten sam w nie wpada’); *Sve je dobro što se dobro svrši* (‘Wszystko dobre, co się dobrze kończy’).

Cztery razy w podręczniku pojawiła się jeszcze ilustracja obrazująca dosłowne znaczenie przysłowia, jak na przykładzie:

¹⁷¹ W. Marton, *Dydaktyka języka obcego...*, op. cit., s. 123.

¹⁷² J. Barešić, *Dobro došli 2. Udžbenik i rječnik*, Zagreb 1998, s. 79 i 171.

173

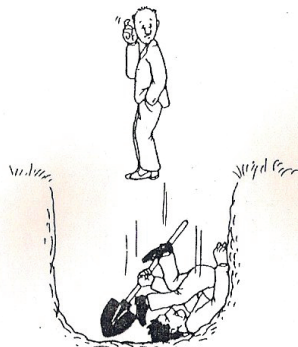
W jednym tylko przypadku wiązało się to z ćwiczeniem, które zachęcało studenta do objaśnienia znaczenia przysłowia:

*Tko pod drugim jamu kopa,
sam u nju upada.*

Zamislite kratku pričū
koja bi završavala
tom poslovicom.

Priča može početi:
Vraćali smo se s
izleta predvečer ...

174

Mając na uwadze pogląd, iż najlepiej zapamiętujemy materiał leksykalny wówczas, gdy w jego rozumienie zaangażowane są wszystkie zmysły, ja również kilkakrotnie korzystałam z ilustracji, które obrazowały dosłowne i metaforyczne znaczenie związków wyrazowych. Chciałam w ten sposób skłonić studentów do dyskusji nad ich znaczeniem. „Dane pokazują, że ponad 60% informacji, jakie zapamiętujemy (...), zapamiętujemy dzięki funkcjonowaniu kodu obrazowego. Pełni on niezmiernie istotną funkcję w fazie prezentacji i wdrażania materiału językowego”¹⁷⁵. W tym celu korzystałam z ilustracji zawartych w publikacji M. Dubrowina i W. Schenka pt. *Russische idiomatische Redewendungen illustriert* (Moskau 1979), które – jak pokazują zamieszczone poniżej przykłady – zestawiałam z polskimi i/lub chorwackimi idiomami. Wydawało mi się, iż ilustracje – jako zabawny i oryginalny element ćwiczenia – będą bardzo pozytywnie ocenione przez studentów. Zwracali oni uwagę na ich humorystyczny charakter, jednakże mimo to wyrażali opinię, że zabawne ilustracje nie są koniecznym składnikiem zadań. Najwyraźniej „stosowanie elementów wizualnych w glottodydaktyce znajduje się w stosunku odwrotnie

¹⁷³ Ibidem, s. 138.

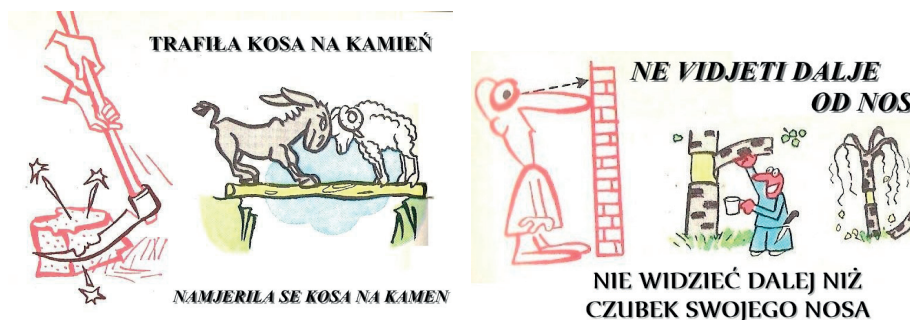
¹⁷⁴ Ibidem, s. 183.

¹⁷⁵ W. Gorczyca, op. cit., s. 87.

proporcjonalnym do wieku uczących się¹⁷⁶. Młodzi ludzie nie lubią nadmiaru infantylizmu, bardziej motywuje ich tematyka (szczególnie kontrowersyjna).

177

Lektorat języka chorwackiego w szkole wyższej jest przeznaczony dla studentów, a więc dla osób dorosłych. Czynniki wizualne z reguły nie odgrywają tu tak istotnej roli, jak w przypadku dzieci. W ankietach przeprowadzonych po eksperymencie dydaktycznym z nauczania frazeologii wśród studentów kroatystyki w Instytucie Filologii Słowiańskiej UAM, pojawiła się prośba o ocenienie celowości opatrywania znaczenia związków frazeologicznych stosownymi rysunkami. Zaledwie 11,76% studentów uznało, iż wprowadzenie ilustracji wpłynęło na ich zaangażowanie do wykonywania ćwiczeń. Pozostali uczestnicy ankiety uznali, iż:

- 1) nagromadzenie ilustracji sprzyjało osobom z pamięcią „wizualną”;
- 2) nadmiar ilustracji nie był konieczny;
- 3) ćwiczenia z ilustracjami nie różnią się funkcjonalnie od ćwiczeń pozbawionych ilustracji;
- 4) ilustracje są infantylne¹⁷⁸.

Jak wynika z powyższych uwag, czynnik graficzny w materiałach glottodydaktycznych nie zawsze jest istotny.

¹⁷⁶ A. Markunas, op. cit., s. 26.

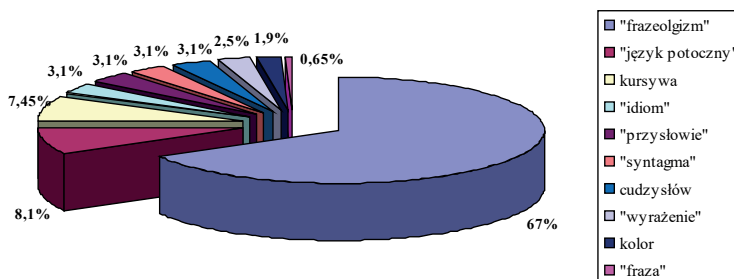
¹⁷⁷ Ilustracje przygotowano w oparciu o hasła: *белая ворона, войти в историю, нашла коса на камень i не видеть дальше своего носа*. M. Dubrowin, W. Schenk, *Russische idiomatische Redewendungen illustriert*, Moskau 1979, s. 20, 50, 166, 167.

¹⁷⁸ Przedstawię wyniki tych ankiet bardziej szczegółowo w czwartym rozdziale opracowania.

W innych podręcznikach użyto następujących sposobów sygnalizowania frazeologiczności danego związku wyrazowego:

Sposób sygnalizowania frazeologiczności	Liczba poświadczeń
Wprowadzenie terminu „frazologizm” (chor. <i>frazologizam</i> – 8 lub <i>frazem</i> – 100)	108
Wprowadzenie terminu „język potoczny” (chor. <i>govorni jezik</i>)	13
Kursywa (11) lub pogrubiona kursywa (1)	12
Wprowadzenie terminu „idiom” (chor. <i>idiom</i>)	5
Wprowadzenie terminu „przysłowie” (chor. <i>poslovica</i>)	5
Wprowadzenie terminu „syntagma” (chor. <i>sintagma</i>)	5
Cudzysłów	5
Wprowadzenie terminu „wyrażenie” (chor. <i>izraz</i>)	4
Wyróżnienie graficzne – inny kolor	3
Wprowadzenie terminu „fraza” (chor. <i>fraza</i>)	1
Łącznie: 10	161

T. Siek-Piskozub zauważa, że „przedmioty, na które zwróciliśmy uwagę, uświadamiamy sobie wyraźnie, a te, na które uwaga nie została skierowana – nie. Zainteresowanie sprzyja powstaniu uwagi mimowolnej (niesterowalnej), łatwej do utrzymania i nie wymagającej wysiłku, działającej automatycznie”¹⁷⁹. Tak więc konieczność wyróżnienia związków frazeologicznych w podręczniku nie podlega dyskusji. To, co jest zwizualizowane, może bardziej zainteresować studenta i lektora. Uczący się w tej sytuacji zainteresuje się zapewne wyróżnionym środkiem językowym, lektor zaś dostrzeże konieczność głębszego ukazania jego sensu i typowych kontekstów językowych. Mówiąc o wizualizacji, nie mam na myśli ilustracji, lecz obrazy myślowe, które niekoniecznie muszą być konkretne. Z tabeli wynika, że można się w tym celu posłużyć przykładowo barwnym tłem czy odmienną czcionką.

¹⁷⁹ T. Siek-Piskozub, *Gry, zabawy i stymulacje*, Poznań 1995, s. 92.

W analizowanych przeze mnie podręcznikach i zeszytach ćwiczeń łącznie (tj. wraz z powtórzeniami) odnaleziono 475 związki frazeologiczne. Zaledwie 33,9% z nich zostało wyróżnionych w tekście. Liczba zastosowanych sposobów sygnalizowania frazeologiczności idiomów została przedstawiona na wykresie kołowym.

2.4. CHARAKTERYSTYKA PODRĘCZNIKÓW I ZESZYTÓW ĆWICZEŃ DO NAUKI JĘZYKA CHORWACKIEGO

W tej części rozdziału omawiam poszczególne podręczniki języka chorwackiego z punktu widzenia liczby zawartych w nich związków frazeologicznych. Obok numeru strony danej publikacji podaję kursywą idiom oraz fragment cytatu, jeżeli związek frazeologiczny pojawił się w kontekście. Dalej następuje polski odpowiednik, opis umiejscowienia w podręczniku (czytanka, dialog, ćwiczenie itd.) i sposób sygnalizowania frazeologizmu. Przeanalizowałam 20 podręczników i zbiorów ćwiczeń oraz jeden zbiór czytanek. Wszystkie publikacje są dostępne dla studentów w bibliotekach: wydziałowej oraz uniwersyteckiej¹⁸⁰. Omówiłam je w kolejności wydania.

Podstawą do uznania danego związku wyrazowego za frazeologizm było jego odnotowanie w przynajmniej jednym z najważniejszych chorwackich słowników frazeologicznych¹⁸¹.

A. Podręcznik (1980)¹⁸²

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
13	<i>biti u formi</i> (On je u formi) – także s. 48 – s. 166	‘być w formie’	Czytanka Test powtórkowy Czytanka	Brak Brak Brak
39	<i>u jedan glas</i>	‘jednym głosem’	Czytanka	Brak
75	<i>imati pravo</i> <i>Imaš pravo</i> (x2)	‘mieć rację’	Czytanka	Brak
102	<i>ići, bježati s puta komu</i> (Idi mi s puta) – także s. 103 (x2), ale: <i>Bježi mi s puta</i> – s. 107 (x3) – s. 109 – s. 115 – s. 162	‘zejść / schodzić komuś z drogi’	Dialog Dialog Objaśnienia gram. Ćwiczenie Ćwiczenie Ćwiczenie Test powtórkowy	Brak Brak Brak Brak Brak Brak

¹⁸⁰ Wiem, że kroatyści w Polsce mają dostęp także do innych publikacji, napisanych z myślą o nauczaniu języka chorwackiego (przykładowo: *Colloquial Croatian. The Complete Course for Beginners* autorstwa C. Hawkesworth I. Jović czy *Hrvatski u razgovoru* M. Engelsfelda), jednakże moim celem nie była analiza wszystkich, a jedynie tych, co do których miałam pewność, iż są bezpośrednio dostępne dla studentów Instytutu Filologii Słowiańskiej.

¹⁸¹ Patrz: załącznik nr 5.

¹⁸² T. Matasić, *Dobar Dan! Ein Lehrbuch des Kroatischen mit Anhang für Serbisch*, München 1980.

103	<i>pustiti na miru koga</i> (Pustite me na miru) – także s. 115	‘zostawić kogoś w spokoju’	Dialog Ćwiczenie	Brak Brak
	<i>bez riječi</i>	‘bez słowa’	Narracja do dialogu	Brak
129	<i>sve u svemu</i>	‘koniec końców’	Czytanka, list	Brak
	<i>U redu je što</i> (Sve bi to bilo u redu)	‘Coś jest w porządku’	Czytanka, list	Brak
166	<i>od vremena na vrijeme</i>	‘od czasu do czasu’	Czytanka	Brak
196	<i>biti rođen za što</i> (Ona nije rođena za...)	‘mieć smykałkę, rękę, dryg do czegoś’	Ćwiczenie	Brak

Jest to podręcznik języka chorwackiego (i dzięki dodatkowi – również języka serbskiego) dla początkujących w krajach niemieckojęzycznych. Książka składa się z 24 lekcji – działów tematycznych. Z uwag w przedmowie wynika, iż na każdy dział przewiduje się dwie podwójne godziny lekcyjne („2 Unterrichts-doppelstunden”¹⁸³), a więc kurs zakłada 48 spotkań lektora ze studentami. Każdy dział składa się z trzech części: A, B i C. Część A stanowi czytanka – jest to dialog, tekst ciągły lub czytanka w formie listu. 22 teksty zostały spreparowane; pozostałe 2 teksty stanowią fragmenty utworów E. Kumičića. Część B jest poświęcona gramatyce – omawia się tutaj i ilustruje przykładami zasady funkcjonowania poszczególnych zjawisk z dziedziny morfologii i składni. Cytowane przykłady przejęte są z czytanki. Część C to obszerny zbiór zadań utrwalających poznany wcześniej materiał gramatyczny oraz słownictwo. Autorowi podręcznika najprawdopodobniej zależy na jak najczęstszym powracaniu do raz zaprezentowanej leksyki, co uważa za warunek powodzenia w jej opanowaniu: „Viele Wörter werden immer wieder in den Beispielsätzen wiederholt, damit sie dem Lernenden auch ohne systematisches Vokabellernen im Ohr bleiben”¹⁸⁴. Po każdej szóstej lekcji następuje test z dotychczasowej wiedzy gramatyczno-leksykalnej. Podręcznik zamyka obszerny dodatek (w formie osobnego zeszytu) zawierający słownik, suplement gramatyczny i rozwiązania zamieszczonych w podręczniku ćwiczeń.

Ćwiczenia nie są różnorodne, głównie wymaga się od studenta przekształcenia zdania według podanego wzoru. Każdy blok zawiera od 7 do 18 tego rodzaju ćwiczeń. Ostatnie ćwiczenie w bloku polega na przetłumaczeniu zdań z języka niemieckiego na chorwacki. Zdania te nawiązują do treści czytanek.

W podręczniku stwierdzono obecność 10 związków frazeologicznych poświadczonych w odpowiednich słownikach. Niektóre z nich były kilkakrotnie powtórzone, co jest zgodne z przyjętą i deklarowaną przez autora koncepcją podręcznika. Jeden z idiomów pojawia się w formach obocznych: *ići s puta komu* (‘zejść komuś z drogi’) oraz *bježati s*

¹⁸³ Ibidem, s. 5.

¹⁸⁴ Ibidem.

puta komu (dosł. ‘uciekać komuś z drogi’), a słowniki rejestrują także formę: *maknuti se s puta komu* (dosł. ‘zabrać się komuś z drogi’). Niemalże każdy z frazeologizmów występuje najpierw w czytance, a później część z nich zostaje powtórzona w samych ćwiczeniach. W materiale zdarzają się także frazemy, których nie notują słowniki frazeologiczne, np. *do drugog puta* (‘do następnego razu’); *kao da netko čita misli* (‘jakby ktoś czytał w myślach’); *držati predavanje* (‘prowadzić wykład’); *obraditi problem* (‘opracować zagadnienie’); *na brzinu* (‘w pośpiechu’). Obecne jest też powiedzenie: *Vrijeme je novac* (‘Czas to pieniądź’) ¹⁸⁵. Niewiele połączeń wyrazowych występuje w podręczniku jeden raz. Na ogół powraca się do nich w kolejnych częściach (B i C) danej lekcji.

Warto zwrócić uwagę na frazeologizm: *od vremena na vrijeme* (‘od czasu do czasu’). Jedynie najstarszy słownik frazeologiczny J. Matešicia notuje podaną formę, pozostałe publikacje frazeologiczne rejestrują nowszy wariant: *od vremena do vremena*. Jednakże nawet ten związek frazeologiczny jest zastępowany przez inny o zbliżonym znaczeniu: *s vremena na vrijeme*, którego częstości użycia dowodzą wyniki ankiet przeprowadzonych wśród rodzimych użytkowników języka chorwackiego.

Aktualnie dominuje przekonanie, iż perfekcyjna znajomość reguł gramatycznych ma znaczenie drugorzędne, pierwszeństwo daje się natomiast nauczaniu słownictwa, które zapewnia opanowanie umiejętności efektywnego porozumiewania się. W tej sytuacji rola idiomów jest nie do przecenienia. W omawianym podręczniku jest ich stanowczo za mało.

B. Podręcznik (1982) ¹⁸⁶

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
60	<i>imati pravo</i> (<i>Imaš pravo</i>) – także s. 149 – s. 151 – s. 213 – s. 226	‘mieć rację’	Dialog Ćwiczenie Ćwiczenie Powtórka Powtórka	Brak Brak „Fraza” Brak Brak
70	<i>Martin u Zagreb,</i> <i>Martin iz Zagreba</i>	-- (pojechać dokądś na darmo, wrócić nic nie załatwiwszy)	Wtrącenie	„Przysłowie”
87	<i>(iznijeti) istinu na sunce</i> (<i>Hajde, istinu na sunce</i>)	‘wyznać prawdę’; ‘wydobyć coś na światło dzienne’	Dialog	Brak
159	<i>U redu je što</i> (<i>U redu</i>) – także s. 199	‘Coś jest w porządku’	Dialog Ćwiczenie	Brak Brak

¹⁸⁵ Słowniki frazeologiczne z reguły nie rejestrują przysłów i powiedzeń, albowiem umieszcza się je często poza obszarem zainteresowań leksykologii. Dzieje się tak ze względu na ich jednozdaniowość, samowystarczalność komunikacyjną oraz fakt, że wyrażają jeden osąd logiczny. M. Grochowski, *Zarys leksykologii i leksykografii. Zagadnienia synchroniczne*, Toruń 1982, s. 34.

¹⁸⁶ V. Barac-Kostrenčić, M. Kovačiček, S. Lovasić, D. Vignjević, *Učimo hrvatski. I. stupanj*, Zagreb 1982.

Podręcznik jest najstarszą z analizowanych publikacji, wydanych w Chorwacji. Zgodnie z deklaracją autorów jest przeznaczony dla osób, „które chcą opanować podstawy mówionego i pisanego języka literackiego, a także przyswoić sobie podstawy materiału gramatycznego, by móc się porozumiewać i prowadzić rozmowę w codziennych sytuacjach, na które natrafia przy okazji pobytu w (chorwackojęzycznym) środowisku”¹⁸⁷. Oparcie się na koncepcji audiowizualnej zakłada rozkład materiału według zasady: wysłuchaj, popatrz, powiedz, napisz¹⁸⁸, co oznacza, że strukturę lekcji tworzą po kolei: czytanki / dialog, uwagi gramatyczne i ćwiczenia. Materiał zawarty w książce stanowią 23 lekcje wraz z trzema działami powtórkowymi, końcowe dyktando i słownik. Struktura poszczególnych sekcji została tak opracowana, by konkretne zadania można było przeprowadzić w laboratorium językowym. Poza podręcznikiem (wraz z kasetami audio) do kompletu glottodydaktycznego należy także zwięzły przegląd reguł gramatycznych wraz z kluczem do zadań i podręcznik dla nauczyciela.

Tekst wstępny tworzą spreparowane dialogi lub krótkie czytanki, przybliżające różnego rodzaju wydarzenia obyczajowo-kulturowe z życia w Chorwacji (folklor, historia). W podręczniku nie stwierdzono obecności oryginalnych tekstów przejętych z publicystyki, literatury itd. Dalej następują objaśnienia gramatyczne w postaci zwięzłych komentarzy (w języku chorwackim i angielskim) i tabel. Dotyczą one zasad funkcjonowania poszczególnych zjawisk z dziedziny morfologii. Ostatnią część lekcji tworzy zbiór zadań utrwalających przerobione zagadnienia gramatyczne oraz poznane słownictwo. Spreparowane ćwiczenia najczęściej wymagają uzupełnienia zdań odpowiednimi formami podanych wyrazów, przekształcenia zdań według podanego wzoru lub odpowiedzi na pytania związane z treścią czytanki. Ćwiczenia gramatyczne wyraźnie dominują nad ćwiczeniami leksykalnymi.

W omawianej publikacji pojawiły się zaledwie 4 idiomy, które notują słowniki frazeologiczne. Jednakże kilkakrotnie przywołano w podręczniku przysłowia i powiedzenia nierejestrowane w ważniejszych słownikach: *Svuda je lijepo, ali je kod kuće najljepše* (‘Wszędzie dobrze, ale w domu najlepiej’); *Tko se posljednji smije, najslade se smije* (‘Kto się śmieje, ten się śmieje ostatni’); *Konac djelo krasí* (‘Koniec wieńczy dzieło’); *Tko rano rani dvije sreće grabi* (‘Kto rano wstaje, temu Pan Bóg daje’); *Tko pjeva, zlo ne misli* (≈ ‘Kto śpiewa, nie ma złych zamiarów’); *Strpljen, spašen* (≈ ‘Cierpliwość jest cnotą’); *Sve je dobro što se dobro svrši* (‘Wszystko dobre, co się dobrze kończy’). Autorzy wyróżniają je graficznie (wielkie litery), a nawet bezpośrednio wskazują na ich odrębny status leksykalny poprzez adnotację: *poslovica*. Jednakże nie wykorzystują okazji, by cytowane przysłowie stało się podstawą ćwiczenia bądź zadania. Funkcjonują one jedynie w formie wtrąceń, tzw. minitekstów.

Idiom jest najpierw przedstawiony w czytance, a później powtarzany w przykładach do uwag gramatycznych i w ćwiczeniach. Kolejne powtórki można by z pewnością zastąpić dodatkowymi idiomami.

W podręczniku pojawiają się także frazemy, których nie rejestrują słowniki frazeologiczne, np. *biti na redu* (‘przyszła na coś, na kogoś kolej’); *održati govor* (‘wygłosić mowę’); *imati što protiv* (‘mieć coś przeciw’); *meso na žaru* (‘mięso pieczone w żarze’). Nieliczne frazemy są jednak wielokrotnie powtarzane. Zwrot: *imati teškoća* (‘mieć trudności’) jest poświadczony w podręczniku aż 16 razy.

¹⁸⁷ Ibidem, s. V.

¹⁸⁸ Ibidem.

O związku frazeologicznym *Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba*, którego znaczenie jest następujące: pojechać dokądś na darmo, wrócić nic nie załatwiwszy, J. Matešić mówi, iż jest znany jedynie mieszkańcom Zagorja¹⁸⁹, co sugerowałoby, iż jego użycie jest ograniczone terytorialnie, a to z kolei oznaczałoby, iż jego umieszczenie w podręczniku jest bezcelowe¹⁹⁰.

Na s. 151 znajduje się ćwiczenie, w którym wskazuje się na utarte połączenia wyrazowe poprzez użycie terminu: *fraza*. Są to następujące sformułowania: *imati sreću* ('mieć szczęście'); *imati pravo* ('mieć rację'); *imati teškoća* ('mieć trudności'); *imati vremena* ('mieć czas'); *imati goste* ('mieć gości'); *imati posla* ('mieć pracę' lub 'mieć coś do zrobienia'); *imati novaca* ('mieć pieniądze'); *imati nastavu* ('mieć lekcję'); *imati test* ('mieć test'). Żadnego z wymienionych związków wyrazowych nie notują słowniki frazeologiczne. Należałoby je raczej zaliczyć do frazemów lub do luźnych połączeń wyrazowych.

C. Podręcznik (1995)¹⁹¹

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
45	<i>U redu je što</i> (U redu) – także s. 64 (x2) – s. 165 – s. 177	'Coś jest w porządku'	Dialog Dialog Dialog Dialog	Brak Brak Brak Brak
74	<i>(baciti se) na posao</i> (Brzo na posao!)	'(wziąć się) do pracy!'	Dialog	Brak
76	<i>jednom riječju</i> – także s. 77	'jednym słowem'	Ćwiczenie Ćwiczenie	Brak Brak
	<i>zadnja riječ</i> (Tvoja je riječ uvijek zadnja)	'(mieć) ostatnie słowo'	Ćwiczenie	Brak
77	<i>U pitanju je što</i> (Odgovornost nije u pitanju)	'rozchodzi się o coś'	Ćwiczenie	Brak
86	<i>imati pravo</i> (Imaš pravo) – także s. 166 (x2) – s. 175 – s. 177 – s. 197	'mieć rację'	Dialog Dialog Dialog Dialog Ćwiczenie	Brak Brak Brak Brak Brak

¹⁸⁹ J. Matešić, *O problemu dialektalne frazeologije*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej IV*, red. M. Basaj i D. Rytel, Wrocław 1988, s. 54.

¹⁹⁰ Warto nadmienić, że wspomniany badacz zdecydował się jednak umieścić cytowany idiom w słowniku frazeologicznym, którego jest autorem: J. Matešić, *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb 1982, s. 333.

¹⁹¹ J. Barešić, *Dobro došli. Udžbenik i rječnik*, Zagreb 1995.

111	za svaki slučaj – także s. 166	‘na wszelki wypadek’	Dialog Dialog	Brak Brak
119	pustiti koga na miru (Pusti ti njega na miru)	‘zostawić kogoś w spokoju’	Dialog	Brak
121	zadržati se u čijim rukama (Zadržao se u rukama)	‘pozostać w czyichs rękach’	Czytanka	Brak
124	Red je na koga (Na mene je red) – także s. 126	‘Kolej przyszła na kogoś’	Ćwiczenie Czytanka	Brak Brak
150	ići svojim putem (Idu svojim putem)	‘chodzić swoimi drogami’	Ćwiczenie	Brak
157	biti dobre volje (On je uvijek dobre volje)	‘być w dobrym humorze’	Ćwiczenie	Brak
189	nositi u srcu koga (U srcu je nosim)	‘nosić kogoś w sercu’	Wiersz	Brak
	urođiti plodom (Borba je urođila plodom)	‘dać owoce, zaowocować’	Czytanka	Brak

Pierwszy z dwóch podręczników serii *Dobro došli* jest przeznaczony do nauczania od podstaw. Jego strukturę tworzą 22 obszerne działy tematyczne. Wstępna czytanka przyjmuje najczęściej formę dialogu, a na bardziej zaawansowanym etapie – tekstu ciągłego. Wraz ze wzrostem stopnia zaawansowania językowego w ramach działów zaczynają się pojawiać nowe, dodatkowe teksty – głównie ciekawostki historyczne i utwory poetyckie. Całości dopełnia słownik. Do publikacji dołączony jest zeszyt z wiadomościami gramatycznymi (w 5 językach: angielskim, niemieckim, francuskim, włoskim i hiszpańskim) i klucz do zadań.

Po wprowadzającej czytance następują liczne i różnorodne zadania służące opanowaniu reguł gramatycznych, które poświadcza czytanka. Ćwiczenia są zróżnicowane pod względem formy: udzielanie odpowiedzi na zadane pytania, uzupełnianie luk w zdaniach i dialogach, przekształcenia zdań, samodzielne opracowywanie streszczeń czytanek, testy wyboru. Ćwiczenia są przejrzyste, a gradację zawartego w nich materiału gramatyczno-leksykalnego cechuje umiar.

14 związków frazeologicznych poświadczają w większości czytanki; następnie powtarza się je w ćwiczeniach. Autorzy nie poświęcają im jednak specjalnych ćwiczeń i nie sygnalizują ich statusu frazeologicznego. Najczęściej stanowią one składnik zdań, w których pojawiają się określone zagadnienia gramatyczne, np. odmiana rzeczowników tzw. „-i-” deklinacji na s. 76 i 77 czy odmiana zaimków osobowych na s. 124.

Zdanie: *Tvoja je riječ uvijek zadnja* (dosł. ‘Twoje słowo jest zawsze ostatnie’) zawiera prawdopodobnie zmodyfikowany frazeologizm: *imati zadnju riječ* (‘Ostatnie słowo należy do kogoś’).

Autorka podręcznika sygnalizuje obecność przysłów: *Kad grmi svatko se boji za sebe* (W strachu każdy dba o siebie) oraz *Koliko ljudi, toliko ukusa* (‘Ile ludzi, tyle zdań’). Wskazując na ich odrębny status ogranicza się jednak tylko do umieszczenia adnotacji: *poslovica* (‘przysłowie’). W przypadku powiedzenia: *Princip je princip* (≈ ‘Zasady są zasadami’) stosuje jedynie cudzysłów. Oprócz idiomów poświadczono są frazemy, których nie notują słowniki frazeologiczne: *biti dobro raspoložen* (‘być w dobrym nastroju’); *biti na popravku* (‘być w naprawie’); *svladati jezik* (‘opanować język’); *osvojiti prvenstvo* (‘zdobyć mistrzostwo’); *ispuniti obrazac* (‘wypełnić formularz’); *ići u posjet* (‘iść z wizytą’), *zadavati brige* (‘przysparzać trosk’), *radno vrijeme* (‘godziny otwarcia’ lub ‘czas pracy’), *svaki čas* (‘w każdej chwili’ lub ‘co chwile’), *drugi put* (‘innym razem’).

Wydaje się, że autorka podręcznika preferuje naukę gramatyki. Mniejszy nacisk kładzie na nauczanie leksyki, a co za tym idzie – także frazeologii. Niestety, podręcznik w niewystarczającym stopniu reprezentuje komunikacyjną koncepcję nauczania. Wprawdzie zakłada się rozwijanie umiejętności wyrażania opinii, lecz polega to jedynie na preparowaniu zadań wymagających od studenta wypowiedzenia się na konkretny temat. Niedobór frazeologii obniża wartość podręcznika. Myślę, że od tak obszernej publikacji należałoby oczekiwać większego nasycenia frazeologią – 14 idiomów na ponad 200 stronach to liczba niewystarczająca.

D. Zeszyt ćwiczeń (1995)¹⁹²

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
48	<i>časna riječ</i> (Dajem vam svoju časnu riječ)	‘słowo honoru’	Objaśnienie gram.	Brak
	<i>biti pri svijesti</i> (On nije pri svijesti)	‘być przy zdrowych zmysłach’	Objaśnienie gram.	Brak
55	<i>Lije kao iz kabla</i>	‘Leje jak z cebra’	Objaśnienie gram.	Brak
78	<i>imati pravo</i> (Nemate pravo)	‘mieć rację’	Objaśnienie gram.	Brak
81	<i>U redu je što</i> (U redu)	‘Coś jest w porządku’	Objaśnienie gram.	Brak
97	<i>izgubiti glavu</i> (Ivo je izgubio glavu)	‘stracić głowę’	Objaśnienie gram.	Brak

Książka *Učimo hrvatski. Gramatička vježbenica. I. dio* to zeszyt ćwiczeń, którego celem jest pogłębianie praktycznej wiedzy gramatycznej. Poszczególne rozdziały są przeznaczone na opanowanie kolejnych reguł z dziedziny fonetyki, morfologii i składni – od palatalizacji oraz odmiany najprostszych czasowników i rzeczowników, poprzez zaimki i liczebniki aż do form trybu warunkowego. Struktura każdej lekcji jest podobna. Najpierw przedstawia się studentowi zagadnienie gramatyczne w ujęciu tabelarycznym. Następnie

¹⁹² M. Cesarec, *Učimo hrvatski. Gramatička vježbenica. I. dio*, Zagreb 1995.

pokazuje się funkcjonowanie konkretnych kategorii gramatycznych na spreparowanych przez autorkę przykładach, które tym samym pełnią funkcje objaśnień gramatycznych. Na końcu danej lekcji bądź po kilku lekcjach pojawia się ćwiczenie. Najczęściej składają się na nie krótkie zdania, w których luki należy zapisać odpowiednią formą językową. Takich zadań jest 18. Pod względem długości są one zróżnicowane – od 4 do prawie 40 zdań. W 16 przypadkach autorka wymaga od słuchacza napisania krótkiego tekstu na wskazany przez nią temat (np. „Co robisz w weekend?”; „Gdzie byłeś wczoraj?”; „Opowiedz o sobie”; „Chcę, by w mieście było więcej kwiatów, a mniej śmieci”; „Lubię...”; „Moje plany na przyszłość”).

W publikacji tej pojawiło się zaledwie 6 stałych związków frazeologicznych. Ilustrują one funkcjonowanie różnych kategorii gramatycznych, np. odmiany rzeczowników tzw. „-i-” deklinacji (*časna riječ; biti pri svijesti*) lub odmiany czasowników zakończonych na -iti: -ijem (*Lije kao iz kabla*). W książce zaprezentowano też kilka frazemów, których nie notują słowniki frazeologiczne, np. *biti protiv* (‘być przeciw, przeciwko’); *gajiti osjećaje* (‘żyć uczuciami’); *ići u posjet* (‘iść z wizytą’); *Ništa zato* (≈ ‘To nic’); *Čast je komu* (‘Ktoś ma zaszczyt’). Pojawia się też powiedzenie: *Duga kosa – kratka pamet* (‘Długie włosy – krótki rozum’).

Tytuł książki sugeruje, że jest to zbiór ćwiczeń gramatycznych. Tymczasem najwięcej jest tutaj tabel z wzorcami odmiany wyrazów. Taka koncepcja nawiązuje bardziej do gramatyki opisowej języka chorwackiego niż do zeszytu ćwiczeń. 18 typowych zadań gramatycznych na 108 stronach to zdecydowanie za mało. Warto wspomnieć, że inny omawiany przez mnie zeszyt ćwiczeń¹⁹³ zawiera 242 zadania na 66 stronach publikacji. Jeżeli chodzi o ćwiczenia zachęcające studenta do napisania tekstu na wskazany temat, to uważam, iż niekoniecznie muszą one pogłębiać zaprezentowane wcześniej wiadomości gramatyczne. Odpowiadając na pytanie o swoją przyszłość¹⁹⁴, student prawdopodobnie posłuży się formami czasu przyszłego (Futur I), ale już wypowiedź pisemna na temat „Moja pierwsza dziewczyna”¹⁹⁵ przypuszczalnie nie skłoni go do użycia liczebników porządkowych, o których traktuje lekcja poprzedzająca zadanie.

E. Podręcznik (1997)¹⁹⁶

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
2	voditi računa o čemu (Ne vodi li se računa o...) – także str. 69	‘mieć coś na uwadze’	Cytat Ćwiczenie	Brak Brak
31	Padne na pamet komu što (Tada mi je palo na pamet)	‘Przyjdzie, przyszło komuś coś do głowy’	Oryginalny tekst P. Pavličicia	Brak

¹⁹³ B. Kryžan-Stanojević, I. Sawicka, *Ćwiczenia z gramatyki języka chorwackiego. Vježbe iz gramatike hrvatskoga jezika*, Toruń 2000.

¹⁹⁴ M. Cesarec, *Učimo hrvatski. Gramatička vježbenica*, op. cit., s. 73.

¹⁹⁵ Ibidem, s. 102.

¹⁹⁶ J. Nemeth-Jajić, *Sati z jezikom hrvatskim. Priručnik za više stupnjeve učenja*, Poznań 1997.

34	zlatni vijek (Nakon zlatnoga vijeka)	‘złoty wiek’	Cytat	Brak
39	progledati komu kroz prste (Ali su im progledali kroz prste)	‘patrzeć komuś na coś przez palce’	Ćwiczenie	Brak
58	položiti temelje čemu (Položili su temelje razvoju)	‘położyć fundamenty pod coś’	Fragment tekstu o historii Chorwacji	Brak
60	bolje reći (Rješenje pravopisnog problema, bolje reći pitanja hrvatske grafije)	‘ściślej mówiąc’	Fragment tekstu o historii Chorwacji	Brak
68	držati jezik za zubima	‘trzymać język za zębami’	Ćwiczenie	„Frazeologizm”
	zabadati nos (u tuđe stvari)	‘wsadzać nos w nieswoje sprawy’	Ćwiczenie	„Frazeologizm”
	pokupiti svoje krpice	‘zwinąć manatki’	Ćwiczenie	„Frazeologizm”
	biti premazan svim mastima	‘ktoś jest kuty na cztery nogi’	Ćwiczenie	„Frazeologizm”
	naše gore list	-- (rodak)	Ćwiczenie	„Frazeologizm”
	živjeti kao bubreg u loju	‘żyć jak pączek w maśle’	Ćwiczenie	„Frazeologizm”
	ostati kratkih rukava	≈ ‘zostać na lodzie’	Ćwiczenie	„Frazeologizm”
	mrtav umoran	‘Ktoś pada z nóg’	Ćwiczenie	„Frazeologizm”
77	ići pod ruku (Mudrost ide pod ruku s rafiniranošću)	-- (być ściśle powiązanym, dobrze do siebie pasować)	Oryginalny tekst I. Mandićia	Brak
	alfa i omega	‘alfa i omega’	Oryginalny tekst I. Mandićia	Brak

78	<i>Kap koja je prelila čašu</i>	‘Kropla, która przepełniła kielich’	Ćwiczenie	Brak
	<i>Lije kao iz kabla (kiša je lila, lijeva kao iz kabla x2)</i>	‘Leje jak z cebra’	Ćwiczenie	Brak

Sati z jezikom hrvatskim jest podręcznikiem napisanym przez lektorkę języka chorwackiego, która pracowała w Katedrze Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w latach 90-tych. Jak wynika ze wstępu do książki, J. Nemeth-Jajić zdecydowała się na opracowanie podręcznika przeznaczonego do nauczania na najwyższym poziomie zaawansowania z powodu niedoboru tego typu publikacji, „gdyż istniejące podręczniki są przeznaczone do nauczania językowych podstaw”¹⁹⁷. Jest on więc „skierowany do studentów, którzy opanowali podstawowe struktury gramatyczne i przyswoili podstawowy zasób leksykalny”¹⁹⁸.

Po podstawowych informacjach o Chorwacji następuje 8 działów, które zapoznają studentów z najbardziej znanymi postaciami oraz wydarzeniami w chorwackiej kulturze i historii. Jak pisze autorka: „Treści kulturalno-historyczne łączą się i przeplatają z treściami współczesnymi, aby w ten sposób stworzyć możliwie jak najwięcej sytuacji motywujących do komunikacji językowej”¹⁹⁹. J. Nemeth-Jajić przedstawiając te treści, sięga do licznych oryginalnych tekstów, reprezentujących różne style funkcjonalne języka.

Kształcenie na poziomie zaawansowanym pozwala teoretycznie na obfite czerpanie z zasobu frazeologicznego. W tym przypadku żaden z idiomów nie może być uznany za zbyt skomplikowany pod względem formalnym czy semantycznym. Czy autorka skorzystała z tej możliwości? Okazuje się, że tylko na s. 68 znajduje się jedno ćwiczenie frazeologiczne. Podanych w zadaniu 8 idiomów należy użyć w obrębie przytoczonych niepełnych zdań. Są to: *držati jezik za zubima* (‘trzymać język za zębami’); *zabadati nos (u tuđe stvari)* (‘wsadzać nos w nieswoje sprawy’); *pokupiti svoje krpice* (‘zwinąć swoje manatki’); *premazan svim mastima* (‘koś kuty na cztery nogi’); *naše gore list* (rodak); *živjeti kao bubreg u loju* (‘żyć jak pączek w maśle’); *ostati kratkih rukava* (≈ ‘zostać na lodzie’); *mrtav umoran* (‘Ktoś pada z nóg’). Ćwiczenie jest interesujące, pogłębia ono sprawność komunikacyjną studenta. Niestety, zadanie to jest jedynym tego typu. Także tylko w tym ćwiczeniu autorka zasygnalizowała przynależność wymienionych przykładów do stałych związków wyrazowych. Kolejne 3 idiomy: *progledati komu kroz prste* (‘patrzeć komuś na coś przez palce’); *Kap koja je prelila čašu* (‘Kropla, która przepełniła kielich’) i *Lije kao iz kabla* (‘Leje jak z cebra’) pojawiają się wprawdzie w ramach innych ćwiczeń, jednak ich istota frazeologiczna nie jest odpowiednio określona. Pozostałe stałe związki frazeologiczne występują w oryginalnych tekstach i czytankach. Łącznie stwierdzono w podręczniku obecność 18 idiomów, przy czym tylko dwa z nich zostały w książce jeszcze raz powtórzone. Jeden z frazeologizmów: *Kap koja je prelila čašu* jest notowany jedynie w dwujęzycznych słownikach frazeologicznych. Słowniki chorwackie podają

¹⁹⁷ J. Nemeth-Jajić, op. cit. (brak numeracji strony).

¹⁹⁸ Ibidem.

¹⁹⁹ Ibidem.

natomiast formy: *Prelila se, prepunila se čaša* (słownik A. Menac, Ž. Fink-Arsovski, R. Venturina) oraz: *Čaša se prepunila* (słownik J. Matešićia).

Autorka zapowiada we Wstępie częste korzystanie z fragmentów oryginalnych chorwackich tekstów. Okazało się, że większość tekstów to cytaty z podręczników do historii (*Povijest hrvatskoga naroda*), historii sztuki (*Glazbena umjetnost*), języka (*Standardni jezik*) i literatury (*Putovima hrvatskoga književnoga jezika*), przewodników (*Dioklecijanova palača – svjetska kulturna baština; Dubrovnik iznova*) oraz leksykonów (*Leksikon hrvatske glagoljice*) i biografii (*Mladi dani Marina Držića*). Teksty te wiele wnoszą do lekcji, wzbogacając je o dodatkowe treści, jednak typowych frazeologizmów jest w nich mało. Przyczynę takiego stanu rzeczy należy widzieć w specyficie wymienionych tekstów, w których nie ma miejsca na zbyt wiele frazeologizmów. Te występują częściej w języku mówionym i w literaturze pięknej.

Pozostałe teksty mają odmienny charakter. Są to między innymi: obszerny felieton P. Pavličića, artykuły popularnonaukowe I. Mandića i M. Dugandžiji, psychotest i drobne ogłoszenia z popularnego dziennika *Vjesnik*²⁰⁰, dowcipny komiks i liczne wypowiedzi specjalistów z różnych dziedzin, m.in. krytyków literackich, historyków sztuki itd. Autorka cytuje także 3 wiersze. Specyfika tych tekstów jest odmienna od wspomnianych wcześniej publikacji o charakterze historycznym. Pozwalają one autorom na interpretację faktów i na wyrażenie własnej opinii. Dopuszczają subiektywność i bardziej swobodny stosunek do języka, co z kolei skłania do częstego korzystania ze stałych związków frazeologicznych. Oprócz wymienionych w tabeli idiomów zauważymy w tekstach także liczne frazemy i frazy, których nie notują słowniki frazeologiczne, np. *znati iz iskustva* ('znać z doświadczenia'); *sklopiti poznanstvo* ('zawrzeć znajomość'); *postići uspjeh* ('osiągnąć sukces'); *raj na zemlji* ('raj na ziemi'); *opisati krug* ('zatoczyć koło'); *Svi putevi vode u Rim* ('Wszystkie drogi prowadzą do Rzymu'). Tego typu tekstów jest w podręczniku mało, co ma wpływ na niewielką liczbę frazeologizmów.

F. Podręcznik (1998)²⁰¹

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
9	Žut kao limun (Žuto ko limun)	dosł. żółty jak cytryna	Wiersz	Brak
	bijel kao mlijeko (Bijelo ko mlijeko)	'biały jak śnieg' (dosł. biały jak mleko)	Wiersz	Brak
11	U redu je što (Vozilo je u redu) – także s. 89 – s. 120 – s. 141	'Coś jest w porządku'	Dialog Dialog Polecenie Dialog	Brak Brak Brak Brak

²⁰⁰ *Vjesnik* był chorwackim dziennikiem, który ukazywał się od 1940 do 2012 roku.

²⁰¹ J. Barešić, *Dobro došli 2*, op. cit.

13	prasnuti u smijeh (Svi smo prasnuli u smijeh)	‘wybuchnąć śmiechem’	Ćwiczenie	Brak
23	dobro proći (Dobro ste prošli)	≈ ‘dać sobie radę’	Dialog	Brak
41	ide od ruke što komu (Danas joj ništa ne ide od ruke)	≈ ‘Idzie komus coś jak z płatka’ (tu: coś się nie udaje)	Polecenie	Brak
	ustati na lijevu nogu (Ustala je na lijevu nogu) – także s. 113	‘wstać lewą nogą’	Polecenie Polecenie	Cudzysłów Cudzysłów
45	imati pravo (Imaš pravo) – także s. 125 – s. 178	‘mieć rację’	Dialog Dialog Dialog	Brak Brak Brak
52	biti u pravu (Niste u pravu) – także s. 125 – s. 196	‘mieć rację’	Ćwiczenie Dialog Dialog	Brak Brak Brak
56	Bolje i sada nego nikada	‘Lepiej później niż wcale’	Wiersz	Brak
57	Dobro ide komu što (Dobro ti ide) – także s. 76 – s. 77 – s. 141 – s. 159	‘Coś się układa po czyjejs myśli’	Dialog Polecenie Czytanka Dialog Czytanka	Brak Brak Brak Brak Brak
61	za svaki slučaj	‘na wszelki wypadek’	Dialog	Brak
62	u posljednji čas	‘w ostatniej chwili’	Dialog	Brak
	dobro dolazi što (komu) (Dobro bi došao čaj) – s. 122	‘coś jest mile widziane’	Dialog Fragment powieści	Brak Brak
64	proći preko svega	‘wyjść z czegoś cało’	Ćwiczenie	Brak
68	Pada kao iz kabla	‘Leje jak z cebra’	Tytuł dzieła	Brak
	pokisnuti do kože (Pokisla sam do kože)	‘przemoknąć do suchej nitki’	Dialog	Brak

71	<i>praviti se svetac</i> (Ne pravi se svetac!)	‘udawać niewiniątko’	Dialog	Brak
74	<i>skinuti zvijezde s neba komu</i> (Da bi joj skinuo zvijezde s neba)	‘przychylić nieba komuś’	Czytanka	Brak
77	<i>imati smisla</i> (Nema smisla)	‘mieć sens’	Czytanka	Brak
78	<i>pod hitno</i>	‘od razu, zaraz’	Wiersz	Brak
87	<i>Što je tu je</i>	‘Jest jak jest’	Dialog	Brak
113	<i>biti dobre, drage volje</i> (Ako ste ustali dobre, drage volje)	‘być w dobrym humorze’	Polecenie	Brak
130	<i>s vremena na vrijeme</i>	‘od czasu do czasu’	Czytanka	Brak
141	<i>držati palčeve</i> (Drž’te palčeve!)	‘trzymać kciuki’	Dialog	Brak
148	<i>spavati tvrdim snom</i> (Ona je spavala tvrdim snom)	‘spać twardym snem’	Ćwiczenie	Brak
155	<i>moći napisati roman o čemu</i> (O tome bih mogao napisati roman)	‘móc o czymś książkę napisać’	Czytanka	Brak
167	<i>postojati samo na papiru</i> (Postoji samo na papiru)	‘być, pozostać na papierze’	Polecenie	Brak
169	<i>imati veliko srce; čije srce je veliko</i> (Ali je njezino srce veliko)	‘mieć wielkie serce’; ‘być człowiekiem o wielkim sercu’	Ćwiczenie	Brak
174	<i>Dah je komu stao</i> (Stade mi dah)	‘Serce komuś stanęło’ (dosł. ‘Zatrzymał się komuś oddech’)	Czytanka	Brak
	<i>lovačka priča</i> (x2)	‘niestworzone rzeczy [opowiadać, wygadywać itp.]’	Tytuł działu Polecenie	Brak Cudzysłów
176	<i>drage volje</i> (Mi bismo došli drage volje)	‘z (miłą) chęcią’	Czytanka	Brak

178	<i>skupo platiti što</i>	‘drogo za coś zapłacić’	Dialog	Brak
	<i>nemati (ni) pojma</i> (Tata ni pojma nema)	‘nie mieć (zielonego, bladego) pojęcia’	Dialog	Brak
179	<i>biti čovjek na svom mjestu</i> (Čovjek ste na svom mjestu)	≈ ‘być (prawdziwym) człowiekiem’	Dialog	Brak
180	<i>Pada na pamet komu što</i>	‘Przychodzi komuś coś do głowy’	Ćwiczenie	Brak
182	<i>bez riječi</i> (Pogledasmo se bez riječi)	‘bez słowa’	Ćwiczenie	Brak
187	<i>po svaku cijenu</i>	‘za wszelką cenę’	Psychotest	Brak
191	<i>sanjati otvorenih očiju</i> (Sanjah otvorenih očiju) – s. 192	‘śnić na jawie’	Czytanka	Brak
			Polecenie	Brak
199	<i>stajati komu na raspolaganje</i> (Stoje im na raspolaganje)	‘być do czyjejs dyspozycji’	Czytanka	Brak

Podręcznik stanowi drugą część serii *Dobro došli* i przeznaczony jest do nauczania języka chorwackiego na poziomie zaawansowanym. Publikacja ma służyć osobom dorosłym. Jej dopełnieniem jest zeszyt zawierający wiadomości gramatyczne (w 5 językach: angielskim, niemieckim, francuskim, włoskim i hiszpańskim) i klucz do zadań zawartych w podręczniku. Autorka informuje, iż podręcznik jest przewidziany na 200 godzin lekcyjnych i stwarza możliwość dobrego opanowania umiejętności mówienia w języku chorwackim²⁰².

Publikację tworzy 18 powiązanych tematycznie działów. Struktura lekcji jest podobna do pierwszej części serii *Dobro došli*. Wstępna czytanka ma najczęściej formę dialogu bądź tekstu ciągłego. W paru przypadkach (na bardziej zaawansowanym etapie nauczania) dział otwiera pytanie, które ma skłonić studentów do wstępnej dyskusji na główny temat lekcji. Po czytance wprowadzającej następują liczne i różnorodne ćwiczenia, które w dalszej części podręcznika są wzbogacone dodatkowymi czytankami, m.in. wierszami, tekstami prozą, biografiami, artykułami i ogłoszeniami z gazet, listami, ciekawostkami historycznymi, komiksami oraz kolejnymi dialogami. Pojawia się przykładowa tematyka: „Wybrzeże Adriatyku” czy „Życie w Zagrzebiu”²⁰³. Autorka deklaruje w przedmowie, iż

²⁰² Ibidem, s. 7.

²⁰³ Ibidem.

teksty zostały tak dobrane, by „skłaniać studentów do kreatywności i zachęcać do rozmowy”²⁰⁴.

Ćwiczenia są różnorodne, najczęściej o charakterze gramatycznym, rzadziej leksykalnym. Jednak to, co odróżnia drugą część od pierwszej, to liczne zadania skłaniające studentów do wyrażenia opinii na rozmaite, mniej lub bardziej skomplikowane tematy. Nie mamy już do czynienia z prostymi pytaniami, na które można udzielić równie prostej i krótkiej odpowiedzi, lecz z próbami skłonienia do dyskusji i interakcji z innymi słuchaczami kursu. Przyjmują one najczęściej formę bezpośredniej prezentacji tematu lub ukazania go poprzez krótkie czytanki i historyjki obrazkowe. Następnie zachęca się studenta do zabrania głosu w danej sprawie i wyrażenia własnej opinii. Nacisk na komunikację jest konieczny, nie tylko na tym poziomie zaawansowania językowego. Rozmowa i zabieranie głosu w dyskusji są podstawą autentycznych, naturalnych sytuacji, z którymi przyjdzie się zmierzyć każdemu użytkownikowi języka.

Taka koncepcja nauczania sprawia, że podręcznik jest jedną z bardziej nasyconych frazeologią pomocy glottodydaktycznych. 40 wyekscerpowanych związków wyrazowych to materiał językowy udokumentowany w słownikach frazeologicznych. Jeden frazeologizm *stajati na raspolaganje* jest notowany jedynie pod postacią: *biti, stojati na raspolaganju* (‘być, pozostawać do dyspozycji’). Krótki wywiad, który przeprowadziłam wśród rodzimych użytkowników języka chorwackiego, dowodzi, że znana i używana jest jedynie forma zarejestrowana przez słownik. Moje zainteresowanie wzbudził także związek *proći preko svega* (dosł. ‘przejsć przez wszystko’ w znaczeniu: przetrwać coś, wytrzymać), który notuje jedynie słownik J. Matešicia, lecz pod postacią: *prijeći (šutke) preko čega* (dosł. ‘przejsć nad czymś do porządku dziennego’). Wyniki ankiet, przeprowadzonych wśród rodzimych użytkowników języka chorwackiego, dowodzą, iż także w ich świadomości frazeologizm ten funkcjonuje głównie w formie: *prijeći preko čega*. Chorwacka leksykografia nie dokumentuje również związku frazeologicznego: *spavati tvrdim snom* (‘spać twardym snem’); słowniki poświadczają jednak zwrot: *imati tvrdi san* (‘mieć twarde sen’).

Frazeologizmy pojawiają się najczęściej w tekstach różnego typu czytanek i poleceń do zadań, w których zachęca się studentów do konwersacji. Niestety, autorka rzadko sygnalizuje ich status frazeologiczny. Wyróżniła jedynie dwa idiomy, umieszczając ich treść w cudzysłowie. Inaczej jest w przypadku licznych przysłów. J. Barešić deklaruje w przedmowie, że „każda lekcja wnosi przysłowie, którego treść związana jest z opracowywanym tematem”²⁰⁵. Ich wyodrębnienie polega na posłużeniu się kursywą, umieszczeniu w ramce i oznaczeniu graficznym symbolem sowy²⁰⁶. Polecenia do zadań to często zachęta do skomentowania znaczenia danego przysłowia, jak w przykładzie:

*Hvali more,
drž' se kraja!*

a) Komentirajte značenje ove poslovice.

207

²⁰⁴ Ibidem.

²⁰⁵ Ibidem.

²⁰⁶ W *Przedmowie* do książki widnieje adnotacja, iż graficznym symbolem sowy oznacza się występujące w podręczniku przysłowia.

²⁰⁷ J. Barešić, op. cit., s. 49.

W podręczniku pojawiają się następujące przysłowia: *Po jutru se dan poznaje* (≈ ‘Po ranku można poznać dzień’); *Hvali more, drž se kraja!* (≈ ‘Chwal morze, ale trzymaj się brzegu’); *Tko se zadnji smije, najslađe se smije* (‘Kto się śmieje, ten się śmieje ostatni’); *Poslije kiše dolazi sunce* (‘Po burzy zawsze wychodzi słońce’); *Tko traži, taj i nađe* (‘Szukajcie, a znajdziecie’); *Strpljen, spašen* (≈ ‘Cierpliwy będzie uratowany’); *Nije zlato sve što sja* (‘Nie wszystko złoto, co się świeci’); *Lijepa riječ sva vrata otvara* (≈ ‘Miłe słowo otwiera wszystkie drzwi’); *Poklonjenom konju ne gledaju se zubi* (‘Darowanemu koniowi w zęby się nie zagłada’); *Bolje vrabac u ruci, nego golub na grani* (‘Lepszy wróbel w garści niż gołąb na dachu’); *Daleko od očiju, daleko od srca* (‘Co z oczu, to z serca’); *Tko pod drugim jamu kopa, sam u nju upada* (‘Kto pod kim dołki kopie, ten sam w nie wpada’); *Koliko ljudi, toliko čudi* (‘Ile ludzi, tyle zdań’); *Jedna lasta ne čini proljeće* (‘Jedna jaskółka wiosny nie czyni’); *Sve je dobro što se dobro svrši* (‘Wszystko dobre, co się dobrze kończy’); *Tko tebe kamenom, ti njega kruhom* (‘Kto w ciebie kamieniem, ty w niego chlebem’); *U zdravom tijelu zdrav duh* (‘W zdrowym ciele zdrowy duch’); *Oprez je majka mudrosti* (≈ ‘Ostrożności nigdy za wiele’); *O ukusima ne treba diskutirati* (‘O gustach się nie dyskutuje’); *Nije svako zlo za zlo* (Czasem zło wychodzi na dobre). Żadnego z powyższych przysłów nie rejestrują słowniki frazeologiczne. Brak w nich również licznych frazemów, np. *ispuniti obrazac* (‘wypełnić formularz’); *sklopiti brak* (‘zawrzeć małżeństwo’); *izgubiti povjerenje* (‘stracić zaufanie’); *biti na čijem mjestu* (‘być na czyimś miejscu’); *biti u srcu čega* (‘być w sercu czegoś’); *igra na sreću* (‘gra losowa’); *čarobni štapić* (‘magiczna różdżka’); *prijevozno sredstvo* (‘środek transportu’); *sam svoj majstor* (‘złota rączka’); *radno vrijeme* (‘godziny otwarcia’; ‘czas pracy’); *kućni ljubimac* (‘zwierzątko domowe’); *prometna nesreća* (‘wypadek samochodowy’); *službeni put* (‘wyjazd służbowy’); *u posljednje vrijeme* (‘ostatnimi czasy’)²⁰⁸.

Takie nasycenie omawianej publikacji utartymi związkami wyrazowymi wyróżnia ją pod względem liczby zarejestrowanych idiomów – jest ich po prostu znacznie więcej niż w innych podręcznikach. Tym niemniej jednak można było wprowadzić ich jeszcze więcej.

G. Podręcznik (1999)²⁰⁹

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
44	<i>imati pravo</i> (Imaš pravo) – także s. 62	‘mieć rację’	Dialog Dialog	Brak Brak
62	<i>(iznijeti) istinu na sunce</i> (Hajde, istinu na sunce)	‘wyznać prawdę’; ‘wydobyć coś na światło dzienne’	Dialog	Brak
112	<i>ući u povijest</i> (Ušle su u povijest)	‘wejść do historii’	Skani	Brak

²⁰⁸ P. Müldner-Nieckowski podaje, że statystyczna dominacja frazemów nad idiomami może być wyrażona w stosunku 6:1 (!). P. Müldner-Nieckowski, op. cit., s. 132.

Ich dominująca rola jest widoczna także w analizowanych przeze mnie materiałach glottodydaktycznych.

²⁰⁹ V. Barac-Kostrenčić, M. Kovačiček, S. Lovasić, D. Vignjević, *Učimo hrvatski 1. Udžbenik*, Zagreb 1999.

Podręcznik jest dziełem tych samych autorów, którzy w 1982 r. wydali *Učimo hrvatski. I. stupanj*²¹⁰, co zaważyło na treści omawianej publikacji. Z przedmowy wynika, iż jest ona kierowana do „wszystkich tych, którzy chcą opanować podstawy języka chorwackiego”²¹¹. Jego strukturę tworzy 17 lekcji, 3 działy powtórkowe i słownik. Autorzy nie określają swojej metody nauczania, jednak informują, że stosują zintegrowane podejście metodyczne, które obejmuje kształcenie 4 umiejętności językowych: mówienia, słuchania, czytania i pisanie²¹². Koncepcja ta zakłada wykorzystanie zróżnicowanych materiałów dydaktycznych – tekstów, ćwiczeń, uwag o charakterze gramatycznym, dyktand.

Ogół tekstów stanowią dialogi i czytanki, których treść jest niemalże identyczna z treścią wydanej 17 lat wcześniej publikacji o niemalże tym samym tytule. Różnice polegają głównie na tym, że niektóre dialogi pełnią funkcję ćwiczeniową, tj. studenci są zobowiązani do wypełnienia luk w ich treści. Oprócz tego autorzy zdecydowali się uzupełnić wcześniejsze teksty o kilka nagłówków artykułów z gazet i ogłoszeń biura turystycznego. Obecne w książce z 1982 r. teksty o jugosłowiańskiej historii i folklorze zastąpiono podobnymi, lecz bardziej aktualnymi informacjami z najnowszych dziejów Chorwacji.

Autorzy powtarzają nie tylko te same ćwiczenia, ale też uzupełniają je nowymi ich rodzajami: testami wyboru, układaniem zdań z wyrazów, wypełnianiem luk w zdaniach. Pojawia się też więcej zadań, wymagających od studenta samodzielnej wypowiedzi na dany temat, co oznacza, iż zwiększa się nacisk na aktywność słuchacza.

Uwagi gramatyczne mają podobną formę jak we wcześniejszej publikacji z 1982 r., jednakże wyraźnie dąży się do skrótowości. Komentarze w dwóch językach zostały częściowo zastąpione tabelami i schematami. Te dwie wersje książki różni także szata graficzna – dotychczasowe rysunki zastąpiono fotografiami.

Autorzy starali się unowocześnić swoje wcześniejsze publikacje, rezygnując z metod, które się wcześniej nie sprawdziły. Jednak zmiany, na które się zdecydowali, nie objęły ich podejścia do kwestii frazeologii, albowiem w omawianym podręczniku znajdują się zaledwie 3 idiomy, notowane przez słowniki frazeologiczne. Dwa z nich pojawiają się w dialogach powtórzonych za publikacją z 1982 r. W nowej edycji podręcznika idiomów nie tylko nie przybyło, ale wręcz ubyło. Autorzy zrezygnowali także z cytowania przysłów. W podręczniku pojawia się tylko jedno powiedzenie: *Tko pjeva, zlo ne misli* (≈ ‘Kto śpiewa, nie ma złych zamiarów’). W wydaniu z 1999 r. jest też mniej frazemów. Nowe frazemy pojawiają się we wprowadzonych po raz pierwszy czytankach (np. o historii Chorwacji), m.in. *priznati vlast* (‘uznać władzę’); *sklopiti sporazum* (‘zawrzeć porozumienie’); *sljediti modu* (‘podążać za modą’); *putovati u posjet* (‘jechać z wizytą’); *svjetsko prvenstvo* (‘mistrzostwo świata’); *godišnji odmor* (‘urlop wakacyjny’). Autor nie wskazuje na status frazeologiczny użytych idiomów. Używa jednak określenia *fraza* na oznaczenie takich wyrazów, jak: *hvala* (‘dziękuję’), *ovdje* (‘tutaj’), *molim* (‘proszę’), *imam* (‘mam’), *nemam* (‘nie mam’). Termin *fraza*²¹³ nie jest w książce stosowany zgodnie z zaleceniami językoznawców.

²¹⁰ V. Barac-Kostrenčić, M. Kovačićek, S. Lovasić, D. Vignjević, *Učimo hrvatski. I. stupanj*, op. cit. Podręcznik ten omówiono w innej części tego działu (pod literą „B”).

²¹¹ V. Barac-Kostrenčić, M. Kovačićek, S. Lovasić, D. Vignjević, *Učimo hrvatski I. Udžbenik*, op. cit., s. 4.

²¹² Ibidem.

²¹³ „Fraza – jezična jedinica kojoj je oblik ustaljen stalnom upotrebom; skup riječi sa ustaljenim značenjem koje je različito od zbroja značenja njegovih članova, funkcionira kao dio rečenice; frazem“. V. Anić, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 2003, s. 330.

Pomimo iż daty wydania *Učimo hrvatski 1. Udžbenik* oraz *Učimo hrvatski. I. stupanj* dzieli 17 lat, w treści publikacji nie występują istotne różnice. Autorzy zarzucili koncepcję stosowania licznych powtórek i urozmaicili materiał ćwiczeniowy, ale nie wprowadzili innych istotnych zmian w strukturze podręcznika, m.in. nie wprowadzili nowych idiomów.

H. Zeszyt ćwiczeń (1999)²¹⁴

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
36	<i>imati pravo</i> (<i>Nemaš pravo</i>) + s. 46 <i>imati pravo</i>	‘mieć rację’	Ćwiczenie Ćwiczenie	Brak Brak

Zeszyt ćwiczeń został pomyślany jako uzupełnienie do podręcznika, wydanego pod tym samym tytułem w 1999 roku. W publikacji (liczącej 140 stron) ćwiczenia zajmują 48 stron, czytanki przeznaczone na dyktanda – 2 strony, a na pozostałych 85 stronach znajdują się podstawowe informacje z zakresu chorwackiej fonetyki i morfologii, przedstawione w trzech językach (chorwackim, angielskim, niemieckim). Oprócz tego na 5 stronach przedstawiono krótki przegląd form czasownika. Z oczywistych względów w niniejszym omówieniu zajmują się tylko ćwiczeniami i czytankami.

Znaczna część zadań przyjmuje formę pytań, odnoszących się do tekstów zawartych w podręczniku lub na płycie CD. Pozostałe nakazują uczniom przekształcenia zdań, uzupełnianie luk, układanie zdań z tzw. „rozsypanek” wyrazowych, pisanie dyktand. Różnorodność ćwiczeń jest bardzo ograniczona.

Mając na uwadze fakt, iż podręcznik zawierał zaledwie trzy związki frazeologiczne, należało mieć nadzieję, iż zeszyt ćwiczeń uzupełni jego braki. Niestety, tak się nie dzieje. Pojawia się jedynie kilka frazemów, takich jak: *studentski dom* (‘akademik’); *godišnji odmor* (‘urlop wakacyjny’); *robna kuća* (‘dom towarowy’) lub *slijediti modu* (‘podążać za modą’). Idiomatyczność zwrotu *imati pravo* (‘mieć rację’) nie jest w publikacji w żaden sposób zasygnalizowana.

Na s. 46 znajduje się ćwiczenie, w którym wymaga się od ucznia ułożenia zdań z podanymi związkami wyrazowymi, nazwanymi przez autorów „frazami”. Są to: *imati vremena* (‘mieć czas’); *imati novca* (‘mieć pieniądze’); *imati teškoće* (‘mieć trudności’); *imati pravo* (‘mieć rację’); *imati goste* (‘mieć gości’); *imati sreću* (‘mieć szczęście’); *imati posla* (‘mieć pracę’); *imati nastavu* (‘mieć zajęcia’); *imati test* (‘mieć sprawdzian’). Termin „fraz” użyty jest tutaj raczej tylko w znaczeniu potocznym, tj. jako połączenie wyrazowe.

Choć omówiony zeszyt ćwiczeń jest przeznaczony dla osób, które dopiero rozpoczynają naukę chorwackiego, to jednak frazeologizmów jest w nim zdecydowanie za mało.

²¹⁴ V. Barac-Kostrenčić, M. Kovačiček, S. Lovasić, *Učimo hrvatski 1. Radna bilježnica*, Zagreb 1999.

I. Zeszyt ćwiczeń (2000)²¹⁵

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
12	<i>na dohvat ruke</i> (Svi su joj akti bili na dohvat ruke)	‘w zasięgu ręki’	Ćwiczenie	Brak
21	<i>Pada na pamet komu što</i> (Kad nam tako šašave ideje padaju na pamet)	‘Przychodzi do głowy komuś coś’	Ćwiczenie	Brak
44	<i>reda radi</i> (Pitala sam reda radi)	‘ot tak sobie’	Ćwiczenie	Brak
45	<i>pošto-poto</i> (Trebalo mu je pošto-poto odmah priopćiti novosti)	≈ ‘za wszelką cenę’	Ćwiczenie	Brak
54	<i>dati komu pravo</i> (Ne daje Pankracu pravo)	‘przyznać komuś rację’	Ćwiczenie	Brak
57	<i>reći u brk</i>	‘powiedzieć prosto w twarz’	Ćwiczenie	Brak
70	<i>baciti se na posao</i> (Odmah se bacio na posao)	‘wziąć się do pracy’; ‘rzucić się w wir pracy’	Ćwiczenie	Brak

Książka zawiera 242 ćwiczenia w następujących grupach tematycznych: Rzeczownik, Przymiotnik, Zaimek, Liczebnik, Przyimek, Czasownik, Imiesłów, Przysłówek i partykuła, Spójnik. Są to więc wyłącznie ćwiczenia nastawione na kształcenie znajomości poszczególnych reguł z dziedziny morfologii, jedynie marginalnie ze słowotwórstwa i składni. Autorki piszą we wstępie: „Ćwiczenia (...) przeznaczone są do wspomaganie (...) nauki gramatyki opisowej”²¹⁶. W skład zbioru wchodzi głównie ćwiczenia spreprowane. Wiele przykładów pochodzi „z literatury i prasy chorwackiej, z opracowań językoznawczych i gramatyk”²¹⁷. Niektóre zadania opracowano na podstawie fragmentów oryginalnych tekstów znanych chorwackich pisarzy i poetów, np. A. Cesarca, M. Krleży, P. Pavličicia, J. Kozaraca, I. Kušana. Takich ćwiczeń jest wprawdzie zaledwie ok. 20, ale w nich właśnie zamieszczono najwięcej stałych związków frazeologicznych. Dowodzi to, że oryginalne teksty, które są najbardziej bliskie żywemu językowi chorwackiemu, poświadczają wiele idiomów. Są one też nasycone frazami typu: *osjećati se na svoje* (‘czuć się u siebie’); *obnoviti iz temelja* (‘odbudować od podstaw’); *sklopiti ugovor*

²¹⁵ B. Kryžan-Stanojević, I. Sawicka, *Ćwiczenia z gramatyki języka chorwackiego. Vježbe iz gramatike hrvatskoga jezika*, Toruń 2000.

²¹⁶ Ibidem, s. 7.

²¹⁷ Ibidem.

(‘zawrzeć umowę’) czy *pridati važnost čemu* (‘doceniać wagę czegoś’), których nie odnotowują słowniki frazeologiczne. Pojawiają się też dwa powiedzenia, budzą one jednak pewne zastrzeżenia. Chodzi tutaj o zdanie: *Kad bi teta imala brkove, bila bi stric* (dosł. ‘Gdyby ciocia miała wąsy, byłaby stryjkiem’), które w języku chorwackim nie funkcjonuje – jak mi się wydaje²¹⁸ – w przytoczonej formie. Podobnie należy potraktować następujące zdanie: *Nije svakome pisano kruh jesti* (dosł. ‘Nie każdemu jest pisane jeść chleb’). Nie udało mi się znaleźć podobnego przykładu w źródłach frazeologicznych. Spotkałam się jedynie ze serbskim powiedzeniem: *Nije svakome pisano da hljeb jede*.

Na 67 stronach ćwiczeń stwierdzono obecność zaledwie 7 idiomów, które są odnotowane przez słowniki frazeologiczne. Pojawiły się one w ramach ćwiczeń spreparowanych przez autorki, a także takich, które zostały oparte na fragmentach chorwackich powieści. Jeden związek frazeologiczny: *dati pravo komu* (w znaczeniu: ‘przyznać komuś rację’, a nie: ‘dać komuś prawo’) funkcjonuje w podanym znaczeniu w świadomości użytkowników i w leksykografii frazeologicznej jedynie pod postacią: *davati za pravo*, dlatego taką formę odnotowałam na liście związków frazeologicznych, występujących w badanych materiałach dydaktycznych. Żaden z wymienionych frazeologizmów nie został w książce powtórzony, ani też w jakikolwiek sposób wyróżniony w tekście. Oznacza to, iż prawdopodobieństwo ich zapamiętania przez studenta jest niewielkie. Frazeologizmów jest w omówionej pomocy dydaktycznej zdecydowanie za mało. Szkoda, że autorki zbioru ćwiczeń nie skorzystały z możliwości ukazania w większym zakresie bogactwa frazeologicznego języka chorwackiego. Wydaje się, że w zbiorach ćwiczeń istnieje więcej okazji do zastosowania idiomów niż w klasycznych podręcznikach.

J. Podręcznik (2000)²¹⁹

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
26	<i>biti u pravu</i> (U pravu ste) – także s. 27 – s. 29 – s. 39 – s. 80 – s. 118 – s. 168	‘mieć rację’	Dialog Objaśnienie znaczenia Ćwiczenie Dialog Ćwiczenie Czytanka Ćwiczenie	Brak Brak Brak Brak Brak Brak
31	<i>(baciti se) na posao</i> (x2)	‘(wziąć się) do pracy’	Dialog Objaśnienie znaczenia	Brak Brak
39	<i>preko noći</i> – także s. 40	‘w ciągu nocy’	Dialog Objaśnienie znaczenia	Brak Brak

²¹⁸ Osobiście zetknęłam się jedynie z powiedzeniem: *Da je baba muško, zvala bi se Duško*, które ma podobne znaczenie.

²¹⁹ Л. Васильєва, Д. Пешорда, *Хорватська мова для Українців. Hrvatski jezik za Ukrajince*, Львів 2000.

51	<i>imati pravo</i> (Imate pravo x2) – także s. 95 – s. 111 – s. 152 – s. 156	‘mieć rację’	Dialog Dialog Dialog Dialog Ćwiczenie	Brak Brak Brak Brak Brak
	<i>Pada na pamet komu što</i> (Nešto mi pade na pamet x2)	‘Przyjdzie, przychodzi do głowy komuś coś’	Dialog Objaśnienie znaczenia	Brak Brak
57	<i>manje-više</i>	‘mniej więcej’	Dialog	Brak
64	<i>biti u modi</i> (U modi je)	‘być w modzie’	Dialog	Brak
	<i>Ispliva na površinu što</i>	‘Coś wyszło, wypłynęło na wierzch’	Dialog	Brak
67	<i>ne vjerovati svojim očima</i>	‘nie wierzyć własnym oczom’	Ćwiczenie	Brak
69	<i>Bolje ikad – nego nikad</i>	‘Lepiej późno niż wcale’	Czytanka	Brak
70	<i>Kako stvari stoje</i> (x2)	‘Jak się sprawy mają’	Czytanka Objaśnienie znaczenia	Brak Brak
77	<i>poći po zlu</i> (Nešto je pošlo po zlu) x2 – także s. 81	‘pójść źle, nie udać się’	Dialog Objaśnienie znaczenia Ćwiczenie	Brak Brak Brak
	<i>krajnje vrijeme</i> – także s. 165 – s. 175	‘najwyższa pora’	Dialog Dialog Ćwiczenie	Brak Brak Brak
80	<i>po, pod svaku cijenu</i> – także s. 81 (x2)	‘za wszelką cenę’	Objaśnienie gram. Objaśnienie gram. Ćwiczenie	Brak Brak Brak
89	<i>ići komu na živce</i> (Ide mi pomalo na živce) – także s. 90 – s. 92	‘działać komuś na nerwy’	Czytanka	Brak
			Objaśnienie znaczenia Ćwiczenie	Brak Brak
90	<i>preko svake mjere</i> (x2) – także s. 92	‘ponad wszelką miarę’	Czytanka Objaśnienie znaczenia Ćwiczenie	Brak Brak Brak

95	<i>urezati se u pamćenje</i> (Dojmovi će mi se urezati u pamćenje) – także s. 96 – s. 98	‘zapaść w pamięć’	Dialog Objaśnienie znaczenia Ćwiczenie	Brak Brak Brak
100	<i>kakav-takav</i>	‘jaki taki’	Wiersz	Brak
102	<i>zadavati glavobolju</i> (Zadaju glavobolju)	‘przyprawić o ból głowy’	Czytanka	Brak
	<i>Vidjet ćeš svoga boga</i>	‘Nie ujdzie ci to płazem’	Dialog	Brak
104	<i>Niti smrdi niti miriše što</i>	‘Coś ni ziębi, ni parzy’	Objaśnienie gram.	Brak
109	<i>lijep kao slika</i> (Lijepa ko slika)	‘piękny jak z obrazka’	Wiersz	Brak
111	<i>U redu je što</i> (U redu)	‘Coś jest w porządku’	Dialog	Brak
118	<i>mrmljati sebi u bradu</i> (Mrmlja on sebi u bradu)	‘mruczeć sobie pod nosem’	Czytanka	Brak
127	<i>nije Bog zna što</i>	‘nic specjalnego’; ‘żadna rewelacja’	Dialog	Brak
	<i>imati posla preko glave</i> (Jučer sam imala posla preko glave) – także s. 128 – s. 132	‘mieć pełne ręce roboty’	Dialog Objaśnienie znaczenia Ćwiczenie	Brak Brak Brak
129	<i>gotova stvar</i>	‘zamknięty temat’	Ćwiczenie	Brak
136	<i>Zlata vrijedi što</i> (Dobar izgovor zlata vrijedi x2) – także s. 139	‘Coś jest na wagę złota’	Czytanka Objaśnienie znaczenia Ćwiczenie	Brak Brak Brak
158	<i>Nema veze</i> – także s. 159	‘Nic nie szkodzi’	Czytanka Objaśnienie znaczenia	Brak Brak

169	<i>zadržati se u čijim rukama</i> (Da se zadržao u rukama) – także s. 170	‘pozostać w czyichś rękach’	Czytanka	Brak
			Ćwiczenie	Brak
171	<i>biti daleko od istine</i> (Niste daleko od istine)	‘rozmijać się z prawdą’	Dialog	Brak
	<i>spojiti ugodno s korisnim</i> (Da se spoji ugodno sa korisnim) – także s. 172	‘połączyć przyjemne z pożytecznym’	Dialog Ćwiczenie	Brak Brak
	<i>od sveg srca</i>	‘z całego serca’	Dialog	Brak

Podręcznik ten nie jest wykorzystywany na zajęciach w Instytucie Filologii Słowiańskiej UAM. Autorki publikacji kierują ją przede wszystkim do studentów i pracowników naukowych slawistyki Uniwersytetu im. I. Franki we Lwowie, jednak przyznają, że podręcznik może także z powodzeniem służyć tym osobom, które pragną uczyć się języka chorwackiego na własną rękę²²⁰.

Struktura 25 lekcji jest dosyć podobna. Po wstępnym tekście, który najczęściej stanowi spreparowany dialog, następują pytania sprawdzające wiedzę na temat zawartych w nim informacji. Następnie autorki wprowadzają wiadomości gramatyczne oraz przykłady użyć kategorii gramatycznych. Na końcu działu znajduje się wykaz chorwackich terminów lingwistycznych wraz z ich ukraińskimi odpowiednikami. Ważną część lekcji stanowią ćwiczenia z gramatyki. Polegają one najczęściej na przekształcaniu podanych zdań, uzupełnianiu zdań z lukami oraz tworzeniu nowych zdań według wskazanego wzoru lub przy użyciu podanych wyrazów. Kolejne zadania zawierają polecenie napisania streszczenia tekstu wprowadzającego oraz przełożeniu ukraińskich zdań na chorwacki. Inne z zadań to wypowiedzanie się na dany temat – na forum grupy lub pisemnie. Poszczególne lekcje uzupełniają dodatkowe czytanki, jednak niemalże wszystkie mają charakter faktograficzny, są to fragmenty z historii Chorwacji, z życia naukowego i kulturalnego, biografie, relacje z podróży, opisy folkloru, kuchni, a nawet encyklopedyczny opis gatunku myszy. Ze względu na charakter tego rodzaju tekstów ich nasycenie ekspresywnymi środkami językowymi i frazeologią jest bardzo małe.

Tekst podręcznika dokumentuje 33 idiomy potwierdzone przez słowniki frazeologiczne. Na ogół pojawiają się one w tekście wprowadzającym do lekcji (najczęściej w dialogu), po czym przeważnie przywołuje się je ponownie w następujących dalej objaśnieniach do tekstu i ćwiczeniach. Oznacza to, iż autorki dostrzegają konieczność utrwalenia w pamięci słuchacza tego rodzaju połączeń wyrazowych, lecz nigdy nie sygnalizują ich statusu frazeologicznego. Z tego powodu student nie ma świadomości odrębności leksykalnej struktur, których się uczy. Jedynie powiedzenie: *Svuda je lijepo, al doma je najljepše*²²¹

²²⁰ Ibidem, s. 2.

²²¹ Częściej używana forma to: *Svuda pođi, kući dođi*.

(‘Wszędzie dobrze, ale w domu najlepiej’) zostało ujęte w cudzysłów. Jednak kolejnego powiedzenia już w żaden sposób nie wyróżniono: *Sve što je slatko traje kratko* (‘Wszystko co dobre, szybko się kończy’).

Autorki nie zwracają uwagi słuchaczy kursu na liczne w podręczniku frazemy, których nie notują słowniki frazeologiczne, np. *obratiti pažnju* (‘zwrócić uwagę’); *imati prednost* (‘mieć pierwszeństwo’); *imati što protiv* (‘mieć coś przeciw’); *ići u goste* (‘pójść w gości’); *prepuštiti se mašti* (‘puścić wodze wyobraźni’); *postići uspjeh* (‘osiągnąć sukces’); *ispuniti obećanje* (‘dotrzymać obietnicy’); *privesti kraju* (‘doprowadzić do końca’); *pružiti priliku* (‘dać szansę’); *deset zapovijedi* (‘dziesięcioro przykazań’); *svjetsko prvenstvo* (‘mistrzostwo świata’); *kućni ljubimac* (‘zwierzątko domowe’); *zračna luka* (‘port lotniczy’); *hvala Bogu* (‘chwała Bogu’); *o svemu i svačemu* (‘o wszystkim i o niczym’).

Autorki nie ustrzegły się drobnych błędów frazeologicznych, np. zwrot *zadavati glavobolju* (w znaczeniu: ‘przyprawiać o ból głowy’) funkcjonuje obecnie jedynie pod postacią: *zadavati glavobolje*.

W omówionym podręczniku jest więcej związków frazeologicznych niż w innych tego typu publikacjach. Mimo to jest ich za mało, by studenci mogli się nauczyć sprawnego funkcjonalnie języka.

K. Podręcznik (2002a)²²²

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
34	<i>odigrati ulogu</i> (Baština Dubrovnika <i>odigrala je važnu ulogu</i>)	‘odegrać rolę’	Czytanka	Brak
46	<i>biti u pravu</i> (<i>Jesu li vlasnici u pravu?</i>)	‘mieć rację’	Polecenie do ćwiczenia	Brak
51	<i>medeni mjesec</i> (x2) – także s. 55	‘miesiąc miodowy’	Ćwiczenie Czytanka Wyjaśnienie znaczenia idiomów	Brak Brak „Idiom”
	<i>pasti u čije ruke</i> (<i>Fridrih je pao u ruke</i>) – także s. 55	‘wpaść w czyjeś ręce’	Czytanka Wyjaśnienie znaczenia idiomów	Brak „Idiom”
	<i>biti, ne biti komu po volji što</i> (<i>Nije bila po volji</i>) – także s. 55	‘być, nie być komuś na rękę’	Czytanka Wyjaśnienie znaczenia idiomów	Brak „Idiom”

²²² V. Kostrenčić, M. Kovačiček, V. Lukić, *Učimo hrvatski 3. Udžbenik i vježbenica*, Zagreb 2002.

Podręcznik ten jest pierwszym podręcznikiem z serii *Učimo hrvatski*, przygotowanym z myślą o nauce chorwackiego na wyższym poziomie zaawansowania. Jak wynika z przedmowy do książki, seria jest przeznaczona dla tych studentów, którzy chcą „poszerzyć swój słownik i opanować bardziej złożone problemy językowe, zarówno w mowie, jak i piśmie”²²³. Autorzy twierdzą, iż do opracowania podręcznika skłonił ich fakt dotychczasowego niedoboru pomocy dydaktycznych przeznaczonych dla starszych roczników studentów. Na potrzeby książki zgromadzili materiał, którego „znaczną część została przetestowana na kursach krajowych i zagranicznych, szczególnie na amerykańskich uniwersytetach Kansas i Illinois z zachęcającymi efektami”²²⁴.

W publikacji można wyróżnić dwie zasadnicze części – podręcznik i zeszyt ćwiczeń. Pierwsza zajmuje 54 strony, a druga – 24. W każdej z części wyróżniono 9 odmiennych tematycznie działów, których struktura w podręczniku jest podobna. Po tekście wstępnym (czytanka, opis) następuje seria ćwiczeń, przeplatanych objaśnieniami gramatycznymi, najczęściej pod postacią tabeli z wzorem odmiany. Ćwiczenia przyjmują rozmaite formy – od tekstów z lukami, poprzez układanie zdań z rozrzuconych wyrazów, aż do udzielania odpowiedzi na proste pytania. Krótkie teksty, pojawiające się równolegle z ćwiczeniami, najczęściej są zbiorem podstawowych informacji na temat najbardziej znanych miejsc w Chorwacji, np. Jeziora Plitwickie, dwór Wielki Tabor, miasta: Samobor, Dubrownik, Karlovac. Teksty te ze względu na swoją specyfikę są z zasady pozbawione frazeologii. Znajdujemy w nich informacje o faktach, wydarzeniach itd., podobnie jak w przewodnikach turystycznych i podręcznikach do historii. Wyjątkiem jest jedna legenda, napisana prozą historia nieszczęśliwej miłości, która pojawia się na s. 51. Różni się ona od pozostałych tekstów, a obecność frazeologii jest tutaj odczuwalna. W tekście tym znajdują się trzy z wszystkich pięciu idiomów, które pojawiły się w omawianym podręczniku. Są one powtórzone na s. 55, gdzie wyraźnie wskazuje się na ich status frazeologiczny oraz przytacza w kontekście. Wątpliwości budzi jednak zaliczenie do frazeologizmów takich sformułowań, jak: *zabraniti komu vidati koga* (‘zabronić komuś widywać kogoś’); *biti odlučan u čemu* (‘być zdecydowanym w czymś’). Są one niesłusznie traktowane na równi z niewątpliwymi idiomami: *medeni mjesec* (‘miesiąc miodowy’); *biti po volji komu* (‘być komuś na rękę’); *pasti komu u ruke* (‘wpaść w czyjeś ręce’), które – w przeciwieństwie do wcześniej cytowanych – są notowane w odpowiednich słownikach.

Jeden z działów nosi tytuł będący równocześnie popularnym chorwackim powiedzeniem *Izgleđ vara* (‘Pozory mylą’), którego jednak słowniki frazeologiczne nie odnotowały. Brak również potwierdzenia leksykograficznego powiedzenia: *Darovanom konju ne gledaju se zubi* (‘Darowanemu koniowi w zęby się nie zagląda’). Podręcznik nie sygnalizuje statusu frazeologicznego tych połączeń wyrazowych. Warto dodać, iż za powiedzenia (*izreka*²²⁵) uznano następujące sformułowania:

- *Ljudi koji imaju visoko čelo su inteligentni* (dosł. ‘Ludzie, którzy mają wysokie czoło, są inteligentni’);
- *Ljudi koji imaju male oči su lukavi* (dosł. ‘Ludzie, którzy mają małe oczy, są przebiegli’);

²²³ Ibidem, s. 3.

²²⁴ Ibidem.

²²⁵ „Izreka – sažeta, ustaljena, nepromjenljiva veza riječi koja iskazuje iskustvo, pouku ili mudrost”. V. Anić, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 2003, s. 496.

- *Ljudi koji imaju tanka usta su ambiciozni* (dosł. ‘Ludzie, którzy mają wąskie usta, są ambitni’);
- *Škrti ljudi imaju mala usta* (dosł. ‘Skąpi ludzie mają małe usta’);
- *Mršavi su ljudi nervozni* (dosł. ‘Szczupli ludzie są nerwowi’);
- *Debeli ljudi su veseli* (dosł. ‘Otyli ludzie są weseli’);
- *Plavuše su glupe* (dosł. ‘Blondynki są głupie’).

Na zeszyt ćwiczeń składają się kolejne zadania oraz kilka krótkich czytań pod zbiorowym tytułem: *Jeste li znali?* (‘Czy wiedzieliście...?’), które przybliżają studentom różne ciekawostki historyczne. Wszystkie zamieszczone tu teksty przyjmują jednak formę relacjonowania faktów, co raczej wyklucza możliwość posługiwania się stałymi związkami frazeologicznymi.

W tekście podręcznika znajduje się także kilkanaście frazemów, np. *godišnji odmor* (‘urlop wakacyjny’); *grofovski život* (dosł. ‘hrabiowskie życie’); *smrtni strah* (‘śmiertelny strach’).

Podręcznik zwraca uwagę licznymi, różnorodnymi i interesującymi ćwiczeniami. Zapobiegają one monotonii na lektoratach oraz zwiększają motywację do nauki. Blok zadań w podręczniku uzupełnia drugi blok w zeszycie ćwiczeń, który z kolei jest urozmaicony przez krótki cykl powtórkowy i testy z wiedzy zawartej w poszczególnych działach. Tym bardziej więc zaskakuje nieznaczne zainteresowanie frazeologią. Trudno zrozumieć, dlaczego autorzy nie wprowadzili stałych związków frazeologicznych choćby do kilkunastu spośród 200 ćwiczeń. Idiomy pojawiają się w omawianej publikacji zaledwie 5 razy, jednakże brak ich w ćwiczeniach i zadaniach dla studentów. Glottodydaktyczna wartość idiomatyki została prawie całkowicie zignorowana, co zaskakuje także ze względu na poziom zaawansowania deklarowany w przedmowie do podręcznika. Tak ubogi zasób frazeologizmów byłby trudny do zaakceptowania nawet w podręczniku dla początkujących.

L. Podręcznik (2002b)²²⁶

W tabeli oddzielono wizualnie pierwsze dwa frazeologizmy, które zostały wynotowane z części podręcznikowej publikacji, od pozostałych, które znajdują się w osobnym dziale, przeznaczonym na ćwiczenia.

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
46	<i>nositi glavu u torbi</i> – także: s. 80	‘żyć na krawędzi’	Ćwiczenie Ćwiczenie	Brak Kursywa
51	<i>Što je, tu je</i>	‘Jest jak jest’	Ćwiczenie	„Przysłowie”
76	<i>biti svoj na svome</i>	‘być u siebie’	Ćwiczenie	Brak
	<i>biti svoj</i> (<i>Budi svoj!</i>)	‘być panem samego siebie’	Ćwiczenie	Brak
	<i>uzdati se u se i u svoje kljuse</i> (<i>Uzdaj se u se i u svoje kljuse</i>)	‘liczyć tylko na siebie, na własne siły’	Ćwiczenie	Brak

²²⁶ V. Kostrenčić, M. Kovačiček, V. Lukić, *Učimo hrvatski 4. Udžbenik i vježbenica*, Zagreb 2002.

80	živjeti na visokoj nozi (Žive na visokoj nozi)	‘żyć na wysokiej stopie’	Ćwiczenie	Kursywa
	otvoriti četvore oči (Otvori četvore oči)	‘mieć oczy i uszy otwarte’	Ćwiczenie	Kursywa
	zatvarati oči pred čime (Zatvarati oči pred problemom)	‘zamykać na coś oczy’	Ćwiczenie	Kursywa
	Kosa se diže komu na glavi (Dignula mi se kosa od straha)	‘Włosy stają komuś dęba’	Ćwiczenie	Kursywa
	ostati kratkih rukava (Tako da smo ostali kratkih rukava)	≈ ‘zostać na lodzie’	Ćwiczenie	Kursywa
	dignuti nos (Dignula je nos)	‘zadrzeć nosa’	Ćwiczenie	Kursywa
	u rukavicama	‘w białych rękawiczkach’	Ćwiczenie	Kursywa

Podręcznik jest ostatnim ogniwem cyklu *Učimo hrvatski*. Jak wynika z przedmowy do książki, jest ona skierowana do tych uczniów, którzy przestudowali już podręcznik *Učimo hrvatski 3* oraz chcą „dalej poszerzać swój słownik i opanowywać bardziej złożone problemy językowe, zarówno w mowie, jak i piśmie”²²⁷. Autorzy twierdzą, podobnie jak w przedmowie do poprzedniej części kursu, iż do opracowania podręcznika skłonił ich fakt dotychczasowego braku pomocy dydaktycznych, które można by wykorzystać w nauce języka chorwackiego na poziomie zaawansowanym.

Publikacja składa się z dwóch zasadniczych części – podręcznika (54 strony) i zeszytu ćwiczeń (24 strony). Każda część składa się z 9 odmiennych tematycznie działów, podobnych pod względem kompozycyjnym. Czytanki są przeważnie fragmentami oryginalnych tekstów, do których dołączono liczne ćwiczenia, a całości dopełniają objaśnienia poświęcone głównie morfologii i składni. Podręcznik zamyka dział powtórkowy. Do zeszytu ćwiczeń włączono dodatkowo wzory testów z wiedzy zawartej w poszczególnych działach. Autorzy utrzymują, iż opracowany przez nich materiał pomoże studentom w rozwijaniu umiejętności wypowiedzania się na różne tematy, wyrażania swojej opinii i dzielenia się posiadaną wiedzą.

Zaprezentowane teksty to m.in. oryginalne wypowiedzi wybranych osób, przedruki informacji z działu kulturalnego w gazetach (m.in. repertuar kin), spreparowane dialogi oraz krótkie teksty, które zapoznają studentów z różnymi ciekawostkami naukowymi. Ze-

²²⁷ Ibidem, s. 3.

szty ćwiczeń zawiera zadania oraz kilka krótkich czytanek pod wspólnym tytułem: *Jeste li znali?* ('Czy wiedzieliście...?'); są one poświęcone różnym wydarzeniom historycznym. Kilka czytanek w formie artykułów przedstawia wyniki sondaży na tematy poruszane w poszczególnych działach. Niemalże wszystkie teksty dotyczą relacjonowania faktów, co powoduje, że trudno się w nich spodziewać idiomów. W ramach ćwiczeń wymowy autorzy przytaczają także jeden krótki wiersz T. Ujevicia.

W kilku ćwiczeniach występują frazeologizmy. Jednak np. w ćwiczeniu na s. 46 zwrot idiomatyczny *nositi glavu u torbi* nie jest w żaden sposób wyróżniony na tle pozostałych luźnych połączeń wyrazowych, takich jak: *biti izgubljen* ('być zagubionym'); *kladiti se* ('zakładać się'); *prebaciti preko ramena* ('przerzucić przez ramię'). Kolejne ćwiczenie (na s. 80) również nie wskazuje bezpośrednio na status frazeologiczny użytych związków wyrazowych. Idiomy zostają wyróżnione jedynie poprzez zastosowanie odmiennej czcionki. W poleceniu do ćwiczenia prosi się o wskazanie specyfiki zacytowanych związków, o objaśnienie ich znaczenia i wskazanie ekwiwalentów w rodzimym języku. Jest to jedyne tego typu ćwiczenie w całym podręczniku.

Ćwiczenie na s. 51 polega na podaniu rodzimych odpowiedników dla chorwackich przysłów: *Tko radi, ne boji se gladi* ('Bez pracy nie ma kołaczy'); *Tko pita, ne skita* ('Kto pyta, nie błądzi'); *Tko pod drugim jamu kopa, sam u nju pada* ('Kto pod kim dołki kopie, ten sam w nie wpada'); *Što je, tu je* ('Jest jak jest'); *Tko je lud, ne budi mu drug* (≈ 'Gdy ktoś jest szalony, trzymaj się z dala on niego'); *Tko zna, zna* (≈ 'Kto ma wiedzieć, ten wie')²²⁸; *Tko čeka, (taj) dočeka* (dosł. 'Kto czeka, ten się doczeka'); *Tko rano rani, dvije sreće grabi* ('Kto rano wstaje, temu Pan Bóg daje'). Niestety, autorzy nie zachęcają studentów do dodatkowej aktywności związanej ze zrozumieniem czy wyjaśnieniem sensu podanych przysłów, co mogłoby sprzyjać ich zapamiętaniu. Tylko jedno z nich dokumentuje słownik frazeologiczny – *Što je, tu je*.

Z kolei ćwiczenie na s. 76 polega na przetłumaczeniu pięciu związków wyrazowych, z których dwa są idiomami. Ich status frazeologiczny nie jest w podręczniku w żaden sposób zasygnalizowany. Niestety, autorzy ponownie nie zachęcają studentów do objaśniania znaczenia podanych fraz, co mogłoby sprzyjać ich utrwaleniu.

Niektóre frazy i frazemy wykorzystano jako podstawę do ćwiczeń sprawdzających wiedzę na określone tematy gramatyczne. Np. ćwiczenie na odmianę czasownika z przykładem *Tko laže, taj i krade* (dosł. 'Kto kłamie, ten też kradnie') czy ćwiczenie na odmianę zaimków z użyciem *Svaka ptica svome jat u leti* ('Swoją do swego ciągnie') oraz *Svatko svoga konja hvali* ('Każdy dudek chwali swój czubek'). W tych trzech przypadkach autorzy zasygnalizowali specyfikę fraz, umieszczając w nawiasie adnotację: *narodna poslovice* ('przysłowie ludowe'). Autorzy uczynili także z dwóch przysłów tytuły działów: *Odjeća čini čovjeka* (≈ 'Szata czyni człowieka') oraz *Tko radi, ne boji se gladi* ('Bez pracy nie ma kołaczy'), jednak nie objaśnili ich językowej odrębności i specyfiki. Przysłów tych nie poświadczają słowniki.

Łącznie w podręczniku znajduje się niemalże 200 różnego rodzaju ćwiczeń i zadań. Ich wielorakość i niepowtarzalność sprzyja utrwaleniu motywacji do nauki. Zgodnie z deklaracją, umieszczoną w przedmowie do podręcznika, autorzy przedstawiają w nim problemy i kwestie, które mają się stać podstawą do dyskusji i skłaniać studentów do wyrażenia swojej opinii i ujawnienia własnego punktu widzenia. Powstaje jednak pytanie,

²²⁸ Podobne konstrukcje (tzw. tautologie) szeroko omawia A. Menac w artykule *O tautološkim frazeoshemama*, [w:] *Iz frazeološke problematike*, red. A. Menac, Zagreb 1980, s. 17-46.

czy omawiana publikacja zapewnia uczącym się chorwackiego środki językowe umożliwiające wymianę poglądów na różne tematy?

Sądzę, że te możliwości są ograniczone również z powodu słabej znajomości stałych związków frazeologicznych i frazemów. W niniejszym podręczniku poświadczonych jest 12 idiomów, a przecież mogło ich być znacznie więcej, skoro jest on przeznaczony dla słuchaczy kursu dla zaawansowanych.

M. Podręcznik (2006a)²²⁹

W tabeli oddzielono wizualnie pierwsze dwa frazeologizmy, które zostały wynotowane z części podręcznikowej publikacji, od pozostałych, które znajdują się w osobnym dziale, przeznaczonym na ćwiczenia.

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
52	<i>držati palčeve</i> (Držite mi palčeve) – także s. 58	‘trzymać kciuki’	Dialog Powtórka leksyki	Brak Brak
	<i>U redu je što</i> (U redu) x2 – także s. 65 – s. 92	‘Coś jest w porządku’	Dialog Ćwiczenie Ćwiczenie	Brak Brak Brak
86	<i>bijel kao snijeg</i>	‘biały jak śnieg’	Ćwiczenie	Brak
	<i>žut kao limun</i>	dosł. żółty jak cytryna	Ćwiczenie	Brak
	<i>crven kao paprika</i>	‘czerwony jak rak’ (dosł. ‘czerwony jak papryka’)	Ćwiczenie	Brak
100	<i>Vrag je odnio koga, što</i> (Vrag ga je odnio)	‘Diabli wzięli kogoś, coś’	Ćwiczenie	Brak

Książka jest pierwszą z serii czterech podręczników przeznaczonych do nauczania języka chorwackiego pt. *Učimo hrvatski*. Omawiana publikacja zapoznaje z językiem na podstawowym poziomie zaawansowania. Jak deklarują autorki, zawiera ona „podstawowe słownictwo, struktury i frazy przydatne w codziennej prostej komunikacji”²³⁰. Podręcznik obejmuje 70 godzin lekcyjnych. Jego podstawową strukturę tworzy 8 działów, których dopełnienie stanowią 2 lekcje powtórkowe oraz 2 testy sprawdzające stopień opanowania poszczególnych umiejętności językowych.

Podręcznik nie odwołuje się do znanych wcześniej schematów metodycznych, lecz realizuje własną koncepcję doboru materiału. Polega ona na wprowadzaniu krótkich tekstów, ćwiczeń i zwięzłych wskazówek gramatycznych, przy czym nie zakłada się ich stałej kolejności. Niemalże każdy tekst stwarza okazję do ćwiczenia poszczególnych

²²⁹ V. Kosovac, V. Lukić, *Učimo hrvatski I. Udžbenik s vježbenicom*, Zagreb 2006.

²³⁰ Ibidem, s. 3.

umiejętności językowych; w czytankach i dialogach często znajdują się wolne miejsca do uzupełnienia, a nowe słownictwo pojawia się przeważnie w ramach zadań do wykonania. Dzięki temu student nie pozostaje jedynie biernym odbiorcą tekstu. Każdą lekcję kończy krótka powtórka poznanych słów i połączeń wyrazowych.

Po liczącym 62 strony podręczniku następuje zeszyt ćwiczeń, który zajmuje kolejnych 37 stron. Ich struktury są podobne – zbiór ćwiczeń także stanowią krótkie teksty, które występują naprzemiennie z zadaniami, nie zamieszcza się już jednak wskazówek gramatycznych. Ćwiczenia przyjmują różne formy, m.in. testów i dialogów z lukami do uzupełnienia, zadań z poleceniami doboru antonimów, tworzenia zdań z rozrzuconych fragmentów, opisu obrazka czy udzielenia odpowiedzi na zadane pytania. Ich różnorodność podtrzymuje i pogłębia – przynajmniej na początku – motywację do nauki.

Niestety, ta innowacyjna koncepcja nie zakłada nasycenia materiałów dydaktycznych frazeologią, albowiem z tekstu książki wynotowano jedynie 6 stałych związków wyrazowych. Trzy idiomy pojawiły się w jedynym, pełnym (tj. nieprzerywanym lukami) dialogu, po czym powrócono do nich ponownie przy okazji powtórki lekcji i w ćwiczeniu. Na s. 86 natomiast znajduje się ćwiczenie na uzupełnienie tekstu porównań odpowiednimi przymiotnikami. Trzy z powstałych w ten sposób związków wyrazowych odnotowuje słownik frazeologiczny, a także słowniki porównań frazeologicznych²³¹. Pozostałe połączenia są tylko luźnymi związkami wyrazowymi, ale brak na ten temat odpowiedniego komentarza. W podręczniku nie sygnalizuje się frazeologicznego statusu połączeń wyrazowych. Nie zwraca się też uwagi na osobliwość frazemów, takich jak np.: *biti tko po zanimanju* ('być kimś z zawodu'); *ispuniti obrazac* ('wypełnić formularz'); *radni dan* ('dzień roboczy'); *kućni ljubimac* ('zwierzątko domowe'); *osobna iskaznica* ('dowód osobisty').

Nasycenie frazeologią omawianej publikacji jest niezadowolające. Można odnieść wrażenie, że podręcznik jest zbyt zwięzły, a także znajduje się w nim zbyt dużo ilustracji.

N. Podręcznik (2006b)²³²

W tabeli oddzielono wizualnie pierwsze dwa frazeologizmy, które zostały wynotowane z części podręcznikowej publikacji, od pozostałych, które znajdują się w osobnym dziale, przeznaczonym na ćwiczenia.

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
26	<i>imati pravo</i> (<i>Imaš pravo</i>)	'mieć rację'	Dialog	Brak
64	<i>lukav kao lisica</i>	'szczywany lis'	Ćwiczenia	Wyrażenie
	<i>gladan kao vuk</i>	'głodny jak wilk'	Ćwiczenie	Wyrażenie
	<i>marljiv kao mrav</i>	'pracowity jak mrówka'	Ćwiczenie	Wyrażenie

²³¹ Są to: *žit kao limun, bijel kao snijeg, crven kao paprika*. Ž. Fink-Arsovska, *Hrvatsko-slavenski...*, op. cit. oraz A. Mahmutović, op. cit.

²³² V. Kosovac, V. Lukić, *Učimo hrvatski 2. Udžbenik s vježbenicom*, Zagreb 2006.

65	<i>od jutra do mraka</i>	‘od świtu do zmierzchu’	Czytanka	Brak
68	<i>biti u pravu (Jeste li bili u pravu?)</i>	‘mieć rację’	Polecenie	Brak
70	<i>Pada, padne na pamet komu što (Ne pada mi na pamet)</i>	‘Przychodzi, przyjdzie komuś coś do głowy’	Ćwiczenie	Brak
72	<i>U redu je što (U redu)</i>	‘Coś jest w porządku’	Ćwiczenie	Brak
77	<i>u principu</i>	‘w zasadzie’	Psychotest	Brak
112	<i>Jedan kao nijedan</i>	‘Jeden niewiele może’	Ćwiczenie	„Przysłowie”
	<i>Za pet je tko, što (To je za pet)</i>	‘Ktoś, coś jest na piątkę’	Ćwiczenie	„Przysłowie”
	<i>otvoriti četvore oči (Otvori četvore oči)</i>	‘mieć uszy i oczy szeroko otwarte’	Ćwiczenie	„Przysłowie”

Książka jest drugą pozycją z serii czterech podręczników pt. *Učimo hrvatski*. Zgodnie z deklaracją autorki, zawartą w przedmowie, przeznaczona jest ona dla osób, które „opanowały już podstawowe struktury gramatyczne, słownictwo i frazy przydatne w codziennej prostej komunikacji. Umożliwia słuchaczom odświeżenie i utrwalenie zdobytych wiadomości, przyswojenie nowych struktur i opanowanie bardziej złożonych sytuacji komunikacyjnych”²³³. Materiał kursu powinien być zrealizowany w czasie 70 godzin lekcyjnych. Podstawową strukturę podręcznika tworzy 8 działów, których dopełnienie stanowią 2 lekcje powtórkowe oraz 2 testy sprawdzające stopień opanowania poszczególnych umiejętności językowych.

Podręcznik realizuje koncepcję doboru materiału znaną z pierwszej części serii, która polega na naprzemiennym wprowadzaniu poszczególnych form dydaktycznych (czytańek, ćwiczeń, zadań i uwag gramatycznych) oraz łączeniu czytańek z ćwiczeniami. Taka koncepcja wymaga od słuchacza ciągłego działania, ani na chwilę nie staje się on biernym odbiorcą tekstu. Każdą lekcję kończy krótka powtórka poznanych słów i połączeń wyrazowych w rubryce pt. *Naučili ste* (‘Tego się nauczyliście’).

Po liczącym 69 stron podręczniku następuje zeszyt ćwiczeń, który zajmuje kolejnych 37 stron. Jego struktura jest podobna – krótkie teksty występują naprzemiennie z zadaniami, nie podaje się już jednak wskazówek gramatycznych. Formy ćwiczeń są różnorodne i niepowtarzalne. Czytanki, z którymi zetknemy się w książce, to – jak informują autorki

²³³ Ibidem, s. 3.

– teksty „o historii, cywilizacji, życiu codziennym i obyczajach w Chorwacji”²³⁴. Wśród nich znajdujemy m.in. spreparowane dialogi, wiersze, listy, krótkie teksty o charakterze popularnonaukowym, fragmenty folderów turystycznych, psychotesty. Wszystkie czytanki powinny zainteresować studentów, albowiem poruszają aktualne i ciekawe zagadnienia. Często mają one zabarwienie humorystyczne, co podkreślają załączone ilustracje. Szata graficzna książki jest bogata.

W książce stwierdzono obecność jedynie 12 idiomów oraz 3 porównań frazeologicznych, których jednak nie rejestrują słowniki frazeologiczne²³⁵. Porównania frazeologiczne stanowią podstawę ćwiczenia na s. 64; są to: *lukav kao lisica, gladan kao vuk i marljiv kao mrav*. Charakterystyka ich statusu językowego nie zadowala. Jedyne ćwiczenie, w którym autorki zwracają uwagę na frazeologiczną odrębność związków wyrazowych, znajduje się na s. 112. Wymienia się tu 5 przysłów, prosi o ich odczytanie i wyjaśnienie znaczenia, co niewątpliwie ma na celu skłonienie studentów do udziału w konwersacji. Dwóch z podanych przysłów nie rejestrują słowniki frazeologiczne: *Tko umije, njemu dvije* (Kto ma talent, ten zarobi podwójnie) oraz *Mnogo babica, kilavo dijete* (‘Gdzie kucharek sześć, tam nie ma co jeść’). Brak również w źródłach leksykograficznych przysłów wymienionych w innych częściach podręcznika: *Mladost – ludost* (‘Młodość ma swoje prawa’); *Dan je pametniji od noći* (‘Ranek jest mądrzejszy od wieczora’) oraz *U laži su kratke noge* (‘Kłamstwo ma krótkie nogi’) w zadaniu poświęconym odmianie rzeczowników tzw. „-i-” deklinacji na s. 70 i s. 111.

W podręczniku pojawiają się również frazemy: *osvojiti prvo mjesto* (‘zdobyć pierwsze miejsce’); *posvetiti pažnju* (‘poświęcić uwagę’); *muškarac srednjih godina* (‘mężczyzna w średnim wieku’); *čast je komu* (‘ktoś ma zaszczyt’); *hitna pomoć* (‘ostrzy dyżur’); *biološki sat* (‘zegar biologiczny’); *osobna iskaznica* (‘dowód osobisty’); *radno iskustvo* (‘doświadczenie zawodowe’); *radni dan* (‘dzień roboczy’); *bračno putovanje* (‘podróż poślubna’); *u principu* (‘w zasadzie’).

Nasylenie podręcznika frazeologią, większe niż w pierwszej części serii *Učimo hrvatski*, nadal wydaje się niewystarczające. Uważam, że poziom zaawansowania językowego studentów drugiego roku pozwala im na przyswojenie znacznie większej liczby idiomów.

O. Podręcznik (2006c)²³⁶

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
84	<i>gladan kao vuk</i> (<i>Gladna sam kao vuk</i>)	‘głodny jak wilk’	Dialog	Brak
105	<i>biti kao stvoren za što</i> (<i>Vrijeme je kao stvoreno za more</i>)	‘być stworzonym do czegoś’	Dialog	Brak

²³⁴ Ibidem.

²³⁵ W ćwiczeniu na s. 64 pojawiają się 3 porównania frazeologiczne, które notują słowniki frazeologiczne oraz 3 porównania frazeologiczne, które rejestrują jedynie *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema* i *Kao frazeološki rječnik* – są to: *debeo kao svinja* (‘gruby jak świnia’); *spor kao puž* (‘wolny jak ślimak’); *jak kao bik, bivo* (‘silny jak byk’). Autorki podręcznika nie sygnalizują ich statusu frazeologicznego.

²³⁶ M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, D. Pasini, S. L. Udier, *Hrvatski za početnike 1. Udžbenik hrvatskoga kao drugog i stranog jezika*, Zagreb 2006.

154	<i>u zadnji čas</i> – także s. 175	‘w ostatniej chwili’	Dialog Dialog	Brak Brak
	<i>ljubav na prvi pogled</i> – także s. 264	‘miłość od pierwszego wejrzenia’	Dialog Ćwiczenie	Kursywa (tytuł filmu) Brak
176	<i>imati pravo</i> (<i>Imaš pravo</i>)	‘mieć rację’	Dialog	Brak
194	<i>mrtav-hladan</i> (<i>Mrtva-hladna</i>) – także: s. 197	‘z kamienną twarzą’	Czytanka Czytanka	Brak Brak
212	<i>ne vidjeti prst pred nosom</i> (<i>Ne vidimo prst pred nosom</i>)	≈ ‘Ciemno, choć oko wykol’ (dosł. ‘nie widzieć palca przed nosem’)	Ćwiczenie	Brak
	<i>krov nad glavom</i>	‘dach nad głową’	Ćwiczenie	Brak
250	<i>ne sklopiti oka</i> (<i>Nisam oka sklopila</i>)	‘nie zmrużyć oka’	Dialog	Brak
251	<i>desna ruka</i>	‘prawa ręka’	Objaśnienia gramatyczne	Brak
	<i>Iz tvojih usta u Božje uši</i>	‘Daj (Panie) Boże’	Objaśnienia gramatyczne	Brak
	<i>ustati na lijevu nogu</i>	‘wstać lewą nogą’	Objaśnienia gramatyczne	Brak
257	<i>škrta na riječima</i>	‘oszczędny w słowach’	Dialog	Brak
262	<i>biti zaljubljen preko ušiju</i> (<i>Zaljubljen sam preko ušiju</i>)	‘być zakochanym po uszy’	Czytanka	Brak
271	<i>morski vuk</i>	‘wilk morski’	Dialog	Brak
295	<i>K vragu</i>	‘Do diabła!’	Czytanka	Kursywa

Podręcznik jest przeznaczony do nauczania języka chorwackiego od podstaw. Powstał w oparciu o doświadczenia lektorów, pracujących w centrum nauczania języka chorwackiego jako obcego *Croaticum* w Zagrzebiu. Przewidziany jest jako pomoc glottodydaktyczna w intensywnym kursie nauczania w ciągu 280 godzin lekcyjnych²³⁷. Jest z założenia przeznaczony dla „studentów kroatystyki i chorwackich emigrantów”²³⁸, a więc dla osób dorosłych. Koncepcja książki zakłada „integrację podejścia komunikacyjnego i gra-

²³⁷ Ibidem, s. 5.

²³⁸ Ibidem.

matycznego”²³⁹. Strukturę publikacji tworzy 21 działów tematyczno-językowych. Każdy z nich jest kompilacją materiałów dydaktycznych różnego rodzaju, urozmaicanych licznymi zdjęciami i rysunkami. Nowy materiał glottodydaktyczny jest specjalnie objaśniany, przedstawiany w tabelach oraz w odpowiednich ćwiczeniach. Podręcznik zamyka słownik i „Dodatek fonetyczny” z tekstami służącymi do ćwiczenia umiejętności rozumienia ze słuchu, umieszczonymi na załączonej do książki płycie CD.

W skład tekstów wchodzi: notki, formularze, podpisy pod rysunkami, quizy, dłuższe i krótsze dialogi, czytanki. Autorzy informują, iż zamieścili w książce trzy rodzaje tekstów: „proste teksty autentyczne (napisy, plany miast, mapy, formularze, życzenia, prognozy, życiorysy, wywiady, statystyki, artykuły, reportaże, quizy), dydaktyczne (celem opracowania działów językowych) i kulturowe (które mają na celu zapoznanie studenta z podstawami chorwackiej kultury i cywilizacji)”²⁴⁰. Co ważne – teksty są autentyczne i współczesne, a dzięki nawiązaniu do żywego języka – mogą zaciekać studentów. Nowatorskie podejście do opracowywania materiałów dydaktycznych zaowocowało także zwróceniem większej uwagi na obecność frazeologizmów w podręczniku. Idiomy najczęściej pojawiają się w dialogach jako jeden z wyróżników języka mówionego. Niekiedy występują także w krótszych czytankach oraz dokumentują użycie różnych form gramatycznych. Tak jest np. z objaśnieniami na s. 251. Przy okazji omawiania nazw części ciała zwraca się uwagę na osobliwości ich odmiany. Na przykładzie wyrazów *oči*, *uši*, *ruke*, *noge*, *usta* i *glava* autorzy prezentują zastosowanie poszczególnych form gramatycznych w połączeniach wyrazowych. By ułatwić ich zapamiętanie, przywołują zabawne rysunki i stałe związki frazeologiczne. Oprócz idiomów zamieszczonych w tabeli, pojawiają się także takie połączenia wyrazowe, których nie notują słowniki frazeologiczne, tj. *U laži su kratke noge* (‘Kłamstwo ma krótkie nogi’); *glava obitelji* (‘głowa rodziny’) oraz *U strahu su velike oči* (‘Strach ma wielkie oczy’).

Idiomy rzadziej występują w tekstach ćwiczeń. Tylko raz wykorzystano je w zadaniu sprawdzającym znajomość chorwackich przyimków na s. 212. Niestety nie zwrócono uwagi na ich odrębny status językowy. Odmienność językowa frazeologizmów nie została zasygnalizowana w żadnej części podręcznika. Jedyne dwukrotnie wyróżniono je poprzez zastosowanie odrębnej czcionki. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z powiedzonkiem wykorzystanym jako tytuł filmu, a w drugim – z tekstem w „Dodatku fonetycznym”.

Pojawia się także kilka powiedzeń, których nie notują słowniki frazeologiczne. Wśród nich są m.in.: *Ljubav prolazi kroz želudac* (‘Przez żołądek do serca’); *Ljubav je slijepa* (‘Miłość jest ślepa’); *Ljubav ne poznaje granice* (‘Miłość nie zna granic’). Podobny charakter mają frazemy, takie jak: *postaviti rekord* (‘ustanowić rekord’); *biti u posjetu* (‘być z wizytą’); *donijeti odluku* (‘podjąć decyzję’); *sklopiti brak* (‘zawrzeć małżeństwo’); *raj na zemlji* (‘raj na ziemi’). Funkcjonują one na ogół w tekstach i są z nimi powiązane tematycznie. Jeden raz autorzy zachęcają studentów do dyskusji na temat: *Ljubav je slijepa*.

W podręczniku jest tylko 16 idiomów. To niewiele, ale jest ich więcej niż w innych kompendiach glottodydaktycznych dla początkujących. Jak wynika z tabeli, frazeologia występuje częściej dopiero na ostatnich 100 stronach podręcznika. Wcześniej idiomy pojawiają się sporadycznie. Związek frazeologiczny *desna ruka* (‘prawa ręka’) występuje bez kontekstu.

²³⁹ Ibidem.

²⁴⁰ Ibidem.

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
91	<i>imati pravo</i> (Imaš pravo) – także s. 158 – s. 159 – s. 164	‘mieć rację’	Dialog Dialog Objaśnienia do dialogu Idiomy	Brak Brak Brak „Idiom”
158	<i>biti u pravu</i> (U pravu si) – także s. 159 – s. 164 – s. 219	‘mieć rację’	Dialog Objaśnienia do dialogu Idiomy Dialog	Brak Brak „Idiom” Brak
172	<i>U redu je što</i> (Sve je bilo u redu x2) – także s. 175	‘Coś jest w porządku’	Dialog i objaśnienia do dialogu Objaśnienia gramat.	Brak Brak
250	<i>iz dana u dan</i> (x2)	‘z dnia na dzień’	Dialog i objaśnienia do dialogu	Brak

Podręcznik jest polską wersją angielskiej publikacji tego samego autora pt. *Teach yourself Croatian*. Książka ukazała się w ramach serii wydawniczej *Ucz się sam!*, a więc ma służyć do samodzielnej nauki, bez udziału lektora. Jest to podręcznik języka chorwackiego dla początkujących. We wstępie do podręcznika czytamy: „Zapoznając się z poszczególnymi sekcjami w kolejnych jednostkach lekcyjnych, stopniowo będziecie budować zasób słownictwa i wyrażeń, które mogą być wykorzystywane w codziennych sytuacjach”²⁴².

Podręcznik składa się z 18 tematycznych działów, o podobnej strukturze. Każdy z nich otwiera krótki spis zagadnień, z którymi zapozna się uczestnik nauki. Znajdują się tutaj m.in.: dialogi, objaśnienia gramatyczne i leksykalne, wiadomości o chorwackiej kulturze i obyczajowości, słowniczki i pytania do tekstu.

W podręczniku pojawiają się zasadniczo trzy frazeologizmy, albowiem jeden z nich występuje w dwóch wariantach: *imati pravo* i *biti u pravu* (‘mieć rację’). Ten właśnie związek wyrazowy autor omawia na s. 164, w podrozdziale pt. „Idiomy”. Wątpliwości nasuwają inne połączenia wyrazowe, przytoczone w tej samej części podręcznika, np. *po njegovom mišljenju* (‘jego zdaniem’); *nisam baš siguran* (‘nie jestem przekonany’); *čini mi se* (‘wydaje mi się’), które nie są idiomami. Pojawia się tutaj także zdanie: *Mi smo na pravom putu*, jednak nie można ostatecznie stwierdzić, czy zdanie to ma przekazywać treść dosłowną tj. ‘być na właściwej drodze (do celu)’ czy metaforyczną (‘prowadzić uczciwe życie’), właściwą związkom frazeologicznym. Podobne wątpliwości pojawiają się w podrozdziale „Zwroty idiomatyczne” na s. 227, w ramach którego autor przytacza następujące

²⁴¹ D. Norris, *Język chorwacki dla początkujących*, Kraków 2006.

²⁴² Ibidem, s. 14. Cytat nie jest zbyt staranny pod względem językowym.

przykłady: *Idem po kruh* ('Idę po chleb'); *Idu rivom u grad* ('Idą nabrzeżem do miasta'); *Nema ih u sobi* ('Nie ma ich w pokoju'); *Čuo je kako Jasna ulazi u apartman* ('Słyszał jak Jasna wchodzi do apartamentu'); *početkom mjeseca* ('na początku miesiąca'); *krajem idućeg tjedna* ('pod koniec tygodnia'), a także wyrażenia przywołane w podrozdziale pod tym samym tytułem na s. 278: *Čestitam vam na uspjehu* ('Gratuluje wam sukcesu'); *Još se ne zna* ('Jeszcze nie wiadomo'); *pravo da vam kažem* ('mówiąc prawdę'). Cytowane połączenia wyrazowe również nie spełniają kryterium frazeologiczności. Pozostałe związki można uznać najwyżej za frazemy: *sklopiti ugovor* ('zawrzeć umowę'); *voditi razgovor* ('prowadzić rozmowę'); *doći do zaključka* ('dojść do wniosku'); *dati ostavku* ('złożyć wypowiedzenie'). Tego rodzaju nieścisłość terminologiczna może wprowadzić w błąd korzystających z podręcznika. Status frazeologiczny pozostałych dwóch idiomów nie jest w żaden sposób sygnalizowany. Znikoma liczba trzech frazeologizmów, które pojawiły się w omawianym podręczniku, jest absolutnie niewystarczająca, aby można było nauczyć się chorwackiego na poziomie podstawowym.

Q. Podręcznik (2008)²⁴³

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
22	<i>Na vrh jezika je komu što</i>	'mieć coś na końcu języka'	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>imati dugačak jezik</i>	'mieć długi język'	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>imati oštar jezik</i>	'mieć cięty język'	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>naći zajednički jezik</i>	'znaleźć wspólny język'	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>zli jezici</i>	'złośliwe języki'	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>jezikova juha</i>	-- (narzekania, wyrażanie niezadowolenia)	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
39	<i>U redu je što (U redu!)</i> + s. 46 + s. 47 + s. 58 + s. 81 + s. 114	'Coś jest w porządku'	Dialog Czytanka Nowe słownictwo Dialog Dialog Dialog	Brak Brak Brak Brak Brak Brak

²⁴³ M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike (A2-B1)*, Zagreb 2008.

53	<i>imati pravo</i> (<i>Imaš pravo</i>) + s. 69 (3x)	‘mieć rację’	Dialog Nowe słownictwo	Brak Brak
56	<i>otvarati srce</i> <i>čemu, komu</i> (<i>Otvaramu srce</i>)	‘otwierać dla czegoś, kogoś serce’	Czytanka	Brak
57	<i>crni humor</i>	‘czarny humor’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>crni petak</i>	‘czarny piątek’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>crno na bijelom</i>	‘czarne na białym’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>crne misli</i>	‘czarne myśli’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>crna ovca</i>	‘czarna owca’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>bijela vrana</i>	‘biały kruk’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>gledati bijelo</i>	≈ ‘patrzeć z rozdziawionymi ustami’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
68	<i>Ne gori kuća</i>	‘Nie pali się’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>osjećati se kao kod kuće</i>	‘czuć się jak w domu’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>čistiti ispred svoje kuće, svoga praga</i>	‘pilnować swojego nosa, swoich spraw’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>Piši kući propalo je</i>	‘Wszystko przepadło’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>Nisu mu (joj, im) svi kod kuće</i>	‘nie mieć wszystkich w domu’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>luda kuća</i>	‘dom wariatów’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
69	<i>bolje rečeno</i>	‘dokładniej mówiąc’	Nowe słownictwo	Brak
88	<i>Ide od ruke što komu</i> (<i>Ide od ruke</i> x2)	‘Coś idzie (komuś) jak po maśle, jak z płatka’	Temat do rozmowy	Brak
96	<i>u zadnji čas</i> + s. 130	‘w ostatniej chwili’	Czytanka Nowe słownictwo	Brak „Frazeologizm”
100	<i>moja stvar</i>	‘(To) moja sprawa’	Nowe słownictwo	Brak
101	<i>lijep(a) kao slika</i>	‘piękny jak z obrazka’	Nowe słownictwo	Graficzne

103	<i>tvrdoglav kao magarac</i>	‘uparty jak osioł’	Nowe słownictwo	Graficzne
122	<i>imati posla s kim, s čim</i>	‘mieć z kimś, z czymś do czynienia’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>Sizifov posao</i>	‘szyfowa praca’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>raditi kao mrav</i>	‘pracować jak mrówka’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>baciti se na posao</i>	‘wziąć się do pracy’; ‘rzucić się w wir pracy’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
128	<i>crven kao rak</i>	‘czerwony jak rak’	Dialog	Brak
130	<i>s vremena na vrijeme</i>	‘od czasu do czasu’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>u pravi čas</i> (x3)	‘we właściwym momencie’	Nowe słownictwo Nowe słownictwo Temat rozmowy	„Frazeologizm” Brak Kursywa
	<i>usred bijela dana</i>	‘w biały dzień’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>noćna ptica</i>	‘nocny marek’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
147	<i>biti u drugom stanju</i>	‘być w odmiennym stanie’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>uploviti u bračnu luku</i>	‘stać na ślubnym kobiercu’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>u dobru i u zlu</i>	‘na dobre i na złe’	Nowe słownictwo	Cudzysłów
148	<i>na prvi pogled</i>	‘na pierwszy rzut oka’	Nowe słownictwo	Brak
	<i>Za pet je tko, što</i> (Ono je za pet)	‘Ktoś, coś jest na piątkę’	Nowe słownictwo	Brak
167	<i>doći na svijet</i>	‘przyjść na świat’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>bijeli svijet</i>	‘daleki świat’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>napustiti ovaj svijet</i>	‘opuścić ten świat’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>vidjeti, proći svijeta</i>	‘niejedno widzieć’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”

Podręcznik ten jest przeznaczony do nauczania języka chorwackiego na poziomie zaawansowania językowego, odpowiadającego poziomowi biegłości A2 i B1 w międzynarodowej klasyfikacji przyjętej przez Radę Europy. Zwraca uwagę nowoczesnym sposobem organizacji materiału językowego i estetyczną szatą graficzną, a także ciekawym doborem leksyki niezbędnej w codziennej komunikacji, w tym związków frazeologicznych.

Książka powstała w centrum nauczania języka chorwackiego jako obcego *Croatium* w Zagrzebiu, który ma już kilka wartościowych publikacji glottodydaktycznych²⁴⁴. Autorki wydzieliły 10 lekcji – każda koncentruje się na innym zagadnieniu, np. odpoczynku, wspomnieniach, rodzinie. Nieodłącznym składnikiem niemalże każdej lekcji jest graficznie wyróżniony fragment²⁴⁵, oznaczony tytułem: *Leksemi, kolokacije (i frazemi) uz temu...*, tj. ‘Leksemy, kolokacje (i frazeologizmy) na temat...’. Zawiera on spis słownictwa (w tym frazemów i związków frazeologicznych) związanego z motywem przewodnim danego działu. To właśnie tutaj idiomy występują najliczniej, choć pojawiają się także w rubryce *Jezik u različitim situacijama* (‘Język w różnych sytuacjach’), prezentującej leksykę potoczną oraz frazy, które autorki uznały za częste i przydatne w codziennym języku. Rubryka frazeologiczna nosi przeważnie tytuł będący równocześnie przysłowiem lub powiedzeniem, np. *Nije svaki dan nedjelja* (‘Nie co dzień jest niedziela’); *Složna braća kuću grade* (‘Zgoda buduje, niezgoda rujnuje’).

Wyjątkowo w przypadku lekcji nr 2, zatytułowanej *Kad će taj vikend* (‘Kiedy będzie ten weekend’) i poświęconej tematyce odpoczynku, w rubryce *Kolokacije i frazemi* nie pojawia się ani jeden stały związek frazeologiczny. Są za to takie wyrażenia o charakterze frazemów, jak: *godišnji odmor* (‘urlop wakacyjny’); *državni praznik* (‘święto państwowe’); *produljeni vikend* (‘długi weekend’); *radna subota* (‘sobota pracująca’); *predah za kavu* (‘przerwa, chwila wytchnienia na kawę’).

Każdą lekcję rozpoczyna informacja o zakresie materiału proponowanego do przerobienia. Dwukrotnie zwraca się tutaj uwagę na frazeologicznych charakter wskazanych związków wyrazowych – na początku działu i w dalszej jego części. Jednak frazeologizmy są zwykle podane bez kontekstu, odpowiedniego objaśnienia znaczenia i ćwiczeń. Jedyne na s. 130 pojawia się polecenie, by opisać wyimaginowaną sytuację, w której można by użyć wyrażenia: *u pravi čas* (‘we właściwym momencie’), a na s. 167 – by wymienić znane w ojczystym języku powiedzenie zawierające słowo *dom* oraz objaśnić jego znaczenie.

Do zasadniczej części podręcznika (169 stron druku) autorzy dołączyli słownik ogólny (aż do strony 247) oraz najbardziej interesujący nas *Rječnik frazema i izreka* – słownik związków frazeologicznych i powiedzeń. W słowniku zaprezentowano także ich angielskie odpowiedniki lub angielskie objaśnienie znaczenia oraz wskazano dział, w którym dany idiom się pojawił. Słownik liczy 66 haseł frazeologicznych. Nie wszystkie udało mi się odnaleźć w chorwackich źródłach frazeologicznych. Do grupy związków wyrazowych, nienotowanych w chorwackich słownikach frazeologicznych, należą m.in.: *ubaciti u petu brzinu* (‘wrzucić piąty bieg’); *izbaciti iz kuće* (‘wyrzucić z domu’); *netko je, nije nečiji tip* (‘ktoś jest, nie jest w czymś typie’); *uputiti se u posao* (‘zabrać się do pracy’); *crni vikend* (‘czarny weekend’); *glup kao guska* (‘głupi jak geś’); *mudar kao sova* (‘mądry jak sowa’).

Wyrażenia rzeczownikowe typu: *bijela zastava* (‘biała flaga’); *žuti tisak* (‘żółta prasa’), *crna udovica* (‘czarna wdowa’); *bijela tehnika* (dosł. ‘biała technika’; określenie sprzętów gospodarstwa domowego) słownik V. Anicia *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* notuje w części hasła pod tytułem: *Sintagma*. Ten sam słownik uznaje niektóre związki wyrazowe za frazeologizmy, choć nie pojawiły się one w ważniejszych publikacjach frazeologicznych, np.: *raditi na crno* (‘pracować na czarno’), *imati bujnu maštu* (‘mieć bujną

²⁴⁴ W nauczaniu początkujących wielu lektorów sięga m.in. do wydanego przez *Croatium* podręcznika *Hrvatski za početnike 1. Udžbenik hrvatskoga kao drugog i stranog jezika*, który omawiam w innym miejscu tego rozdziału (pod literą „O”).

²⁴⁵ Fragment ten jest wyróżniony kolorystycznie oraz oznaczony symbolem klucza.

wyobraźnię), *hrabar kao lav* ('odważny jak lew'). Spośród 66 wspomnianych wyżej frazeologizmów 46 rejestruje chorwacka frazeografia.

W podręczniku zamieszczono wiele frazemów, np. *privremeni boravak* ('pobyt czasowy'); *stalni boravak* ('pobyt stały'); *crno vino* ('czerwone wino'); *crni petak* ('czarny piątek'); *radno iskustvo* ('doświadczenie zawodowe'); *vozački ispit* ('egzamin na prawo jazdy'); *robna kuća* ('dom towarowy'); *izdavačka kuća* ('dom wydawniczy'); *parkirno mjesto* ('miejsce parkingowe'); *sigurnosni pojas* ('pas bezpieczeństwa'); *dječja sjedalica* ('samochodowy fotelik dla dzieci'); *leteći tanjur* ('latający talerz'); *nacionalni park* ('park narodowy'); *studentski dom* ('akademik'); *dignuti kredit* ('wziąć kredyt'); *donijeti odluku* ('podjąć decyzję'); *upisati fakultet* ('zapisać się na studia'); *poslovni partner* ('partner w interesach'); *godišnji odmor* ('urlop wakacyjny'); *radno vrijeme* ('godziny otwarcia'; 'czas pracy'); *potvrda o nekažnjavanju* ('zaświadczenie o niekaralności'); *kućni ljubimai* ('zwierzę domowe'); *porodiljni dopust* ('urlop macierzyński'); *spomen soba* ('izba pamięci'); *liga prvaka* ('Liga Mistrzów'); *poslovni čovjek* ('człowiek interesu'); *izbaciti iz kuće* ('wyrzucić z domu'); *prekinuti vezu* ('zakończyć związek'); *javiti se na telefon* ('odebrać telefon'); *pogriješiti broj* ('omyłkowo wybrać numer telefonu'); *sklapati prijateljstvo* ('zawierać przyjaźń'); *dobiti otkaz* ('otrzymać wypowiedzenie'); *vratiti vrijeme* ('cofnąć czas'); *u odnosu na...* ('w stosunku do...'); *krajnje je vrijeme da, za...* ('najwyższa pora by, na...').

Nie brakuje także konstrukcji zdaniowych – powiedzeń i przysłów – których frazeografia również nie notuje, np. *Tko radi, ne boji se gladi* ('Bez pracy nie ma kołaczy'); *Domovina je ondje gdje ti je srce* (dosł. 'Ojczyzna jest tam, gdzie twoje serce'); *Ime je znak* ('Imię jest wróżbą'; podane wraz z łacińskim źródłem: *Nomen est omen*); *Koliko jezika govoriš, toliko ljudi vrijediš* (dosł. 'Masz wartość tylu osób, w ilu językach mówisz'); *Dogovor kuću gradi* ('Zgoda buduje, niezgoda rujnuje'); *Moja kućica, moja slobodica* ('Mój dom, moja twierdza'); *Kod kuće je najljepše* (dosł. 'W domu jest najpiękniej'); *Svuda pođi kući dođi* ('Wszędzie dobrze, ale w domu najlepiej'); *Nije svaki dan nedjelja* ('Nie co dzień jest niedziela'); *To već znaju i ptice na grani* (dosł. 'O tym wiedzą już nawet ptaki na gałęzi'); *Vrijeme liječi sve rane* ('Czas leczy rany').

Z mojego doświadczenia wynika, iż podręcznik ten można zastosować w nauczaniu polskich studentów na II roku studiów kroatystycznych. W tym okresie nauczania przewiduje się przyswojenie około 60 związków frazeologicznych. Dlatego liczba idiomów, pojawiających się w omawianej publikacji, zasługuje na uznanie. Jest to – moim zdaniem – jeden z niewielu podręczników, który uwzględnia i realizuje postulat szerszego nauczania chorwackiej frazeologii. Zbyt rzadko jednak frazeologizmy występują w odpowiednich kontekstach, tj. w czytankach i dialogach. Za mało jest w podręczniku ćwiczeń frazeologicznych. Niepozytywnie należy też ocenić fakt, że prawie wszystkich frazeologizmów użyto tylko raz, co znacznie ogranicza możliwość ich skutecznego przyswojenia. Konieczne jest uzupełnienie treści podręcznika odpowiednimi ćwiczeniami powtórkowymi, spreparowanymi przez lektora.

R. Zeszyt ćwiczeń (2009)²⁴⁶

Ciemniejszym tłem wyróżniono te idiomy, które pojawiły się przynajmniej raz w podręczniku, którego uzupełnieniem jest niniejszy zbiór ćwiczeń.

²⁴⁶ M. Čilaš-Mikulčić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, *Razgovarajte s nama! Vježbenica, gramatika i fonetika hrvatskog jezika za više početnike (A2-B1)*, Zagreb 2009.

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
13	<i>imati oštar jezik</i>	‘mieć cięty język’	Ćwiczenie na dobór definicji	Brak
	<i>imati dugačak jezik</i>	‘mieć długi język’	Ćwiczenie na dobór definicji	Brak
	<i>Na vrhu jezika je komu što</i>	‘mieć coś na końcu języka’	Ćwiczenie na dobór definicji	Brak
	<i>zli jezici</i>	‘złośliwe języki’	Ćwiczenie na dobór definicji	Brak
	<i>naći zajednički jezik</i>	‘znaleźć wspólny język’	Ćwiczenie na dobór definicji	Brak
24	<i>bīti u godinama</i> (Susjed je gospodin u godinama)	‘mieć swoje lata’	Ćwiczenie	Brak
34	<i>crna ovca</i>	‘czarna owca’	Ćwiczenie na łączliwość wyrazową	„Syntagma”
	<i>bijela vrana</i>	‘biały kruk’	Ćwiczenie na łączliwość wyrazową	„Syntagma”
46	<i>osjećati se kao kod kuće</i>	‘czuć się jak w domu’	Wyjaśnienie znaczenia	„Frazem“
	<i>čistiti ispred svoje kuće, svoga praga</i>	‘pilnować swojego nosa, swoich spraw’	Wyjaśnienie znaczenia	„Frazem“
	<i>Piši kući propalo je</i>	‘Wszystko przepadło’	Wyjaśnienie znaczenia	„Frazem“
	<i>Ne gori kuća</i>	‘Nie pali się’	Ćwiczenie na dobór definicji	„Frazem“
	<i>luda kuća</i>	‘dom wariatów’	Ćwiczenie na dobór definicji	„Frazem“
48	<i>imati pravo</i> (Nemate pravo)	‘mieć, nie mieć racji’	Ćwiczenie	Brak
65	<i>govoriti u superlativima o komu</i>	‘mówić o kimś w superlatywach’	Wyjaśnienie znaczenia	Pogrubiona kursywa
68	<i>tvrdoglav kao magarac</i>	‘uparty jak osioł’	Wskazywanie właściwego składu	Brak
72	<i>medeni mjesec</i>	‘miesiąc miodowy’	Ćwiczenie	Brak
79	<i>ide od ruke komu što</i> (Ništa ne ide od ruke)	‘Idzie komuś coś jak z płatka’ (tu: coś się nie udaje)	Ćwiczenie	Brak

84	<i>siromašan duhom</i>	‘ubogi duchem’	Ćwiczenie	Brak
89	<i>Sizifov posao</i>	‘szyfowa praca’	Uzupełnianie zdań	„Syntagma”
95	<i>u zadnji čas</i>	‘w ostatniej chwili’	Uzupełnianie zdań	„Syntagma”
107	<i>biti u drugom stanju</i>	‘być w odmiennym stanie’	Ćwiczenie na dobór definicji	„Syntagma”
108	<i>Za pet je tko, što (Ono je za pet)</i>	‘Ktoś, coś jest na piątkę’	Ćwiczenie na użycie w zdaniu	„Wyrażenie”
130	<i>tražiti dlaku u jajetu (Traži dlaku u jajetu)</i>	‘szukać dziury w całym’	Ćwiczenie	Brak
132	<i>s vremena na vrijeme</i>	‘od czasu do czasu’	Ćwiczenie na użycie w zdaniu	Brak

Analizowany zeszyt ćwiczeń jest dopełnieniem podręcznika o tym samym tytule. Jest on przeznaczony do nauczania języka chorwackiego na wyższym poziomie zaawansowania językowego, odpowiadającym poziomowi biegłości A2 i B1 w międzynarodowej klasyfikacji przyjętej przez Radę Europy. Z mojego doświadczenia wynika, iż może on być przeznaczony do nauczania polskich studentów trzeciego i czwartego semestru studiów kroatystycznych.

Na publikację składają się: ćwiczenia (134 strony) wraz z dziesięciostronicowym kluczem, teksty przeznaczone do ćwiczeń na słuchanie ze zrozumieniem (7 stron), a także wykaz pytań i dodatkowe ćwiczenia powtórkowe, pojawiające się po trzeciej, szóstej i dziesiątej lekcji. Drugą część publikacji stanowi dodatek poświęcony fonetyce z ćwiczeniami wymowy (aż do s. 172), tabele gramatyczne (do s. 204) oraz lista czasowników chorwackich wraz z informacjami o rekcji i wzorcami odmiany.

Ćwiczenia są bardzo różnorodne. Chodzi tutaj m.in. o:

- uzupełnianie luk w zdaniach;
- definiowanie wyrazów;
- tworzenie pytań do podanych zdań;
- udzielanie kilkuzdaniowych odpowiedzi na zadane pytania (np. „Opowiedz, które miejsca w Chorwacji odwiedziłeś”) oraz na dany temat (np. „Opisz cechy charakteru, które powinien mieć wykonawca danego zawodu”);
- tworzenie kilkuzdaniowych wypowiedzi na dowolny temat, lecz z zastosowaniem wskazanych wyrazów;
- układanie pojedynczych zdań z zastosowaniem wskazanych wyrazów;
- uzupełnianie krótkich tekstów wskazanymi wyrazami lub związkami wyrazowymi;
- przekształcenia zdań;
- uzupełnianie dialogów.

Idiomy przeważnie występują „mimochodem” w ćwiczeniach ilustrujących użycie danej formy gramatycznej. Osobne ćwiczenia na frazeologizmy pojawiają się 4 razy i po-

legają na uzupełnieniu ich składu oraz podaniu znaczenia. Istotne są też ćwiczenia polegające na zastosowaniu różnych związków wyrazowych, w tym idiomów, w odpowiednim kontekście.

Łącznie wyekscerpowano 25 związków frazeologicznych. W 20 przypadkach powtórzono idiomy znane z podręcznika pod tym samym tytułem, co powoduje, że studenci mają większą możliwość ich zapamiętania. Warto zwrócić uwagę na to, że rzadko wspomina się w książce o osobliwości językowej idiomów. Na aprobatę nie zasługuje określenie (na s. 13) frazeologizmów jako „pojęć” (*pojmovi*).

Podobnie jak w przypadku podręcznika, kilkakrotnie uznano za związki frazeologiczne połączenia wyrazowe, których nie notują chorwackie słowniki frazeologiczne, na przykład zwrot *izbaciti iz kuće* (‘wyrzucić z domu’) czy frazy: *Kod kuće je najljepše* (dosł. ‘W domu jest najpiękniej’); *Svuda pođi, kući dođi* (‘Wszędzie dobrze, ale w domu najładniej’); *Nikad ne reci nikad* (‘Nigdy nie mów nigdy’); *Kapetan tone s brodom* (‘Kapitan opuszcza okręt ostatni’). Wyjątkowo liczne są frazemy: *radno vrijeme* (‘godziny otwarcia’; ‘czas pracy’); *godišnji odmor* (‘urlop wakacyjny’); *kućni ljubimac* (‘zwierzętko domowe’); *preporučeno pismo* (‘list polecony’); *kupaće gaće* (‘kąpielówki’); *domaća zadaća* (‘zadanie domowe’); *zoološki vrt* (‘ogród zoologiczny’); *istospolni brak* (‘małżeństwo homoseksualne’); *porodiljni dopust* (‘urlop macierzyński’); *pisaći stol* (‘biurko’); *tekući sapun* (‘mydło w płynie’); *honorarni posao* (‘praca dorywcza’); *poslovni partner* (‘partner w interesach’); *kućna pomoćnica* (‘pomoc domowa’); *politička korektnost* (‘poprawność polityczna’); *radna atmosfera* (‘atmosfera w pracy’); *poslovni sastanak* (‘spotkanie służbowe’); *leteći tanjur* (‘latający talerz’); *kupaći kostim* (‘kostium kąpielowy’); *nacionalni park* (‘park narodowy’); *telefonska sekretarica* (‘automatyczna sekretarka’); *zemljopisna karta* (‘mapa’); *crni kruh* (‘ciemny chleb’); *crno vino* (‘czerwone wino’); *žvakaća guma* (‘guma do żucia’); *turska kava* (‘kawa po turecku’); *produženi vikend* (‘długi weekend’); *školski sat* (‘godzina lekcyjna’); *glavni grad* (‘stolica’); *engleski humor* (‘angielski humor’); *robna kuća* (‘dom towarowy’); *izdavačka kuća* (‘dom wydawniczy’); *Celzijevi stupnjevi* (‘stopnie Celsjusza’); *park prirode* (‘park krajobrazowy’); *dječja kolica* (‘wózek dla dzieci’); *dati otkaz* (‘złożyć wymówienie’); *davati utjehu* (‘przynosić pociechę’); *donijeti odluku* (‘podjąć decyzję’); *biti na raspolaganju* (‘być do dyspozycji’); *štedjeti vrijeme* (‘oszczędzać czas’); *imati poteškoća* (‘mieć trudności’); *u posljednje vrijeme* (‘ostatnimi czasami’).

Na s. 25 w ramach ćwiczenia na zastosowanie form czasu teraźniejszego pojawia się *kula od karata* (‘domek z kart’), jednak z kontekstu wynika, iż wyrażenia tego użyto w jego dosłownym sensie: *Kad takneš kulu od karata, ona će se srušiti* (dosł. ‘Kiedy dotkniesz wieżę z kart, ona się rozpadnie’). Niektóre związki wyrazowe słownik V. Anicia *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* uznaje za frazeologizmy, jednak brak ich w publikacjach typowo frazeologicznych, np.: *praznik za oči* (‘uczta dla oczu’); *na vrijeme* (‘na czas’); *hrabar kao lav* (‘odważny jak lew’).

Należy docenić fakt, iż autorki starały się włączyć ćwiczenia frazeologiczne do procesu nauczania, jak również dostrzegły potrzebę zwrócenia uwagi studentów na specyfikę tej warstwy leksyki, jaką stanowi frazeologia. Nie można jednak nie zauważyć, iż liczba i różnorodność ćwiczeń nie są wystarczające. Ponadto zbyt rzadko i w niewłaściwy sposób sygnalizuje się odrębny status idiomów, nazywając je „pojęciami”, „wyrażeniami” i „syntagmami”. Drugi rok studiów jest odpowiednim okresem, by zintensyfikować pracę nad chorwacką frazeologią – studenci są już zaznajomieni z podstawową leksyką i opanowali większość struktur gramatycznych.

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
27	<i>zadnja rupa na svirali</i>	‘potrzebny jak psu piąta noga’	Ćwiczenie	„Język potoczny”
	<i>Baš me briga</i>	‘Guzik mnie (to) obchodzi’	Ćwiczenie	„Język potoczny”
28	<i>naći zajednički jezik s kim</i>	‘znaleźć s kimś wspólny język’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>držati koga za riječ</i> + s. 167	‘trzymać kogoś za słowo’	Nowe słownictwo Nowe słownictwo	„Frazeologizm” ”Przekonywanie i obiecywanie”
	<i>časna riječ</i>	‘słowo honoru’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>biti od riječi</i>	‘być słownym’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
38	<i>živjeti na visokoj nozi</i>	‘żyć na wysokiej stopie’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>živjeti kao bubreg u loju</i>	‘żyć jak pączek w maśle’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>siromašan kao crkveni miš</i>	‘biedny jak mysz kościelna’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>biti u dugovima, dužan (do grla)</i>	‘być w długach, zadłużonym po uszy’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
69	<i>lijep kao slika</i>	‘piękny jak z obrazka’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>stajati kao kip</i>	‘stać jak słupek’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>plesati kako tko svira</i>	‘tańczyć jak ktoś zagra’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
70	<i>Film je puknuo komu (Puknuo mi je film)</i>	‘Nerwy komuś puściły’	Nowe słownictwo	„Język potoczny”
	<i>Taj film nećeš gledati!</i>	‘Możesz sobie pomarzyć!’	Nowe słownictwo	„Język potoczny”

²⁴⁷ M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj B1-B2*, Zagreb 2011.

85	<i>Ravno je sve do mora komu</i>	‘Komuś jest coś wszystko jedno, wsio ryba’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>obećati / obećavati komu brda i doline</i>	‘obiecać / obiecywać złote góry’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>Tresla se brda, rodio se miš</i>	‘Z dużej chmury mały deszcz’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
88	<i>ni u ludilu!</i>	‘za nic w świecie!’	Nowe słownictwo	„Język potoczny”
95	<i>otvoriti vrata komu, čemu (Otvorila je vrata životinjama)</i>	‘otworzyć, utworować komuś drogę do czegoś’	Czytanka	Brak
97	<i>dati / davati sve od sebe</i>	‘dać / dawać z siebie wszystko’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>dušom i tijelom</i>	‘duszą i ciałem’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>svom dušom</i>	‘całą duszą’; ‘z całej duszy’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>svim srcem</i>	‘całym sercem’; ‘z całego serca’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>dignuti (se) na noge</i>	‘zerwać (się) na równe nogi’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>boriti se rukama i nogama</i>	‘walczyć z wszystkich sił’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
102	<i>U redu je što</i>	‘Coś jest w porządku’	Nowe słownictwo	„Język potoczny”
109	<i>jasno kao pekmez</i>	‘jasne jak słońce’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>biti kuhan i pečen (u čemu, s kim)</i>	≈ ‘papużki nierozłączki’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>luk i voda</i>	‘byle co’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>dobar kao kruh</i>	‘dusza człowiek’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>gladan kao vuk</i>	‘głodny jak wilk’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>(u)baciti u kljun</i>	‘wrzucić / wrzucać na ząb’	Nowe słownictwo	„Język potoczny”

122	<i>stati na loptu</i>	-- (uspokoić sytuację)	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>biti u formi</i>	‘być w formie’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>greška u koracima</i>	-- (przypadkowy błąd nisoący poważne konsekwencje)	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>plivati protiv struje</i>	‘płynąć pod prąd’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
123	<i>prva liga</i>	‘pierwsza klasa’	Nowe słownictwo	Pogrubienie
130	<i>čitati koga kao (otvorenu) knjigu</i>	‘czytać w kimś jak w otwartej księdze’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>govoriti kao iz knjige</i>	‘mówić jak z książki’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>mrtvo slovo na papiru</i>	‘Coś jest tylko na papierze’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
135	<i>to je srednja žalost</i>	‘byle co’	Nowe słownictwo	„Język potoczny”
	<i>Za pet je tko, što (Ona je za pet)</i>	‘Ktoś, coś jest na piątkę’	Nowe słownictwo	„Język potoczny”
137	<i>biti u najboljim godinama</i>	‘być w kwiecie wieku’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>biti u punoj snazi</i>	‘być w kwiecie wieku’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>biti u godinama</i>	‘mieć swoje lata’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>dobro, loše nositi godine</i>	‘dobrze, źle się trzymać (jak na swój wiek)’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>živ i zdrav</i> + s. 164	‘cały i zdrow’	Nowe słownictwo Czytanka	„Frazeologizm” Cudzysłów
	<i>star kao Biblija</i>	‘stary jak świat’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>star kao Metuzalem</i>	‘stary jak świat’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
150	<i>bolja polovica čija</i>	‘czyjaś piękniejsza połowa’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>nositi hlače</i>	‘nosić spodnie’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
151	<i>korak natrag</i>	‘krok wstecz’	Wywiad	Brak

167	<i>sto posto</i>	‘na sto procent’	Nowe słownictwo	„Język potoczny”
168	<i>napraviti (veliku, briljantnu) karijeru</i>	‘zrobić (wielką, błyskotliwą) karierę’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>marljiv kao pčela</i>	‘pracowity jak pszczołka’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>marljiv kao mrav</i>	‘pracowity jak mrówka’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>raditi kao konj</i>	‘pracować jak koń’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
175	<i>crni humor</i> + s. 179	‘czarny humor’	Czytanka Nowe słownictwo	Brak „Frazeologizm”
	<i>na tuđi račun</i>	‘na cudzy koszt’	Czytanka	Brak
179	<i>kao od šale</i>	‘z palcem w oku’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>šalu na stranu</i>	‘żarty na bok’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>U tome je vic, štos</i>	‘Tu jest pies pogrzebany’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>smijati se do suza</i>	‘śmiać się do łez’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>prasnuti u smijeh</i>	‘wybuchnąć śmiechem’	Nowe słownictwo	„Frazeologizm”
	<i>valjati se od smijeha</i> (Valjali smo se od smijeha)	‘turlać się ze śmiechu’	Nowe słownictwo	„Język potoczny”
	<i>Da umreš od smijeha</i> (x2)	‘Można umrzeć ze śmiechu’	Nowe słownictwo	„Język potoczny”

Podręcznik ten jest po *Učimo hrvatski 3*, *Učimo hrvatski 4* oraz *Sati s jezikom hrvatskim* jedynym przeznaczonym do nauczania języka chorwackiego na wyższym poziomie zaawansowania językowego, odpowiadającym poziomowi biegłości B1 i B2 w międzynarodowej klasyfikacji przyjętej przez Radę Europy. Wyróżnia się nie tylko bardziej nowoczesnym sposobem organizacji materiału językowego i estetyczną szatą graficzną, ale także – a może przede wszystkim – obszernym doбором leksyki codziennej, w tym wielu związków frazeologicznych.

Książka powstała w centrum nauczania języka chorwackiego jako obcego *Croaticum* w Zagrzebiu. Ośrodek ten ma już długą tradycję w nauczaniu i kilka wartościowych publikacji glottodydaktycznych, ponadto zatrudnia sprawdzonych lektorów o wysokim poziomie świadomości potrzeb dydaktycznych. Podręcznik realizuje ich zamiar nauczania żywego, codziennego języka, w którym nie brakuje związków frazeologicznych.

Autorki wydzieliły 12 lekcji, z których każda koncentruje się na innym zagadnieniu, np. praca, dom, rodzina. Nieodłącznym składnikiem każdej lekcji jest graficznie wyróżniony fragment²⁴⁸, oznaczonym tytułem: *Leksemi, kolokacije i frazemi uz temu...* ('Leksemy, kolokacje i frazeologizmy na temat...'), który zawiera spis słownictwa (w tym frazemów i związków frazeologicznych) związanych z motywem przewodnim danego działu. To właśnie tutaj idiomy występują najliczniej, choć pojawiają się także w rubryce *Razgovorni jezik* ('Język potoczny'), prezentującej leksykę potoczną²⁴⁹.

Każdą lekcję rozpoczyna informacja o zakresie przerabianego materiału, w tym również o stałych związkach frazeologicznych. Sygnalizowanie obecności idiomów ma miejsce także wewnątrz lekcji. Autorki prezentują je w zdaniach, choć nie zawsze pozwala to zrozumieć kontekst użycia, np.:

- *Pa to je jasno kao pekmez!* – dla idiomu: **jasno kao pekmez** ('jasne jak słońce')
- *Glavno da smo živi i zdravi.* – dla idiomu: **živ i zdrav** ('cały i zdrow')
- *Ivan pleše kako Petra svira.* – dla idiomu: **plesati kako tko svira** ('tańczyć jak ktoś zagra')
- *Oni žive kao bubreg u loju.* – dla idiomu: **živjeti kao bubreg u loju** ('żyć jak pączek w maśle')
- *Tamo se živi na visokoj nozi!* – dla idiomu: **živjeti na visokoj nozi** ('żyć na wysokiej stopie')

Niestety, na tym przeważnie kończy się odwołanie do frazeologii – idiomy nie są powtarzane w obrębie podręcznika, nie pojawiają się też w ćwiczeniach oraz w zaleceniach do konwersacji. Oprócz stałych związków frazeologicznych, w podręczniku znajdują się także liczne i przydatne w komunikacji językowej frazemy, np. *ležeći policajac* ('śpiący policjant' tj. 'próg spowalniający'); *prometna gužva* ('zator drogowy'); *radno vrijeme* ('godziny otwarcia'; 'czas pracy'); *preuzeti teret* ('przejąć ciężar'); *imati smisao za humor* ('mieć poczucie humoru').

Do podręcznika (s. 1-185) dołączony jest słownik pojedynczych wyrazów (do s. 279) oraz słownik różnych związków frazeologicznych *Rječnik frazema i izreka*. Rejestr frazeologizmów liczy 109 jednostek – nie wszystkie poświadczają chorwackie źródła frazeograficzne. Do grupy związków wyrazowych nienotowanych w chorwackich słownikach frazeologicznych należą m.in.: *ne govoriti isti jezik* ('nie mówić tym samym językiem'); *(To je) prava znanost* (≈ 'To jest wyższa szkoła jazdy', dosł. 'To jest prawdziwa nauka'); *(To je) viša matematika* ('To jest wyższa matematyka'); *moći pojesti vola pečenog* ('móc zjeść konia z kopytami'); *osjećati godine* ('poczuć swoje lata'); *uspinjati se na ljestvici* ('wspinać się po szczeblach'); *stići do vrha* ('dotrzeć na szczyt'); *osvojiti vrh* ('zdobyć szczyt'); *ostaviti nekoga iza sebe* ('zostawić kogoś w tyle'). Słowniki nie rejestrują także powiedzeń: *Smijeh je lijek* (dosł. 'Śmiech jest lekarstwem') oraz *Osmijeh ništa ne košta* (dosł. 'Uśmiech nic nie kosztuje'). Niektóre połączenia wyrazowe notuje słownik V. Anicia, np.: *biti u minusu* ('być na minusie'); *taman posla!* ('nigdy w życiu!'); *Mladost-ludost* ('Młodość ma swoje prawa') oraz przysłowia: *Tko nema u glavi, ima u nogama* ('Kto nie ma w głowie, ten ma w nogach'); *Nikad ne reci nikad* ('Nigdy nie mów nigdy'); *Vrijeme liječi sve rane* ('Czas leczy rany'); *Tko se zadnji smije, najslade se smije* ('Kto się śmieje,

²⁴⁸ Fragment ten jest wyróżniony kolorystycznie oraz oznaczony symbolem klucza.

²⁴⁹ „Styl staranny zawiera 6-krotnie więcej jednostek frazeologicznych niż potoczny (pospolity), ale w uzusie jest odwrotnie – nieporównanie więcej ludzi stosuje frazeologizmy potoczne niż staranne (...)”. P. Müldner-Nieckowski, op. cit., s. 60.

ten się śmieje ostatni’). Po usunięciu z listy słownikowej połączeń wyrazowych o niepewnym statusie frazeologicznym oraz przysłów i powiedzeń, otrzymujemy ostateczną liczbę 64 idiomów.

Podręcznik prezentuje wprawdzie bardzo obszerny i różnorodny materiał, ogranicza się jednak przeważnie do czytanek o treści historycznej lub krajoznawczej. Nie brakuje również tekstów o sławnych Chorwatach i Chorwatkach. Mają one na ogół formę pozabawionego frazeologii hasła encyklopedycznego. Autorki odwołują się także do artykułów prasowych i internetowych, choć są one upraszczane pod względem językowym. Dialogów jest niewiele. Pojawiają się skrócone (i wyraźnie zmodyfikowane) opinie różnych osób, na ogół obcokrajowców, na temat poruszany w danym dziale. Dobór tekstów oraz skłonność do ich upraszczania skutkują rzadkim odwoływaniem się do frazeologizmów. Niewiele idiomów znajdziemy także w dziale gramatycznym. Tym samym omówione powyżej rubryki *Leksemi, kolokacije i frazemi uz temu...* oraz *Razgovorni jezik* stanowią w podręczniku coś na kształt „frazologicznej wyspy”, której potencjału autorki nie wykorzystały należycie.

Niemniej jednak zasygnalizowanie zjawisk frazeologicznych może skłonić lektora do poświęcenia im większej uwagi, a może także i do przygotowania odpowiednich ćwiczeń uzupełniających. Dlatego też publikację tę należy uznać za novum wśród pomocy glottodydaktycznych języka chorwackiego. Może ona skłonić przyszłych autorów podręczników do takiej preparacji materiałów glottodydaktycznych, która zapewni frazeologii należne jej miejsce w dydaktyce języka chorwackiego jako obcego.

T. Zeszyt ćwiczeń (2011)²⁵⁰

Ciemniejszym tłem wyróżniono te idiomy, które pojawiły się przynajmniej raz w podręczniku, którego uzupełnieniem jest niniejszy zbiór ćwiczeń.

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
9	<i>od malih nogu</i>	‘od dziecka’	Ćwiczenie	Brak
12	<i>dobro dolazi što (komu)</i> (Pomoć je dobrodošla)	‘coś jest mile widziane’	Ćwiczenie	Brak
19	<i>zadnji čas</i>	‘ostatnia chwila’	Polecenie do ćwiczenia	Brak
20	<i>malo po malo</i>	‘krok po kroku’	Ćwiczenie	Brak

²⁵⁰ M. Čičaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, *Razgovarajte s nama! Vježbenica hrvatskog jezika za niži srednji stupanj B1-B2*, Zagreb 2011.

24	živjeti kao bubreg u loju	‘żyć jak pączek w maśle’	Ćwiczenie frazeologiczne	„Frazeologizm”
	siromašan kao crkveni miš	‘biedny jak mysz kościelna’	Ćwiczenie frazeologiczne	„Frazeologizm”
	biti u dugovima do grla	‘być po uszy w długach’	Ćwiczenie frazeologiczne	„Frazeologizm”
	živjeti na visokoj nozi + s. 46	‘żyć na wysokiej stopie’	Ćwiczenie frazeologiczne Ćwiczenie	„Frazeologizm” Brak
42	puhati na hladno	‘dmuchać na zimne’	Ćwiczenie	Brak
60	trčati kao vjetar	‘pędzić jak wiatr’	Ćwiczenie	Brak
64	zlatno doba	‘złoty okres’	Ćwiczenie	Brak
68	Tresla se brda, rodio se miš	‘Z dużej chmury mały deszcz’	Polecenia do ćwiczenia frazeologicznego	„Frazeologizm”
	Ravno je sve do mora (komu)	‘Komuś jest coś wszystko jedno, wsio ryba’	Ćwiczenie frazeologiczne	„Frazeologizm”
	obećati / obećavati brda i doline (komu)	‘obieczać / obiecywać komuś złote góry’	Ćwiczenie frazeologiczne	„Frazeologizm”
76-77	davati sve od sebe (Daju sve od sebe)	‘dawać z siebie wszystko’	Ćwiczenie frazeologiczne	Brak
	svim srcem	‘całym sercem’; ‘z całego serca’	Ćwiczenie frazeologiczne	Brak
	dignuti se na noge (Svi su se dignuli na noge)	‘zerwać się na równe nogi’	Ćwiczenie frazeologiczne	Brak
	boriti se rukama i nogama (Borit ćemo se rukama i nogama)	‘walczyć z wszystkich sił’	Ćwiczenie frazeologiczne	Brak
103	stati na loptu	-- (uspokoić sytuację)	Ćwiczenie frazeologiczne	„Frazeologizm”
	biti, ne biti u formi	‘być, nie być w formie’	Ćwiczenie frazeologiczne	„Frazeologizm”
	greška u koracima	-- (przypadkowy błąd nisoący poważne konsekwencje)	Ćwiczenie frazeologiczne	„Frazeologizm”

106	<i>poigrati / poigravati se s vatrom</i>	‘igrać z ogniem’	Ćwiczenie	Brak
111	<i>čitati koga kao (otvorenu) knjigu</i> (Koga čitate kao otvorenu knjigu?)	‘czytać w kimś jak w otwartej księdze’	Ćwiczenie frazeologiczne	Brak
	<i>govoriti kao iz knjige</i>	‘mówić jak z książki’	Ćwiczenie frazeologiczne	Brak
	<i>prazno slovo na papiru</i>	‘Coś jest tylko na papierze’	Ćwiczenie frazeologiczne	Brak
117	<i>star kao Biblija</i>	‘stary jak świat’	Ćwiczenie frazeologiczne	„Frazeologizm”
	<i>dobro nositi godine</i>	‘dobrze się trzymać (jak na swój wiek)’	Ćwiczenie frazeologiczne	„Frazeologizm”
118	<i>U redu je što; Nije u redu što</i> (Nije u redu)	‘Coś jest, nie jest w porządku’	Ćwiczenie	Brak
155	<i>držati koga za riječ</i>	‘trzymać kogoś za słowo’	Ćwiczenie	Brak
173	<i>nositi hlače</i>	‘nosić spodnie’	Ćwiczenie na użycie idiomów i kolokacji	„Frazeologizm”
176	<i>prasnuti u smijeh</i>	‘wybuchnąć śmiechem’	Ćwiczenie	Brak
179	<i>kako vjetar puše</i>	‘jak wiatr zawieje’	Ćwiczenie	Brak
211	<i>na čelu</i>	‘na czele’	Czytanka	Brak

Analizowany zeszyt ćwiczeń jest dopełnieniem podręcznika o tym samym tytule. Jest on przeznaczony do nauczania języka chorwackiego na wyższym poziomie zaawansowania językowego, który odpowiada poziomowi biegłości B1 i B2 w międzynarodowej klasyfikacji przyjętej przez Radę Europy. Już ten fakt czyni publikację wyjątkową, albowiem znaczna większość dostępnych materiałów glottodydaktycznych zakłada jedynie nauczanie od podstaw, pozostawiając studentów wyższych lat studiów (a także ich lektorów) samym sobie. W przypadku omawianego tu *Razgovarajte s nama!* mamy na myśli studentów czwartego i piątego semestru filologii chorwackiej.

Na publikację składają się: ćwiczenia (181 stron), którym towarzyszy sześciostroniowy klucz, 2 strony tekstów przeznaczonych do ćwiczeń ze słuchania ze zrozumieniem wraz z dwustronicowym spisem pytań i sześciostroniowym kluczem do nich, a także „Dodatek fonetyczny”. Struktura publikacji nawiązuje do zastosowanego w podręczniku podziału na 12 działów, wzbogaconego o dodatkowe ćwiczenia powtórkowe, pojawiające się co trzecią lekcję.

Ćwiczenia są bardzo różnorodne: zdania z lukami, „rozsypanki” wyrazowe, dokańczenie i przekształcanie zdań, łączenie wyrazów z ich definicjami, udzielanie odpowiedzi na postawione pytania, a także ćwiczenia zachęcające do kreatywności i wyrażenia indywidualnej opinii z poleceniami typu: opisz, wyraż opinię, wymyśl historię, napisz rozprawkę itp.

Oprócz licznych frazemów, jak np.: *porezna olakšica* (‘ulga podatkowa’); *bračni krevet* (‘łóżko małżeńskie’); *likovni odgoj* (‘wychowanie plastyczne’); *godišnji odmor* (‘urlop wakacyjny’); *radno mjesto* (‘miejsce pracy’); *smisao za humor* (‘poczucie humoru’); *državna uprava* (‘urząd państwowy’) itd., w zeszytach ćwiczeń pojawiły się 33 stałe związki frazeologiczne, z czego w 23 przypadkach pokrywają się one z frazeologizmami wprowadzonymi do podręcznika. Tym samym student styka się z danym idiomem więcej niż jeden raz, co nie jest wprawdzie wystarczające, jednak z pewnością stanowi krok naprzód w stosunku do wcześniej wydanych podręczników i zeszytów ćwiczeń. Pomysł ten jest wart naśladowania.

Idiomy wprowadza się przeważnie „mimoходом” do zdań, aby ćwiczyć formy gramatyczne. Osobne ćwiczenia frazeologiczne pojawiają się 6 razy i polegają przeważnie na dokonaniu przekładu, wyjaśnieniu znaczenia, połączeniu członów w odpowiedniej kolejności oraz udzieleniu odpowiedzi na pytanie zadane w związku z użyciem frazeologizmu. Polecenia do tych ćwiczeń są jedynym miejscem, w którym zostaje także zasygnalizowana frazeologiczność użytych połączeń wyrazowych. W pozostałych przypadkach nie wspomina się o ich odrębnym statusie. Podobnie jak w przypadku podręcznika kilkakrotnie uznano za idiomy związki wyrazowe, które nie mają struktury idiomu, jak np. powiedzenie *Pas koji laje ne grize* (‘Pies, który głośno szczeka, nie gryzie’).

Pomimo drobnych niedociągnięć, omawiana publikacja stanowi novum w dotychczasowej tradycji pisania podręczników dla kroatystów. Po raz pierwszy ćwiczenia frazeologiczne stają się częścią zwykłego cyklu nauczania, a nie jedynie „zabawowym” dodatkiem do całości. I jedyne, co pozostawia niedosyt, to mała liczba frazeologizmów. Zeszyt ćwiczeń zawiera 33 idiomy. Niewątpliwie studenci czwartego i piątego semestru nauki języka są w stanie przyswoić sobie nawet dwukrotnie więcej tego typu frazeologizmów.

U. Czytanka (2001)²⁵¹

Strona	Idiom	Polski odpowiednik	Umiejscowienie	Wyróżnik
3	<i>muška glava</i>	-- (męczyzna)	Proza	Brak
	<i>Srce puca komu</i> (<i>Srce bi puklo</i>)	‘Serce komuś pęka’	Proza	Brak
	<i>iznijeti pred svijet</i>	‘ujawnić, wyznać (światu) prawdę’	Proza	Brak
4	<i>biti sam sebi svrhom</i> (<i>Nije sama sebi svrhom</i>)	‘być celem samym w sobie’	Biografia	Brak

²⁵¹ M. Cesarec, M. Čilaš, *Učimo hrvatski. Čitanka*, Zagreb 2001.

5	odigrati / igrati ulogu (To je odigralo velikulogu) – także s. 71 – s. 82 (igra ulogu) – s. 102	‘odegrać / grać rolę’	Biografia Proza Proza Proza	Brak Brak Brak Brak
	u prvom redu	‘przede wszystkim’	Biografia	Brak
	gubiti iz vida (Ne gubeći iz vida)	‘tracić z oczu’	Biografia	Brak
10	imati dobro srce (Imala je vrlo dobro srce)	‘mieć dobre serce’	Bajka	Brak
	biti tvrda srca (Bio je vrlo tvrda srca x2)	‘mieć twarde serce’	Bajka	Brak
11	otići, ići u svijet (x3)	‘pójść, iść w świat’	Bajka	Brak
18	ići svojim putem (Svak je išo svojim putem)	‘iść swoją drogą’	Poezja	Brak
24	proći kroz glavu – także s. 27 (tu: proći preko glave)	‘przejąć przez myśl’	Proza Proza	Brak Brak
28	bez riječi (x2) – także s. 30 – s. 68 – s. 69 – s. 74 – s. 85	‘bez słowa’	Proza Proza Proza Proza Proza	Brak Brak Brak Brak Brak
	stajati kao kip soli (Koja je stajala kao kip soli)	‘stać jak słuł (soli)’	Proza	Brak
	Kao da je tko u zemlju propao	‘Jakby się ktoś zapadł pod ziemię’	Proza	Brak
30	živ i zdrav (Živa i zdrava)	‘cały i zdrowy’	Proza	Brak
	gotova stvar	‘zamknięty temat’	Proza	Brak
	preseliti se na drugi svijet (Preselila se na drugi svijet)	‘przenieść się na tamten świat’	Proza	Brak
31	sokolovo oko (Oči sokolove)	‘sokoli wzrok’	Proza	Brak
	vječni put	-- (pogrzeb)	Proza	Brak
	kako-tako	‘jako tako’	Proza	Brak

33	<i>na sve strane</i> – także s. 65	‘na prawo i lewo’	Proza Proza	Brak Brak
36	<i>gorak kao kap pelina</i> (Istinu gorku kao kap pelina)	‘gorzki jak piołun’	Proza	Brak
37	<i>desna ruka</i> (Svojoj desnoj ruci)	‘prawa ręka’	Proza	Brak
	<i>Nema lijeka čemu</i> (Tomu nema više lijeka)	‘Nie ma lekarstwa na coś’	Proza	Brak
	<i>na smrtnoj postelji</i> – także s. 38	‘na łożu śmierci’	Proza Proza	Brak Brak
38	<i>Dah se zaustavio komu</i> (Zaustavio dah)	‘Serce komuś stanęło’	Proza	Brak
40	<i>vjerovati na riječ</i> (Vjeruješ na moju riječ)	‘wierzyć na słowo’	Proza	Brak
41	<i>kakvo-takvo</i>	‘jako takie’	Proza	Brak
	<i>Pada na pamet komu što</i>	‘Przychodzi coś komuś do głowy’	Proza	Brak
	<i>na mjestu</i> – także s. 75 (tu: na licu mjesta)	‘na miejscu’	Proza Proza	Brak Brak
42	<i>Srce bije komu u grlu</i>	‘Serce podeszło komuś do gardła’	Proza	Brak
	<i>U redu je što; Nije u redu što</i> (Nije u redu) – także s. 53 – s. 54 – s. 59 – s. 98	‘Coś jest, nie jest w porządku’	Proza Proza Proza Proza Proza	Brak Brak Brak Brak Brak
43	<i>biti jednom nogom u grobu</i> (Da je jednom nogom u grobu)	‘być jedną nogą w grobie’	Proza	Brak
	<i>biti u modi</i> (Bili su u modi)	‘być w modzie’	Proza	Brak
44	<i>kucati na čija vrata</i> (Kuca na sva vrata)	‘zapukać do czyichś drzwi’	Proza	Brak
46	<i>biti na čijoj strani, stati na čiju stranu</i> (Nisu na njenoj strani) – także s. 88 (tu: stala na njegovu stranu)	‘być, stanąć po czyjejs stronie’	Proza Proza	Brak Brak

52	<i>nositi u srcu</i> (U svom srcu nosim)	‘nosić w sercu’	Poezja	Brak
53	<i>izaći / izlaziti s kime na kraj</i> (Teško se s njim izlazi na kraj) – także s. 55	‘poradzić / radzić sobie z kimś, dogadywać się’	Proza Proza	Brak Brak
	<i>biti loše volje</i> (Bio je loše volje)	‘być w złym humorze’	Proza	Brak
	<i>imati smisla</i> (Nema smisla)	‘mieć sens’	Proza	Brak
	<i>dignuti uzbunu</i> (Digne uzbune)	‘podnieść raban’	Proza	Brak
	<i>Za ime božje!</i>	‘Na Boga!’	Proza	Brak
54	<i>živjeti kao bubreg u loju</i> (Živjet ćeš kao bubreg u loju)	‘żyć jak pączek w maśle’	Proza	Brak
	<i>u krvi je što komu</i> (To vam nije u krvi)	‘mieć coś we krwi’	Proza	Brak
	<i>časna riječ</i>	‘słowo honoru’	Proza	Brak
	<i>med i mlijeko</i>	-- (dobrobyt)	Proza	Brak
	<i>propasti u zemlju</i> (U zemlju bih propao od sramote)	‘zapaść się pod ziemię (ze wstydu)’	Proza	Brak
	<i>milom ili silom</i> (Ako neće milom, hoće silom)	‘po dobroci albo siłą’	Proza	Brak
	<i>dok okom trepneš</i>	‘w mgnieniu oka’	Proza	Brak
	<i>K vragu; Do vraga</i> – także s. 59 (tu: do vraga)	‘Do diabła’	Proza Proza	Brak Brak
55	<i>praviti budalu od koga</i> (Ljudi prave budalu od tebe)	‘robić z kogoś głupka’	Proza	Brak
	<i>biti u pravu</i> (On je u pravu)	‘mieć rację’	Proza	Brak
	<i>skrenuti pameću</i> (Skrenuo je pameću)	‘postradać zmysły’	Proza	Brak

56	<i>Koji je vrag?</i> – także s. 60	‘Ki diabeł?’	Proza Proza	Brak Brak
57	<i>lijep kao slika</i> (Lijepa ko slika)	‘piękny jak z obrazka’	Poezja	Brak
	<i>bijel kao mlijeko</i> (Bijelo ko mlijeko)	‘biały jak śnieg’ (dosł. ‘biały jak mleko’)	Poezja	Brak
	<i>žut kao limun</i> (Žuto ko limun)	dosł. żółty jak cytryna	Poezja	Brak
58	<i>praviti pitanje iz čega</i>	‘robić z czegoś problem’	Proza	Brak
	<i>nije briga koga</i> (Nije ih puno bilo briga x2)	‘Coś kogoś nie obchodzi’	Proza	Brak
59	<i>stati u rep</i> (Stao je u rep)	‘stanąć w kolejce, w ogonku’	Proza	Brak
	<i>prava stvar</i> (Činili su pravu stvar)	‘to, co należy’	Proza	Brak
61	<i>bablje ljeto</i>	‘babie lato’	Proza	Brak
62	<i>nemati pojma</i> (Nemam pojma) – także s. 101	‘nie mieć (zielonego, bladego) pojęcia’	Proza Proza	Brak Brak
65	<i>ići ukorak s vremenom</i> (Ne ideš ti ukorak s vremenom) – s. 68 (tu: držati korak s vremenom)	‘być na czasie’	Proza Proza	Brak Brak
	<i>čvrst kao stijena</i> – także s. 69	‘twardy jak skała’	Proza Proza	Brak Brak
	<i>nov kao ispod čekića</i> (Novo ispod čekića)	‘nowy (jak spod igły)’	Proza	Brak
66	<i>biti kuhan i pečen</i> (Bio sam i kuhan i pečen)	‘być wśród swoich’	Proza	Brak
67	<i>Pitaj boga</i>	‘Bóg wie’	Proza	Brak
68	<i>Hoćeš-nećeš</i> (Htjeli ne htjeli)	‘Chcesz czy nie’; ‘Czy ci się to podoba czy nie’	Proza	Brak
	<i>nadohvat ruke</i> (Bio je nadohvat ruke)	‘w zasięgu ręki’	Proza	Brak

69	<i>na svoju ruku</i>	‘na własną rękę’	Proza	Brak
70	<i>dati komu do riječi</i> (Ne bi nam dao do riječi)	‘dać komuś dojść do słowa’	Proza	Brak
	<i>razići se kao rakova djeca</i> (Svi su se razišli ko rakova djeca)	-- (rozejść się we wszystkich kierunkach, dosł. ‘rozejść się jak dzieci raka’)	Proza	Brak
	<i>preko (svake) mjere</i> (x2)	‘ponad wszelką miarę’	Proza	Brak
	<i>biti namazan, premazan svim mastima</i> (Namazani su svim mastima)	‘być kutym na cztery nogi’	Proza	Brak
	<i>sasuti u lice komu što</i> (Da ti saspem sve u lice)	‘powiedzieć, wyrzucić coś komuś (prosto) w twarz’	Proza	Brak
71	<i>napiti se kao svinja</i> (Samo ste se napili ko svinje)	‘upić się jak świnia’	Proza	Brak
	<i>vrtjeti se u krug</i> (Vrteći se u krugu)	‘kręcić się w kółko’	Proza	Brak
	<i>druga strana medalje</i> (Drugą stranu medalje)	‘druga strona medalu’	Proza	Brak
72	<i>zastati kao ukopan</i> (Zastao sam kao ukopan)	‘stanąć jak wryty’	Proza	Brak
73	<i>Ni govora</i>	‘Nie ma, nie było, nie będzie mowy!’	Proza	Brak
76	<i>ulijevati strah u kosti</i> (Koji mu je ulijevao strah u kosti)	‘napędzić komuś stracha’	Proza	Brak
77	<i>doći komu u susret</i> (I meni je dolazio u susret)	‘wyjść komuś naprzeciw’	Proza	Brak
	<i>pošto-poto</i>	‘za wszelką cenę’	Proza	Brak
80	<i>u prvi mah</i> – także s. 84	‘w pierwszej chwili’	Proza Proza	Brak Brak
	<i>slamka spasa</i> (Ona se drżala knjige kao slamke spasa)	‘ostatnia deska ratunku’	Proza	Brak

	<i>Stvar je u čemu</i> (Samo je stvar u čovjeku)	‘O coś się rozchodzi’	Proza	Brak
81	<i>po svojoj prilici</i>	‘zdaje się, jak widać’	Proza	Brak
82	<i>doći na ideju</i>	‘wpaść na pomysł’	Proza	Brak
84	<i>napuniti komu glavu</i> (čime) (Napunila mu glavu)	‘nakłaść coś komuś do głowy’	Proza	Brak
86	<i>brže-bolje</i>	‘w te pędy’	Proza	Brak
	<i>držati koga na oku</i> (Dalje je držala na oku)	‘mieć kogoś na oku’	Proza	Brak
87	<i>pritisnuti uza zid</i> (Pritiješnjeni uz zid)	‘przyprzeć do muru’	Proza	Brak
88	<i>biti na ravnoj nozi</i>	-- (mieć równe prawa)	Proza	Brak
	<i>od jutra do mraka</i>	‘od świtu do zmierzchu’	Proza	Brak
	<i>biti dobre volje</i> (Kad je pas dobre volje)	‘być w dobrym humorze’	Proza	Brak
	<i>dati komu do znanja</i> (Dali smo mu do znanja)	‘dać komuś do zrozumienia’	Proza	Brak
89	<i>iz dana u dan</i>	‘z dnia na dzień’	List	Brak
92	<i>od krvi i mesa</i>	‘z krwi i kości’	Proza	Brak
	<i>piše komu na čelu što</i> (Pisalo je na svim čelima)	‘ktoś ma coś napisane na czole’	Proza	Brak
93	<i>sve u svemu</i>	‘koniec końców’	Proza	Brak
	<i>tip-top</i>	‘na tip-top’	Proza	Brak
94	<i>(To je) druga pjesma</i> (Ono je bila već druga pjesma)	‘(To już jest) inna historia’	Proza	Brak
	<i>među nama rečeno</i> (Među nama budi rečeno)	‘między nami mówiąc’	Proza	Brak
	<i>jednom riječju</i>	‘jednym słowem’	Proza	Brak
100	<i>biti na mjestu</i> (Pitanje na mjestu)	‘Coś jest zasadne, słuszne’	Proza	Brak

	<i>imati na umu</i> (Imam na umu)	‘mieć na myśli’	Proza	Brak
102	<i>ni za što na svijetu</i>	‘za nic w świecie’	Proza	Brak
103	<i>provesti u djelo</i> (Provodi u djelo)	‘przejsć (od słów) do czynów’	Proza	Brak
104	<i>biti izvan sebe</i> (Sav je izvan sebe)	‘wyjsć z siebie’	Proza	Brak
	<i>ne vjerovati vlastitim očima</i> (Ne vjerujući vlastitim očima)	‘nie wierzyć własnym oczom’	Proza	Brak
	<i>ni riječi</i>	‘ani słowa’	Proza	Brak
105	<i>udariti, položiti temelje čemu</i> (Udarili su temelje Splitu) – także s. 113 (tu: położen je temelj razvoja)	‘położyć fundamenty pod coś’	Historia	Brak
			Historia	Brak
108	<i>poći za rukom</i> (Francima je pošlo za rukom) – także s. 109	‘udać się, zakończyć się sukcesem’	Historia	Brak
			Historia	Brak
109	<i>biti duga vijeka</i> (Nije bio duga vijeka)	-- (być trwałym, długo trwać)	Historia	Brak
110	<i>stajati na čelu</i> (Da on stoji na čelu)	‘stać na czele’	Historia	Brak
122	<i>s punim pravom</i>	-- (słusznie, zasłużenie)	Historia	Brak
124	<i>i danju i noću</i>	‘dnem i nocą’	List	Brak
	<i>raširenih ruku</i> (Uvijek imaju za nas raširene ruke)	‘z szeroko otwartymi ramionami’	List	Brak
128	<i>otvorena srca</i>	‘z sercem na dłoni’	Historia	Brak

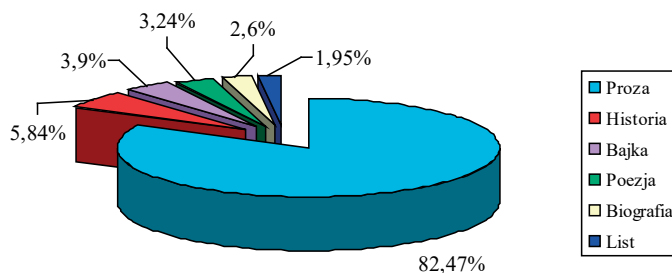
Publikacja jest zbiorem czytanek. W jej skład wchodzi odpowiednio dobrane teksty największych chorwackich pisarzy i poetów, a także opracowane przez autorki zarysy ich biografii. Dodatkowo w książce umieszczono fragmenty historii Chorwacji autorstwa T. Macana pt. *Povijest hrvatskoga naroda* (Zagreb 1992).

Książka dokumentuje 121 idiomów, których użyto 154 razy, tj. niektórych dwukrotnie lub kilkakrotnie. Jednakże nasycenie frazeologią nie jest tutaj równomierne. Wyraźnie widać, iż „zagęszczenie” stałych związków frazeologicznych jest najwyższe w takich

utworach pisanych prozą, jak powieści, listy i opowiadania, w których autor w ramach narracji może przemówić „własnym głosem”, ujawniając swoje poglądy i przekonania oraz własną interpretację rzeczywistości. Tym samym język tych utworów jest bliski językowi mówionemu, w którym częściej występują stałe związki frazeologiczne. Szczególnie wysokie nasycenie związkami frazeologicznymi wykazują opowiadania o zabarwieniu żartobliwym autorstwa m.in. S. Kolarza. Taki stan rzeczy nie dziwi, gdyż to właśnie idiomy, dzięki swojej specyfice językowej, mają znaczny udział w nadawaniu utworom prozatorskim humorystycznego zabarwienia.

Niższe „zagęszczenie” stałych związków frazeologicznych obserwujemy w bajkach I. Brlić-Mažuranić. W tych utworach prozatorskich o nieskomplikowanej strukturze obecność uwag odautorskich jest ograniczona do minimum. Pisarka opisuje wydarzenia, jednak ich nie komentuje, pozostawiając interpretację czytelnikom, aby mogli sami wyciągnąć wnioski z przedstawionej sytuacji i sformułować nasuwającą się puentę. Mniej frazeologizmów poświadczają teksty poetyckie, w których najbardziej ceniona jest kreatywność autora, a więc także umiejętność tworzenia nowych i niebanalnych metafor. Idiomy, niestety, nie spełniają kryterium oryginalności, albowiem są to związki wyrazowe o utartym charakterze, powtarzane bez zmian przez użytkowników języka. Stąd tendencja do unikania frazeologii w wierszach m.in. A. Matoša, V. Vidricia, T. Ujevicia. Równie mały udział idiomów zauważono w tekstach o charakterze historycznym. Autorzy tego typu tekstów unikają związków frazeologicznych.

Spośród 154 wyekscepowanych idiomów aż 127 znajduje się w utworach prozatorskich, dodatkowo 3 w listach i 6 w bajkach. W tekstach poetyckich stwierdzono obecność tylko 5 stałych związków frazeologicznych, a w tekstach historycznych – 9. 4 idiomy wynotowano z artykułów biograficznych twórców literackich. Stosunek procentowy nasycenia frazeologią poszczególnych typów tekstów można przedstawić na wykresie kołowym:

Ingerencja autorek w treść publikacji ograniczyła się do selekcji odpowiednich fragmentów wybranych utworów literackich i dodania zarysów biografii poszczególnych twórców, dlatego status frazeologiczny wynotowanych z książki idiomów nie jest w żaden sposób zasygnalizowany. Jedynie w dwóch przypadkach z treści samego fragmentu utworu wynika, że dane połączenie wyrazowe jest powiedzeniem, albowiem znajduje się przy nich dodatkowa uwaga: *kažu ljudi* (‘jak ludzie mawiają’) przy powiedzeniu *Što se mora nije teško* (≈ ‘Jak mus to mus’) oraz *to sam negdje čuo* (‘słyszałem to gdzieś’) przy *Ako želiš mir, spremaj se za rat* (‘Jeżeli chcesz pokoju, szykuj się do wojny’). Powiedzeń tych nie rejestrują słowniki frazeologiczne.

Słowniki te nie notują także licznych frazemów, których nie brakuje w czytankach. Są to m.in. *postići uspjeh* ('osiągnąć sukces'); *spasiti od zaborava* ('uratować od zapomnienia'); *ispuniti želju* ('spełnić życzenie'); *čuvati tajnu* ('dochowować tajemnicę'); *biti u plamenu* ('stać w płomieniach'); *kvariti sebi raspoloženje* ('psuć sobie nastrój'); *biti na gubitku* ('być stratnym'); *ići nabolje* ('mieć się ku lepszemu'); *primijetiti krajičkom oka* ('zauważyć kątem oka'); *osloboditi se čije vlasti* ('wyzwolić się spod czyjejs władzy'); *gubiti ravnotežu* ('tracić równowagę'); *veseo kao ptica* ('wesoły jak ptaszek'); *duhovno odsutan* ('nieobecny duchem'); *red za redom* ('jeden za drugim'); *svjetska baština* ('światowe dziedzictwo'); *životna mudrost* ('mądrość życiowa'); *Edipov kompleks* ('kompleks Edypa'); *lutrijski dobitak* ('wygrana na loterii'); *ponos kolekcije* ('duma kolekcji'); *oprostite na izrazu* ('za przeproszeniem'). W jednym z opowiadań pojawia się także gra słów, mająca na celu rozbawienie czytelnika. Efekt humorystyczny osiągnięto poprzez kontaminację dwóch przysłów: *Tko rano rani dvije sreće grabi* ('Kto rano wstaje, temu Pan Bóg daje') oraz *Tko pod drugim jamu kopa sam u jamu pada* ('Kto pod kim dołki kopie, ten sam w nie wpada'), czego efektem były następujące frazy: *Tko rano rani sam u jamu pada* oraz *Tko pod drugim jamu kopa dvije sreće grabi*.

Autorki czytanki, opracowując fragmenty oryginalnych tekstów, zdecydowały się na pokazanie studentom takiego języka chorwackiego, który jest najbliższy żywej mowie. Szczególnie dobór tekstów prozatorskich pozwala słuchaczom kursu na zrozumienie specyfiki języka potocznego, w którym jest wiele frazeologizmów. Obecność utartych związków frazeologicznych podnosi wartość tekstów zaprezentowanych w książce.

2.5. ROZKŁAD IDIOMÓW W PODRĘCZNIKACH I ZESZYTACH ĆWICZEŃ

Związki frazeologiczne pojawiają się w omówionych podręcznikach do nauki języka chorwackiego jako obcego w różnych ich częściach – w tekstach ciągłych (tzw. czytankach), ćwiczeniach, objaśnieniach oraz jako element lekcji powtórkowych. Zetknęłam się z kilkoma rodzajami czytanek – z tekstami ciągłymi autentycznymi, z tekstami ciągłymi preparowanymi, z dialogami oraz podanymi bez kontekstu wtrąceniami. Są to najdłuższe teksty, dlatego też właśnie tutaj związków frazeologicznych jest najwięcej.

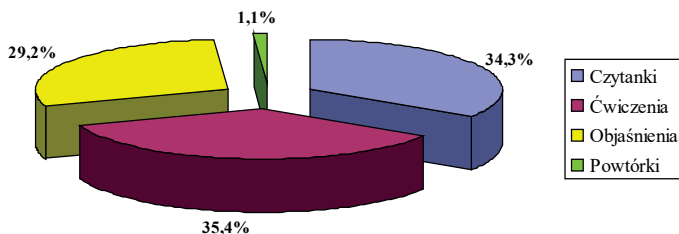
Jeśli chodzi o ćwiczenia, to idiomy pojawiały się tu w ramach zadań gramatycznych, konwersacyjnych, semantycznych i frazeologicznych lub w poleceniu do zadania. Dodatkowo idiomy występowały w objaśnieniach – jako ilustracja zagadnienia gramatycznego, jako osobna rubryka z nowym słownictwem lub w funkcji objaśnienia znaczenia jakiegoś wyrazu czy połączenia wyrazowego. Frazeologizmy występowały także w tzw. lekcjach powtórkowych – jako element testu bądź ćwiczenia utrwalającego wcześniej poznaną leksykę.

Umiejscowienie idiomów w 20 podręcznikach i zeszytach ćwiczeń przedstawia się następująco:

Umiejscowienie w podręcznikach i zeszytach ćwiczeń	Liczba idiomów
Czytanka (tekst ciągły) jako tekst spreparowany	48
Czytanka (tekst ciągły) jako tekst autentyczny	20
Czytanka – dialog	90
Wtrącenie	5

Czytanki – łącznie	163
Ćwiczenie gramatyczne	114
Ćwiczenie konwersacyjne	4
Ćwiczenie frazeologiczne	19
Ćwiczenie na rozumienie znaczenia	18
Polecenie do ćwiczenia	13
Ćwiczenia – łącznie	168
Osobna rubryka z nowym słownictwem	107
Przykład pełniący rolę objaśnienia gramatycznego	13
Objaśnienia znaczenia wyrazów	19
Objaśnienia – łącznie	139
Powtórka leksyki	3
Test powtórkowy	2
Dział powtórkowy – łącznie	5

Umiejscowienie frazeologizmów w poszczególnych rodzajach materiałów dydaktycznych można też przedstawić na wykresie kołowym:

Jak wynika z tabeli, wśród czytanek najbardziej obfitują we frazeologię dialogi. „Zasób leksykalno-frazeologiczny, którym posługuje się przeciętny dialog w warunkach życia codziennego, należy w zasadzie do zakresu mowy potocznej. Przeważają w nim gotowe zwroty i połączenia wyrazowe oraz konstrukcje i wyrazy, będące w szerokim powszechnym użyciu”²⁵². Mimo iż w przypadku materiałów dydaktycznych są to teksty spreparowane, to ich autorzy najprawdopodobniej zdają sobie sprawę, że charakterystyczny język dialogów, a więc w przeważającej większości język potoczny, zakłada również użycie specyficznych form językowego wyrazu, jakimi są między innymi frazeologizmy, które ubarwiają wypowiedź, podtrzymują swobod-

²⁵² A. Poskrobko, *Znaczenie dialogu w procesie nauczania języka obcego*, *Linguodidactica VIII*, 2004, s. 174.

ny nastrój rozmowy, wprowadzają nacechowanie emocjonalne i ujawniają intencje nadawcy. Tylko w ten sposób można zapewnić dialogom dynamizm, spontaniczność i autentyczność.

Wśród ćwiczeń dominują zadania gramatyczne, w których idiomy pełnią funkcję przykładów obrazujących użycie poszczególnych form morfologicznych i składniowych. 107 frazeologizmów, które pojawiły się w ramach osobnej rubryki z nowym słownictwem, to wyłącznie idiomy wynotowane z dwóch podręczników serii *Razgovarajte s nama!*.

2.6. OPTIMUM²⁵³ FRAZEOLÓGICZNE

Przyznanie związkom frazeologicznym takiego statusu w nauczaniu języka obcego, jakim się cieszą elementy leksykalne, oznaczałoby konieczność opracowania dla nich optimum frazeologicznego, choć nadal nie ustalono, jakimi założeniami powinien się kierować twórca takiego optimum. Mimo to polscy glottodydaktycy układają ćwiczenia wyrabiające sprawność użycia związków frazeologicznych, kierując się prawdopodobnie intuicją w doborze jednostek. Choć podejście to trudno uznać za naukowe, nie można odmówić opracowanym przez nich materiałom dydaktycznym przydatności w procesie nauczania języka obcego. A. Doros w trakcie badań nad zwrotami skonwencjonalizowanymi, które z frazeologizmami łączy wysoki poziom łączliwości, doszedł nawet do wniosku, że cecha ta sprawia, iż wręcz „nie sposób ustalić idealnych minimów leksykalnych”²⁵⁴. Nie powinno to jednak odwozić językoznawców i glottodydaktyków od prób ustalenia kryteriów opracowania optimum frazeologicznego.

W odróżnieniu od minimum leksykalnego, które determinowane jest przez częstotliwość występowania leksemów, optimum frazeologiczne charakteryzuje się znacznym rozrzutem ilościowym i jakościowym: „В отличие от минимума лексического, определяемого в основном фактором частотности лексем, фразеологический минимум характеризуется большим количественным и качественным разбросом. Вот почему заранее обречены на неудачу усилия методистов, желающих создать универсальный ‘фразеологический словарь-минимум’”²⁵⁵.

Kwestia optimum frazeologicznego nadal jest kwestią sporną – glottodydaktycy i językoznawcy spierają się o to, jakie kryterium zastosować w jego doborze, skąd czerpać poszczególne jednostki, na jakie elementy się zdecydować, ile powinno ich być, jak je rozdysponować na poszczególne stopnie nauczania języka obcego, a nawet kto powinien być autorem optimum. Wielość dyskusyjnych kwestii sprawia, że nie istnieje ani polskie, ani chorwackie optimum frazeologiczne. Przyjrzyjmy się bliżej każdemu ze spornych zagadnień.

²⁵³ R. Hessky proponuje, by zamiast wyrazu „minimum” używać raczej terminu „optimum frazeologiczne”, albowiem jego swoistość nie pozwala na stawianie go w jednym rzędzie z minimum leksykalnym. Kwestia ta zostanie jeszcze omówiona szerzej. R. Hessky, *Feste Wendungen – ein heißes Eisen? Einige phraseodidaktische Überlegungen für den DaF-Unterricht, Deutsch als Fremdsprache* 3, 1997, s.139-143.

²⁵⁴ A. Doros, *Kryteria określania i klasyfikacji połączeń skonwencjonalizowanych*, [w:] *Lingwistyka stosowana i glottodydaktyka*, red. F. Grucza, Warszawa 1976, s. 74.

²⁵⁵ В. Мокненко, op. cit., s. 176.

2.6.1. KRYTERIUM DOBORU JEDNOSTEK

Wypowiadając się o kryteriach doboru jednostek frazeologicznych, należy się odwołać do ogólnych kryteriów wyodrębniania minimum leksykalnego, które zostały wypracowane na potrzeby doboru słownictwa do podręczników służących nauce języka polskiego jako obcego. Pierwsze kryterium, jakie od początku brano pod uwagę, to oczywiście kryterium frekwencyjne. Sprawia ono badaczom kłopot. Częstotliwość występowania poszczególnych form językowych nie jest bowiem wartością bezwzględną, a poszczególne formy językowe mogą występować raz rzadziej, raz częściej – w zależności od typu dyskursu, stylu czy chociażby indywidualnych preferencji użytkownika. Poza tym istotna z punktu widzenia glottodydaktyki leksyka nie zawsze jest częsta. Może się zdarzyć, że wysoką frekwencję osiągną wyrazy, które wcale nie nadają się do nauki dla początkujących. I. S. P. Nation zauważa również, że powyżej pewnej rangi listy frekwencyjne zupełnie tracą swoją przydatność, proponuje więc inne kryteria doboru jednostek:

- „Frequency;
- Range;
- Language needs;
- Availability and familiarity;
- Coverage;
- Regularity;
- Ease of learning or learning burden.”²⁵⁶

Kluczowe byłyby więc: częstość, zakres użycia, potrzeby językowe, dostępność i przydatność dla użytkownika, pokrycie określonego tekstu danym słowem, regularność występowania i łatwość nauki lub obciążenie umysłowe.

Kwestię przydatności kryterium frekwencyjnego podważa także S. Granger, pisząc wprost: „There is no such thing as generic frequency”²⁵⁷. Polscy językoznawcy nie są tak radykalni w swych sądach, choć przyznają, że częstotliwość nie może być jedyną podstawą udanego doboru jednostek do minimum leksykalnego. Postulują więc modyfikację jego wpływu poprzez zastosowanie dodatkowych kryteriów, takich jak m.in. wartość komunikacyjna czy kryterium potrzeb życiowych, a więc subiektywnie wskazane prawdopodobieństwo przydatności leksyki z określonego kręgu tematycznego. Chorwacka lektorka S. L. Udier uważa z kolei, że kluczowe są cztery kryteria: „częstość, postępowość, jednostawność i konkretność”²⁵⁸. W mojej opinii lista ta jest niekompletna. Zgadzam się z D. Buttler, która proponuje dodatkowo rozważenie kwestii dyspersji słownictwa w różnych odmianach polszczyzny²⁵⁹, a dostrzegając niedostatki kryterium frekwencyjnego pisze: „należy odwołać się do intuicji zbiorowej, do oceny częstości występowania poszczególnych wyrazów, formułowanych przez rdzennych użytkowników danego języka – robi się to na bazie ankiet, prosząc odpowiednio dobraną grupę respondentów o oznaczenie frekwencji pewnej liczby wyrazów – wyraz używany: 1. Stale, 2. Często, 3. Dość często, 4. Rzadko, 5. Znany,

²⁵⁶ I. S. P. Nation, *Teaching and learning vocabulary*, Boston 1999, s. 21.

²⁵⁷ S. Granger, *From phraseology to pedagogy: Challenges and prospects*, [w:] *Chunks in the Description of Language. A tribute to John Sinclair*, red. P. Uhrig i S. Schüller, Berlin – New York 2011, s. 9.

²⁵⁸ S. L. Udier, *Pristup obradi leksičkih jedinica u nastavi hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika*, Lahor 7, 2009, s. 79.

²⁵⁹ D. Buttler, *O doborze słownictwa w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, [w:] *Tradycja i nowoczesność w nauczaniu cudzoziemców języka polskiego*, red. H. Rybicka-Nowacka i B. Rocławski, Gdańsk 1990, s. 13.

ale nieużywany. 6. Nieznany²⁶⁰. Zarówno kryterium potrzeb życiowych, jak i odwołanie się do intuicji zbiorowej rodzimych użytkowników języka wydają się być słuszną decyzją, jakkolwiek należy być świadomym rozbieżności pomiędzy wynikami osiągniętymi w oparciu o frekwencję obiektywną i subiektywną. Przy tworzeniu leksykalnego minimum nie da się więc uniknąć indywidualnych decyzji autora, kierującego się swoim doświadczeniem życiowym. Dlatego nie ma idealnego minimum leksykalnego²⁶¹.

Jeśli natomiast zechcemy stworzyć optimum frazeologiczne, to szybko się okaże, że tutaj sprawa komplikuje się jeszcze bardziej, gdyż „utartość, stałość połączeń oparta na frekwencji wyrażen wyraźnie rozmija się z właściwością stanowiącą o ich statusie językowym”²⁶², co z góry skazuje zastosowanie tradycyjnego kryterium frekwencyjnego na niepowodzenie. Dobór związków frazeologicznych do optimum jest utrudniony także ze względu na rozległość i rozmycie granic zasobu frazeologicznego. W tym przypadku badacz jest jeszcze bardziej niż przy określaniu minimum leksykalnego zdany na swój rozsądek, kompetencję, doświadczenie i intuicję – coś, co E. Rybicka nazywa „racjonalnym empiryzmem”²⁶³.

E. Hallsteinsdóttir, M. Šajánková i U. Quasthoff nie podważają wprawdzie celowości zastosowania kryterium frekwencyjnego, postulują jednak uzupełnienie go innymi sposobami interpretacyjnymi, takimi jak:

– „Analysen von Publikationen und Wörterbüchern. Da Publikationen (Forschungsliteratur, Lehrwerke und/oder Wörterbücher) immer subjektive (und meist nicht genauer erläuterten) Entscheidungen der jeweiligen Autoren zu Grunde liegen, sind solche Analysen nur sehr eingeschränkt für die Bestimmung phraseologischer Optima geeignet, sie können höchstens das Material für weitere Untersuchungen liefern (siehe oben).

– Korpusanalysen. Eine Korpusanalyse kann wichtige Informationen zur Frequenz von Phraseologismen liefern. Sie kann jedoch nicht alleine eine Grundlage für ein phraseologisches Optimum bilden, denn sie sagt nur etwas über das Vorkommen von Phraseologismen (genauer gesagt: das Vorkommen von konstruierten Suchformen) in den Texten der verwendeten Korpora aus.

– Mit psycholinguistischen Experimenten und soziolinguistisch-empirischen Untersuchungen (Evokationstests: Listen mit konkreten Phraseologismen, zu denen Angaben gemacht werden) können Daten zur Geläufigkeit von Phraseologismen bei Sprechern gewonnen werden. Solche Daten stellen eine wichtige Ergänzung zu Resultaten aus Korpusanalysen dar.”²⁶⁴

Jednakże bez względu na różnorodność zastosowanych kryteriów selekcji i tak jesteśmy skazani na subiektywne wybory autorów: „(a)ngewöhnlich werden die Beispiele nach Frequenz, Disponibilität, Wichtigkeit, Kontrastivität, Benutzer- und Adressatenbezug usw. ausgewählt, in Wirklichkeit ist ihre Auswahl jedoch recht willkürlich”²⁶⁵.

²⁶⁰ Ibidem, s. 20.

²⁶¹ A. Doros, op. cit., s. 74

²⁶² J. Zaucha, *Status językowy porównań standardowych a pojęcie utartości (odtworzalności)*, [w:] *Frazeologia a językowe obrazy świata przelomu wieków*, red. W. Chlebda, Opole 2007, s. 347.

²⁶³ E. Rybicka, *Miejsce frazeologii...*, op. cit., s. 238.

²⁶⁴ E. Hallsteinsdóttir, M. Šajánková, U. Quasthoff, *Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache. Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen*, *Linguistik online* 27, 2006, 2, s. 124.

²⁶⁵ S. Ettinger, *Einige Überlegungen zur Phraseodidaktik*, [w:] *EUROPHRAS 95. Europäische Phraseologie im Vergleich: Gemeinsames Erbe und kulturelle Vielfalt*, red. W. Eismann, Bochum 1998, s. 203.

Zastosowanie odpowiednio zaawansowanego algorytmu pozwala na wyszukiwanie związków frazeologicznych w korpusach językowych, jednakże natura związków frazeologicznych sprawia, iż nie należą one do częstych połączeń wyrazowych. Nie powinno to ich jednak skazywać na traktowanie jako zjawiska marginalnego. Uczeń kursu językowego o charakterze ogólnym, zmierzający do opanowania całego systemu języka, musi poznać wszystkie jego zasadnicze struktury, włącznie z tymi, które odznaczają się niższą częstością występowania²⁶⁶.

2.6.2. PODSTAWA OPRACOWANIA OPTIMUM

Listy frekwencyjne, będące podstawą do ustalenia minimum leksykalnego, powstają w oparciu o subiektywnie dobrane teksty, co skłania badaczy do poszukiwania dodatkowych rozwiązań, choć i one oparte są na kryterium frekwencyjnym:

„Podstawą przygotowania materiałów dydaktycznych winien być podręczny słownik frekwencyjny frazeologizmów, co dopiero pozwoliłoby włączyć w preparację tekstów oraz ćwiczeń tych związków frazeologicznych, które należą do podstawowego zasobu leksykalnego”²⁶⁷.

Są też tacy, którzy wierzą w kompetencję lektora i skłonni są złożyć na jego barki trud opracowania własnego optimum, które powstałoby w oparciu o tzw. „korpus pedagogiczny”, złożony z tekstów najlepiej odpowiadających potrzebom konkretnych uczniów. Taka indywidualizacja optimum pozwoliłaby w naszym przypadku również na uwzględnienie kwestii pokrewieństwa językowego:

„‘Pedagogic corpus’ (...) [would be – przyp. mój] corpus made up of the texts used in the classroom to support teaching. The main advantage of this type of corpus is that the lexical phrases selected for teaching are extracted from texts that learners have already processed for meaning, which ensures better contextualization, increased relevance and hence higher motivation for learning them”²⁶⁸.

W. Marton nie widzi możliwości zobowiązania nauczyciela do przygotowania wystarczającego zbioru frazeologizmów: „Dobór struktur, jak również dobór syntagm skonwencjonalizowanych z punktu widzenia częstotliwości ich występowania, powinien przygotować językoznawca (lub zespół językoznawców) przy pomocy psychologów, a nie, jak to się zwykle dzieje, autor podręcznika”²⁶⁹. Studiując literaturę tematu, można zauważyć, iż intuicyjno-autorskim zestawieniom leksyki wielokrotnie zarzuca się dowolność i subiektywizm. Badacze najczęściej opierają się na własnym doświadczeniu dydaktycznym, które zdobyli pracując z różnymi studentami i w różnych warunkach nauczania, co siłą rzeczy sprawia, iż ich listy minimum znacznie różnią się od siebie. A. Papież, która przeanalizowała trzy listy idiomów, zaczerpniętych z podręczników do nauczania obcokrajowców polskiej frazeologii, zawierające kolejno: 230, 49 i 71 jednostek, wykazała, że zaledwie 10 związków frazeologicznych powtórzyło się w każdej z publikacji. Ich autorki – dobierając odpowiednie przykłady – opierały się na własnej intuicji²⁷⁰.

²⁶⁶ W. Marton, *Programowanie kursu językowego a kognitywne podejście do nauczania języków obcych*, [w:] *Glottodydaktyka a lingwistyka*, red. F. Grucza, Warszawa 1976, s. 66.

²⁶⁷ M. Kornaszewski, J. Padalak, op. cit., s. 211.

²⁶⁸ S. Granger, op. cit., s. 11.

²⁶⁹ W. Marton, *Dydaktyka języka obcego...*, op. cit., s. 162-163.

²⁷⁰ A. Papież, op. cit.

Chorwaccy badacze przez długi czas nie mogli sporządzić odpowiedniej listy idiomów chorwackich z powodu niedostatków chorwackiego korpusu językowego²⁷¹: „Ako bismo željeli izraditi takav rječnik (tj. namijenjen učenju hrvatskoga kao nematerinskoga), susreli bismo se s nizom problema (...), a prvi bi problem bio odabir građe. Za sada nije moguće sastaviti rječnik za učenje hrvatskoga utemeljen na korpusu jer još nije dovršena izrada tridesetmilijunskoga Hrvatskoga nacionalnoga korpusa, a Hrvatski čestotni rječnik ne pokazuje stvarne odnose u suvremenom jeziku. Dodatni je problem što za hrvatski jezik još nije određen temeljni rječnik, odnosno ne zna se koje bi to dvije, odnosno četiri tisuće riječi trebalo poučavati na nastavi hrvatskoga kao nematerinskoga jezika”²⁷².

Autorki monografii pt. *Hrvatski izvana* sugerują przeprowadzanie wśród rodzimych użytkowników języka ankiet opartych na kwestionariuszach, podobnych do tych, które zaproponowała D. Buttler. W ich opinii do optimum frazeologicznego mogłyby wejść te jednostki, które wszyscy znają i używają²⁷³. Za ankietami opowiada się także A. Papież²⁷⁴ oraz badaczki frazeologii języków słowiańskich – A. Menac oraz Ž. Fink²⁷⁵.

W mojej opinii korzyści płynące z chorwacko-polskiego pokrewieństwa językowego dają lektorom tę przewagę, że po wstępnym wyselekcjonowaniu idiomów (subiektywnie przez nich uznanych za najczęstsze w użyciu), mogą się oni skupić na związkach frazeologicznych, których ekwiwalenty są od siebie odległe pod względem struktury i obrazowości, a więc na tych, które przypuszczalnie mogą sprawiać trudności studentom i być przyczyną ich błędów językowych. Z. Harczuk, badając interferencję języka polskiego w procesie nauczania języka rosyjskiego, również dochodzi do wniosku, że „należy różnicowanie zjawisk podobnych rozpoczynać od najmniej do siebie podobnych, przechodząc stopniowo do zjawisk bardziej do siebie podobnych”²⁷⁶.

Brak korpusu frazeologicznego skłania do zadania sobie pytania, jakich idiomów należy nauczać na poszczególnych poziomach zaawansowania językowego, zarówno w przypadku języka polskiego, jak i chorwackiego. Dotychczas problem ten starały się przezwyciężyć tylko autorki FRAZPOLU®, programu przeznaczonego do nauczania obcokrajowców polskiej frazeologii²⁷⁷. Kierując się – jak same mówią – intuicją językową, frekwencją użycia, stopniem skomplikowania struktury frazeologizmu i jego obecnością w podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego zaproponowały podział zebranych jednostek na grupy materiału przeznaczonego do opanowania:

- Na poziomie A – B1;
- Na poziomie B2;

²⁷¹ Obecnie sytuacja jest o wiele lepsza, gdyż dysponujemy dwoma korpusami językowymi: *Hrvatski jezični korpus* na stronie internetowej <http://riznica.ihji.hr/>, a także *Hrvatski nacionalni korpus* na stronie internetowej <http://www.hnk.ffzg.hr/>.

²⁷² L. Cvikić, M. Bošnjak, *Pogled u obilježja i probleme učenja riječi u hrvatskome kao nematerinskome jeziku*, [w:] *Suvremena kretanja u nastavi stranih jezika. Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, red. D. Stolac, N. Ivanetić, B. Pritchard, Zagreb – Rijeka 2004, s. 115.

²⁷³ V. Požgaj-Hadži, M. Smolić i M. Benjak, op. cit., s. 150.

²⁷⁴ A. Papież, op. cit.

²⁷⁵ A. Menac, Ž. Fink, *Odabir frazema za Priručni frazeološki rječnik hrvatskoga jezika (rezultati ankete)*, [w:] *Frazeografija slaviańska: księga pamiątkowa poświęcona prof. dr hab. Halinie A. Lilicz*, red. M. Balowski i W. Chlebda, Opole 2001, s. 341-354.

²⁷⁶ Z. Harczuk, *Interferencja języka polskiego w procesie nauczania języka rosyjskiego*, Warszawa 1972, s. 56.

²⁷⁷ Program ten znajduje się na stronie internetowej: <http://www.sjipk.us.edu.pl/frazpol/index.php>.

- Na poziomie C1;
- Na poziomie C2²⁷⁸.

2.6.3. LICZBA I RODZAJ JEDNOSTEK

Określenie wielkości optimum frazeologicznego jest o tyle trudne, że ze względu na nieostre granice leksykalizacji niezmiernie trudno jest ustalić, jak duży jest procentowy udział frazeologii w leksyce ogólnej. Z tego powodu W. Kaniuka postuluje określenie wartości probabilistycznych występowania struktur idiomatycznych w danym języku²⁷⁹ – nie informuje jednak, jak tego dokonać.

W. Kostomarov twierdzi, że tzw. leksyka bezekwiwalentna stanowi 5 – 6 % ogólnego zasobu danego języka²⁸⁰, jednakże wiemy, iż frazeologia w jego opinii znajduje się w sąsiedztwie leksyki folklorystycznej, historyzmów, zapożyczeń itd. M. Sułkowska z kolei powołuje się na badania językoznawców francuskich: „Ekipa leksyko-metryczna z Saint-Cloud twierdzi, iż utrwalone struktury językowe stanowią 20% badanych tekstów. M. Gross (1982), analizując zjawisko frazeologizacji, podaje, iż dla ok. 8000 badanych zdań istnieje ok. 600 podmiotów o naturze skostniałej i ok. 1000 dopełnień o tym charakterze”²⁸¹. Wydaje się jednak, że nie jest słuszne uogólnianie wyników tych badań. Choć dzisiaj nie mamy już wątpliwości, jak ważną częścią języka jest frazeologia, a “the days when phraseology was viewed as a peripheral component of language are dead and gone”²⁸², to jednak stopień frazeologizacji z pewnością jest kwestią indywidualną i odrębną dla każdego języka, nawet w przypadku tych języków, które łączy pokrewieństwo. Nasuwa się w związku z tym inne pytanie – czy kwestia określenia stopnia nasycenia danego języka frazeologią jest nam w ogóle potrzebna? W naszej opinii znacznie bardziej istotne jest określenie komunikacyjnej przydatności frazeologii w codziennym języku oraz możliwości percepcyjne i pamięciowe studenta, ograniczone przez takie czynniki zewnętrzne, jak godzinowy wymiar zajęć czy długość trwania kursu językowego.

Wielość problemów wiążących się z określeniem wielkości i treści optimum frazeologicznego sprawia, że wielu badaczy rezygnuje z prób ich określenia. M. Laskowski pisze: „Liczba i rodzaj jednostek frazeologicznych przeznaczonych do nauczania w szkole nie zostały dokładnie określone. Jest to raczej niemożliwe”²⁸³. K. Popowa z kolei przyznaje, że choć nie wie, ile jednostek frazeologicznych powinno się znaleźć w optimum, to jednak usprawiedliwia się, że nikt tego zagadnienia dotychczas nie badał. Autorka postuluje jedynie: „lepiej trochę mniej niż trochę więcej”²⁸⁴. A. Papież sugeruje, że staranne wdrożenie mniejszej liczby jednostek ma większą wartość dydaktyczną od niedbałego i powierzchownego opracowania większego zbioru frazeologizmów²⁸⁵.

²⁷⁸ A. Madeja, M. Smereczniak, op. cit., s. 45.

²⁷⁹ W. Kaniuka, *Socjolingwistyczna analiza...*, op. cit., s. 129.

²⁸⁰ A. Janowska, M. Pastuchowa, *Metaforyka języka potocznego. Nauczanie leksyki na poziomie średnim*, Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców 10, 1998, s. 185.

²⁸¹ Niestety autorka nie podaje, który język badała „ekipa leksyko-metryczna z Saint-Cloud”, choć przypuszczalnie mowa jest o języku francuskim. M. Sułkowska, op. cit., s. 11.

²⁸² S. Granger, op. cit., s. 4.

²⁸³ M. Laskowski, *Istota, cel...*, op. cit., s. 56.

²⁸⁴ K. Popowa, op. cit., s. 366.

²⁸⁵ A. Papież, op. cit., s. 201.

Autorki słownika do programu FRAZPOL©, który służy nauczaniu obcokrajowców polskiej frazeologii, zawarły w nim tysiąc jednostek. Oprócz idiomów znalazły się w nim także m.in. przysłowia, porównania frazeologiczne i utarte formuły słowne, wybrane na podstawie dostępnych korpusów tekstów i opracowań oraz w oparciu o obserwacje języka mediów, blogów i forów internetowych²⁸⁶. T. Iglíkowska i H. Kurkowska, które napisały słownik frazeologiczny dla cudzoziemców²⁸⁷, zawarły w jego indeksie 1307 polskich związków frazeologicznych (wraz z ich wariantami).

W tym miejscu warto jeszcze w kilku słowach zreferować wyniki badań nad niemieckim optimum frazeologicznym – mam tutaj na myśli między innymi rozważania węgierskiej glottodydaktyk R. Hessky. Słusznie zauważa ona, iż nie dysponujemy obecnie wystarczającą wiedzą ogólną, by dokonać niebudzącego zastrzeżeń doboru jednostek do optimum frazeologicznego, a jakkolwiek selekcja zawsze będzie nacechowana subiektywnością. Dodatkowo bardzo istotna jest dla nas przekonywująca propozycja R. Hessky, by zastąpić sformułowanie: „minimum frazeologiczne” terminem: „optimum frazeologiczne”. Pozwala ono uniknąć analogii do minimum leksykalnego, które pod wieloma względami różni się od „optimum frazeologicznego” – albowiem minimum leksykalne jest dobierane na podstawie kryteriów odmiennych od postulowanych w przypadku frazeologii oraz nie uwzględnia języka ojczystego ucznia, co jest wymogiem stawianym przez R. Hessky optimum frazeologicznemu²⁸⁸. E. Hallsteinsdóttir, M. Šajánková i U. Quasthoff wspominają również o konieczności uzależnienia kształtu optimum frazeologicznego od ogólnego celu nauczania: „Liste von Phraseologismen (...) die u.a. in Relation zum Lernziel und abhängig von der Muttersprache der jeweiligen DaF-Lerner modifiziert werden sollte”²⁸⁹. Autorki przedstawiają listę idiomów, które dzielą na 9 grup w zależności od ich częstości występowania w badanym korpusie oraz tzw. „popularności” w świadomości rodzimych użytkowników języka, tj. od subiektywnie określonej częstości użycia, co ustalono drogą badań kwestionariuszowych. 143 idiomy, które odznaczają się zarówno wysoką frekwencją w tekstach pisanych, jak i tzw. „popularnością” w opinii ankietowanych osób, weszły do otwartego optimum frazeologicznego, które – w zależności od wymagań stawianych uczestnikom kursu językowego – może być następnie poszerzane o kolejne, rzadsze i mniej popularne w użyciu związki frazeologiczne.

Liczba ponad tysiąca jednostek wydaje się nam liczbą zbyt wysoką jak na optimum frazeologiczne, z kolei oscylująca w granicach 150 mogłaby być niewystarczająca wobec wymagań stawianych przyszłym filologom, dlatego – wracając do głównego zagadnienia – pragniemy przedstawić pomysł W. Mokijenki, który zauważa, iż do opanowania języka rosyjskiego dla celów komunikacyjnych (chodzi tu o poziom podstawowy) metodycy zalecają optimum frazeologiczne na poziomie 115 jednostek, gdzie 1 związek frazeologiczny przypada na 15 wyrazów jednostkowych. Jeżeli oczekujemy od uczniów rozumienia tekstów artystycznych, wówczas należy optimum zwiększyć do 350 jednostek – bez uwzględniania wariantów frazeologicznych²⁹⁰. Liczba ta z pewnością nie jest przesadzona, zważywszy na fakt pokrewieństwa językowego, które w tym przypadku jest przeważnie sprzymierzeńcem studenta.

²⁸⁶ A. Madeja, M. Smereczniak, op. cit., s. 40-41.

²⁸⁷ T. Iglíkowska, H. Kurkowska, *Mały słownik frazeologiczny (zeszyt próbny)*, Warszawa 1963.

²⁸⁸ R. Hessky, op. cit., s. 139.

²⁸⁹ E. Hallsteinsdóttir, M. Šajánková, U. Quasthoff, op. cit., s. 129.

²⁹⁰ B. Мокієнко, op. cit., s. 177-178.

Podczas zajęć ze studentami filologii chorwackiej wypracowałam następujący system, w którym w poszczególnych latach nauki przewidziano następujące liczby dotyczące nowych frazeologizmów:

Rok nauki	Semestr	Liczba jednostek frazeologicznych	Suma
I	Pierwszy	--	20
	Drugi	20	
II	Trzeci	30	60
	Czwarty	30	
III	Piąty	40	80
	Szósty	40	
IV	Siódmy	40	80
	Ósmy	40	
V*	Dziewiąty	30	40
	Dziesiąty	10	
RAZEM			280

* W Instytucie Filologii Słowiańskiej UAM dla studentów piątego roku studiów przewidziano na dziewiątym semestrze cztery godziny lekcyjne, a na dziesiątym – tylko dwie.

Moje optimum frazeologiczne liczy 280 jednostek, jednak ma ono charakter otwarty, co oznacza, że w zależności od przebiegu lekcji (nowy temat, stopień zainteresowań studentów, nieoczekiwana tematyka rozmowy) jest ono poszerzane o spontanicznie wskazane jednostki.

Nie wiadomo jednak, jakiego rodzaju jednostki miałyby się znaleźć w optimum frazeologicznym. Myśl, która nasuwa się sama, to słuszność zastosowania kryterium przydatności komunikacyjnej, które skłoniłoby nas do skupienia się na związkach wyrazowych tzw. „pierwszej potrzeby”, jak np. *zadzierać nosa*, *mieć pełne ręce roboty*, *blady jak ściana*, *być w siódmym niebie*, *mieć ręce i nogi*. Nie wszystkie frazeologizmy powinny stać się składnikiem aktywnej kompetencji językowej, większość mogłaby wejść do słownika biernego.

Poznawszy zagadnienie od strony teoretycznej, można się zastanowić nad jego implikacjami dla glottodydaktyki. Niestety, nie jest mi znane kryterium doboru frazeologii, jakim kierowali się autorzy analizowanych podręczników i zbiorów ćwiczeń do nauki języka chorwackiego jako obcego. Nie wiem, czy brali oni pod uwagę ustaloną przez siebie listę frazeologizmów, czy też korzystali z czyjś doświadczenia. Jak zauważyłam wcześniej – sposób selekcji, rozmieszczenia i oznaczenia frazeologii w podręcznikach nasuwa przypuszczenie, iż została ona dobrana i przedstawiona raczej przypadkowo i chaotycznie, a nie w sposób zorganizowany i świadomy. Niektóre z zaprezentowanych frazeologizmów są bardzo rzadko używane. Aby zbadać ich częstość użycia, przygotowałam ankietę, która zawierała listę 145 frazeologizmów wynotowanych z 16 badanych publikacji glottodydaktycznych²⁹¹ do nauki języka chorwackiego jako obcego. Listę uzupełniono

²⁹¹ W 2009 r. seria *Razgovarajte s nama!* nie była jeszcze wydana.

o 30 związków frazeologicznych używanych często – jak mi się wydawało – w języku chorwackim. Odpowiedzi ankietowanych rodzimych użytkowników języka chorwackiego miały potwierdzić lub zanegować to przekonanie.

Ankiety wypełniło anonimowo 227 Chorwatów; w przeważającej większości byli to studenci trzech kierunków – filologii chorwackiej, polskiej i germańskiej. Pozostałych kilka osób to wykładowcy i pracownicy administracyjni Uniwersytetu w Zagrzebiu oraz kilku studentów innych kierunków studiów – architektury i prawa. Wiek ankietowanych wahał się od 18 do 38 lat; oprócz tego jeden z wykładowców określił swój wiek następująco: „50 – 60 lat”. Średnia wieku wyniosła prawie 24 lata. 11% ankietowanych stanowili mężczyźni, 89% – kobiety. Ankiety przeprowadzono w Zagrzebiu w listopadzie 2009 roku. Wzór ankiety zawiera załącznik nr 1.

Każdy respondent otrzymał wykaz w sumie 175 związków frazeologicznych. Następnie poproszono go o udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy używa wskazanych frazeologizmów, czy nie. Poprzez zakreślenie odpowiedniego pola ankietowani mogli wskazać bardziej szczegółowe odpowiedzi spośród niżej podanych:

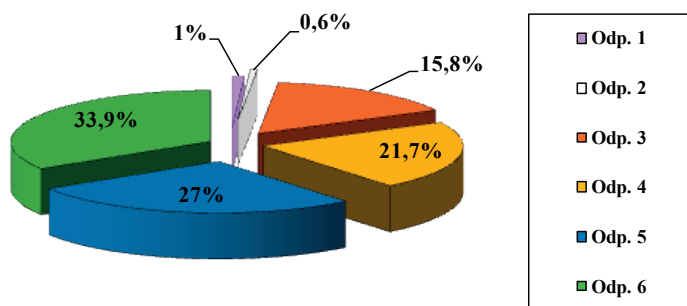
„NIE UŻYWAM” (tego frazeologizmu):

1. Nigdy wcześniej się z nim nie spotkałem/-łam;
2. Pomimo znajomości danego frazeologizmu, nie potrafię określić jego znaczenia, dlatego go nie używam;
3. Spotkałem/-łam się z danym frazeologizmem i znam jego znaczenie, jednak go nie używam.

„UŻYWAM” (tego frazeologizmu):

1. Używam, jednak bardzo rzadko;
2. Używam czasami;
3. Używam często.

Odpowiedź nr 1 stanowiła 1% przypadków, odpowiedź nr 2 – 0,6% przypadków, a odpowiedź nr 3 – 15,8%, a więc brak stosowania frazeologizmów stwierdzono w sumie w 17,4% odpowiedzi. Pozostałe 82,6% odpowiedzi potwierdza użycie zgromadzonych frazeologizmów: odpowiedzi nr 4 udzielono w 21,7% przypadków, odpowiedzi nr 5 – 27%, a odpowiedzi nr 6 – 33,9%. Ten fakt dowodzi, że w opinii respondentów frazeologia stanowi ważną warstwę zasobu leksykalnego ich języka. Potwierdza to celowość nauczania chorwackiej frazeologii na lektoracie języka chorwackiego i nasycenia nią preparowanych w tym celu materiałów glottodydaktycznych.

W sumie zbadano 39 298 odpowiedzi, jednak 200 spośród nich uznano za błędne, gdyż niektórzy respondenci niekiedy w ogóle nie udzielili odpowiedzi lub wskazali więcej niż jedną. Wyniki przedstawiono w załączonej do pracy tabeli (załącznik nr 2). Znajomość

145 związków frazeologicznych, wynotowanych z 16 publikacji glottodydaktycznych do nauki języka chorwackiego jako obcego, przedstawiono w pierwszej części załącznika, natomiast znajomość zaproponowanych przeze mnie 30 związków frazeologicznych zaprezentowano w jego drugiej części. Poszczególne odpowiedzi ponumerowano cyframi od 1 do 6, nawiązującymi do podanych przed tabelą objaśnień. Następnie wskazano łączną liczbę danych odpowiedzi (w tabeli: LICZBA) udzielonych dla cytowanego związku frazeologicznego oraz ich udział procentowy (w tabeli: %) we wszystkich badanych odpowiedziach. Sumę badanych odpowiedzi stanowi liczba wszystkich odpowiedzi, pomniejszona o odpowiedzi błędne (w tabeli: BŁĘDNE) oraz dodatkowe odpowiedzi ankietowanych (w tabeli: INNE), wprowadzone zamiast właściwych. Ostatnia kolumna tabeli pokazuje, ilu respondentów (liczba oraz procent) nie używa wcale lub używa bardzo rzadko danego frazeologizmu. W drugiej części tabeli ta sama, ostatnia kolumna wskazuje, ilu respondentów używa czasem lub często danego związku frazeologicznego.

O wyborze wariantów związków frazeologicznych (wynotowanych z materiałów dydaktycznych do nauki języka chorwackiego jako obcego) decydowała forma, w jakiej wystąpiły one we wspomnianych materiałach²⁹². Natomiast 30 frazeologizmów (zaproponowanych przeze mnie) przytoczono w postaci, w jakiej występują one w chorwackim słowniku frazeologicznym²⁹³.

Przynajmniej 80% ankietowanych uznało następujące związki frazeologiczne za „często używane” (typ odpowiedzi nr 6): *biti dobre volje; biti u pravu; ići na živce komu; imati pravo; mrtav umoran; Nema veze; nemati (ni) pojma*²⁹⁴.

Niższą frekwencję użycia mają najczęściej takie związki frazeologiczne, które w opinii ankietowanych mają inny, znacznie bardziej rozpowszechniony wariant, np. *držati palčeve* (częstsze: *držati fige*); *gladan kao vuk* (częstsze: *gladan kao pas*); *marljiv kao mrav* (częstsze: *marljiv kao pčela, pčelica*); *od jutra do mraka* (częstsze: *od jutra do sutra*); *reći u brk komu što* (częstsze: *reći u lice komu što*). Do podobnych wniosków doszły autorki ankiety, która miała pomóc w stworzeniu podstawy materiałowej do *Podręcznego słownika frazeologicznego języka chorwackiego*²⁹⁵.

Należałoby podać w wątpliwość celowość wprowadzania do programu nauczania języka chorwackiego związków frazeologicznych, których nie używa lub używa bardzo rzadko ponad 70% ankietowanych, gdyż najwyraźniej pojawiają się one w języku sporadycznie. Powinny one być zastąpione związkami frazeologicznymi o wyższej frekwencji użyć w języku. Kierując się tą zasadą, z listy frazeologizmów, przeznaczonych do nauki, należałoby wykreślić następujące połączenia wyrazowe: *bijel kao mlijeko; ići pod ruku s čim; (iznijeti) istinu na sunce; marljiv kao mrav; Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba; morski vuk; naše gore list; Niti smrdi niti miriše; nositi glavu u torbi; ostati kratkih rukava; otvoriti četvoro oči; pasti u ruke komu; reći u brk komu što; sanjati otvorenih očiju; u rukavicama; zadržati se u čijim rukama; zlatni vijek; žut kao limun.*

²⁹² Niektóre ze zebranych związków frazeologicznych pojawiły się w materiałach glottodydaktycznych w błędnej formie. Przypadki te omawiam przy okazji analizy frazeologii występującej w poszczególnych podręcznikach i zeszytach ćwiczeń. Błędne związki frazeologiczne zostały poprawione i przedstawione w tabeli pod postacią udokumentowaną w odpowiednim słowniku frazeologicznym.

²⁹³ A. Menac, Ž. Fink-Arsovski, R. Venturin, *Hrvatski frazeološki rječnik*, op. cit.

²⁹⁴ Polskie odpowiedniki podano w tabelkach znajdujących się w podrozdziale pt. „Charakterystyka zasobu”.

²⁹⁵ A. Menac, Ž. Fink, *Odabir frazema...*, op. cit., s. 343.

Spółród 30 związków frazeologicznych, wprowadzonych przeze mnie do ankiety, celowe wydaje się włączenie do programu nauczania frazeologii tych połączeń wyrazowych, których używa czasami lub często ponad 70% ankietowanych. Byłyby to następujące frazeologizmy: *biti u komi* ('być w dołku'); *dizati tlak komu* ('podnosić komuś ciśnienie'); *doći k sebi* ('dojść do siebie'); *dok, prije nego (što) kažeš keks, britva* ('nim się obejrzyj'); *imati posla s kim, s čim* ('mieć z kimś, z czymś do czynienia'); *iza (čijih) leđa* ('za czyimiś plecami [działać, robić coś itd.]'); *izgubiti živce* ('Puściły komuś nerwy'); *kost i koža* ('skóra i kości'); *na kraju krajeva* ('koniec końców'); *Ne dolazi u obzir što* ('Nie wchodzi w rachubę coś'); *ni u ludilu* ('za nic w świecie'); *pun sebe* (o kimś, kto 'zadziera nosa'); *od malih nogu* ('od dziecka'); *Puna je kapa, kufer, kofer koga, čega komu* ('Ktoś ma powyżej uszu czegoś, kogoś'); *Svaka (ti) čast* (≈ 'Chyleń czoła').

W sytuacji, gdy osoba ankietowana potrafiła wskazać częściej przez nią używany synonim związku frazeologicznego podanego w ankiecie, proszono ją o zasygnalizowanie tego faktu i zacytowanie go. Możliwe też było zamieszczanie dodatkowych uwag, np. dotyczących odmiennych form gramatycznych lub pisowni. Z tej możliwości skorzystano w 227 ankietach, jednakże nie wszystkie propozycje są w języku chorwackim związkami frazeologicznymi, np. *imati sreću* ('mieć szczęście'); *jednoglasno* ('jednogłośnie'); *nogirati koga* ('odtrącić kogoś, dać komuś kosza'); *Prekipjelo je komu* ('Puściły komuś nerwy'); *zabezeknuti se* ('być oszołomionym'). Propozycje ankietowanych osób przedstawiono w załączonej do opracowania tabeli (załącznik nr 3).

Wypełniających ankietę poproszono także o podanie niewystępujących w niej związków frazeologicznych, które w ich opinii są popularne i częste w użyciu. Wydaje się, iż te związki frazeologiczne, które zaproponowano częściej niż dwa razy i które są notowane w odpowiednich dziełach leksykograficznych, powinny wejść do programu nauczania na zajęciach z języka chorwackiego. Byłyby to następujące frazeologizmy: *biti svakom loncu poklopac* ('wtykać, wsadzać, wścibiać, pchać nos w nie swoje, cudze sprawy'); *ostati bez teksta* ('nie mieć słów'); *držati fige* ('trzymać kciuki'); *gladan kao pas* ('głodny jak pies'); *iznijeti na vidjelo što* (ujawnić coś); *od jutra do sutra* ('w dzień i w nocy'); *mokar kao miš* ('przemoczony do suchej nitki'); *pucati od smijeha* ('pękać ze śmiechu'); *prevršiti (svaku) mjeru* ('przebrać, przekroczyć miarę, miarkę'); *reći u lice što komu* ('powiedzieć komuś coś prosto w twarz').

W sumie ankietowani zaproponowali 419 nowych związków wyrazowych, z których 108 pojawiło się więcej niż jeden raz, a pozostałych 311 wystąpiło jednokrotnie. Niektórzy badani powtórzyli frazeologizmy przytoczone wcześniej w ankiecie. Najczęściej przykłady są poświadczane jednokrotnie. Gdy jest ich więcej, fakt ten zasygnalizowałam w nawiasie, np. symbol „(x3)” oznacza, iż dane połączenie wyrazowe wystąpiło w badanym materiale trzykrotnie.

Związki wyrazowe zbadano pod kątem ich obecności w czterech chorwackich słownikach frazeologicznych. Oto ich wykaz (słowniki: A, B, C, D):

A – J. Matešić, *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb 1982.

B – A. Menac, Ž. Fink-Arsovski, R. Venturin, *Hrvatski frazeološki rječnik*, Zagreb 2003.

C – D. Vrgoč, Ž. Fink-Arsovski, *Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik: kazalo engleskih i hrvatskih frazema. Croatian-English dictionary of idioms: indeks of English and Croatian idioms*, Zagreb 2008.

D – Ž. Fink-Arsovski, *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*, Zagreb 2006.

Gdy forma związku frazeologicznego podana przez słownik różni się od formy zanotowanej przez ankietowanych, to fakt ten jest zasygnalizowany w nawiasie okrągłym koło symbolu literowego danego słownika.

Jeżeli kontrolowany przykład znalazł potwierdzenie np. w pierwszym słowniku, to już nie sprawdzano, czy znajduje się również w pozostałych słownikach.

1. Frazeologizmy powtarzające się kilkakrotnie w propozycjach respondentów:

– 8 razy: *pijan kao (mrtva) majka (zemlja)* ('pijany w sztok, trupa, jak bela') (A: *pijan kao majka zemlja*);

– 7 razy: *Nema šanse* ('Nie ma szansy') (C);

– 4 razy: *biti svakom loncu poklopac* (A); *Bog i batina* (≈ 'pan i władca') (A); *gladan kao pas* (A); *glup kao stup* ('głupi jak but', dosł. 'głupi jak słup') (D); *malo sutra* ('na świętego nigdy') (B); *od jutra do sutra* ('w dzień i w nocy') (A);

– 3 razy: *hladan kao led* ('zimny jak lód') (A); *(naići na što) kao ćorava kokoš* ('przy-
padkiem') (D); *kao muha bez glave* ('jak bez głowy') (A: *hodati kao muha bez glave*; B);
puknuti od smijeha (A: *pucati od smijeha*); *tjerati mak na konac* ('iść w zaparte') (A);
tražiti iglu u plastu sijena ('szukać igły w stogu siana') (A).

2. Frazeologizmy powtarzające się dwukrotnie:

Bogu iza nogu ('tam, gdzie diabeł mówi dobranoc') (B); *brz kao strijela* (dosł. 'szybki jak strzała') (A); *Dolazi čijih pet minuta* ('nadchodzi czyichs pięć minut') (A) lub *Sad je čijih pet minuta* ('Teraz jest czyichs pięć minut'); *gluh ko top* ('głuchy jak pień') (A); *glup ko noć* ('głupi jak but, stołowa noga', dosł. 'głupi jak noc') (A); *hoćeš-nećeš* ('Chcesz czy nie chcesz'; 'Czy ci się podoba czy nie') (A: *hoćeš nećeš*); *ići kao mačka oko vruće kaše* ('podchodzić jak pies do jeża') (A: *obilaziti kao mačka oko vruće kaše*); *krasti Bogu dane* (≈ 'zbijać baki') (A); *ljut kao ris* ('zły jak osa', dosł. 'zły jak ryś') (A); *mokar kao miš* (A); *Mrak je pao komu na oči* ('Komuś puściły nerwy') (B); *muku mučiti* (≈ 'znieść męki, katusze') (B); *ni v rit ni mimo* ('ani tak, ani siak') (C); *pijan kao zemlja* (A); *potegnuti, primiti Boga za bradu* ('złapać Pana Boga za nogi') (A: *uhvatiti boga za bradu*); *prevršiti (svaku) mjeru* (A); *prodati / prodavati maglu* ('wciskać ciemnotę, kit') (A); *Put pod noge!* ('Pora w drogę!') (A); *rekla-kazala* ('jedna baba drugiej babie') (B); *spor kao puž* ('wolny jak ślimak') (D); *tvrđ ko kamen* ('twardy jak kamień') (A); *Upala komu sjekira u med* ('Szczęście się do goś uśmiechnęło') (A).

3. Frazeologizmy potwierdzone jednokrotnie:

amo-tamo ('tam i z powrotem') (A: *amo tamo*); *bez dlake na jeziku* ('prosto z mostu') (A); *bijesan kao ris* (D); *biti kao drvena Marija* (o kimś, kto jest 'sztywny jakby połknął kij od szczołki') (A: *držati se, stajati kao drvena Marija*), *biti komu trn u oku* ('być komuś solą w oku') (A); *biti na dobrom glasu* ('cieszyć się dobrą opinią') (A: *biti na dobru glasu*); *biti na iglama* ('siedzieć jak na rozżarzonych węglach') (A: *biti kao na iglama*); *biti na zlom glasu* ('cieszyć się złą opinią') (A: *biti na zlu glasu*); *biti u korak s vremenom* (B: *ići u korak s vremenom*); *blijed kao smrt* ('blady jak papier, płótno, ściana', dosł. 'blady jak śmierć') (A); *blijed kao zid* ('blady jak ściana') (A); *Bogu iza leđa* ('gdzie diabeł mówi dobranoc') (A); *brz kao munja* ('szybki jak błyskawica') (A); *brz kao zec* (dosł. 'szybki jak zając') (A); *crkavati od dosade, gladi, žeđi* (dosł. 'zdychać z nudów, z głodu, z pragnienia') (A: *crkavati od dosade, gladi*); *držati fige* ('trzymać kciuki') (A); *držati se kao pijan plota* ('trzymać się jak pijany płotu') (A); *duša od čovjeka* ('duśa

człowiek’) (A); *hladan kao špricer* (opanowany, o kimś, kto ‘zachowuje zimną krew’) (B); *ići glavom u zid* (‘porywać się z motyką na słońce’) (A: *ići glavom kroz zid*); *ići na jetra* (‘działać na nerwy’) (A); *ide sve po loju* (‘idzie jak po maśle coś’) (A: *ići kao po loju*); *idimi-dodimi* (‘ani tak, ani nie’) (A: *idi mi dođi mi*); *igrati se s vatrom* (‘grać z ogniem’) (A: *igrati se vatrom*); *imati muda* (‘mieć jaja’) (B); *imati što na umu* (‘mieć coś na uwadze’) (A); *imati što u malom prstu* (‘mieć coś w małym palcu’) (A); *imati više sreće nego pameti* (‘mieć więcej szczęścia niż rozumu’) (A); *istini za volju* (‘by nie być gołosłownym’) (A); *izgledati kao smrt na dopustu* (‘wyglądać jak śmierć na urlopie’) (D); *izmlatiti koga kao vola u kupusu* (‘stłuc kogoś na kwaśne jabłko’) (A: *mlatiti, tući koga kao vola u kupusu*); *izvući deblji kraj* (źle na czymś wyjść, pechowo trafić); (A); *izvući kraći kraj* (źle na czymś wyjść, pechowo trafić) (A); *kameno srce* (‘serce z kamienia’) (A: *biti kamena srca*); *kad-tad* (‘prędzej czy później’) (C); *kolko tolko* (‘ile jest, tyle jest’) (A: *koliko toliko*); *kopati jamu pod drugim* (‘kopać pod kimś dołki’) (A: *kopati jamu pod kim*); *Kud puklo da puklo* (‘Co ma być, to będzie’) (A); *kupiti mačka u vreći* (‘kupić kota w worku’) (A); *luđak na kvadrat* (‘wariat do kwadratu’) (A: *budala na kvadrat*, tj. ‘głupek do kwadratu’); *mačji kašalj* (‘bułka z masłem’) (A); *manji od makova zrna* (dosł. ‘mniejszy od ziarnka maku’) (A: *biti manji od makova zrna*); *mazati oči* (‘mydlić oczy’) (A); *med i mlijeko* (panuje dobrobyt, ≈ ‘kraj mlekiem i miodem płynący’) (A: *teče med i mlijeko*); *mlatiti praznu slamu* (≈ ‘w koło Macieję’) (A); *mršav kako čačkalica* (‘chudy jak patyk’, dosł. ‘chudy jak wykałaczką’) (A); *mrtav pijan* (‘pijany w trupa’) (A); *na ivici provalije* (‘na skraju przepaści’) (A: *biti na ivici groba*); *nadrljati kao žuti* (być pokrzywdzonym w danej sytuacji) (A); *naraditi se ko konj* (dosł. ‘napracować się jak koń’) (A: *raditi kao konj*); *navlačiti za nos* (‘wodzić za nos’) (A: *voditi za nos*); *nema teorije* (‘nie ma takiej opcji, możliwości’) (B); *nemati blage veze* (‘nie mieć bladego pojęcia’) (B); *ni iz džepa ni u džep* (‘ani nie stracę, ani nie zarobię’) (A); *Nije greda* (‘żaden problem’) (A); *Nije na svom mjestu* (‘nie jest jak należy’) (A: *biti na svom mjestu*); *nos do poda* (‘nos na kwintę’) (B: *objesiti nos do poda*, tj. ‘spuścić nos na kwintę’); *O tom potom* (‘Nie czas na to’, dosł. ‘O tym później’) (B); *Obilo se komu što o glavu* (Coś się na kimś zemściło) (A: *objitati se o glavu*); *moći objesiti što mačku o rep* (o czymś nic niewartym, ‘byle co’) (A); *ostati paf* (‘być paf’²⁹⁶, tj. osłupieć) (B); *otići na kvasinu* (zestarzeć się, dosł. ‘zjełczeć’) (B); *Pao je komu kamen sa srca* (‘Spadł komuś kamień z serca’) (A), *pasti kao kruška* (‘upaść jak długi’, dosł. ‘spaść jak gruszka’) (D: *pasti kao zreła kruška*, tj. dosł. ‘spaść jak dojrziała gruszka’); *pasti s Marsa* (‘urwać się z choinki’) (A: *kao da je tko s Marsa pao*); *pijan kao čep* (‘pijany w sztok’, dosł. ‘pijany jak korek’) (A); *pijan kao letva* (‘pijany w sztok’, dosł. ‘pijany jak sztacheta’) (D); *pijan kao svinja* (‘pijany jak świnia’) (A); *plivati kao sjekira* (dosł. ‘pływać jak siekiera’, tj. nie potrafić pływać) (A); *pokisnuti kao miš* (‘zmoknąć jak kura’) (A); *prava stvar* (o czymś dobrze spełniającym swoją funkcję, ≈ ‘dobra rzecz’) (B: *to je prava stvar*); *praviti se lud* (‘udawać głupek’) (A); *prepušten sam sebi* (‘pozostawiony sam sobie’) (A); *prevesti žednog preko vode* (‘zrobić kogoś w balona, w jajo, w trąbę’) (A: *prevesti koga žedna preko vode*); *proći kroz iglene uši* (‘przejsć, przecisnąć się przez ucho igielne’) (A: *provući se kroz iglene uši*); *prolaziti pored turskog groblja* (‘minąć jak powietrze’) (A: *prolaziti kao pokraj turskog groblja*); *prost ko šlapa* (prostak, cham) (B); *puževim korakom* (‘zółtym krokiem’) (A); *raditi kao vol* (‘harować jak wół’) (D); *rak rana* (wielki problem, zmartwienie) (B: *rak-rana*); *reći u facu, lice* (‘powiedzieć prosto w twarz’) (A: *reći u lice*); *ružan kao lopov* (‘brzydki jak noc’, dosł. ‘brzydki jak złodziej’)

²⁹⁶ Zwrot zaśluszany, nienotowany w słownikach frazeologicznych.

(D); *s brda s dola* ('na chybił trafił' lub 'byle by było') (A); *s konja na magarca* ('zejść na psy') (A: *pasti s konja na magarca*); *sad ili nikad* ('teraz albo nigdy') (B); *siromašan kao crkveni miš* ('biedny jak mysz kościelna') (A: *siromah kao crkveni miš*); *sito i rešeto* ('dostać ciężką szkołę życia') (A: *proći kroz sito i rešeto*); *sjediti na dvije stolice* ('być jedną pupą na dwóch weselach') (A); *skrenuti s uma* ('postradać zmysły') (A); *smotan kao sajla* (roztargniony) (A); *smrznuti do kostiju* ('zmarznąć na kość' lub 'przemarznąć do kości') (B: *promrznuti do kostiju*); *soliti pamet* (ciągle się naprzykrzać komuś m.in. niepotrzebnymi radami, mądrościami itd., ≈ 'prawie kazania') (A); *spadati s nogu* ('padać z nóg') (A: *spasti s nogu*); *spavati kao klada* ('spać jak suseł', dosł. 'spać jak kłoda') (C); *spavati kao top* ('spać jak suseł', dosł. 'spać jak armata') (A); *spavati kao zaklan* ('spać jak zabity') (A); *spustiti nos* ('spuścić nos na kwintę') (A); *Srce je komu na mjestu* ('ktoś ma serce na właściwym miejscu') (A); *Srce je komu u peti* ('Serce podeszło komuś do gardła') (A); *Stalo je komu srce* ('Serce komuś stanęło') (C); *sve u svemu* ('koniec końców') (B); *tjerati vodu na svoj mlin* ('działać na swoją korzyść') (A); *tražiti dlaku u jajetu* ('szukać dziury w całym') (A); *tresti se kao šiba na vodi* ('trząść się jak osika') (A); *u četiri oka* ('w cztery oczy') (A); *u svakom slučaju* ('w każdym razie') (B); *ubijati koga u pojam* (≈ 'zbić z tropu') (A: *ubiti koga u pojam*); *ubiti oko* ('uciąć komara', tj. zdrzemnąć się, zasnąć) (B); *ugrijati, zagrijati stolicu* (przysiąść, posiedzieć nad czymś) (A); *umoran kao pas* ('zmęczony jak pies') (A); *umrijeti od dosade* ('umrzeć z nudów') (A); *vidjeti Boga u komu* ('patrzeć w kogoś jak w obrazek') (C); *voditi kolo* (≈ 'być nieformalnym liderem') (A); *zdrav kao dren* ('zdrowy jak ryba, rydz, koń', dosł. 'zdrowy jak dereń') (B); *zlatna sredina* ('złoty środek') (A); *žrtveno janje* ('kozioł ofiarny') (A).

Związki frazeologiczne, które pojawiły się w badanym materiale częściej niż dwa razy i które są notowane w odpowiednich słownikach, weszły w skład słowniczka frazeologicznego, którego używałam podczas nauczania chorwackiej frazeologii na zajęciach z języka chorwackiego.

Z ankiet wyekscerpowano także obszerny materiał zawierający związki frazeologiczne, które nie są notowane w wymienionych pozycjach leksykograficznych. Niektóre z nich rejestruje jednak słownik V. Anicia *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Są to m.in. następujące przykłady: *bijel kao sir* (dosł. 'biały jak ser'); *dežurna budala* (dosł. 'dyżurny głupek'); *dežurni krivac* (dosł. 'dyżurna ofiara'); *držati figu* (od: *držati figu u džepu*, tj. coś ukrywać – notowane w słowniku V. Anicia); *imati svijet pod nogama* ('mieć świat u stóp'); *lijep ko mački ispod repa* (iron., dosł. 'piękny jakby kotu spod ogona wypadł'); *kak je, tak je* ('Jak jest, tak jest'); *patiti od vlastite visine* ('cierpieć na manię wielkości'); *proziran kao staklo* (dosł. 'przezroczysty jak szkło'); *polagati nadu u što* ('pokładać w czymś nadzieje'); *pun kao brod* ('ma kasy jak lodu', dosł. 'pełen jak statek'); *reći komu što ga ide* (≈ 'powiedzieć komuś, co mu leży na wątrobie'); *strpljen-spašen* (≈ 'Cierpliwość jest cnotą', dosł. 'Cierpliwy będzie uratowany') (notowane przez słownik V. Anicia, lecz nie jako frazeologizm); *svoj svome* (swoi ludzie, tj. rodzina, rodacy itd., muszą sobie pomagać); *taman posla* (x2) ('nigdy w życiu'); *u bitii* ('w istocie') (wszystkie trzy są notowane przez V. Anicia jako frazeologizmy); *uhvatiti zraka* ('złapać oddech') (notowane przez słownik V. Anicia, lecz nie jako frazeologizm); *vimuti se u zvijezde* (≈ 'sięgnąć gwiazd'); *u nebo* ('do nieba'); *za čas* ('za chwilę'); *žedan kao pas* (x3) (dosł. 'spragniony jak pies'); *živčan kao pas* (dosł. 'nerwowy jak pies').

Fakt, iż chorwacka leksykografia frazeologiczna nie rejestruje wielu z zebranych związków wyrazowych, można wyjaśnić kilkoma czynnikami. Wiele z nich to wyrażenia potoczne lub wręcz wulgarne, np. *biti u banani* (x2); *Boli koga briga*; *glup ko kurac*; *idi*

u kurac (x2); *Noge smrde komu kao konju; proći, svršiti kurbin pir* (to także regionalizm); *Smrdi kao govno što*.

Inne przykłady mogą być jednostkami ekspansywnymi, a więc nowymi związkami frazeologicznymi przedostającymi się z uzusu. Powstały one w ciągu ostatnich lat, co oznacza, że stopień ich leksykalizacji nie jest jeszcze na tyle duży, by stwierdzić z całą pewnością, iż nie są one przejawem chwilowej mody, np. *bacati komu krafne u oči* (dosł. ‘rzucić komuś pączkiem w oczy’) (modyfikacja frazeologizmu: *bacati komu prašinu u oči* tj. ≈ ‘rzucić komuś piaskiem w oczy, po oczach’); *spreman za vrapče* (o kimś, kto zachowuje się jak potencjalny pacjent szpitala psychiatrycznego; wariat, szaleniec). W tym miejscu warto jeszcze wymienić połączenia wyrazowe powstałe na podstawie popularnych tekstów muzycznych i literackich, np. *Mili moji, kud koji* (tytuł piosenki Any Bekuty); *seoska lola* (tytuł piosenki zespołu „Veseli Vinkovčani”); *Uzalud vam trud, svirači* (fragment piosenki zespołu „Prljavo Kazalište”); *zora međa* (tytuł książki Mile Mudrovićia).

W tej grupie znajdują się także związki wyrazowe zaczerpnięte z języków obcych lub powstałe na zasadzie hybrydy, np. *biti in* (‘być w modzie’); *biti OK* (‘z kimś, z czymś jest wszystko OK’); *da ziber* (‘na bank’); *Give me a break* (‘Weź daj spokój’). W przypadku zwrotów obcojęzycznych należałoby wspomnieć także o takich związkach wyrazowych, które są ich kalkami, np. *Nikad ne reci nikad* (z języka angielskiego: *Never say never*, tj. ‘Nigdy nie mów nigdy’); *Maca je pojela jezik (komu)* (z języka angielskiego: *Cat ate someone’s tongue*, dosł. ‘Kot zjadł czyjś język’ tj. ktoś zaniemował), a także prawdopodobnie: *Koracima do zvijezda* (przypuszczalnie student miał na myśli frazę: *Preko trnja do zvijezda* tj. ‘Przez ciernie do gwiazd’).

Zanotowano również połączenia wyrazowe o charakterze regionalnym, np. *Đavo odnio prišu* (z obszaru Dalmacji); *ići vriti* (z dialektu kajkawskiego); *ni sim ni tam* (z obszaru Zagorja).

Wśród omawianych związków wyrazowych znajduje się także kilka synonimów frazeologizmów znanych leksykografii frazeologicznej, np.: *glumiti majmuna* (dosł. ‘grać małpę’) – synonim: *praviti se budala* (‘strugać wariata’); *moći doktorirati na čemu* (dosł. ‘móc zrobić z czegoś doktorat’) – synonim: *moći napisati roman o čemu* (dosł. ‘móc o czymś napisać powieść’); *Nema tih para lub ni za kakve pare* (‘za żadne pieniądze’) – synonim: *ni po koju cijenu* (‘za żadną cenę’); *nosom u koprive* (dosł. ‘nosem w pokrzywy’) – synonim: *grlom u jagode* (dosł. ‘gardłem w truskawki’, tj. bez żadnego przygotowania); *reka-poreka* – synonim: *rekla kazala* (‘jedna baba drugiej babie’); *sedam gladnih godina* (‘siedem chudych lat’) – synonim: *sedam gladnih krava* (‘siedem chudych krów’).

Ankietowani podali także kilka związków wyrazowych o strukturze zdania, których słowniki frazeologiczne (także polskie) przeważnie nie rejestrują, np. *dati komu mali prst...* (innowacja parafrazująca, która aluzyjnie sugeruje związek z pierwowzorem: *Daj mu mali prst, a on uzme cijelu ruku*, tj. ‘Daj mu palec, a on weźmie całą rękę’); *Di si bija i šta si radija* (‘Gdzie byłeś i co robiłeś’); *Neće grom u koprive* (x2) (‘Złego licha nie bierz’); *Red je red* (‘Porządek musi być’); *Ruka ruku mije* (‘Ręka rękę myje’); *Živi bili pa vidili* (‘Pożyjemy, zobaczymy’).

Stosunkowo dużą grupę stanowią związki wyrazowe będące najprawdopodobniej współczesnymi innowacjami modyfikującymi istniejących frazeologizmów, np. *pričati u prazno* (‘gadać po próżnicy’) (od: *pucati u prazno* tj. ≈ ‘strzał w próżnię’) czy *fin Englez* (od: *praviti se fin* oraz: *praviti se Englez*, tj. kontaminacja idiomów ≈ ‘udawać arystokratę’ i ‘udawać Greka’). Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku porównań frazeologicz-

nych, w których wymianie ulega ostatni człon porównania, np.: *lud kao šiba* (x2) (dosł. ‘szalony jak różga’); *lud kao šlapa* (x2) (dosł. ‘szalony jak kłapek’); *lud kao batina* (dosł. ‘szalony jak kij’); *pijan kao konj* (dosł. ‘pijany jak koń’); *pijan kao majmun* (dosł. ‘pijany jak małpa’); *pijan kao mladi majmun* (dosł. ‘pijany jak młoda małpa’); *pijan kao plot* (dosł. ‘pijany jak płot’); *pijan kao idiot* (dosł. ‘pijany jak idiota’); *pijan kao smeće* (dosł. ‘pijany jak śmieć’); *ružan kao noć* (‘brzydki jak noc’); *ružan kao smrt* (dosł. ‘brzydki jak śmierć’); *sladak kao med* (‘słodki jak miód’); *umoran kao konj* (x3) (dosł. ‘zmęczony jak koń’); *vrijedan kao mrav* (‘pracowity jak mrówka’); *vući se kao magla* (‘ciągnąć się jak flaki z olejem’; dosł. ‘ciągnąć się jak mgła’).

Inne połączenia wyrazowe są rozbudowaną wersją związków frazeologicznych i mogą stanowić przykład innowacji rozwijającej, np. *ostaviti kosti radeći što* (dosł. ‘złożyć kości robiąc coś’ od: *ostaviti kosti*, tj. ‘złożyć kości’). Kilka frazeologizmów powstało poprzez połączenie pojedynczych wyrazów w ich znaczeniu metaforycznym z innymi wyrazami, które miały na celu wzmocnienie lub doprecyzowanie ich znaczenia, np. *pucati kao koka* (dosł. ‘pękać jak prażona kukurydza’ w znaczeniu: ‘nie wytrzymywać nerwowo’); *pucati*; *ubijati koga pričom* (dosł. ‘dobijać kogoś gadką’) od: *ubijati koga čime*. W grupie związków powstałych w wyniku modyfikacji frazeologicznych znajdują się także zwroty: *stisnuti se kao miš u posiju* (dosł. ‘ścisnąć się jak mysz w plewach’) od: *zuriti*, *gledati*, *viriti kao miš iz posija* (dosł. ‘wyglądać jak mysz z plew’)²⁹⁷; *veseliti se komu, čemu kao pijan plotu* (dosł. ‘cieszyć się z kogoś, z czegoś jak pijany z plotu’) od: *držati se kao pijan plota* (‘trzymać się jak pijany plotu’) czy: *plivati kao riba u vodi* (dosł. ‘pływać jak ryba w wodzie’) od: *osjećati se kao riba u vodi* (‘czuć się jak ryba w wodzie’). Ostateczne stwierdzenie, czy dany związek wyrazowy jest wynikiem innowacji frazeologicznej, czy też błędem leksykalnym nie jest możliwe ze względu na brak kontekstu. Znajomość tła leksykalnego danego połączenia wyrazowego jest niezbędna do zastosowania kryterium funkcjonalnego, które w hierarchii kryteriów oceny innowacji frazeologicznych zajmuje najwyższe miejsce²⁹⁸.

W badanym materiale znajdują się także związki wyrazowe, których status frazeologiczny nie jest pewny, o czym m.in. świadczy brak ich udokumentowania w słownikach. Prawdopodobnie są one jedynie okazjonalizmami, np. *biti nježan kao traktor* (dosł. ‘być delikatnym jak traktor’); *ćorav kao šišmiš* (dosł. ‘ślepy jak nietoperz’); *lomiti se za druge poput kruha* (poświęcać się dla innych, dosł. ‘łamać się dla innych niczym chleb’).

Dość liczną grupę zwrotów stanowią utarte związki wyrazowe funkcjonujące na zasadzie wykrzyknienia. Są one powszechne w codziennej konwersacji, gdzie służą podtrzymaniu rozmowy, wyrażają stosunek nadawcy do jej przedmiotu i werbalizują jego uczucia²⁹⁹, pełniąc głównie funkcję ekspresywną. Podanie ich przez studentów dowodzi,

²⁹⁷ Użycie tego związku frazeologicznego jest ograniczone do dialektów. Jego znaczenie jest następujące: „pospano, bezvoljno gledati; promatrati s čuđenjem; gledati vireći odnekud (najčešće o djetetu koje viri ispod pokrivača)”. A. Frančić, M. Menac-Mihalić, *Hrvatski dijalektni frazemi koji kao sastavnice imaju naziv životinje i glagol tipa gledati*, [w:] *Životinje u frazeološkom ruhu. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa Animalistički frazemi u slavenskim jezicima održanog 21. i 22. III. 2014. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu*, red. I. Vidović-Bolt, Zagreb 2014, s. 3.

http://www.animalisticki-frazemi.eu/images/frazemi/zbornik_radova/Franic_Menac%20za%20WEB.pdf

²⁹⁸ S. Bağa, *Innowacje frazeologiczne – analiza, kryteria oceny*, Poradnik Językowy 1995, z. 4, s. 28.

²⁹⁹ Jak zauważa Ž. Fink, tego rodzaju wykrzyknienia mogą służyć nie tylko do wyrażenia niezadowolenia, złości czy rozczarowania odbiorcy, ale także przerwać akt komunikacji, a nawet pełnić funkcję zakłęcia. Ž. Fink, *Uzvični frazemi-replike kojima se izražava čuđenje*, [w:] *Teorija i mogućnosti primijene pragmatolingvistike. Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, Zagreb – Rijeka 1999, s. 221.

iż nie dysponują oni pełną wiedzą teoretyczną na temat tego, czym jest frazeologizm, np.: *A šta ja znam* ('A co ja tam wiem'); *Ajme meni!* (≈ 'Ojejku'); *Baš si neki, neka* ('Ale ty jesteś'); *Dovraga i bestraga!* (≈ 'A niech to!'); *Fakat* ('Faktycznie'); *Fakat dobro* ('Faktycznie dobre, dobrze'); *Hvala Bogu!* ('Dzięki Bogu!'); *Ideš!* ('Dajesz!'); *Ja ne vjerujem!* ('No nie wierzę!'); *Kako da ne* (x3) ('Jak to nie'); *K vragu!* ('Do diabła!'); *Ludnica* (≈ 'Ale cyrk'); *Misli pozitivno* (dosł. 'Myśl pozytywnie'); *Možeš misliti* (x4) ('Możesz sobie wyobrazić'); *Mrak* ('Rewelacja'); *Ne mogu vjerovati* ('No nie mogę <w to uwierzyć>'); *Nemoj mi reć!* ('No co ty nie powiesz!'); *Nemoj zezat!* (x2) ('Nie żartuj sobie!'); *Slomi nogu!* (x2) ('Połamania nóg!').

Inne połączenia wyrazowe podane przez ankietowanych to przeważnie modyfikacje znanych porównań frazeologicznych, np.: *bijel kao zid* ('biały jak ściana') – zamiast: *blijed kao zid* ('blady jak ściana'); *bijel kao krpa* ('biały jak szmatka') – zamiast: *blijed kao krpa* ('blady jak płótno', dosł. 'blady jak szmatka'); *pijan kao puška* ('pijany jak strzelba') – zamiast: *glup kao puška* (dosł. 'głupi jak strzelba'); *stajati kao zaliven* ('stać jak zamurowany') – zamiast *šutjeti kao zaliven* ('milczeć jak zakłęty') lub *stajati kao stup* ('stać jak słup'); *tvrdoglav kao vol* ('uparty jak wół') – zamiast *tvrdoglav kao magarac* ('uparty jak osioł') lub *glup kao vol* (dosł. 'głupi jak wół').

Do tej kategorii należałoby także zaliczyć pojedyncze wyrazy, które prawdopodobnie ze względu na swoje dodatkowe metaforyczne znaczenie zostały przez ankietowanych potraktowane jako związki frazeologiczne, np.: *Aleluja!* ('Alleluja!'); *biti krepan* ('być zdechniętym'); *biti naporan* ('naprzykrzać się' lub 'być męczącym, wymagającym'); *biti prefrigan* (x2) (być sprytnym); *biti umišljen* ('być zarozumiałym'); *(za-)brijati na što* (x2)³⁰⁰ ('zaprzagnąć czegoś'); *časom* ('na szybko'); *dozlaboga* (x2) (niesłuchanie); *koješta* (x2) ('Coś takiego!'); *koještarije* (bzdury, duperele); *nogirati koga*; *ohladiti se*³⁰¹ (zdystansować się, ochłonąć); *pobogu* (x2) ('Na Boga'); *pregrmiti što* ('wytrzymać coś'); *ribičija* (dosł. 'łowienie ryb' lub 'podrywanie dziewczyn'); *staralija* (prawdopodobnie błąd, student mógł mieć na myśli wyrażenie *stara lija*, dosł. 'stara lisica', tj. 'stary wyga'); *štagod* (bzdury); *svaštarije* (bzdury, duperele); *uglavnom* ('generalnie'); *usositi se* ('wpakować się [w trudną sytuację, kłopoty]').

Mamy też do czynienia ze związkami wyrazowymi, które nie posiadają naddanego znaczenia, a często nawet ogólnie przyjętej struktury frazeologizmu (tj. nie posiadają przynajmniej dwóch samodzielnych członów³⁰²), jednak ankietowani uznali je za frazeologizmy, np. *biti komu svjedok* ('być czyimś świadkiem'); *nemati volje ni za šta* ('nie mieć na nic ochoty'); *ne moći se pomaknuti od umora* ('nie móc się ruszyć ze zmęczenia').

Przygotowałam również ankietę dotyczącą polskich frazeologizmów. Oparta jest ona na 152 związkach frazeologicznych, intuicyjnie wybranych ze *Słownika frazeologicznego współczesnej polszczyzny* S. Bąby i J. Liberka (Warszawa 2002) – w ten sposób chciałam sprawdzić słuszność odwoływania się do subiektywnego doboru idiomów. Umieściłam

³⁰⁰ To tzw. frazeogramy przyimkowe. Niekóre z nich mogą być notowane przez słowniki frazeologiczne.

³⁰¹ A. M. Lewicki, analizując podobne czasowniki, pisze: „Nie zaliczmy do zwrotów [frazeologicznych – przyp. mój] użycia samego czasownika, nawet z *się* (...). W tych bowiem wypadkach ekonomiczniej jest dane użycie czasownika uznać za jego drugie znaczenie”. A. M. Lewicki, *Studia z teorii frazeologii*, Łask 2003.

³⁰² W tym miejscu chciałamby nadmienić, że nie traktuję tego kryterium jako absolutnie koniecznego, a w swoim słowniku frazeologicznym umieściłam takie związki wyrazowe, jak: *do besvijesti* ('do upadłego'), *za dlaku* ('o włos'), *bez riječi* ('bez słowa') itp.

w niej frazeologizmy, które w mojej opinii są stosunkowo często używane. Wzór ankiety zawiera załącznik nr 4.

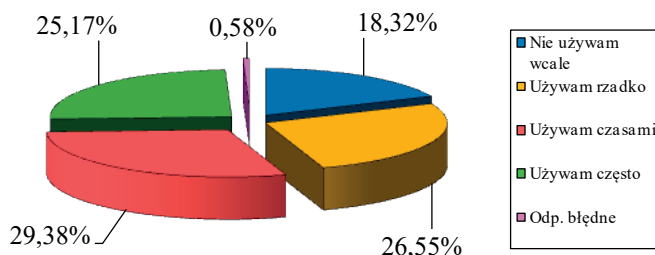
Poprzez zakreślenie odpowiedniego pola ankietowani mogli wskazać, czy danego frazeologizmu:

- 1) nie używają wcale;
- 2) używają bardzo rzadko;
- 3) używają czasami;
- 4) używają często.

Ankiety nie miały sprawdzać rozumienia związków frazeologicznych, lecz ustalić, czy są one znane studentom, dlatego zrezygnowano z przedstawiania ich w kontekście.

Ankiety w latach 2011 – 2013 wypełniło 145 osób – studentów filologii chorwackiej, serbskiej, czeskiej i bułgarskiej Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Ich wiek wahał się od 19 do 26 lat, większość stanowiły kobiety (75%). Jak się okazało, czynnik płci nie miał wpływu na odpowiedzi.

Odpowiedź „nie używam wcale” stanowiła 18,32% przypadków, odpowiedź „używam bardzo rzadko” – 26,55% przypadków, odpowiedź „używam czasami” – 29,38% wskazań, a odpowiedź „używam często” – 25,17%. Na końcu przeanalizowałam 22 040 odpowiedzi. W podsumowaniu pominęłam 128 odpowiedzi, gdzie ankiety zawierały więcej niż jedno wskazanie lub w ogóle go nie było. Błędne odpowiedzi tego typu stanowiły 0,58% wszystkich wskazań. Obejmują one także sytuacje, gdy studenci podawali synonim danego frazeologizmu, ale nie precyzowali, czy wskazane przez nich użycie odnosi się do związku frazeologicznego wymienionego w ankiecie, czy też do zaproponowanego przez siebie.

W dwóch przypadkach studenci umieścili adnotację, iż nie rozumieją znaczenia danego idiomu: ‘mieć coś za uszami’ oraz ‘z palcem w oku’. Zdarzało się również, iż ankietowani wskazywali tylko jeden wariant frazeologizmu, skreślając pozostałe, np.: ‘sprzedawać się jak świeże, ciepłe bułeczki’ lub ‘piłnować, strzec jak oka w głowie’.

Wyniki ukazane na wykresie kołowym pozwalają przypuszczać, że w opinii respondentów frazeologia stanowi stosunkowo ważną warstwę zasobu leksykalnego języka, do której sami sięgają. Największa liczba studentów jest skłonna zaliczyć frazeologizmy z ankiety do związków wyrazowych „używanych czasami”.

Wyciągając wnioski z ankiety skupiłam się na wynikach, które powtórzyły się w większości z nich, tj. w ponad połowie formularzy. I tak:

a) 19 związków frazeologicznych w ponad połowie ankiet uznano za „używane dość często”;

Studenci do najbardziej popularnych zaliczyli następujące idiomy:

Lp.	Związek frazeologiczny	Odpowiedź „używam dosyć często”	
		liczba	%
1.	na sto procent	121	83,4
2.	szkoda słów	104	72,7
3.	dać sobie z czymś, z kimś spokój	92	63,4
4.	na pierwszy rzut oka		
5.	Było minęło	91	62,7
6.	mieć wyrzuty sumienia	87	60
7.	Raz się żyje	85	59
8.	w cztery oczy	84	58,7
9.	Wyleciało komuś coś z głowy		
10.	prosto z mostu	83	57,6
11.	do trzech razy sztuka	81	55,8
12.	cały i zdrowy	80	55,2
13.	Pożyjemy zobaczymy	79	54,8
14.	na własną rękę	77	53,1
15.	Chodzi, chodziło komuś coś po głowie	74	51,7
16.	Głowa do góry		
17.	Wziąć, brać do siebie coś	73	50,3
18.	rzucić okiem		51,0
19.	dobrze się trzymać	72	50,3

b) 9 związków frazeologicznych w ponad połowie ankiet uznano za „nieużywane wcale”;

Są to:

Lp.	Związek frazeologiczny	Odpowiedź „nie używam wcale”	
		liczba	%
1.	z palcem w oku	101	71,6
2.	obiecować (komuś) złote góry	92	63,8

3.	patrzeć jak cielę na malowane wrota	91	63,1
4.	zamieść / zamiatać coś pod dywan	90	62,0
5.	strugać wariata	89	62,2
6.	wsadzić kij w mrowisko	86	59,7
7.	wyjść na czymś jak Zabłocki na mydle	82	56,9
8.	musztarda po obiedzie	78	54,5
9.	marzenie ściętej głowy	77	53,1

c) 1 związek frazeologiczny w ponad połowie ankiet uznano za „używany rzadko” (*iść, sprzedawać się jak świeże, ciepłe bułeczki*);

d) 0 powtarzających się związków frazeologicznych, które większość uznała za „używane czasami”.

Idiomy, które pojawiły się w ankiecie, dobrałam intuicyjnie. Jeżeli na wskazane w ten sposób 152 związki frazeologiczne przypadło zaledwie 19, które studenci uznali za popularne, można wnioskować, iż kierowanie się kryterium doboru intuicyjnego nie zawsze jest słusznym zabiegiem dydaktycznym.

Jeśli osoba ankietowana знаła częściej przez nią używany synonim związku frazeologicznego podanego w ankiecie, to proszono ją o podanie takiego przykładu. Możliwe było również dopisanie dodatkowych uwag, np. dotyczących archaiczności, formy gramatycznej lub pisowni frazeologizmów. Z tej możliwości skorzystano w 84 przypadkach, jednakże nie wszystkie propozycje były związkami frazeologicznymi, np. *pikuś* zamiast *bulka z masłem*, *mniam* w miejsce *palce lizać* czy *przeskrobać coś* zamiast *mieć coś za uszami*. Dwukrotnie zaproponowano wymianę wyrażenia *kara boska* na związek wyrazowy *skaranie boskie*, choć ich znaczenie nie jest tożsame. Podobnie było z frazeologizmem *szkoda słów*, którego odpowiednikiem według niektórych studentów miał być *brak słów*, ekwiwalentem *zachować zimną krew* miało być wyrażenie *z zimną krwią*. Takie wybory mogą sugerować, że nie wszyscy uczniowie znają polską frazeologię. Niektóre podane przykłady odzwierciedlały jedynie drobne zmiany w składzie frazeologizmów, np. *patrzeć jak cielę w malowane wrota* zamiast *patrzeć jak cielę na malowane wrota*, *cały i zdrow* w miejsce *cały i zdrowy*, *gadać jak wynajęty* zamiast *gadać jak najęty* czy też *szczena opadła komuś* zamiast *szczęka opadła komuś*.

Jedna ze studentek zaproponowała nawet zwrot *porywać się z motyką na księżyc*, którego – jak twierdzi – używa częściej niż podstawowej formy *porywać się z motyką na słońce*³⁰³. Dla mnie pewnym zaskoczeniem było także zetknięcie się z wcześniej niezna-

³⁰³ M. Bańko wyraził swoją opinię na temat upowszechniania tego wariantu w ramach internetowej poradni językowej PWN: „*Porywać się z motyką na księżyc* to bardzo rzadki wariant, niewart upowszechniania. Frazeologia i tak jest dziedziną nieustannej zmiany, składniki utartych wyrażen wymienia się na inne dla zwiększenia ekspresji, jeden z przykładów w NKJP ostrzega nawet, by *nie porywać się z motyką na gabinet szefa*. Jeżeli jednak jakiś wariant nie osiąga frekwencji w granicach przynajmniej 20% wystąpień formy podstawowej, to myślę, że leksykografowie nie powinni brać go pod uwagę. Proporcje w NKJP (podkorpus zrównoważony, 300 milionów słów) są zaś takie: *porywać się z motyką na słońce* – 40 wystąpień, *porywać się z motyką na księżyc* – 3 wystąpienia. Postać ze *słońcem* jest niewątpliwie wcześniejsza. Zamiana *słońca* na *księżyc* miała zapewne ożywić ten zwrot, ale efekt uważam za wątpliwy. Odkąd bowiem Neil Armstrong postawił stopę

nymi idiomami, np. *dowcip na schodach*³⁰⁴ (podany jako synonim *musztardy po obiedzie*) czy *głupi jak kaszanka*.

Z propozycji synonimicznych frazeologizmów warto wymienić:

Związek frazeologiczny w ankiecie	Propozycja respondentów	Liczba poświadczeń
z palcem w oku	z palcem w nosie	10
	z palcem w dupie	8
wrzucić coś na ząb	wrzucić coś na ruszt	3
Oczy wyszły komuś na wierzch	Oczy wyszły komuś z orbit	2
mieć coś za uszami	mieć coś na sumieniu	2
tak czy siak	tak czy owak	2
strugać wariata	strugać głupka, głupa	2
musztarda po obiedzie	i po ptakach, ptokach	2

Ostatnia część ankiety miała skłonić respondentów do wymienienia niewystępujących w niej związków frazeologicznych, które w ich opinii są popularne i częste w użyciu. W sumie ankietowani zaproponowali 168 połączeń wyrazowych, z których 17 pojawiło się więcej niż jeden raz. Część badanych ponownie wymienia przytoczone przez siebie wcześniej w ankiecie frazeologizmy. Do nowych, ale powtarzających się wśród respondentów, propozycji (nie zawsze są to idiomy) należy zaliczyć:

- 3 poświadczenia: *jak grochem o ścianę; miłość od pierwszego wejrzenia; pójść jak z płatka*.

- 2 poświadczenia: *mieć motyle w brzuchu; O wilku mowa; Pasuje jak ulał; uparty jak osioł; z palcem w nosie; żyć nie umierać* oraz potoczne: *lecieć w kulki; mieć coś, kogoś gdzieś; ni w kij, ni w oko; nie mieć zielonego pojęcia; robić sobie jaja*.

Pozostałe propozycje respondentów odnotowano zaledwie jeden raz. Oto kilka ciekawszych przykładów:

– Zwroty: *być kulą u nogi; być po jednych pieniądzach; czepiać się jak rzep psiego ogona; działać komuś na nerwy; grać pierwsze skrzypce; kłamać jak z nut; lać wodę; mieć klapki na oczach; mieć pstro w głowie; patrzeć jak sroka w gnat; patrzeć przez różowe okulary; pleść trzy po trzy; rzucać słowa na wiatr; skakać sobie do gardeł; spaść z księżycy; stać jak szup soli; trząść się jak osika; wyjść na jaw; zakochać się po uszy; znać jak własne podwórko; wieszać na kimś psy*.

na powierzchni Srebrnego Globu, satelita ten stał się tak bliski Ziemi, że znalazł się niemal w zasięgu naszej motyki. Za to porywać się z motyką na słońce to nadal jest zadanie dla śmiałków.” Źródło: <http://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/13050> (data wejścia: 5.12.2016 r.).

³⁰⁴ *Dowcip na schodach* prawdopodobnie jest kalką z francuskiego *l'esprit de l'escalier*. Jego znaczenie jest następujące: doświadczenie, kiedy niezwykle błyskotliwa riposta (odpowiedź na inteligentne, śmieszne czy obraźliwe uwagi lub komentarze) przychodzi danej osobie do głowy zbyt późno, gdy jest już bezużyteczna, co zazwyczaj łączy się z uczuciem zawodu.

Jak widać, znaczenie to nie jest tożsame ze semantyką wyrażenia *musztarda po obiedzie*.

– Wyrażenia rzeczownikowe: *cwaniak za dychę; dama z Paryżewa; obiecanki cacanki; pępek świata*.

– Wyrażenia przymiotnikowe: *wyssany z palca; biedny jak mysz kościelna; głuchy jak pień; gruby jak beczka; pracowity jak mrówka; uparty jak osioł; wolny jak ptak*.

– Wyrażenia przysłówkowe: *Bogiem a prawdą; jak amen w pacierzu; ni z gruszki ni z pietruszki; raz na ruski rok; z głową w chmurach*.

– Frazy: *I masz babo placek; Leje jak z cebra; Trafiła kosa na kamień; Przyjdzie koza do woza; Przyganiał kociol garnkowi; Wyszło szydło z worka*.

Do połączeń wyrazowych o charakterze regionalnym należałoby zaliczyć wyrażenie *elegant z Mosiny*. Wśród propozycji w ostatnim zadaniu znalazły się również związki wyrazowe błędnie uznane za frazeologizmy, np. *dzień dobry wieczór; sparzyć się na czymś; taka sytuacja; także tego; ten tego; za krzty wrażliwości*. Pojawiły się także powiedzenia znane z reklam i akcji społecznych, np. *...a tyżka na to: „niemożliwe” oraz wuchta wiary tej*. Często cytowano przysłowia, np. *Bez pracy nie ma kołaczy; Co dwie głowy, to nie jedna; Gdzie drwa rąbią, tam wióry lecą; Gdzie dwóch się bije, tam trzeci korzysta; Jak Kuba Bogu, tak Bóg Kubie; Nie ma tego złego, co by na dobre nie wyszło; Nigdy nie mów nigdy; Oko za oko, ząb za ząb; Wiara czyni cuda; Zapomniał wół jak cielęcim był*, a także błędne formy: *Poniósł lis razy kilka, ponieśli i wilka i Co masz zrobić dziś, zrób jutro*.

Niektóre podane przez ankietowanych związki frazeologiczne budzą wątpliwości, np. *zbić z pantaląku*. Jestem przekonana, że idiom ten nie należy do często używanych związków wyrazowych, a student prawdopodobnie chciał jedynie wykazać się jego znajomością. Z podobnych niefortunnych przykładów warto wymienić także: *Modli się pod figurą, a diabła nosi pod skórą*³⁰⁵.

Zanotowano też kilka błędnych form idiomów: *chudy jak palec; coś jest jak sól w oku; coś należy się jak psu buda; złapać dwie sroki za jeden ogon*.

Błędne formy idiomów i problemy z rozumieniem ich znaczenia dowodzą, iż wielu studentów zna słabo zasób frazeologiczny języka polskiego. Oprócz tego wielu z nich nie ma wiedzy teoretycznej na temat tego, czym jest frazeologia.

Wyniki ankiety nie mogą pozostać bez wpływu na kształt optimum frazeologicznego. Nauczanie tych idiomów, których nie używa bądź czyni to sporadycznie ponad połowa respondentów, należałoby przesunąć na szósty i siódmy semestr studiów. Byłoby to 51 następujących związków frazeologicznych, podanych poniżej w kolejności alfabetycznej:

1. Bogu ducha winny, winien – 90³⁰⁶
2. być, znaleźć się / znajdować się między młotem a kowadłem – 96
3. chudy jak patyk – 79
4. chylić czoło, czoła przed kimś – 110

³⁰⁵ W kwietniu 2015 roku przeprowadziłam wśród 87 studentów Instytutu Filologii Słowiańskiej UAM ankietę testującą użycie tych związków wyrazowych. Studenci mieli do wyboru następujące odpowiedzi: A. Nie używam tego związku wyrazowego wcale, bo go nie rozumiem; B. Nie używam tego związku wyrazowego wcale, pomimo że go rozumiem; C. Używam go, ale rzadko; D. Używam go czasami; E. Używam go dość często; F. Używam innego frazeologizmu o zbliżonym znaczeniu.

Wyniki dla *zbić z pantaląku*:

A: 27,6 % odpowiedzi; B: 35,6% odpowiedzi; C: 19,5% odpowiedzi; D: 12,6% odpowiedzi; E: 2,3% odpowiedzi; F: 2,3% odpowiedzi. W sumie frazeologizmu tego nie używa ponad 63% studentów.

Wyniki dla *Modli się pod figurą, a diabła ma za skórą*:

A: 11,5% odpowiedzi; B: 78,2% odpowiedzi; C: 5,7% odpowiedzi; D: 1,1% odpowiedzi; E: 1,1% odpowiedzi; F: 2,3% odpowiedzi. W sumie frazeologizmu nie używa prawie 90% studentów.

³⁰⁶ Podana cyfra informuje o łącznej liczbie odpowiedzi „nie używam wcale” i „używam bardzo rzadko”.

5. czekać na kogoś, na coś jak na zbawienie – 89
6. czuć się jak ryba w wodzie – 75
7. dmuchać na zimne – 82
8. dolać / dolewać oliwy do ognia – 106
9. ile, czego, co dusza zapagnie – 101
10. iść, sprzedawać się jak świeże, ciepłe bułeczki – 107
11. kara boska – 99
12. kupić / kupować kota w worku – 120
13. leżeć do góry brzuchem – 100
14. naładować / ładować akumulatory – 112
15. maczać w czymś palce – 104
16. mieć nóż na gardle – 103
17. mieć swoje za uszami – 104
18. Muchy by nie skrzywdził – 107
19. na jedno kopyto – 88
20. nie dla psa kiełbasa – 91
21. Nogi się pod kimś ugięły – 76
22. Oczy wyszły komuś na wierzch – 110
23. odkryć Amerykę – 73
24. odwrócić się plecami do kogoś, od kogoś, do czegoś – 85
25. Piechotę nie chodzi; Nie leży na ulicy – 89
26. pilnować, strzec jak oka w głowie – 75
27. pocałować klamkę – 87
28. podciąć / podcinać komuś skrzydła – 94
29. porywać się z motyką na słońce – 112
30. pójść z torbami – 86
31. przyprzeć / przypierać kogoś do muru – 99
32. rzucać kłody pod nogi – 105
33. rzucić na głęboką wodę – 80
34. Serce się (komuś) kraje – 88
35. skoczyć za kimś w ogień – 85
36. spalić / palić za sobą mosty – 99
37. sprzątnąć komuś coś sprzed nosa – 80
38. światelko w tunelu – 86
39. Trafił swój na swego – 87
40. trząść się jak galareta – 108
41. tyle, co kot napłakał – 96
42. unikać jak ognia – 81
43. upiec dwie pieczenie na jednym ogniu – 103
44. wiązać koniec z końcem – 74
45. widać jak na dłoni – 83
46. wisieć w powietrzu – 82
47. wrzucić coś na ząb – 98
48. wyrzucić w błoto coś – 92
49. wywoływać wilka z lasu – 89
50. ziemia, grunt usunie się, usuwa się komuś spod nóg – 114
51. znać się jak łyse konie – 106

Po odjęciu od wszystkich idiomów (152) tych, które większość studentów uznała za „nieużywane wcale” (9) oraz podanych wyżej związków frazeologicznych (51 wytypowanych do nauczania na szóstym i siódmym semestrze studiów) – otrzymujemy spis 92 frazeologizmów. Powinno się je wprowadzić na wcześniejszych etapach nauki. Ich pojawianie się w procesie nauczania należałoby uzależnić od stopnia znajomości języka chorwackiego. Większość z zawartych w ankiecie polskich idiomów ma frazeologiczne ekwiwalenty w języku chorwackim:

1. ani widu, ani słyhu (*ni traga ni glasa*)
2. bez ładu i składu (*bez glave i repa*)
3. błady jak ściana (*blijed kao zid*)
4. bułka z masłem; małe piwo (*mačji kašalj*)
5. być kwita (*biti kvit*)
6. być na rękę komuś (*biti po volji komu*)
7. być w siódmym niebie (*biti u sedmom nebu*)
8. było minęło (*bilu pa prošlo*)
9. cały i zdrowy (*živ i zdrav*)
10. chodzi, chodziło komuś coś po głowie (*mota, motalo se po glavi komu što*)
11. ciarki chodzą, chodziły komuś po plecach (*podilaze koga trnci, mravci, žmarci*)
12. cios poniżej pasa (*nizak udarac*)
13. coś idzie, szło, poszło jak po maśle (*ide što kao podmazano*)
14. poczuć się / czuć się jak u siebie w domu (*osjećati se kao kod kuće*)
15. dać kosza (*dati košaru*)
16. dać sobie rękę uciąć za kogoś, za coś (*dati ruku u vatru za koga, što, da...*)
17. dać sobie z kimś, z czymś spokój (*dići ruke od koga, čega*)
18. dla świętego spokoju (*radi mira u kući*)
19. Do trzech razy sztuka (*Treća sreća*)
20. dobrze się trzymać (jak na swój wiek) (*dobro nositi godine*)
21. dom wariatów (*luda kuća*)
22. doprowadzić / doprowadzać kogoś do białej gorączki, do szału (*dovesti / dovoditi koga do ludila*)
23. dostać za swoje (*vidjeti svoga boga*)
24. dotrzymać (danego) słowa (*održati riječ*)
25. gadać jak najęty (*govoriti kao navijen*)
26. Głowa do góry! (*Glavu gore!*)
27. głupi jak but (*glup kao stup, noć*)
28. iść na całość (*zagrati na sve ili ništa*)
29. Kamień spadł komuś z serca (*Kamen je pao komu sa srca*)
30. koniec końców (*na kraju krajeva*)
31. koniec kropka (*i gotovo*)
32. mieć coś na końcu języka (*imati što na vrhu jezika*)
33. mieć dwie lewe ręce (*imati dvije lijeve ruke*)
34. mieć wyrzuty sumienia (*imati grižnju savjesti*)
35. mocny w gębie (*junak na jeziku*)
36. mówić, gadać jak do ściany (*govoriti kao gluhom dobro jutro*)
37. na chybił trafił (*zbrda-zdola*)
38. na czarną godzinę (*za crne dane*)

39. na pierwszy rzut oka (*na prvi pogled*)
40. na prawo i (na) lewo (*na sve strane*)
41. na sto procent (*sto posto*)
42. na własną rękę (*na svoju ruku*)
43. na własnej skórze (*na vlastitoj koži*)
44. nie dorastać komuś do pięt (*ne biti komu ni do koljena*)
45. nie mieści się, nie mieściło się komuś coś w głowie (*ne ide u glavu komu što*)
46. Nie trzyma się kupy coś (*Ne drži vodu što*)
47. od stóp do głów (*od glave do pete*)
48. ostatnia deska ratunku (*slamka spasa*)
49. palce lizać (*za prste lizati*)
50. piąte koło u wozu (*peti kotač na kolima*)
51. po moim trupie (*samo preko mene mrtvoga*)
52. podobni, podobne (do siebie) jak dwie krople wody (*slični, slične kao jaje jajetu*)
53. pokrzyżować komuś (czyjeś) plany (*pomrsiti komu konce*)
54. Pożyjemy zobaczymy (*Živi bili pa vidjeli*)
55. prosto z mostu (*bez dlake na jeziku*)
56. przypaść komuś do gustu (*biti komu po čudi*)
57. Raz się żyje (*Jednom se živi*)
58. robić z igły widły (*praviti od buhe, muhe slona*)
59. rzucić okiem (*baciti pogled*)
60. spalić się ze wstydu (*propasti u zemlju od srama*)
61. spojrzeć prawdzie (prosto) w oczy (*pogledati istini u oči*)
62. stary jak świat (*star kao Biblija*)
63. Szczęka komuś opadła, opadnie (*zinuti, zanijemiti od čuda*)
64. szczęście w nieszczęściu (*sreća u nesreći*)
65. szkoda słów (nije vrijedno spomena)
66. szukać dziury w całym (*tražiti dlaku u jajetu*)
67. tak czy siak (*u svakom slučaju*)
68. ugryźć się w język (*≈ pregisti jezik*)
69. upaść na głowę (*sići s uma*)
70. w cztery oczy (*u četiri oka*)
71. w głębi duszy (*u dubini duše*)
72. w mgnieniu oka (*u tren oka*)
73. wbić sobie, komuś coś do głowy (*utuviti si, komu što u glavu*)
74. wciskać kit, ciemnotę (*prodavati štoseve, fore*)
75. wiedzieć, co jest grane (*znati otkud vjetar puše*)
76. uwierzyć / wierzyć na słowo (*povjerovati / vjerovati na riječ*)
77. wybić komuś coś z głowy (*izbiti što komu iz glave*)
78. Wyleciało komuś coś z głowy (*smetnuti s uma što*)
79. wziąć / brać do siebie coś (*uzeti / uzimati k sebi što*)
80. z pustymi rękami (*praznih ruku*)
81. z ręką na sercu (*ruku na srce*)
82. zachować zimną krew (*sačuvati hladnu glavu*)
83. zaczynać od zera (*početi od nule, ništice*)
84. zawrócić komuś w głowie (*zavrtjeti komu glavom*)
85. zdrow jak ryba (*zdrav kao dren*)

86. zejść na ziemię (*spustiti se na zemlju*)
87. zejść / schodzić na psy (*pasti na prosjački štap; pasti s konja na magarca; pasti na niske grane*)
88. złapać, schwytać, przyłapać kogoś na gorącym uczynku (*uhvatiti koga na djelu*)
89. mieszać kogoś z błotem (*baciti se blatom na koga*)
90. znać jak własną kieszeń (*poznavati kao svoj džep*)
91. znaleźć / znajdować wspólny język (*naći zajednički jezik*)
92. ściąć kogoś z nóg (*oboriti s nogu koga*)

Jestem daleka od usuwania z optimum frazeologicznego mniej popularnych idiomów, gdyż uważam, że ich używanie jest kwestią w znacznym stopniu indywidualną. Tym bardziej że kilkakrotnie studenci sygnalizowali używanie danego związku frazeologicznego w minimalnie odmiennych postaciach lub też raczej deklarowali sięganie do jednowyrazowych synonimów. Nie znaczy to jednak, że dane idiomy są studentom nieznane czy niepotrzebne. Najlepiej znane związki frazeologiczne mogą być przez nich przyswajane już na wczesnych etapach nauki, podczas gdy te mniej popularne powinno się przeznaczyć do opanowania na późniejszych etapach.

Optimum frazeologiczne nie powinno być jedynym źródłem idiomów na lekcjach. Może być ono uzupełniane o związki frazeologiczne istotne z punktu widzenia opracowywanego tematu (którego nie obejmuje podręcznik). Na przykład poruszenie przez studentów zagadnienia związanego z socjalnym życiem mrówek skłoniło mnie do przygotowania dla nich spisu następujących idiomów: *Kolju se kao žuti mravi; Ljudi, naroda, svijeta ima, bilo je kao mrava, mrav; marljiv, vrijedan, radin kao mrav, pčela, crv; Ne bi (ni) mrava zgazio, pogazio; Podilaze koga mravi; raditi kao mrav, crv; Vrvi kao u mravinjaku*. Idiomy te następnie powtórzyłam w odpowiednich ćwiczeniach.

Dane, zebrane za pomocą omówionych wyżej ankiet, posłużyły do napisania małego chorwacko-polskiego i polsko-chorwackiego słownika frazeologicznego dla celów dydaktycznych, który został opublikowany pod koniec 2016 roku przez Wydawnictwo Naukowe UAM.

3. Znajomość idiomów chorwackich na różnych poziomach nauczania (od drugiego do piątego roku nauczania studentów filologii chorwackiej IFS UAM) – a

Testy frazeologiczne przeprowadzono wśród 63 studentów II, III, IV i V roku studiów kroatystycznych, którzy uczęszczali na lektorat języka chorwackiego w latach 2008/2009, 2011/2012 oraz 2012/2013. Uczestnicy testów nie zetknęli się wcześniej z ćwiczeniami frazeologicznymi, a ich źródłem znajomości frazeologizmów mogły być tylko materiały dydaktyczne, lektor lub własne doświadczenie językowe.

Testy zawierały po trzy zadania – w pierwszym należało dobrać chorwackie ekwiwalenty polskich związków frazeologicznych, drugie zadanie polegało na podaniu chorwackich ekwiwalentów polskich przysłów, a w trzecim zadaniu studenci mieli wskazać polskie ekwiwalenty chorwackich idiomów. Pytania testu znajdują się w załączniku nr 7. Testy przeprowadzono w czterech grupach: A, B, C i D. Poniżej znajdują się wyniki testów.

GRUPA A

Testy przeprowadzone w roku 2008/2009 wśród 33 studentów II, III, IV i V roku

Najlepszy wynik osiągnął student V roku, który otrzymał 19 punktów na 50 możliwych. Najlepszy wynik dla IV roku wynosił 13,5 punktu, dla III roku – 10 punktów, a dla II roku – 9 punktów. Najślabszy wynik osiągnął student II roku – tylko 2 punkty. Średni wynik testu wyniósł 8,86 punktu.

Uzyskano łącznie 1650 odpowiedzi (33 osoby x 50 pytań) – 250 poprawnych i 237 błędnych, a w 1115 wypadkach odpowiedzi w ogóle nie udzielono.

Częściowo poprawne odpowiedzi zawierały drobne błędy, np. błędną końcówkę gramatyczną czy niewłaściwy przyimek.

Rodzaj odpowiedzi	Liczba	%
Odpowiedzi poprawne	250	15,15
Odpowiedzi błędne	237	14,37
Odpowiedzi częściowo poprawne	48	2,90
Brak odpowiedzi	1115	67,58
Suma (50 frazeologizmów x 33 testy)	1650	100,00

Studenci osiągnęli najlepsze wyniki w przypadku tych frazeologizmów, których dosłowny przekład pokrywał się z polskim ekwiwalentem, np. w przysłowiu *Wszystko dobre, co się dobrze kończy* ('Sve je dobro što se dobro svrši'). W tej sytuacji trudno jest ocenić, w jakim stopniu trafne odpowiedzi były sprawą przypadku. Studenci wykazali się najwyższym stopniem znajomości takich związków frazeologicznych, jak: *trzymać kciuki* – 26 poprawnych odpowiedzi, *zostawić w spokoju* – 24 poprawne odpowiedzi, *na wszelki wypadek* – 22 poprawne odpowiedzi, *mieć rację* – 19 poprawnych.

GRUPA B

Testy przeprowadzone w roku 2012/2013 wśród 8 studentów II roku

Najlepszy wynik wyniósł 4,5 punktu na 50 możliwych, podczas gdy najłabszy rezultat wyniósł 1 punkt. Średni wynik testu wyniósł 2,5 punktu. Uzyskano łącznie 400 odpowiedzi (8 osób x 50 pytań) – 14 poprawnych i 29 błędnych, 10 odpowiedzi było częściowo poprawnych, a w 346 wypadkach odpowiedzi w ogóle nie udzielono.

Rodzaj odpowiedzi	Liczba	%
Odpowiedzi poprawne	14	3,50
Odpowiedzi błędne	29	7,25
Odpowiedzi częściowo poprawne	10	2,50
Brak odpowiedzi	347	86,75
Suma (50 frazeologizmów x 8 testów)	400	100,00

Wszyscy studenci próbowali napisać pierwsze zadanie, natomiast na pytania drugiego zadania w ogóle nie odpowiedziało 5 osób, a na pytania trzeciego zadania – 4 osoby.

GRUPA C

Testy przeprowadzone w roku 2012/2013 wśród 13 studentów III roku

Najlepszy wynik wynosił 15,5 punktu na 50 możliwych, podczas gdy najłabszy rezultat wynosił 2 punkty. Średni wynik testu wyniósł 6,38 punktu. Uzyskano łącznie 650 odpowiedzi (13 osób x 50 pytań) – 72 poprawne i 76 błędnych, 21 odpowiedzi było częściowo poprawnych, a w 481 przypadkach odpowiedzi w ogóle nie udzielono.

Rodzaj odpowiedzi	Liczba	%
Odpowiedzi poprawne	72	11,0
Odpowiedzi błędne	76	11,7
Odpowiedzi częściowo poprawne	21	3,3
Brak odpowiedzi	481	74,0
Suma (50 frazeologizmów x 13 testów)	650	100

Studenci wykazali się najwyższym stopniem znajomości takich związków frazeologicznych, jak: *mieć rację* – 12 poprawnych odpowiedzi, *zostawić w spokoju* i *trzymać kciuki* – po 8 poprawnych odpowiedzi.

Wszyscy studenci próbowali odpowiedzieć na pytania pierwszego zadania, natomiast drugiego i trzeciego w ogóle nie wykonało 7 osób.

GRUPA D

Testy przeprowadzone w roku 2011/2012 wśród 9 studentów III roku

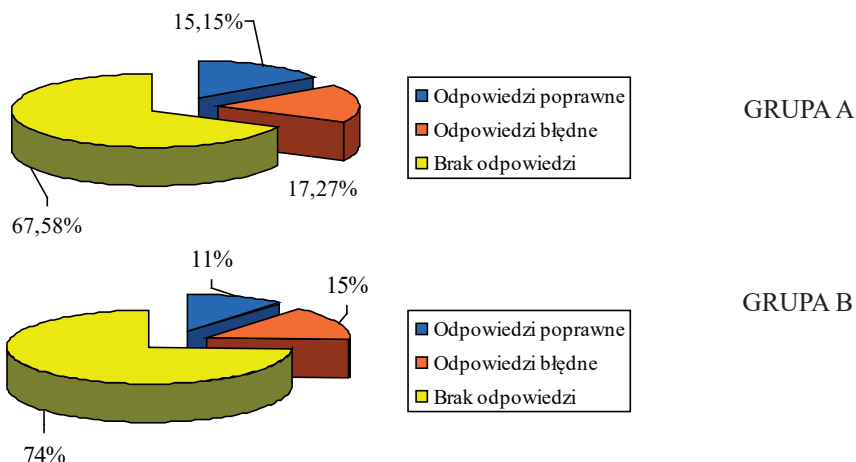
Najlepszy wynik wynosił 14 punktów na 50 możliwych, podczas gdy najłabszy rezultat wynosił 3,5 punktu. Średni wynik testu to 7,88 punktu. Uzyskano łącznie 450 odpowiedzi (9 osób x 50 pytań) – 64 poprawne i 39 błędnych, 14 odpowiedzi było częściowo poprawnych, a w 333 przypadkach odpowiedzi w ogóle nie udzielono.

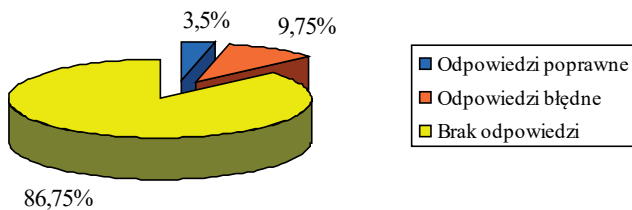
Rodzaj odpowiedzi	Liczba	%
Odpowiedzi poprawne	64	14,2
Odpowiedzi błędne	39	8,7
Odpowiedzi częściowo poprawne	14	3,1
Brak odpowiedzi	333	74,0
Suma (50 frazeologizmów x 9 testów)	450	100,0

Studenci wykazali się najwyższym stopniem znajomości takich związków frazeologicznych, jak *mieć rację* (8 poprawnych odpowiedzi); *na wszelki wypadek* (8); *trzymać kciuki* (7); *zostawić w spokoju* (5) i przysłów: *Kto rano wstaje, temu pan Bóg daje* (4); *Lepszy wróbel w garści niż gołąb na dachu* (3).

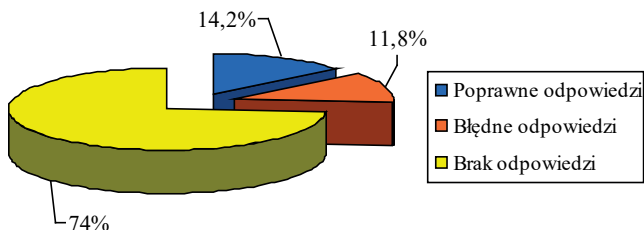
Wszyscy studenci próbowali odpowiedzieć na pytania pierwszego zadania, natomiast drugiego zadania w ogóle nie wykonały 4 osoby, a trzeciego – nie wykonało 6 osób.

Przedstawione wyżej dane ukazano na wykresach kołowych:

GRUPA C

GRUPA D

Niewłaściwe odpowiedzi zamieszczono w dwóch tabelach. Pierwsza dotyczy błędów popełnionych przy doborze ekwiwalentów polskich frazeologizmów, druga – polskich przysłów.

Polski frazeologizm	Poprawna odpowiedź (chorwacki odpowiednik)	Niepoprawne odpowiedzi (z oryginalną interpunkcją i ortografią)
cudowne dziecko	‘čudo od djeteta’	čudo dijete dijete od čudeta divno dijete
Diabli wzięli kogoś, coś	‘Vrag je odnio koga, što’	Do đavola Do vraga! Đavoli su uzeli K vragu Ku vragu Vragovi su uzeli
jak zбитy pies	‘kao prebijen pas’	kao iztučen pas kao ... pas kao ubijen pas
Kolej na ciebie	‘Ti si na redu’; ‘Na tebe je red’	kolej za tebe red za tebe Sada tvoj red Sad je tvoj red Sad ti Tvoj je red tvoj put tvoj red
koło fortuny	‘kolo sreće’	kolo od sreće

kręcić się w kółko	‘vrtjeti se u krug’	kretati se u krug krenuti u krug vrtjeti u krug vrtljati se u krugu
mieć rację	‘imati pravo’; ‘biti u pravu’	biti prav biti u istinu imati istinu imati prava imati pravu imati točnost znati istinu
na wszelki wypadek	‘za svaki slučaj’	na svaki slučaj svaki opet u slučaju... u svakom slučaju u svaku slučaju za svaki utjecaj
najwyższa pora	‘krajnje vrijeme’	pravo vrijeme
nie sięgać komuś do pięt	‘ne biti komu ni do koljena’	ne biti komu ni do koljen ne biti nikomu ni do koljena ne komu do koljena
Przyszło, przyjdzie, przychodzi komuś coś do głowy	‘Padne, pada na pamet komu što’	dobiti ideju dobiti na pamet doći do glave doći u glavu naći na ideju pasti na ideju pasti na um pasti u pamet upasti na pamet
szczwany lis	‘lukava lisica’	bljesav kao lisica ... lisica lukav lis mudra lisica
śnić na jawie	‘sanjati otvorenih očiju’	san u javi sanjati na javi sanjati na vidjelu sanjati u javi sanjati otvartih očiju sanjati u stvarnosti
trząść się jak galareta	‘drhtati kao prut, šiba’	strahovati

trzymać kciuki	‘držati fige’; ‘držati palce, palčeve’	držati dugme držati palcove držati prstove držiti figu držiti palce držiti prsti zadržiti prste
w biały dzień	‘usred bijela dana’	u bijeli dan usput bijela dana
w ostatniej chwili	‘u zadnji čas’; ‘u posljednji čas’	u zadnjem času zadnji čas
we właściwym momencie	‘u pravi čas’	u dobro vrijeme u zadnje vrijeme
wolny jak żółw	‘spor kao puž’	polak kao kornjača spor kao ... spor kao holjača spor kao kornjača
wstać lewą nogą	‘ustati na lijevu nogu’	ustajati lijevom nogom ustati lijevom nogi ustati lijevom nogom ustati lijevu nogu postojati lijevom nogom
wyjsć na jaw	‘izaći na vidjelo’	Istina će ... Istina izađe na ... Istina izađe na dnevno svjetlo Istina je uvijek na vrhu Istina je prva U laži su kratke noge
zostawić w spokoju	‘pustiti, ostaviti na miru’	ostati u mirišu ostati u miru ostaviti mirom ostaviti u miru ostaviti u sobi pustiti na mir pustiti u miru staviti u miru
żyć jak u Pana Boga za piecem	‘živjeti kao mali bog’; ‘živjeti kao bubreg u loju’	biti kao bubreg u loju iza leđima Boga živjeti ... živjeti kao u Boga za leđama živjeti kod Boga

Przysłowia:

Polski frazeologizm	Poprawna odpowiedź (chorwacki odpowiednik)	Niepoprawne odpowiedzi (z oryginalną interpunkcją i ortografią)
Co z oczu, to z serca	‘Daleko od očiju daleko od srca’	Ni ljubav ni kašalj ne mogu se sakriti Što iz oca to iz srca Što iz oče, iz srca Što iz oči, iz srca Što iz oči to iz srca Što iz oca to iz srca Što s oči, ono iz srca Što s očiju to i srca Što s oka to s srca Što s očiju to i iz srca Što z oca to z srca
Darowanemu koniowi w zęby się nie zagłada	‘Poklonjenom konju ne gledaju se zubi’	Darovanemu konju ne gleda se u zube Darowanemu konju ne gledaju se zube Darovanome konju ne gledaju se u zube Darovanomu konju ne gledaju se zube Poklonjenom konju ne gledamo u zube
Gdzie kucharek sześć, tam nie ma co jeść	‘Puno baba, kilava djeca’	Gdje je šest kuharica tamo nema Gdje šest kuharica tamo nema... Gdje.... šest, tamo nema što jesti Mnogo babice, kilavo dijete ništa jesti
Gość i ryba trzeciego dnia śmierdzą	‘Svagog gosta tri dana dosta’	Gost i riba na treći dan lošo vonjeju Gost i riba trećeg dana smrde Gost i riba trećeg dana smrdu Gost i riba trećeg dana smrduju Gost i riba u trećem danu smrde Tri dana gosta ima dosta
Kłamstwo ma krótkie nogi	‘U laži su kratke noge’	Laga ima kratke noge Laganje ima kratke noge Laž ima kratke noge Laž ima kratke nogi Laža ima kratke noge U laži kratke noge

Kto rano wstaje, temu Pan Bóg daje	‘Tko rano rani, dvije sreće grabi’	Tko jutro ustaje Bog mu daje Tko jutro ustaje, ovemu Bog daje Tko ujutro ustaje tom daje Tko ujutro ustaje tome Gospodin daje Tko rano rani, dvije sreće...
Lepszy wróbel w garści niż gołąb na dachu	‘Bolji vrabac u ruci nego golub na grani’	Bolji je vrabac nego golub na kovu Bolji vrabac u ruci nego golub na krvu Bolji vrabac u ruci nego golub na... Bolji vrabac u ruci nego golub na krovu Bolji vrabac u šaci nego golub na krovu Bolji vrabec u šaku nego golub na granji Bolji vrapac u šaci nego golub na grani
Mniej znaczy więcej	‘Manje je više’	Manje je veće Manje znači vise
Sukces wieńczy dzieło	‘Konac djelo krasi’	Uspjeh ... djelo Uspjeh završava djelo
Swój do swego ciągnie	‘Svaka ptica svome jatuu leti’	Svoj do svego ... Svoj do svego vuče Svoj do svega vuči Svoj svega privlači / privukne
Wszystko dobre, co się dobrze kończy	‘Sve je dobro što se dobro svrši’	Sve je dobro što ima dobar kraj Sve dobro što ima dobru kraj Sve je dobro što je dobro završiti Sve dobro što se dobro... Sve dobro što se dobro završava
Z dużej chmury mały deszcz	‘Tresla se brda, rodio se miš’	Iz maleg oblaka mala kiša Iz velikog oblaka mala kisa Iz velikog oblaka malena kisa S velikog oblaka mala kiša

Błędy dzielę na dwie kategorie:

A. Błędy leksykalne:

– Dokonanie dosłownego przekładu (np. *sanjati na javi* zamiast *sanjati otvorenih očiju*);

- Podanie niewłaściwego ekwiwalentu (np. *U laži su kratke noge* zamiast *izaći na vidjelo*);
- Zastosowanie niewłaściwego jednego z członów frazeologizmu (np. *imati istinu* zamiast *imati pravo*);
- Zastosowanie odpowiednika, który nie jest frazeologizmem (np. *strahovati* zamiast *drhtati kao prut*);
- Zastosowanie wyrazu, który pochodzi z języka polskiego (np. *kolej za tebe* zamiast *red je na tebe*);
- Posłużenie się peryfrazą (np. *Sve je dobro što ima dobar kraj* zamiast *Sve je dobro što se dobro svršī*);
- Przetłumaczenie tylko części frazeologizmu (np. *isitna izade na...* zamiast *izaći na vidjelo*).

B. Błędy formalne:

- Użycie błędnej konstrukcji, głównie w wyniku zastosowania niewłaściwych przyimków lub niewłaściwej kolejności członów frazeologizmu (np. *na svaki slučaj* zamiast *za svaki slučaj*);
- Zastosowanie konstrukcji wzorowanej na języku polskim (np. *ustati lijevom nogom* zamiast *ustati na lijevu nogu*);
- Drobne błędy gramatyczne, np. niewłaściwa liczba, błędna końcówka (np. *držati palcove* zamiast *držati palčeve*).

Najczęściej błędy były rezultatem dosłownego przekładu, np.: *Diabli wzięli – Đavoli su uzeli*; *Przyszło, przyjdzie, przychodzi komuś coś do głowy – doći u glavu*; *śnić na jawie – sanjati na javi*; *Co z oczu, to z serca – Što iz očiju to iz srca*; *Kto rano wstaje, temu pan Bóg daje – Tko ujutro ustaje, tome Gospodin daje*; *Z wielkiej chmury mały deszcz – Iz velikog oblaka mala kiša*.

Ponieważ test frazeologiczny był anonimowy, studenci nie odczuwali potrzeby wykazania się za wszelką cenę i z tego też powodu formularze były w przeważającej części niewypełnione. Z tego samego powodu w wielu przypadkach podawano formy niepełne, urwane w połowie bądź z lukami. Studenci starali się też zrekompensować brak wiedzy wyjaśniając znaczenie frazeologizmu opisowo.

Frazeologizm *mieć rację* charakteryzuje się dużą częstością użycia w materiałach dydaktycznych, wykorzystywanych w praktycznej nauce języka chorwackiego, co niewątpliwie zadecydowało o tym, iż właśnie ten idiom jest przez studentów najlepiej znany.

Ogólnie wyniki testu świadczą o wyjątkowo niskim poziomie znajomości chorwackiej frazeologii wśród studentów filologii chorwackiej (nawet starszych roczników) w Instytucie Filologii Słowiańskiej UAM. Najlepszy student podał zaledwie 38% poprawnych odpowiedzi. Studenci najczęściej w ogóle nie udzielali odpowiedzi lub próbowali ją „odgadnąć” poprzez dosłowny przekład, co jest naturalną strategią przyjmowaną w sytuacji nieznamości ekwiwalentu. Wyniki testów dowodzą, iż konieczne jest opracowanie odpowiednich materiałów glottodydaktycznych (ćwiczeń i spreparowanych tekstów z frazeologizmami), które z pewnością przyczynią się do poprawy sytuacji w tym zakresie.

W kolejnym zadaniu poproszono o podanie polskich ekwiwalentów chorwackich frazeologizmów (fraz). Błędne odpowiedzi znajdują się w tabeli.

Chorwacki frazeologizm	Poprawna odpowiedź (polski odpowiednik)	Niepoprawne odpowiedzi (z oryginalną interpunkcją i ortografią)
Bez alata nema zanata	<i>dosł.</i> ‘Nie ma rzemiosła bez narzędzi’	bez narzędzi Bez pracy nie ma kołaczy Zanim powiesz B powiedz A
Brzeće smrdeće	‘Co nagle, to po diable’; ‘Gdy się człowiek spieszy, to się diabeł cieszy’	Im szybciej tym lepiej szybka śmierć
Čovjek se rasteže prema pokrivaču	‘Tak krawiec kraje, jak mu materii staje’	Człowiek się uczy na błędach Jak sobie pościelisz, tak się wyśpisz
Čovjek snuje, Bog određuje	‘Człowiek strzela, Pan Bóg kule nosi’; ‘Człowiek planuje, Pan Bóg kreśli’; ew. ‘Człowiek planuje, Pan Bóg krzyżuje’	Człowiek buduje, Bóg rujnuje Człowiek myśli, Pan Bóg kreśli Człowiek planuje Człowiek planuje, Bóg decyduje Jak Kuba Bogu, tak bóg Kubie Niezbadane są wyroki boskie
Iz mire tri vraga vire	‘Cicha woda brzegi rwie’	Kto sieje wiatr, zbiera burze Ze spokoju zawsze...
Ne plaća Bog svake subote	‘Pan Bóg nierychliwy, ale sprawiedliwy’	Bez pracy nie ma kołaczy Bóg nie płaci każdej soboty Nie co dzień jest niedziela Nie codziennie jest niedziela Nie codzień jest niedziela
Neće grom u koprive	‘Złego diabli nie biorą’	jak grom z jasnego nieba Nie wywołuj wilka z lasu
Piši kući propalo je	‘Wszystko przepadło’	Coś się nie udało I po ptakach Plan się nie powiódł
Pristaje što kao kravi sedlo	‘Pasuje jak kwiatek do kożucha’; ‘Pasuje jak pięść do oka’	Nie pasuje Nie pasuje w ogóle Pasuje jak krowie siodło
Tresla se brda, rodio se miš	‘Z dużej chmury mały deszcz’	Aż się uszy trzęsą robić z igły widły

Błędy leksykalne studentów sprowadzały się do:

- Podania błędnych ekwiwalentów frazeologicznych (np. *Nie wywołuj wilka z lasu* zamiast *Złego diabli nie biorą*);
- Podania błędnych ekwiwalentów, które nie są frazeologizmami (np. *szybka śmierć* zamiast *Co nagle, to po diable*);

– Podania poprawnych ekwiwalentów, które nie są frazeologizmami (np. *Nie pasuje w ogóle* zamiast *Pasuje jak kwiatek do kożucha*)

– Podania ekwiwalentów, które są frazeologizmami, choć polski odpowiednik nim nie jest (np. *Bez pracy nie ma kolaczy*).

Oprócz tego odnotowano brak odpowiedzi.

Błędy popełniane przez studentów, przedstawione w punktach od a) do e), pozwalają domyślić się, w jaki sposób zachowują się oni w naturalnej komunikacji językowej. Najwyraźniej kompensują brak odpowiedniej wiedzy wykorzystując skojarzenia, które wywołują niektóre człony chorwackiego frazeologizmu. W takiej sytuacji tłumaczą dosłownie jeden z członów, który traktują jako ośrodek całego związku wyrazowego, a następnie rozbudowują skojarzenie, jakie wywołuje ten wyraz, np.: *Čovjek snuje, Bog određuje* – Jak Kuba Bogu, tak Bóg Kubie; *Tresla se brda, rodio se miš* – Aż się uszy trzęsą; *Neće grom u koprive* – jak grom z jasnego nieba.

Parokrotnie studenci zdecydowali się na podanie odpowiednika, który nawet formalnie nie pokrywał się z chorwackim związkiem frazeologicznym (tj. nie zawierał wyrazu pokrewnego etymologicznie), np.: *Brzeće smrdeće* – szybka śmierć; *Ne plaća Bog svake subote* – Bez pracy nie ma kolaczy.

Zdarzało się również, że studenci najwyraźniej byli bliscy zrozumienia sensu frazeologizmu i wskazania prawidłowego ekwiwalentu, jednak okazywało się, iż nie znają jego prawidłowego składu wyrazowego, np.: *Čovjek snuje, Bog određuje* – Człowiek myśli, Pan Bóg kreśli; *Čovjek snuje, Bog određuje* – Człowiek buduje, Bóg rujnuje³⁰⁷.

Biorąc pod uwagę fakt, iż język chorwacki i polski są językami pokrewnymi, a znaczna część funkcjonujących w obu językach frazeologizmów to absolutne ekwiwalenty, studenci zdecydowali się przeważnie na dosłowny przekład, np.: *Ne plaća Bog svake subote* – Bóg nie płaci każdej soboty.

Wprowadzenie tego typu polskich odpowiedników frazeologizmów chorwackich świadczy pośrednio o brakach w zakresie polskiej kompetencji językowej studentów, ponieważ podane przez nich przykłady nierzadko są pozbawione sensu. Wiele objaśnień przysłów chorwackich należy uznać za przypadkowe, np.: *Bez alata nema zanata* – Zanim powiesz B, powiedz A; *Neće grom u koprive* – Nie wywołuj wilka z lasu.

Wydawałoby się, że dobór polskich związków frazeologicznych do ich chorwackich odpowiedników jest zabiegiem znacznie łatwiejszym niż działanie odwrotne. Okazuje się jednak, że studenci także i tutaj mają niemałe trudności. Przyczyną jest prawdopodobnie nie tylko niewystarczająca znajomość rodzimej frazeologii, ale również nadmierne odwoływanie się do pokrewieństwa obu języków. Fakt, iż wiele chorwackich i polskich frazeologizmów to absolutne ekwiwalenty sprawia, że studenci wykazują skłonność do stosowania analogii, która przejawia się w dosłownym przekładzie. W niektórych przypadkach doprowadza to do podawania przypadkowych odpowiedników.

Poruszając kwestię pokrewieństwa językowego, należałoby przytoczyć słowa L. Cvikić i M. Bošnjak, które nie mają wątpliwości, że „za učenike čiji je materinski jezik neki od slavenskih jezika, početno je učenje hrvatskoga zasigurno lakše”³⁰⁸. Zgadzam się z tym stwierdzeniem, gdyż taki wniosek wypływa z doświadczenia glottodydaktycznego. Pozytywny transfer, będący skutkiem istnienia chorwacko-polskiego pokrewieństwa języko-

³⁰⁷ Studentka prawdopodobnie dokonała kontaminacji z innym powiedzeniem: *Zgoda buduje, niezgoda rujnuje*.

³⁰⁸ L. Cvikić, M. Bošnjak, op. cit., s. 118.

wego, jest zjawiskiem, które znacznie ułatwia kroatystom naukę, a także podnosi motywację do nauki. J. Korljan nie uważa nawet uczących się od podstaw języka chorwackiego przedstawicieli narodów słowiańskich za rzeczywiście początkujących, pisząc: „studenti [hrvatskog jezika – przyp. mój] kojima je prvi jezik neki od slavenskih jezika, ne pripadaju grupi ‘apsolutnih početnika’... ”³⁰⁹. Istotną kwestią, którą należy rozstrzygnąć, to udzielenie odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu polskie i chorwackie pokrewieństwo językowe może pomóc lub zaszkodzić studentom w opanowaniu chorwackich związków frazeologicznych na podstawowym poziomie nauczania. Z pewnością pozwala zrozumieć znaczną liczbę chorwackich idiomów (tzw. znajomość bierna), z którymi uczący się chorwackiego zetkną się w trakcie lektury materiałów dydaktycznych i oryginalnych tekstów³¹⁰. Wystarczy, by dany chorwacki frazeologizm:

1. Posiadał ekwiwalent w języku polskim o tym samym sposobie obrazowania i strukturze formalnej;

2. Posiadał ekwiwalent w języku polskim o zbliżonym sposobie obrazowania i strukturze formalnej;

3. Posiadał ekwiwalent w języku polskim o odmiennym sposobie obrazowania i/lub strukturze formalnej, o ile metafora, która stanowi jego podstawę, jest dla studenta zrozumiała;

4. Posiadał ekwiwalent w języku polskim o odmiennym sposobie obrazowania i/lub strukturze formalnej, jednak kontekst słowny, w jakim umieszczono dany związek frazeologiczny, pozwala z dużym prawdopodobieństwem prawidłowo odczytać jego znaczenie.

Pozostałe związki frazeologiczne to takie, których dosłowny przekład nie wywołuje stosownych skojarzeń w świadomości studenta i nawet kontekst nie przyczynia się do ich zrozumienia. Zastosowany tu sposób obrazowania i związane z nim znaczenie nie są oczywiste, a same pokrewieństwo językowe okazuje się nieprzydatne w ułatwieniu ich zrozumienia. Wśród tych idiomów znajdują się zarówno związki, które posiadają ekwiwalent w języku polskim (*bez dlake na jeziku* – ‘prosto z mostu’ lub ‘bez owijania w bawełnę’), jak i frazeologizmy nieprzekładalne (np. *stati na loptu* w sensie oznaczającym uspokojenie sytuacji). To właśnie te związki frazeologiczne stanowią potencjalną trudność dla studenta i to w ich przypadku możemy się spodziewać prób niewłaściwego tłumaczenia. Studenci są przekonani, że fakt pokrewieństwa językowego daje im przewagę, jakiej nie mają Polacy uczący się np. języków germańskich czy romańskich, dlatego też bardziej odważnie i mniej ostrożnie podejmują próby ich przekładu. Wówczas często pojawia się czynnik *false friends*. Warto zacytować następujące przykłady:

Chorwacki związek frazeologiczny	Znaczenie (wynotowane z chorwackich słowników frazeologicznych)	Podawane przez studentów błędne odpowiedniki w języku polskim
<i>Pukao mu je film</i>	‘Izgubio je strpljivost i živce’	Urwał mu się film
<i>obiti se komu o glavu</i>	‘osvećivati se (o greškama, pogrešnim koracima i sl. koji imaju loše posljedice)’	obić się o komuś uszy

³⁰⁹ J. Korljan, *Stavovi o udžbenicima za početnu razinu učenja hrvatskoga kao J2*, Lahor 9, 2010, s. 71.

³¹⁰ W. Marton przytacza rezultaty badań nad szybkością uczenia się przez Amerykanów języków obcych, m.in. germańskich i słowiańskich. Wynika z nich, iż prędkość uczenia się przy językach pokrewnych jest ponad dwa razy większa niż przy tych, których nie łączy żadne pokrewieństwo. W. Marton, *Dydaktyka języka obcego...*, op. cit., s. 18.

<i>od riječi do riječi</i>	‘doslovno, točno, u svim pojedinostima’	od słowa do słowa
<i>pasti s konja na magarca</i>	‘pasti s boljega na gore’	wpaść z deszczu pod rynnę
<i>uzeti na zub</i>	‘okomiti se, zamrziti, biti gnjevan na nekoga’	wrzucić na ząb
<i>dati komu za pravo</i>	‘priznati da je tko u pravu’	dać komuś prawo do czegoś

W takich sytuacjach pokrewieństwo językowe nie tylko okazuje się nieprzydatne, ale wręcz zwodnicze, gdyż usypia czujność językową, a wtedy łatwiej o błąd.

Z pewnością poważną przeszkodą na drodze do uzmysłowienia sobie roli frazeologii w materiałach dydaktycznych jest niewystarczająco dobrze rozwinięta koncepcja nauczania języka chorwackiego jako obcego³¹¹. Zetknęłam się nawet ze stwierdzeniem, iż „Ne postoji ni koncept hrvatskoga jezika kao stranog/drugog”³¹². Jedną z pionierek badań nad językiem chorwackim jako obcym, L. Cvikić, wypowiada się w tej sprawie następująco: „I dok se za mnoge jezike točno zna što se na kojemu stupnju očekuje od onih koji ga uče, koju gramatiku i koji rječnik trebaju svladati, za hrvatski kao nematerinski jezik takvi standardi još ne postoje. Ako nije početnik, novog je učenika hrvatskoga jezika teško smjestiti u skupinu koja će u potpunosti odgovarati njegovoj razini znanja jer ne postoji način na koji bismo posve objektivno odredili njegovo znanje”³¹³.

Wśród przyczyn niewystarczającego zainteresowania kwestią nauczania frazeologii wśród chorwackich glottodydaktyków wymienia się: „insufficient number of scientific research, few professionals who are concerned with Croatian as a foreign language in a systematic way especially, a small number of participants who would enable precise research, etc.”³¹⁴. Inni dydaktycy dodają: “Until there is a central institution which will take care of Croatian language as a foreign/second language (...), we will still not know who is doing what and how (each school dealing with Croatian as a foreign/second language is actually entity of its own)”³¹⁵.

Jako następny powód podaje się czasem także niedobór odpowiednich opracowań leksykograficznych. Jest to stanowisko przesadzone. Podstawową frazeologię podaje m.in. słownik V. Anicia *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, z którego wersji cyfrowej można korzystać nieodpłatnie na stronie internetowej hjp.znanje.hr, o czym wiedzą wszyscy studenci kroatystyki. Z myślą o nich powstał z inicjatywy D. Sesar i I. Vidović Bolt także polsko-chorwacki słownik frazeologiczny, dostępny pod adresem internetowym: <http://pl-hr->

³¹¹ Próba zmiany tej sytuacji na polskim gruncie jest publikacją D. Šipki pt. *Program nastave srpskohrvatskog (srpskog/hrvatskog/bosanskomuslimanskog) jezika. Petogodišnji, trogodišnji i intenzivni nastavni program za govornike poljskog jezika*, Poznań 2003.

³¹² V. Požgaj-Hadži, M. Smolić, M. Benjak, op. cit., s. 92

³¹³ L. Cvikić, M. Bošnjak, op. cit., s. 113.

³¹⁴ L. Cvikić, *Hrvatski kao drugi i strani jezik: stanje i potrebe*, [w:] *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, red. Z. Jelaska, Zagreb 2005, s. 316.

³¹⁵ V. Požgaj-Hadži, T. Balažić-Bulc, I. Ferbežar, *Testing Croatian language as a foreign/second language*, *Metodika* 16, 1/2008, s. 122.

-frazemi.eu³¹⁶. Słownik powinien jednak stanowić jedynie dodatkową pomoc, gdyż jak zauważa W. Chlebda: „Dobierany do potrzeb nauczania materiał językowy powinien się składać z jednostek budulcowych tekstu, a nie z elementów składowych systemu (tj. słownika)”³¹⁷, albowiem studenci powinni opanować technologię produkcji tekstu, a nie technikę posługiwania się słownictwem.

Leksykologia wraz z frazeologią jest trudną dziedziną wiedzy językoznawczej. „Vocabulary is by far the most sizeable and unmanageable component in the learning of any language, whether a foreign or one’s mother tongue”³¹⁸. Autorki monografii *Hrvatski izvana* słusznie zauważają również, że „područje leksika je najpodložnije promjenama i najizloženije društvenim intervencijama”³¹⁹, co czyni je obszarem „niepewnym” w badaniach. Źródła trudności w nauczaniu związków frazeologicznych należałoby więc upatrywać w ich nieregularności i złożonej naturze, co sprawia, że nie można ich opanować przez włączenie do którejś z poznanych reguł strukturalnych. W związku z faktem, iż często nie można wyinterpretować ich znaczenia z sensów jego komponentów, opanowanie pewnego zasobu frazeologii wymaga za każdym razem zapamiętania nie tylko znaczenia i odpowiednika we frazeologii ojczystej, ale i sytuacji komunikatywnej oraz kontekstu stylistycznego, w których dany frazeologizm może być użyty³²⁰. Frazeologia z trudem poddaje się badaniom, nie tylko bowiem nie można jej zamknąć w granicach reguł tworzenia, ale dodatkowo niełatwo jest ją klasyfikować i kwalifikować. Niezwykle trudno jest nauczać łączliwości, która jest przecież nieprzewidywalna i niewytłumaczalna.

Autorka polskiego zbioru ćwiczeń do nauczania frazeologii, E. Rybicka, zauważa także, iż wiele osób ignorując frazeologię nadaje jej status „fanaberii językowej”³²¹. Niektórzy są skłonni uznawać ją wręcz za zjawisko doraźne, „przejaw inwencji pojedynczego nadawcy”³²².

Własną teorię na temat przyczyn pomijania wielu związków frazeologicznych w podręcznikach do nauki języka obcego ma również W. Chlebda. Uważa on, że dochodzi do tego:

- „Przez przeoczenie lub z powodu nienadążania za stałym, codziennym wręcz powiększaniem się faktycznych zasobów frazeologicznych języka. (...)
- Z racji emocjonalnych – tzn. z cichego przeświadczenia językoznawców, że są w języku zjawiska lepsze oraz gorsze i takie połączenia wyrazowe, jak np. *zusammen do kupy* czy *chluśniet bo uśniet* są nie tylko mniej poważne, ale i mniej ważne niż zwroty typu *biały kruk*, *sól ziemi* czy *gdzie raki zimują*. (...)
- Ze względów „doktrynalnych” – tzn. została [frazeologia – przyp. mój] świadomie odrzucona jako niemieszcząca się w uznanym (czy to powszechnie, czy przez danego autora) kanonie frazeologicznym.”³²³

³¹⁶ W chwili oddawania tekstu do publikacji strona nie była już dostępna ze względu na problemy techniczne. Autorki planują jednak jej ponowne uruchomienie.

³¹⁷ W. Chlebda, *Teoria frazeologiczna...*, op. cit., s. 106-107.

³¹⁸ M. Tryuk, op. cit., s. 34.

³¹⁹ V. Požgaj-Hadži, M. Smolić, M. Benjak, op. cit., s. 69.

³²⁰ M. Kornaszewski, J. Padałak, op. cit., s. 308-309.

³²¹ E. Rybicka, *Miejsce frazeologii...*, op. cit., s. 235.

³²² A. Butcher, B. Guziuk-Świca, *Frazeologia nadawcy. Odtwarzalność frazemów w procesie nauczania języka polskiego jako obcego*, [w:] *Rytualizacja w komunikacji społecznej i interkulturowej*, red. J. Mazur, Lublin 2004, s. 161.

³²³ W. Chlebda, *Teoria frazeologiczna...*, op. cit., s. 102.

A. M. Lewicki dodaje jeszcze, że frazeologizmy naruszają niekiedy podstawowe zasady języka, bo zawierają komponent nieużywany poza tym połączeniem, np. *zakochać się na zabój; na miły Bóg; mieć bzika*³²⁴, który narusza reguły gramatyczne współczesnego języka i może wprowadzić zamęt w umysłach studentów. W tym miejscu dochodzimy do kwestii nieekonomiczności stałych połączeń wyrazowych, jakimi są związki frazeologiczne. To rzeczywiście środki wtórnej nominacji, które funkcjonalnie są redundantne – prawie nigdy nie są jedynymi nazwami realiów, lecz funkcjonują jako ekspresywne i obrazowe ich odpowiedniki. Zatem można się bez nich obejść bez szkody dla zawartości treściowej wypowiedzi. „Frazeologia, jako zbiór jednostek wtórnych w stosunku do nazw jednowyrazowych, nie spełnia warunku ekonomiczności, a jej brak nie prowadzi do powstania poważnych luk w systemie nazewniczym”³²⁵. Do podobnych wniosków dochodzą Chorwaci: „Frazemi uglavnom ne popunjavaju nominacijske praznine, već su kao sekundarne nominacije izrazi za subjektivne, emocionalne i prosudbene stavove”³²⁶.

Nie możemy polemizować z faktem formalnej nieekonomiczności stałych połączeń wyrazowych, niemniej jednak nie sposób nie przytoczyć tutaj słów prekursorów badań nad frazeologią języka angielskiego A. Pawley’a i F. H. Syder’a, którzy zauważają, że to nie ekonomia jest w języku najważniejsza, lecz precyzja wyrażania: „For what realy matters is not the economy of the description but its fit with what the native speaker knows of his language”³²⁷. Ponadto w sferze neutralnej języka stykamy się z takimi związkami frazeologicznymi, które są jedynymi nazwami pewnych elementów świata, a ich nieuwzględnienie znacznie by zubożyło i zniekształciło odtwarzany obraz rzeczywistości, np. *firma krzak, lowcy skór*.

Inne powszechne przekonanie zakłada, że nauczanie frazeologii to proces żmudny i czasochłonny. „Z uwagi na swoje cechy frazeologizmy są trudne do zapamiętania. (...) Wymagają od uczących się języków obcych dużego nakładu magazynowania, aby prawidłowo zachować je w pamięci. Syntaktyczne, semantyczne i pragmatyczne cechy związków frazeologicznych czynią je szczególnie trudnym tworzywem dydaktycznym”³²⁸. Niemale oczekiwania stawia się także nauczycielom, którzy muszą przygotować odpowiednie materiały dydaktyczne.

Dotychczasowe doświadczenie pokazuje, iż w nauce języków obcych nie ma „drogi na skróty”. Można starać się zoptymalizować proces nauczania, ułatwić uczniom zapamiętywanie nowej leksyki poprzez zaplanowanie odpowiedniej liczby powtórek, podnieść ich motywację odpowiednimi treściami dydaktycznymi – nie można jednak pominąć nauczania frazeologii głosząc pogląd, że jest ona zjawiskiem marginalnym, a student w razie potrzeby przyswoi ją sobie „mimoходом”. Student, który chce się aktywnie posługiwać idiomami, nie musi przecież znać wszystkich ich wariantów. W dodatku wśród większości badaczy podejmujących kwestie frazeodydaktyczne panuje zgoda co do tego, że większość frazeologizmów powinna pozostać w sferze biernej, a nie aktywnej

³²⁴ A. M. Lewicki, *Zakres frazeologii*, op. cit., s. 29.

³²⁵ A. Mikołajczuk, *Struktura semantyczna wybranych związków frazeologicznych w testach egzaminacyjnych na polonistykę (1992/1993)*, [w:] *Z teorii i praktyki dydaktycznej języka polskiego*, tom 13, red. E. Polański i Z. Uryga, Katowice 1995, s. 94.

³²⁶ M. Turk, *Višećlani izrazi s desamentiziranom sastavnicom kao nominacijske jedinice*, [w:] *Riječki filološki dani 3*, red. D. Stolic, Rijeka 2000, s. 482.

³²⁷ A. Pawley, F. H. Syder, *Two puzzles for linguistic theory: nativelike selection and nativelike fluency*, [w:] *Language and communication*, red. J.C. Richards i R.W. Schmidt, London 1983, s. 217.

³²⁸ M. Laskowski, *Związki frazeologiczne...*, s. 19.

znajomości leksyki ucznia. W ogromnej liczbie przypadków związki frazeologiczne nie są kombinacją nieznanego słownictwa, lecz jedynie nowym połączeniem poznanych już dużo wcześniej elementów. Opozycja: jednostka słownikowa – związek frazeologiczny jest przeciwstawieniem wyłącznie zewnętrznych cech wielkości tego samego rodzaju³²⁹, a więc ma ona charakter wyłącznie techniczny. Nie uważam też, by student miał poznać wszystkie hasła słownika frazeologicznego. W tym miejscu dochodzimy do kwestii optimum frazeologicznego, która jednak została szerzej omówiona w pierwszym rozdziale niniejszego opracowania, dlatego w tym miejscu skupię się na odpowiedzi na kolejne ważne pytanie: jakie własności powinien mieć dobry podręcznik uwzględniający nauczanie obcojęzycznej frazeologii? Zastanówmy się najpierw nad tym, jakie cechy posiadały dotychczas wydane materiały dydaktyczne przeznaczone do nauki języka chorwackiego dla obcokrajowców. Można im zarzucić m.in. nieautentyczny język, brak odpowiedniego systemu powtórek oraz nieuwzględnianie polsko-chorwackiego pokrewieństwa językowego. Spis ten nie jest kompletny. Należałoby jeszcze przywołać uwagi chorwackich badaczek, które przekonują, że nie brakuje nam materiałów do nauki języka chorwackiego jako obcego, jednak nie są one właściwie spreparowane: „Neprikladni su i nedostatni za upotrebu na lektoratima. Jezik ne prikazuju ravnotežno (gotovo svaka koncepcija posustaje nakon 1. stupnja), nedostaju auditivni i vizualni didaktički izvori”³³⁰. Frazeologia jest w nich ignorowana bądź opracowana w niewłaściwy sposób. Wielu dydaktyków nie docenia jej roli w języku, uważając frazeologię jedynie za przejaw odstępstwa od normy językowej: „Frazeologizmy funkcjonują na zasadzie zbioru wyjątków, które trzeba zapamiętać, a następnie odtworzyć w ich utrwalonej i przekazywanej przez tradycję postaci”³³¹. Zdarza się również, że nauczyciele widzą w nich jedynie formę zabawy, ozdobnik zając, którego głównym celem jest uatrakcyjnienie lekcji.

Pierwsze polskie ćwiczenia frazeologiczne³³² są głównie zbiorem idiomów. Do dzisiaj można spotkać się ze skonstruowanymi w podobny sposób ćwiczeniami frazeologicznymi. Ciągłe powtarzanie pierwotnej koncepcji jest zjawiskiem powszechnym także w przypadku chorwackich materiałów dydaktycznych.

Podręczniki powinny być napisane realnie używanym językiem: „Jezik udžbenika trebalo bi biti živ jezik svakodnevnne uporabe, dat u kontekstu, artikuliran u dijaloge u kojima bi se vodilo računa o jezičnoj raslojenosti i polifunkcionalnosti standardnog jezika”³³³. Należałoby się zastanowić, jakie rozwiązania praktyczne powinno się zastosować w przypadku frazeologii. W. Mokijenko uważa, że zależy to od rodzaju odbiorcy, jego języka rodzimego, poziomu i celu nauczania³³⁴. Nasi studenci są uczniami specyficznymi. Z punktu widzenia glottodydaktyki najważniejszy dla nas jest fakt, iż są to osoby dorosłe, uczące się języka obcego poza granicami kraju, w którym jest on językiem narodowym oraz uczące się wcześniej innego języka obcego. Dorośli słuchacze na ogół lubią dynamikę i interakcję na lekcji, co jest typowe dla podejścia komunikacyjnego. Łatwiej się koncen-

³²⁹ M. Grochowski, op. cit., s. 26.

³³⁰ M. Smolić, V. Požgaj-Hadži, *Hrvatski kao strani jezik...*, op. cit., s. 218.

³³¹ M. Szpiczakowska, *Czy dojna krowa jest zwierzęciem? Uwagi o poprawności frazeologicznej*, [w:] *Porozmawiamy o języku, czyli zbiór nie tylko lekcyjnych propozycji konwersacyjnych*, red. M. Skarżyński, Kielce 1992, s. 46.

³³² T. Czapczyński, *Metodyka ćwiczeń stylistycznych w szkole powszechnej i średniej. Podręcznik dla nauczyciela*, Lwów 1929.

³³³ V. Požgaj-Hadži, M. Smolić i M. Benjak, op. cit., s. 138.

³³⁴ B. Мокієнко, op. cit., s. 176-177.

trują niż dzieci i mają silniejszą motywację do nauki. Wobec tego powinno się dążyć do indywidualizacji materiałów dydaktycznych, przeznaczonych do nauczania frazeologii. Nie możemy liczyć na autorów podręcznika, gdyż nie napiszą oni książki przeznaczonej dla tak wąskiego grona odbiorców. To na lektorze spoczywa obowiązek indywidualizacji procesu nauczania.

Praktyczne nauczanie frazeologii jest trudnym zadaniem dydaktycznym. Nauczając języka obcego początkujących, stosuje się metody podające, podczas gdy w przypadku zaawansowanych lepiej sprawdzają się metody poszukujące. Te drugie dodatkowo sprzyjają zapamiętywaniu. Kontekst, w którym prezentujemy nowy związek frazeologiczny, musi być prosty, a więc nie może zawierać kolejnej trudności językowej. Z. Diklić proponuje następującą kolejność przy wprowadzaniu na lekcjach nowych połączeń wyrazowych: „U nastavi treba potpuno objašnjavati značenje frazema, najprije značenje svakog člana (svake riječi) frazema, njegovo denotativno (osnovno) značenje, a zatim i konotativno (preneseno) značenje frazema u određenom kontekstu”³³⁵. Propozycja M. Laskowskiego jest bardziej rozbudowana. Uważa on, iż wraz z nowym frazeologizmem studentowi należy podać:

- stronę wyrażania;
- komponenty i możliwe warianty;
- sposób identyfikacji w tekście;
- osobliwości syntaktyczne;
- odpowiedniki niefrazeologiczne;
- wartość semantyczno-pragmatyczną³³⁶.

Przy wspólnym odkrywaniu znaczenia frazeologizmu można zastosować objaśnienie, synonim, definicję lub kontekst. Dobrze widziana jest ilustracja obrazująca użycie danego idiomu, należy jednak pamiętać, by nie była ona zbyt infantylna. Definicja i kontekst z kolei nie powinny być „żywcem” wyjęte z chorwackiego słownika frazeologicznego, lecz odpowiednio opracowane, co w praktyce oznacza ich uproszczenie. Nie można doprowadzić do tego, by inne niezrozumiałe słownictwo odwróciło uwagę studenta od istoty problemu – znaczenia danego związku frazeologicznego. Na końcu ważne jest skonfrontowanie z polskim odpowiednikiem, gdyż nie powinno się badać frazeologii w izolacji. Poza tym należy pamiętać, że jedną z cech dystynktywnych frazeologii stanowi jej potencjalna nieprzekładalność i w razie potrzeby należy zwrócić na ten fakt uwagę studentów.

Wszyscy dydaktycy i językoznawcy są zgodni co do konieczności prezentacji frazeologii w kontekście. Przy czym ukazanie w kontekście nie oznacza prostego umieszczenia idiomu w zdaniu³³⁷, lecz ukazanie go w jego naturalnym słownym otoczeniu – stąd wynika postulat wyzyskiwania na potrzeby dydaktyczne tekstów oryginalnych. Jeżeli frazeologizmy będą w nich dobrze ukazane, to studentom też będzie łatwiej je wyodrębnić z tekstu. Język materiałów dydaktycznych ma przecież być prawdziwy, ma być językiem autentycznych zachowań, jego użycie w podręcznikach daje też studentom większe

³³⁵ Z. Diklić, *Leksičke vježbe u nastavi hrvatskoga ili srpskog jezika*, Suvremena metodika nastave hrvatskoga ili srpskog jezika IX, br. 1-2, 1984, s. 27.

³³⁶ M. Laskowski, *Istota, cel...*, op. cit., s. 56.

³³⁷ Por. zdania z podręcznika M. Čilaš-Mikulčić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj B1-B2*, które nie pozwalają zapoznać się z kontekstem użycia zamieszczonych w nim idiomów:

Pa to je jasno kao pekmez!
Ivan pleše kako Petra svira.

szanse na zapamiętanie poszczególnych form językowych. Po zaprezentowaniu związku frazeologicznego i ustaleniu jego znaczenia, warto sprawdzić, czy studenci nie popełnili błędu, zachęcając ich następnie do samodzielnego użycia idiomu w zdaniu. Jest to sprawa istotna w przypadku tych utartych połączeń wyrazowych języka obcego, które nie mają ekwiwalentu frazeologicznego w języku ojczystym. Gdy mamy do czynienia z leksyką nieekwiwalentną, to najczęściej sięgamy do rodzimego zasobu po najbardziej zbliżony znaczeniem wyraz. Należy się upewnić, iż ten proces myślowy przebiegnie we właściwy sposób, w przeciwnym razie ryzykujemy utrwalenie się w świadomości ucznia niewłaściwego skojarzenia.

E. Rybicka, która w swoim podręczniku do nauki polskiej frazeologii dla obcokrajowców³³⁸ umieściła pięćdziesiąt utartych związków wyrazowych przeznaczonych do aktywnego opanowania, prezentuje każdy idiom w taki sposób, że:

- idiom pełni funkcję podpisu pod ilustracją;
- następnie spreparowany dialog zawiera podpis użyty pod ww. ilustracją;
- definicja wyjaśnia znaczenie idiomu;
- na końcu spreparowane zdania ilustrują użycie idiomu w typowych kontekstach³³⁹.

Po części teoretycznej następuje seria ćwiczeń strukturalnych i komunikacyjnych. Istnieje kilka sprawdzonych typów ćwiczeń frazeologicznych:

- Rozsypanki wyrazowe i łączenie w pary rozproszonych frazeologizmów;
- Dopasowywanie znaczeń;
- Uzupełnianie składu połączenia wyrazowego;
- Grupowanie związków wyrazowych wedle wskazanego kryterium;
- Wymiana wskazanej części zdania na synonim frazeologiczny;
- Przekształcanie zdań zgodnie z instrukcją;
- Wynajdywanie i poprawianie błędów w składzie połączenia wyrazowego;
- Dopełnianie wypowiedzi z użyciem związku frazeologicznego w taki sposób, by zachować sens i spójność zdania;
- Udzielanie odpowiedzi opisowych na pytania o znaczenie frazeologizmu;
- Tworzenie map pojęciowych.

Autorki FRAZPOLU©, programu przeznaczonego do nauczania obcokrajowców polskiej frazeologii, zawarły w nim pięć typów zadań, w których student powinien:

- Wskazać właściwe znaczenie;
- Uzupełnić skład frazeologizmu;
- Wpisać poprawną gramatycznie formę jednego z członów frazeologizmu;
- Użyć frazeologizmu we właściwym kontekście.

Dodatkowo ćwiczenia zostały uzupełnione działem „Zabawa”, w którym znajdują się krzyżówki, rebusy i rozsypanki wyrazowe³⁴⁰.

W nauce języka obcego nie należy przesadzać z nauczaniem frazeologii, gdyż grozi to sztucznością, a nawet tworzy efekt komiczny. „Teksty sztucznie preparowane, w których frazeologizmy występują w dużej liczbie – nie są z punktu widzenia frazeodydaktyki odpowiednim materiałem do nauczania. Mimo znacznej koncentracji stałych związków

³³⁸ E. Rybicka, *Nie taki diabeł...*, op. cit.

³³⁹ E. Rybicka, *Miejsce frazeologii...*, op. cit., s. 241-242.

³⁴⁰ A. Madeja, M. Smrecznik, *FRAZPOL© – komputerowy program do nauczania frazeologii polskiej. Prezentacja programu*, [w:] *Nowe perspektywy w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, red. K. Birecka, K. Tacyńska, Toruń 2010, s. 110.

frazeologicznych nie dają one uczącemu się żadnej wskazówki, jak często należy je wykorzystywać w komunikacji życia codziennego³⁴¹. Głównym zadaniem nauczania frazeologii nie powinno być poszerzanie zakresu nowej leksyki. Nie uczymy więc nowych słów, lecz kombinacji, w jakie wchodzi stare, już nam znane.

Przygotowanie materiału frazeologicznego dla potrzeb dydaktycznych nie jest łatwym zadaniem. Jestem świadoma ogromu wyzwań, jakie stają przez frazeodydaktykami. W dodatku zdaję sobie też sprawę z faktu, iż nauka frazeologii nie jest żadną „cudowną metodą”, która usprawni proces nauczania i wydatnie podniesie motywację uczniów do pracy. W. Mokijenko uważa, że przed wkomponowaniem frazeologii w materiały dydaktyczne należy nie tylko stworzyć kryteria doboru materiału frazeologicznego dla potrzeb dydaktycznych, ale też ukazać ich realioznawcze wartości, wydać słowniki frazeologiczne dla celów dydaktycznych i opracować komplet ćwiczeń, który uwzględni modele nauczania i frazeologiczną interakcję językową³⁴².

Niektórzy badacze, jak np. L. Zabrocki³⁴³, uważają, że nauczanie idiomów powinno mieć miejsce dopiero na wyższym poziomie nauczania. Na egzaminach certyfikacyjnych z języka polskiego wymaga się od zdających znajomości frazeologii dopiero na poziomie B2³⁴⁴. Współcześnie jednak dominuje pogląd, że jest to materiał językowy, z którym po dokonaniu odpowiedniej selekcji mogą się zmierzyć także osoby początkujące. Oczywiście nie mam na myśli wprowadzenia frazeologii na pierwszej lekcji lektoratu. Gdy chodzi o moją praktykę, pierwsze utarte związki wyrazowe podaję studentom już po dwóch miesiącach nauki. Robię to przy okazji omawiania chorwackich przymiotników, których użycie ilustruję porównaniami frazeologicznymi typu: *crn kao ugljen* (dosł. ‘czarny jak węgiel’), *blijed kao zid* (‘blady jak ściana’), *brz kao munja* (‘szybki jak błyskawica’). Podobnie postępuje jedna z lektorek Instytutu *Croaticum*, której opinię przytaczałam wcześniej. Proponuje ona skupić się na połączeniach, w których składzie występują nazwy zwierząt³⁴⁵: *gladan kao vuk* (‘głodny jak wilk’), *žedan kao pas* (dosł. ‘spragniony jak pies’). Pozostałe lektorki, których opinie sondażowałam, również nie mają nic przeciwko wprowadzeniu frazeologii już w pierwszym roku nauki, choć jedna wskazuje, iż powinien to być poziom nauczania B1. Dodatkowo pojawia się sugestia, by zharmonizować frazeologizmy formalnie z opracowywanym materiałem i tym samym uniknąć sytuacji, w której student zetknie się z nieznaną sobie wcześniej formą gramatyczną. Oznaczałoby to, że frazeologizmy, w których pojawiają się imiesłowy, tryb warunkowy, strona bierna itp. należałoby przedstawić studentom na późniejszych etapach nauki. Jedna z lektorek uważa również, iż nauczanie frazeologii jako takiej, a więc skupienie się na niej jako osobnej warstwie leksyki, także powinno być wprowadzone w przypadku lekcji na zaawansowanym poziomie językowym. Podobny pogląd głosi M. Sułkowska, która uważa, że na początkowym etapie nauki związki frazeologiczne należy dozwalać, podczas gdy na zaawansowanym mogą się pojawiać lekcje w całości im poświęcone³⁴⁶.

³⁴¹ M. Laskowski, *Związki frazeologiczne...*, op. cit., s. 18.

³⁴² B. Мокієнко, op. cit., s. 177.

³⁴³ L. Zabrocki, op. cit., s. 69.

³⁴⁴ A. Papież, op. cit., s. 186.

³⁴⁵ Podręczniki, przeznaczone do nauczania języka chorwackiego od podstaw, przeważnie podają studentom nazwy zwierząt w ciągu pierwszych dwóch miesięcy nauki.

³⁴⁶ M. Sułkowska, op. cit., s. 13.

Większość glottodydaktyków widzi możliwość, a nawet konieczność prezentacji frazeologii na wczesnym etapie nauki. Z. Saloni jest zdania, że frazeologii danego języka, czy to obcego, czy ojczystego, uczy się człowiek od początku jego nauki³⁴⁷. E. Rybicka wykorzystuje swój zbiór ćwiczeń frazeologicznych od drugiego semestru³⁴⁸. Ja skupiam się na idiomach o prostej budowie formalnej, a więc przykładowo takich połączeniach, jak: rzeczownik + rzeczownik (*kost i koža*, ‘skóra i kości’), czasownik + rzeczownik (*izgubiti glavu*, ‘stracić głowę’), przymiotnik + rzeczownik (*lukava lisica*, ‘szczywany lis’), liczebnik + liczebnik (*ni pet ni šest*, ‘ni w pięć ni w dziewięć’). Najlepiej gdy są to związki złożone z niewielu poznanych już wcześniej komponentów, posiadające polskie ekwiwalenty, łatwe do zapamiętania i o neutralnej motywacji. Ważne jest, by już wtedy przedstawiać związki w ich uwikłaniu frazeologicznym, tj. w kontekście.

Na poziomie podstawowym wprowadzanie frazeologii przebiega bardziej okazjonalnie i pełni funkcję komentarza do konkretnej sytuacji. „Oczywiście, na poziomie podstawowym niezbędny jest pewien kompromis między autentycznością a prostotą wypowiedzi”³⁴⁹. Osobiście chętnie wykorzystuję frazeologię również w roli przykładu ilustrującego funkcjonowanie nowo poznanego zjawiska gramatycznego. Jednym z idiomów dobrze spełniających tę rolę jest powiedzenie: *Riba ribi grize rep*, które równocześnie ukazuje działanie trzech przypadków gramatycznych: mianownika, celownika i biernika. Dobrze jest w tej sytuacji sięgać również do międzynarodowych związków frazeologicznych. Studenci nie powinni mieć problemów ani z ich zrozumieniem, ani samodzielnym zastosowaniem w zdaniu. A. Stryjecka również docenia pomysł polegający na wykorzystaniu frazeologii w roli przykładu ilustrującego dane zjawisko gramatyczne: „Po przedstawieniu związku frazeologicznego cenne jest pokazanie jego przydatności językowej, tzn. student powinien otrzymać nie tylko informację o znaczeniu danego związku i możliwościach jego wykorzystania, ale także o strukturze, co pozwoli uczącemu się zrozumieć zdania o podobnej budowie, zapamiętać i/lub utrwalić występującą tu formę gramatyczną i strukturę zdania, a w końcu samodzielnie tworzyć wypowiedzenia naśladowujące swoją strukturą model”³⁵⁰. Tutaj frazeologizm pojawia się jednak „przy okazji”, w ramach powtórki słownictwa znanego z wcześniejszych lekcji. Poza tym ma on głównie pomóc w zrozumieniu gramatyki.

Na poziomie średnim, tj. po 1 – 1,5 roku nauki, można wprowadzić lekturę mniej skomplikowanych tekstów prasowych³⁵¹, co oznacza, iż uzasadnione jest stopniowe wprowadzanie idiomów w ich naturalnym otoczeniu słownym. A. B. Burzyńska uważa, że na tym etapie nauki można wykorzystać związki frazeologiczne o motywacji kulturowej bądź zawierające archaizmy leksykalne³⁵². Myślę, iż powinno się już operować związkami o bardziej skomplikowanej strukturze i bardziej abstrakcyjnym znaczeniu, nieposiadającymi leksykalnych odpowiedników w języku polskim. Należałoby wtedy zwrócić uwagę na ich kwalifikację stylistyczną i na wyraźne różnice między związkami frazeologicznymi odmiany potocznej i literackiej. A. Madeja i M. Smereczniak sądzą, że dopiero na tym

³⁴⁷ Z. Saloni, *Ćwiczenia frazeologiczne w szkole*, Polonistyka XXV, nr 6, 1972, s. 33.

³⁴⁸ E. Rybicka, *Miejsce frazeologii...*, op. cit., s. 243.

³⁴⁹ A. Madeja, M. Smereczniak, *Frazeologia w nauczaniu...*, op. cit., s. 43.

³⁵⁰ A. Stryjecka, *Zajęcia z frazeologii – fakty i życzenia*, Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców 10, 1998, s. 119.

³⁵¹ D. Buttler, *Dobór wyrazów do słownika-minimum języka polskiego*, [w:] *Metodyka nauczania języka polskiego jako obcego*, Warszawa 1980, s. 155.

³⁵² A. B. Burzyńska, op. cit., s. 119.

poziomie zaawansowania językowego można od studentów wymagać czynnej znajomości obcojęzycznej frazeologii. Przyczyną tego jest przekonanie o tym, że „Niezbędne jest bowiem wcześniejsze opanowanie szczególnych umiejętności językowych polegających chociażby na rozpoznawaniu wieloznaczności słów, metaforyczności i aluzyjności sformułowań”. Zaraz jednak dodają: „Ponieważ jednak frazeologizmy są domeną żywego, naturalnego języka, należy uczyć ich na wszystkich etapach kształcenia językowego, także tych najniższych”³⁵³.

Jeśli chodzi o etap zaawansowanej znajomości języka, to byłby on przeznaczony na zapoznanie się z frazeologią różnych odmian języka oraz na ćwiczenie rozumienia i przekładu aluzji frazeologicznych.

Zgadzam się z opinią A. Stryjeckiej, która w nauczaniu frazeologii postuluje metodę „celowej przypadkowości”³⁵⁴. Autorka nie zaleca długotrwałej koncentracji na jej nauczaniu, optuje raczej za częstsza prezentacją w ramach pracy nad tekstem czy przy okazji szeroko pojętych ćwiczeń leksykalnych. Moje pierwsze ćwiczenia frazeologiczne obejmowały trzecią część lektoratu języka chorwackiego, co jedynie na początku spotkało się z aprobatą ze strony studentów. Gdy tylko zniknął „urok nowości”, słuchacze przyznali, iż ciągłe skupianie się na frazeologii jest dla nich nużące. Dopiero gdy ćwiczenia frazeologiczne zostały wkomponowane w ogólny materiał lekcyjny i nie trwały jednorazowo dłużej niż 10 minut, skargi nie pojawiły się. V. Miličević, który zajmował się badaniem nauczania języka chorwackiego i serbskiego jako języka ojczystego, doszedł do podobnych wniosków, albowiem zauważył on również, że ćwiczenia frazeologiczne nie powinny trwać dłużej niż 10 – 20 minut, nigdy całą lekcję. Autor sugeruje, by włączyć je w ramy opracowywanego aktualnie tekstu. Uważa także, iż można podać około dziesięciu nowych związków frazeologicznych w trakcie jednej lekcji³⁵⁵. W przypadku frazeologii obcojęzycznej wymagania należy oczywiście obniżyć.

Udało mi się doprowadzić do zapamiętania przez studentów 50 frazeologizmów w trakcie trzech miesięcy nauki, ale poświęcałam na zajęcia z frazeologii dwie godziny dydaktyczne tygodniowo, co okazało się dla studentów uciążliwe. Nie widzę potrzeby, aby przeznaczyć na podobne ćwiczenia aż dwie godziny zegarowe w tygodniu, jak sugerują A. Grzesiuk i B. Guziuk-Świca³⁵⁶. Myślę, że 10 związków frazeologicznych na lekcję to liczba maksymalna. Osobiście staram się oscylować w granicach 5 – 7 frazeologizmów i nie podaję nowej frazeologii na każdej lekcji. Znacznie częściej za to czynię ją przedmiotem powtórek. V. Blagus cytuje wyniki badań brytyjskich uczonych: „Cunningsworth (1995) smatra da pravi početnici po vježbi mogu usvojiti tek 10 do 15 riječi, a lažni početnici mogu dvostruko više: 20 do 30 novih riječi. Gairns i Redman (1993) preporučuju prosjek od 8 do 12 riječi po nastavnome satu”³⁵⁷. D. Buttler – cytując wyniki badań rosyjskich autorów – podaje, iż w pierwszym, elementarnym cyklu kształcenia, obejmującym 300 – 400 godzin nauki, można wdrożyć 1000 – 1500 słów, tj. ok. 10 w ciągu lekcji. W drugim cyklu, obejmującym 500 – 600 godzin zajęć, można wprowadzić 3000 do 4000 wyrazów,

³⁵³ A. Madeja, M. Smereczniak, *Frazeologia w nauczaniu...*, op. cit., s. 42-43.

³⁵⁴ A. Stryjecka, op. cit., s. 120.

³⁵⁵ Б. Милићевић, *Фразеологизми у настави*, Књижевни језик 14/4, 1985, s. 216-217.

³⁵⁶ A. Grzesiuk, B. Guziuk-Świca, *Kulturowe i stylistyczne aspekty nauczania cudzoziemców frazeologii języka polskiego*, Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców 10, 1998, s. 78.

³⁵⁷ V. Blagus, *Odabir riječi u udžbenicima hrvatskoga za strance*, [w:] *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, op. cit., s. 262.

tj. nawet 25 na lekcję³⁵⁸. Choć te dane odnoszą się do nauczania pojedynczych wyrazów, to uważam, iż także liczba wdrażanych jednorazowo związków frazeologicznych zależy od poziomu zaawansowania językowego. Na średnim etapie nauki frazeologia powinna pojawiać się sporadycznie, w liczbie 1 – 3 związków frazeologicznych na lekcję. Oczywiście jest to wartość średnia, można przecież jednorazowo zaproponować studentom nawet 7 nowych frazeologizmów, ale na kolejnych lekcjach należy skupić się na ich utrwalaniu i zaniechać wprowadzania nowych jednostek językowych. Przy uczeniu się, trwającym jedną minutę dziennie, można opanować w ciągu roku aż 300 jednostek³⁵⁹. Jednakże materiał musi być dobrze skonstruowany i właściwie przećwiczony, a powtórki odpowiednio wkomponowane w treść zajęć. Wydaje mi się, iż rocznie (na trzecim, czwartym i piątym roku nauki, gdy student opanował już podstawy gramatyki) można zaproponować kroaty- stom i innym slawistom czynne opanowanie ok. 80 – 100 związków frazeologicznych. Na pierwszym roku zalecam swoim studentom około 20 frazeologizmów o prostej budowie formalnej, a na drugim – ok. 60.

Frazeologizmy nie są materiałem leksykalnym łatwym do zapamiętania. Uczenie się frazeologii chorwackiej często polega na zapamiętywaniu różnic między polskimi i chorwackimi ekwiwalentami – odmiennej kolejności członów, innej składni i/lub różnych elementów leksykalnych. E. Dźwierżyńska pisze, że do zapamiętywania motywuje nas przydatność danego elementu leksykalnego w komunikacji językowej. Lepiej utrwalamy również to, co wywarło na nas wrażenie lub rozbudziło ciekawość³⁶⁰. Ważna dla jakości zapamiętywania jest także prostota zapamiętywanych jednostek³⁶¹, co przemawia za dzieleniem związków frazeologicznych na mniejsze części celem wspólnej analizy w trakcie zajęć. Korzystne jest też uporządkowanie elementów, które można analizować w ramach ćwiczeń frazeologicznych. S. Bralić i N. Mihaljević proponują nawet podział idiomów dla celów glottodydaktycznych:

- Frazeologizmy, które mają semantyczny i syntaktyczny ekwiwalent w obu językach;
- Frazeologizmy, w których przypadku ekwiwalent jest częściowy, ale nadal łatwo jest go zidentyfikować;
- Idiomy posiadające ekwiwalenty w obu językach, które różnią się strukturą;
- Związki frazeologiczne nieprzetłumaczalne³⁶².

Interesujące są także podziały zastosowane przez autorki polskich podręczników do nauczania frazeologii dla obcokrajowców. Ich przegląd daje A. Papież³⁶³.

Oczywiście, uczenie się frazeologii nie jest czysto pamięciowe, trzeba ją jeszcze zrozumieć. Jednakże szanse na zapamiętanie tych związków frazeologicznych, z którymi student zetknie się tylko jeden raz, są bliskie zeru. „Kako samo jedno pojavljivanje nove riječi nikako ne jamči njezino usvajanje, nužno je da se riječi pojave više puta, i to u razli-

³⁵⁸ D. Buttler, *O doborze slovnictva...*, op. cit., s. 7.

³⁵⁹ E. J. Gorzelańczyk, *Pamięć, świadomość, język. Zastosowanie algorytmu optymalizującego odstępów między powtórkami w glottodydaktyce*, Poznań 2000, s. 80.

³⁶⁰ E. Dźwierżyńska, *Czynniki wpływające na zapamiętywanie leksyki obcojęzycznej*, *Języki Obce w Szkole* 2, 2007, s. 37-42.

³⁶¹ E. J. Gorzelańczyk, op. cit., s. 86.

³⁶² S. Bralić, N. Mihaljević, op. cit., s. 106.

³⁶³ A. Papież, op. cit.

čítim kontekstima”³⁶⁴. Na czynne opanowanie leksyki wpływ mają następujące czynniki: dłuższe obcowanie z daną formą wyrazową, osłuchanie się z nią, częstotliwość i różnorodność kontekstów występowania w podręcznikach i lekturach oraz częstotliwość ich używania przez uczniów³⁶⁵. Te same czynniki należy wziąć pod uwagę przy utrwalaniu połączeń wyrazowych. Dlatego też tak ważny jest dobrze zaplanowany cykl powtórek. Regularne przywoływanie frazeologizmów jest raczej zadaniem dla lektora. Ale i autorzy podręcznika powinni nie tylko prezentować frazeologię, lecz również ją odpowiednio często powtarzać. Tutaj zdania są podzielone. A. Brzezińska uważa, iż najczęściej zapominamy po 30 minutach od zakończenia lekcji, bo aż 50% informacji. Dlatego dobrze jest w czasie lekcji powtarzać nowy materiał leksykalny po 5, 10 i 20 minutach. Kolejne powtórzenie powinno nastąpić przed końcem lekcji, a następne być częścią zadania domowego³⁶⁶. A. Markunas z kolei twierdzi, iż „największy ubytek informacji z pamięci następuje podczas pierwszych sześciu godzin po jej przyswojeniu, [dlatego też – przyp. mój] wskazane jest powtórzenie wybranych zjawisk językowych po 15 – 20 minutach, po 8 – 9 godzinach i następnie po upływie doby, [albowiem – przyp. mój] słownictwo i struktury morfosyntaktyczne utrwalają się w miarę skutecznie dopiero po siedmiokrotnym ich powtórzeniu w kontekście przynajmniej zdaniowym”³⁶⁷.

Nie jest łatwo określić wymaganą liczbę powtórek, albowiem proces zapominania ma naturę przypadkową. I. S. P. Nation opisuje eksperyment Kachroo z 1962 roku, z którego wynika, że większość studentów zapamiętała angielskie słowa, które pojawiły się w podręczniku co najmniej 7 razy³⁶⁸. Dwa inne badania z kolei dowiodły, że skuteczność zapamiętywania pojawia się po 5 lub po 6 – 7 powtórkach³⁶⁹. Chorwackie badaczki nie dysponują wynikami własnych badań, lecz powołują się na ustalenia glottodydaktyków zajmujących się nauczaniem języka angielskiego. I tak cytowana jest B. Laufer, która zaleca 7 – 10 powtórek³⁷⁰, oraz I. L. Beck, który wraz ze swoimi współpracownikami opowiada się za 12 powtórkami. Autorki *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego* twierdzą nawet, że każde słowo powinno się pojawić co najmniej 20 razy (!). Później, wraz ze wzrostem poziomu zaawansowania językowego, liczba powtórek może spaść do 10 – 12³⁷¹. Kluczowe jest także określenie stosunku liczbowego nowych elementów leksykalnych do już znanych, a tylko powtarzanych. L. Zabrocki uważał, iż 75% czasu zajęć należy przeznaczyć na powtórki, a 25% na prezentację nowego materiału i jego przyswajanie. Jeden typ materiału ma się pojawiać na zmianę z drugim³⁷². T. Woźnicki był przekonany, że jedno nowe słowo powinno przypadać na 28 słów już znanych³⁷³. I. S. P. Nation twierdzi, że idealna gęstość słownictwa w podręczniku do angielskiego dla początkujących powinna wynosić 1:20, czyli jeden nowy wyraz powinien przypadać na

³⁶⁴ Ž. Radić, J. Kuvač-Kraljević, M. Kovačević, *Udžbenik kao poticaj ili prepreka leksičkome razvoju*, Lahor 9, 2010, s. 56.

³⁶⁵ E. Polański, *Słownictwo uczniów. Problemy, badania, wnioski*. Warszawa 1982, s. 134.

³⁶⁶ A. Brzezińska, *Jak uczyć się skutecznie języka, czyli jakie prawidłowości z psychologii skutecznego uczenia się i nauczania powinny być uwzględnione w metodach nauczania języków obcych*, *Języki Obce w Szkole* 6, 2004, s. 17-21.

³⁶⁷ A. Markunas, op. cit., s. 89.

³⁶⁸ I. S. P. Nation, op. cit., s. 43.

³⁶⁹ Ibidem, s. 44.

³⁷⁰ Ž. Radić, J. Kuvač-Kraljević, M. Kovačević, op. cit., s. 45.

³⁷¹ A. Seretny, E. Lipińska, *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Kraków 2005, s. 100.

³⁷² L. Zabrocki, op. cit., s. 28.

³⁷³ T. Woźnicki, *O programach i podręcznikach języków obcych*, Warszawa 1967, s. 119-120.

dwadzieścia już znanych. Pierwsza powtórka ma mieć miejsce jeszcze na lekcji, druga następuje po paru dniach, trzecia – po tygodniu itd.³⁷⁴. E. Gorzelańczyk natomiast reprezentuje pogląd, że aby zminimalizować czynnik zapominania, czas uczenia się nowych jednostek powinien stanowić 5% czasu przeznaczanego na powtórki³⁷⁵.

Należy zaznaczyć, iż cytowani badacze skupiali się przede wszystkim na zapamiętywaniu mechanicznym. Jednakże przy nauce języka obcego (w tym frazeologizmów) potrzebna jest także pamięć logiczna, tj. sensowna. „Przy zapamiętywaniu materiału sensownego decyduje liczba powiązań treściowych, przy zapamiętywaniu mechanicznym – liczba powtórzeń”³⁷⁶.

Jeżeli chodzi o powtarzanie frazeologizmów w analizowanych przez nas podręcznikach do nauki języka chorwackiego jako obcego, to sytuacja wygląda następująco (w kolejności według średniej liczby użyć):

Lp.	Tytuł publikacji	Liczba frazeologizmów	Liczba frazeologizmów wraz z powtórzeniami	Średnia liczba użyć
1	D. Norris, <i>Język chorwacki dla początkujących</i> , Kraków 2006.	4	13	3,25
2	V. Barac-Kostrenčić, M. Kovačićek, S. Lovasić, D. Vignjević, <i>Učimo hrvatski. I. stupanj</i> , Zagreb 1982.	4	9	2,25
3	T. Matasić, <i>Dobar dan! Ein Lehrbuch des Kroatischen mit Anhang für Serbisch</i> , München 1980.	10	22	2,2
4	Л. Васильєба, Д. Пешорда, <i>Хорватська мова для Українців. Хрватський язик за Украјинце</i> , Львів 2000.	33	67	2,03
5	V. Barac-Kostrenčić, M. Kovačićek, S. Lovasić, <i>Učimo hrvatski I. Radna bilježnica</i> , Zagreb 1999.	1	2	2,00

³⁷⁴ I. S. P. Nation, op. cit., s. 45.

³⁷⁵ E. J. Gorzelańczyk, op. cit., s. 81.

³⁷⁶ B. A. Jakubowski, *Nauka języka obcego. Spojrzenie psychologa*, Warszawa 1973, s. 168.

6	J. Barešić, <i>Dobro došli. Udžbenik i rječnik</i> , Zagreb 1995.	14	26	1,86
7	V. Kostrenčić, M. Kovačićek, V. Lukić, <i>Učimo hrvatski 3. Udžbenik i vježbenica</i> , Zagreb 2002.	5	9	1,80
8	V. Kosovac, V. Lukić, <i>Učimo hrvatski 1. Udžbenik s vježbenicom</i> , Zagreb 2006.	6	10	1,67
9	J. Barešić, <i>Dobro došli 2. Udžbenik i rječnik</i> , Zagreb 1998.	40	55	1,37
10	V. Barac-Kostrenčić, M. Kovačićek, S. Lovasić, D. Vignjević, <i>Učimo hrvatski 1. Udžbenik</i> , Zagreb 1999.	3	4	1,33
11	M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, <i>Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike (A2-B1)</i> , Zagreb 2008.	46	58	1,30
12	M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, D. Pasini, S. L. Udier, <i>Hrvatski za početnike 1. Udžbenik hrvatskoga kao drugog i stranog jezika</i> , Zagreb 2006.	16	19	1,19
13	J. Nemeth-Jajić, <i>Sati z jezikom hrvatskim. Priručnik za više stupnjeve učenja</i> , Poznań 1997.	18	20	1,11
14	V. Kostrenčić, M. Kovačićek, V. Lukić, <i>Učimo hrvatski 4. Udžbenik i vježbenica</i> , Zagreb 2002.	12	13	1,08

15	M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, <i>Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj B1-B2</i> , Zagreb 2011.	64	68	1,06
16	M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, <i>Razgovarajte s nama! Vježbenica hrvatskog jezika za niži srednji stupanj B1-B2</i> , Zagreb 2011.	33	34	1,03
17	M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, <i>Razgovarajte s nama, Vježbenica, gramatika i fonetika hrvatskog jezika za više početnike (A2-B1)</i> , Zagreb 2009.	25	25	1,00
18	V. Kosovac, V. Lukić, <i>Učimo hrvatski 2. Udžbenik s vježbenicom</i> , Zagreb 2006.	12	12	1,00
19	B. Kryžan-Stanojević, I. Sawicka, <i>Ćwiczenia z gramatyki języka chorwackiego. Vježbe iz gramatike hrvatskoga jezika</i> , Toruń 2000.	7	7	1,00
20	M. Cesarec, <i>Učimo hrvatski. Gramatička vježbenica. I. dio</i> , Zagreb 1995.	6	6	1,00
Suma		360	482	--
Średnia powtórzeń		1,5		

Średnia liczba powtórzeń z wszystkich podanych podręczników i zeszytów ćwiczeń wynosi zaledwie 1,5. Powtórzenia są więc sporadyczne, co z pewnością znacznie utrudnia przyswojenie przez studenta danego związku frazeologicznego i trwałe zapamiętanie go.

Tzw. średnia liczba użyć frazeologizmu nie oddaje istoty sprawy. W rzeczywistości niektóre z połączeń wyrazowych powtórzono nawet 9 razy, podczas gdy inne pojawiają się w podręczniku zaledwie jeden raz.

Być może kluczem do efektywnego zapamiętywania jest nie częste powtarzanie, lecz powtarzanie we właściwym momencie³⁷⁷. Nie jest jednak łatwo przewidzieć, w którym momencie powtórek poszczególne jednostki pozostaje jeszcze w pamięci, a w którym zostaje zapomniana. Dlatego też rezygnacja z przynajmniej pięciokrotnych powtórek jest absolutnie niedopuszczalna. Najbardziej korzystnie byłoby rozłożyć powtórki na lata, jednak to wymagałoby bardzo rozbudowanego i przemyślanego programu nauczania – i realizacja tego założenia w praktyce jest wyjątkowo trudna. Dlatego właśnie część obowiązku regularnego powtarzania materiału musi przejść lektor. W podręczniku nie da się zrealizować postulatu przynajmniej siedmiokrotnych powtórek w przypadku każdego słowa czy wyrażenia. Jednak jednorazowe pojawienie się wyrazu lub frazeologizmu jest błędem metodycznym, który utrudni lektorowi skuteczne nauczanie języka obcego.

Wieloletnia lektorka Instytutu *Croaticum*, S. L. Udier, proponuje liczne i różnorodne ćwiczenia, których celem jest powtarzanie jednostek leksykalnych. Chodzi m.in. o:

- Zadania domowe uwzględniające poznane słownictwo;
- Rozpoczęcie nowej lekcji kilkuminutową powtórką;
- Zabawę w grupach, wymagającą od studentów wymienienia jak największej liczby jednostek leksykalnych, poznanych na poprzednich zajęciach;
- Grę, z której student „wypada”, o ile nie poda poznanego na poprzednich zajęciach słownictwa itd.³⁷⁸.

W przypadku chorwackiej frazeologii należy oczekiwać, że fakt pokrewieństwa językowego pozwoli polskim studentom na jej szybsze zapamiętywanie niż w przypadku np. idiomatyki angielskiej. Należy jednak mieć na względzie fakt, iż pojemność ludzkiej pamięci krótkotrwałej wynosi średnio 7 (+/-2) jednostek³⁷⁹ i nie można wymagać od studentów zbyt wiele. Nie ilość materiału językowego i szybkość uczenia się jest tu bowiem najważniejsza, lecz jakość procesu dydaktycznego.

³⁷⁷ „Kluczem do efektywnego uczenia się jest minimalizacja liczby powtórek koniecznych do utrzymania wiedzy w pamięci”. E. J. Gorzelańczyk, op. cit., s. 86.

³⁷⁸ S. L. Udier, op. cit., s. 86-87.

³⁷⁹ A. Brzezińska, op. cit., s. 16.

4. Eksperyment dydaktyczny i ocena wyników nauczania idiomów chorwackich

Eksperyment dydaktyczny przeprowadzono trzykrotnie w trzech różnych grupach studentów III, IV i V roku studiów kroatystycznych w latach: 2009/2010, 2011/2012 oraz 2012/2013. Kolejne grupy oznaczono literami α , β i γ . Eksperyment miał miejsce w trakcie lektoratu języka chorwackiego, a więc na zajęciach prowadzonych przeze mnie w Instytucie Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Za pierwszym razem eksperyment przeprowadzono w czasie jednego semestru, za drugim i trzecim razem – w czasie dwóch semestrów. Pierwszy eksperyment z grupą α miał charakter próbnny, nazwany przeze mnie „sondującym”. Chodziło o to, by sprawdzić, jak studenci potrafią ćwiczenia frazeologiczne, których przygotowanie było w pewnym stopniu improwizowane. Nie dysponowałam wówczas wystarczającą wiedzą teoretyczną z zakresu glottodydaktyki. Głównym celem tych ćwiczeń było zainteresowanie studentów frazeologią i pogłębienie jej praktycznej znajomości.

W trakcie eksperymentu próbnego z grupą α postanowiłam przeznaczyć na nauczanie frazeologii godzinę w tygodniu, a więc jedną z ponad pięciu godzin lektoratu³⁸⁰. Ćwiczyłam frazeologię przeważnie dwa razy w tygodniu po pół godziny. Na pierwszych zajęciach zapoznałam studentów z podstawową wiedzą teoretyczną z zakresu frazeologii, tj. omówiłam zasadnicze cechy idiomów oraz kryteria ich podziału. Materiał przykładowy zaczerpnęłam z języka polskiego, aby mieć pewność, że studenci dobrze zrozumieją zaprezentowaną im teorię. Następnie podałam listę stu chorwackich związków frazeologicznych, do których studenci mieli dobrać polskie ekwiwalenty. Ćwiczenia na użycie tych stu frazeologizmów podczas kolejnych zajęć miały wyrobić nawyk ich poprawnego stosowania. Poniżej znajduje się kilka ćwiczeń spośród wielu przeprowadzonych na lektoracie języka chorwackiego.

Ćwicz. 1. Uzupełnij historyjkę odpowiednimi chorwackimi związkami wyrazowymi. Najpierw dobrać polski związek frazeologiczny, a potem z pomocą lektorki – podaj jego chorwacki ekwiwalent.

Polskie związki wyrazowe: *być mile widzianym; jasne jak słońce; Kto rano wstaje, temu Pan Bóg daje; na wszelki wypadek; Przyszło, przyjdzie, przychodzi komuś coś do głowy; trzymać kciuki; wstać lewą nogą; zły znak.*

³⁸⁰ W tygodniu przewidziano siedem godzin lekcyjnych, z których każda trwa 45 minut. To daje w sumie ponad pięć godzin zegarowych.

Probudio sam se rano i podigao s kreveta. Kažu da, ali ja ne volim rano ustajanje. Nisam ni primijetio da sam, mada se uvijek trudim da ustanem na desnu. To je bio, sada je bilo da će se dogoditi neka nesreća. Ne znam zašto mi to prije nije, zašto se nisam sjetio. Užasno sam praznovjeran, zato sam se vratio u krevet i ovaj put spustio noge s druge strane kreveta. „Sad će biti dobro“ – pomislio sam i krenuo prema vratima. Moj pas me je pogledao radosno mašući repom. „.....!“ – rekao sam mu, mada znam da psi nemaju palce. Ali nije važno, kad ti zla kob visi nad glavom, svaka će pomoć

Ćwic. 2. Spróbuj intuicyjnie określić znaczenie chorwackich związków frazeologicznych i przysłów, ukazanych w poniższych zdaniach. Czy mają one polskie odpowiedniki? Które? Ułóż zdanie, w którym poprawnie zastosujesz każdy ze związków.

1. Ivan ide na ispit kao janje na klanje.
2. Vrag je odnio moje dobro raspoloženje čim sam ugledao moju bivšu djevojku.
3. Moj stan nije velik, ali bolji vrabac u ruci nego golub na grani.
4. Ne poznaje se on u taj posao, nije za guske sijeno.
5. Molim te nemoj praviti od buhe slona, to je stvarno sitnica.
6. Stoji mu ta kravata kao kravi sedlo.

Ćwic. 3. Korzystając z poniższych podpowiedzi (nie wszystkie mogą być wykorzystane), uzupełnij poniższe porównania frazeologiczne. Użyj właściwej formy gramatycznej.

Brakujące wyrazy: *plakati, spavati, biti, govoriti, živjeti, graditi, mijenjati, dati, pušiti, bježati, pijan, dobar, miran, star, malen, svjež, debeo, gluh, spor, pametan.*

A. Uzupełnij brakujące czasowniki:

- _____ kao beba.
- _____ kao bubreg u loju.
- _____ kao čarape.
- _____ kao dimnjak.
- _____ kao đavao od tamjana.

B. Uzupełnij brakujące przymiotniki:

- _____ kao puž.
- _____ kao kruh.
- _____ kao bačva.
- _____ kao Biblija.
- _____ kao bubica.

Ułóż po jednym zdaniem z uzupełnionymi porównaniami frazeologicznymi. Podaj polskie odpowiedniki.

Ćwic. 4. Połącz odpowiednio człony chorwackich związków frazeologicznych. Zastosuj właściwą formę gramatyczną. Ułóż krótkie opowiadanie, w którym użyjesz przynajmniej trzech z nich. Podaj polskie odpowiedniki.

lukav	mačka
prebijen	pjev
magareći	koncert
labuđi	nagon
čoporski	klupa
mačji	oko
purji	lisica
sokolov	koža

Ćwic. 5. **Uzupelnij sklad frazeologizmu odgovornim wyrazem. Następnie objaśnij po chorwacku jego znaczenie i użyj go w zdaniu.**

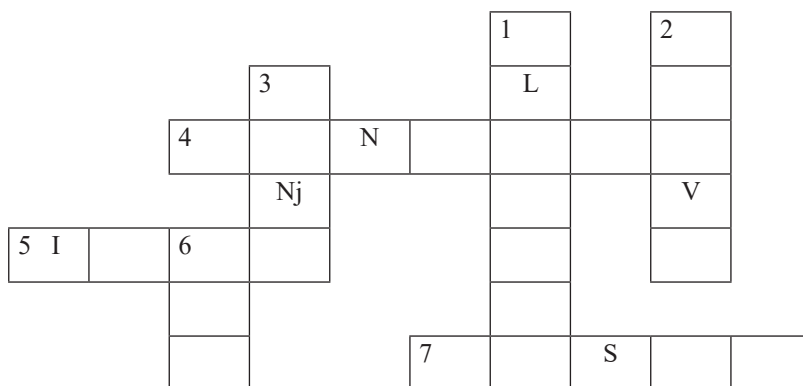
- Tko rano rani (*dvije / tri / četiri*) sreće grabi;
- znati što kao krava (*njemački / grčki / latinski*);
- tražiti (*dlaku / prašinu / muhu*) u jajetu;
- osjećati se kao prebijena (*krava / mačka / muha*);
- Tresla se brda, rodio se (*vrag / konj / miš*);
- star kao (*Biblija / svijet / svemir*);
- jabuka (*smutnje / svađe / razdora*);
- obećanje (*ljudima / ludom / glupom*) radovanje.

Ćwic. 6. **Rozwiąż krzyżówki. Podaj polski odpowiednik. Wyjaśnij znaczenie. Ułóż po jednym zdaniu ilustrującym użycie danego frazeologizmu lub przysłowia.**

- ići glavom kroza
- od glave do
- biti sav u jednoj
- Izašlo je na vidjelo.
- Gdje se dva svađaju, se smije.

1		4		5
		J		
	2 P			
			Ć	
3		D		

- mirisati po
- Nešto paše kao sedlo
- Svaki Čigo svoga hvali
- slati od do Pilata
- Bolje nego ništa
- spavati kao
- Nije za sijeno

Ćwicz. 7. Odgadnij związek frazeologiczny na podstawie definicji ze słownika i odpowiedzi z obrazka. Utwórz zdania, w których je zastosujesz.

A. *Od jutra biti loše raspoložen bez nekog određenog razloga;*

B. *Željno čekati koga, što, mučiti se dugim očekivanjem;*

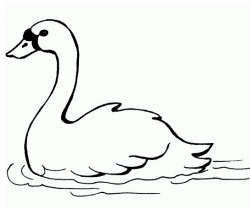
C. *Željati sreću (uspjeh) komu, suosjećati s kim u njegovim nastojanjima;*

D. *Često mijenjati partnere, često mijenjati stavove (uvjerenja, političke stranke itd.);*

E. Posljednje djelo koje se smatra osobito važnim, djelo kojim se zaokružuje čiji opus.

Dzięki przyjętej zasadzie metodycznej, zakładającej regularne wprowadzanie ćwiczeń frazeologicznych, w ciągu zaledwie jednego semestru studentom udało się przyswoić sto chorwackich związków frazeologicznych, co potwierdził przeprowadzony na koniec test. Średni wynik testu wyniósł 89% udzielonych poprawnych odpowiedzi³⁸¹. Po przeprowadzeniu eksperymentu dydaktycznego poprosiłam studentów z grupy eksperymentalnej α o pisemne (anonimowe) wyrażenie opinii na jego temat. Przeważająca większość studentów przyznała, iż pojawiło się u nich zmęczenie umysłowe, jakie często następuje po okresie intensywnej lecz jednorodnej tematyce nauki. Wyrazili pogląd, iż ćwiczeń frazeologicznych było zdecydowanie za dużo, a ich kumulacja i częste powtarzanie sprawiały, że stawały się nużące. Wielu przyznało również, iż wyuczyli się frazeologizmów „na pamięć” i w zupełnym oderwaniu od kontekstów, w których mogłyby one występować. Nie byli zadowoleni także z doboru frazeologizmów twierdząc, iż na liście znalazły się związki wyrazowe, których polskie odpowiedniki nie są przez nich używane. W związku z tym przyznali, iż nie odczuwają potrzeby sięgania do nich także w języku chorwackim³⁸². Po zapoznaniu się z tymi opiniami zdecydowałam się zmodyfikować koncepcję zajęć oraz schemat ćwiczeń frazeologicznych.

Przede wszystkim ograniczyłam liczbę przeznaczonych do przyswojenia związków frazeologicznych do 40 w ciągu semestru, a więc 80 w ciągu roku akademickiego (dane dla III roku studiów). Następnie zrezygnowałam z przeznaczania części lektoratu na ćwiczenia frazeologiczne, które włączyłam do zwykłych zadań, realizowanych w czasie praktycznej nauki języka. Dodatkowo poszczególne bloki tematyczne zostały urozmaicone o oryginalne teksty ciągłe, które dotyczyły omawianych aktualnie na zajęciach zagadnień. Tekst z idiomami stawał się podstawą do wyrażania przez studentów opinii na dany temat, a oprócz tego wykorzystywano je w ćwiczeniach utrwalających znajomość frazeologizmów. W tak zmodyfikowanym eksperymencie dydaktycznym wzięły udział kolejne dwie grupy studentów: β oraz γ .

³⁸¹ Średni wynik dla II roku studiów wyniósł 92%, dla III roku studiów – 85%, a dla IV roku – 90%. Najlepszy wynik osiągnęli studenci, którzy byli najsłabiej zaawansowani, co wynika prawdopodobnie z faktu, iż byli oni najbardziej zmotywowani do nauki i chętnie uczestniczyli w ćwiczeniach frazeologicznych.

³⁸² Za jeden z bardziej nieprzydatnych frazeologizmów studenci uznali m.in. *labędzi śpiew*.

Poniżej znajdują się dwa teksty, reprezentujące język potoczny, które były przerabiane na zajęciach na początku stycznia 2012 i 2013 roku. Są one poświęcone tematyce noworocznej, tj. zabawie sylwestrowej i postanowieniom noworocznym. Pod tekstami zamieszczono po jednym ćwiczeniu, odwołującym się do frazeologii. Teksty zaadaptowano z chorwackiego portalu internetowego portal.hr³⁸³.

Tekst nr 1. **Došla nam je Nova godina... Što si želite u Novoj godini? Što želite svojim prijateljima? Što želite našem narodu (u sportu, u politici, itd.)? Imate li neko novogodišnje obećanje? Kako vam uspije ostvarivanje novogodišnjih obećanja? Što mislite: koja su novogodišnja obećanja najčešća/najpopularnija? Ispunjavaju li ih ljudi? Zašto?**

Stavi izraze u prazna mjesta (pazi, neke od njih su na poljskom jeziku zato ih prvo moraš prevesti). Objasni njihovo značenje, a one koje su na hrvatskom, pokušaj prevesti i na poljski jezik.

- *bakarska vodica*;
- *kamo vam se ide*;
- koniec końców;
- nie trzyma się kupy;
- *u stvari*;
- *puca film*;
- dotrzymajcie danej sobie obietnicy;
- *provođenje u djelo*;
- Przyjdzie komuś coś do głowy;
- *u ovom slučaju*,
- cierpicie na...;
- miejsce pracy;
- *u ovo vrijeme*;
- *u vremenu*;
- wyświadczyć sobie przysługę.

„10 novogodišnjih odluka“

Ne sumnjamo, prestat ćete pušiti, dati godinu na faksu i početi puštati pješake na zebri. Novogodišnje odluke su najbolji alibi da ništa ne poduzmete jer ionako svi očekuju da ih donesete. Tko je stvarno željan promjena, učinio ih je već, hm... jučer?

E, fakat prestajem pušiti

Ako se odlučite na obustavu udisanja nikotina, u ovoj godini imate stvarno podršku iz snova – hrvatsko zakonodavstvo odlučilo se na istu stvar. Kud ćeš divnijeg osjećaja nego kada znaš da iza tebe stoji čitavo ministarstvo zdravstva i tucet paragrafa prekršajnog zakona. Ono, postoji li uopće državotvornija odluka _____ I dok si tepate kako ste ovaj put stvarno sigurni, zapalite si još jednu tek toliko da u miru promeditirate veličinu svog čina.

I naći ću si novi posao

³⁸³ Teksty znajdują się na stronie www.tportal.hr, w osobnym dziale pt. FUNBOX.

_____ odustanite od empatije državnih struktura. Možda se vama mijenja _____, no ekipa s gornjogradskog brda vam ljubazno objašnjava kako predstoji borba, ne za plaće, već za radna mjesta. Ako se ipak odlučite na konačnu promjenu posla, ako ni zbog čega drugog a ono jer obližnji automat za kavu proizvodi neprobavljive splačine, sjetite se da je daleko najveća prednost biti nezaposlen. Neradna mjesta, naime, možete mijenjati kad god vam to _____.

Dat ću godinu

Davanje godine zvuči izuzetno velikodušno _____ kada nitko nema vremena. Osim par čudnih bića s prošaranim indeksima, većina studentske populacije onesviještena šampanjcem i lošom novogodišnjom pirotehnikom možda i odluči biti blagdanski velikodušna prema visokoškolskom kurikulumu, no ne dajte se obmanuti. Oni koji se napenale na davanje godine, uglavnom imaju problem s konceptom davanja ispita te tamo negdje u ranu jesen shvate da ne postoji kolegij koji se zove 'godina' i čija se skripta može prelistati preko vikenda.

Skinuti kile

Teške i masne odluke s oko 20 kila viška bestežinski je lako donijeti. Pogotovo nakon par tanjura nakrcanih novogodišnjim delicijama. Jer, razumije se, _____ tako zahtjevnih stvari potrebuje svekoliku nahranjenost. Zato, ne ustručavajte se ni ove godine poigrati se malo maštom te odsanjati par dijeta dok vam _____ pecka grlo. _____, ljepota je u oku promatrača te bi možda bilo pametnije i praktičnije izvesti nešto kao očnu dijetu. Sad, kako još uvjeriti i zrcalo da si skine par kila... E, to bi bilo za Nobela.

Idem u Finsku

Ma da. I na Kubu, i u Dubai, i na Bali i u Mozambik. Teško da je za pomisao o blagom maestralu koji donosi miris koktela, kokosovog mlijeka i izobilje grudi uopće potrebna ikakva posebna odluka, čeznutljiva želja za putovanjem ipak više govori o tome gdje ne želite biti nego _____. Apatična svakodnevnica nam svima dosadno dašće za vratom i sve što imamo za protuotrov je tek bus ili tramvaj do centra. OK, neki imaju i uspinjaču. Dakle, štedite, putujte i cvilite na povratku kući.

Zaljubit ću se

Osim dima baruta, kineskih raketa i petardi u novogodišnjem zraku, mnogi ćute i miris nadolazeće ljubavi. Nije nam previše jasno kako netko može odlučiti zaljubiti se, no kako horoskopske rubrike, testovi i sapunice na temu sentimentalnih intriga izazivaju neshvatljivu fascinaciju hrvatskih građana, nameće nam se zaključak da u ovoj zemlji svi u svako doba pucaju od nepotrošene strasti. Stoga, da, _____ i makar na kratko rasteretite javnu napaljenost.

Više zabave

Da, baš. Tuđi životi su totalni rollercoaster, sve je jedan produženi tulum, svima gole striptizete plešu po koljenima i zgodni frajeri ulijeću kad im pukne vrećica s placa. 'Dobar dan, ja sam Brad Pitt, jel' ovo tvoj patlidžan?' U nerazumlji-

vom ganjanju adrenalina vjerojatno vas _____ kako stalno nešto propuštate i da vas urnebesne avanture mimoilaze fatalnom preciznošću dok _____ viška sati provedenih uz celebrity rubrike. Baš kao i u ljubavi, ne možete se odlučiti zabavljati. Tada prestaje biti zabavno.

Biti bolji

Evo odluke za koju se stvarno ne morate brinuti da neće ostati ispunjena. To-liko je lišena sadržaja da je jedino što je tu uopće ispunjivo to da je naprosto izgovorite. _____ ove godine te za dobro sebe i drugih ne deklamirajte nikakve herojske epove oko toga kako morate biti korektniji, toleran-tniji i suosjećajniji. Mnogi su se već davno pionirski zavjetovali na poštenje, odanost, iskrenost i ine dobrodrugarske vrline pa gle gdje nas je to dovelo... Dakle, brutalno, podlo i cinično po starom. Možda si tako stvarno damo šansu za promjenu.

Ne više otvarati jogurt prema sebi

Jedna od smislenijih novogodišnjih odluka, koja, gle čuda, uz malo budističke discipline možda i proradi. Provlačenje s jogurtima na čep ne dolazi u obzir. Odluku je najbolje konzimirati u paketu s onom da naučite svirati triangl, pre-stanete jesti kečap, promijenite frizuru i počnete propuštati pješake na zebri. Naravno, ništa od gorenavedenog _____ ako niste spremni i na po- sljednji korak:

Prestati donositi novogodišnje odluke

Ne biste vjerovali, nije neki napor, a funkcionira genijalno. Uostalom, imat ćete još gro prilika. Godine su svako malo nove. Otrprilike svakih 365 dana. Za to vrijeme učinite nešto, a o odlukama možemo opet nagodinu.

Jak widać, w ćwiczeniu pojawiły się związki frazeologiczne: *Pada na pamet komu što; na koncu konca; Film puca komu; Ne drži vodu što.*

Tekst nr 2. **Kako misliš koje su najluđe stvari koje ljudi rade za doček Nove go- dine? Jesi li ikada napravio/-la nešto tako? A možda je to napravio netko koga po- znaješ?**

Nađi u tekstu hrvatske ekvivalente sljedećih izraza:

1. dłubać w nosie – _____
2. jak najszybciej, w pośpiechu – _____
3. Mowa o + Loc. – _____
4. o wątplivej wartości – _____
5. pod postacią – _____
6. pójść nie tak – _____
7. prawo karne – _____
8. prędzej czy później – _____
9. przedłużenie gatunku – _____
10. Serce komuś pęka – _____

11. szereg lat – _____
12. świeżo upieczony – _____
13. transport publiczny – _____
14. wziąć pod uwagę – _____
15. zepsuć przyjemność – _____
16. zgrzeszyć przeciwko + Dat. – _____

„10 najluđih stvari koje ste napravili za Novu godinu“

Nije da slavljenje Nove godine veđemo za sposobnost ljudskog roda da bude natprosječno inteligentan, no to ne znači da 1. 1. ne možete dočekati gluplje nego ste mislili. Svašta može _____, od toga da vas ponoć dočeka u praznom vagonu tramvaja pa do toga da vas uopće ne dočeka jer ste se onesvijestili od alkohola netom prije. Evo što vam se nikako nije smjelo dogoditi.

Sat s krivim vremenom

Kako prezirete televizijski medij, odlučili ste se ravnati po vremenu na satu za koji ste zaboravili da nije najtočniji. Zaplet toga scenarija je dvojak. Ili ste se raspištoljili petardama, raketama, šampanjskim bocama i glasnicama par minuta prije službene ponoći i kod susjeda definitivno zacementirali ideju da s vama nešto _____, ili ste hodali okolo misleći kako još ima vremena, kad odjednom prasak i lom. _____ palite televizor i pomirujete se s činjenicom da je Nova prošla bez da vam je pokucala na vrata. Ništa, još uvijek stignete 2. 1. dočekati s atomskom preciznošću.

Šampanjac na stropu

Nažalost, nitko još nije sastavio idiotski vodič za otvaranje šampanjca. A nije da ne treba _____ količinu tekućine koja teče po tepisima, stolnjacima ili zidovima, umjesto u čaši. Nije potrebno proliti pola šampanjca samo zato da biste ustvrdili kako ste ga uspjeli otvoriti. Još ako ste pogodili nekoga čepom u čelo, praktički ste isplatili cijenu boce količinom baksuza.

Neodrđiva obećanja

Zašto si _____ psihički zahtjevnim novogodišnjim odlukama koje ionako uspijete održati najviše dva do pet dana? Prestajem pušiti, prestajem pišati stojećke, neću više _____ kad me nitko ne gleda, redovito ću usisavati ispod kreveta... Čemu? Premda, slađemo se, ima neka logika u tome da si zadajemo obećanja za koja znamo da ih je nemoguće ispuniti. Nekako ih je lako prekršiti, a isto smo si spremni još lakše oprostiti.

Smrzavanje po trgovima

Da je Hrvatska Brazil, još bismo i razumjeli masovni pohod na trgove i ulice na novogodišnju noć, ali koliko si samo puta dočekao Novu vani samo da bi ustanovio kako si a) pretvorio se u skulpturu od leda _____ umjetničke _____, b) ništa nisi bario, c) glazba je bila izuzetno loša, d) preorio si se od hodanja i dosade, e) pobrao si batine od obrijanog društvanca kojem je ponestalo tvojih 100 kuna za pomoć gladnima u Sjevernoj Koreji. Eksterijer-

nu Novu godinu ima smisla slaviti jedino ako se možeš skinuti do gaća i zadržati osmijeh na licu. Sve drugo je brutalno samokažnjavanje.

Natreskan prije ponoći

Ne shvaćaju _____ partijaneri, ali umijeće tulumarenja je ozbiljna nauka koja zahtijeva ogromnu količinu refleksije, prakse i discipline. A ne da ti pola sata prije ponoći odumre centar za svijest ili ti želudac isporuči repliku na tvoje alkoholne poduhvate. Ako je Nova godina strpljivo mogla čekati 365 dana da dođe, kud ti se odjednom žuri? Da ne pričamo kako si se poslije izgri-
zao zbog propuštenih senzacija koje ti drugi prepričavaju dok si se ti spuštao u pijano ništavilo ispresijecano fleševima iz crtića što si ih gledao kao klinac.

Doček u javnom prijevozu

Loši menadžeri vremena platili su nešto drukčiju cijenu. Naime, pred Novu su se zaputili prema svojim destinacijama, a sve da bi u jednom trenutku shvatili kako će ih ponoć dočekati posjednute na javnopriveznom stolcu. A ništa, poželi sretnu novu godinu rukohvatima, automatima za karte i led-lampicama s reklamama. Obavezno uslikaj svoje luzersko lice dok se još voziš. Možda možeš izvući popust za siječanjski pokaz s obrazloženjem da toliko voliš _____ da ti se činio najboljim mjestom za proslavu 2012.

Cajke u susjedstvu

Gle, znaš da ti umjetna plavuša od susjede koja ne preza ni od nošenja) štikli pod tušem sigurno neće za Novu godinu vrtjeti tvoje najdraže indie hitove i domaće sentiše složene u službi _____. Ne. Žena će pozvati svoju šminkersku ekipu i razvrtiti Daru Bubamaru kao dokaz da je evolucija ciklički proces te smo u ovom povijesnom trenutku na silaznom putu prema životnoj formi ameba – doduše, užasno seksi ameba s viškom ruža, pudera i parfema te uočljivim manjkom krpica. Dakle, sad si naučio lekciju. Za sljedeću Novu dogovori se s njom tko ostaje u zgradi, a tko ide van.

Novogodišnji torpedo

Pet minuta prije ponoći duboko si udahnuo, otpio dva prsta rakije i skužio kako više ne voliš svoju dragu smještenu na centimetar od tebe. Puca šampanjac, _____. Gle, nemoj. Nova godina nije poligon za prekidanje veza. Da si to učinio mjesec dana ranije, cura bi sad partijala po muškom meniju tulumu i tražila životne alternative. Čuvaj loše vijesti za neke bolje trenutke. Recimo, za kad si trijezan i shvatiš da ipak nije sve tako kako ti je sugerirao jedan gutljaj jegera previše.

Pozvao si bivšu

Prizivanje ljubavnog horora dolazi i _____ ,baš sam solo, jadna i pogubljena, što ne bih zvrncula bivšeg'. Za razliku od stanja egzistencijalne poremećenosti, biti glup je neopisivo lako. Novu godinu započeti s nečim što je završeno prije nego se i dogodi je, priznat ćete, vremenski paradoks. Stvar eventualno funkcionira ako se dogovorite da ćete) zapravo proslaviti 2009, a idućeg jutra pomaknuti sat za tri godine.

Upalio si TV

Postoje stvari u životu koje nakon što ih učinimo ostaju na nama kao masna mrlja s jedinom svrhom da nas i nakon _____ podsjeća na užasan zločin. S većinom takvih stvari obračunava se _____, no gledanje novogodišnjeg televizijskog programa iz nekog razloga još nije njime sankcionirano. Svi smo se _____ ekran u novogodišnjoj noći, no neki su to učinili i ove godine kao da _____ omanjem prekršaju a la izbjegavanje sarme za novogodišnji ručak. Ništa, poželimo im dobrodošlicu u 2012. kao godinu u kojoj su televizijske antene jedine preostale nacionalne vertikale.

Jak widać, w ćwiczeniu pojawiły się związki frazeologiczne: *brže-bolje; krenuti po zlu; prije ili kasnije; Riječ je o čemu; Srce puca komu; svježe pečeni; uzeti u obzir.*

Dodatково, w zależności od tematyki poszczególnych zajęć, podano studentom związki frazeologiczne nawiązujące do omawianego tematu. I tak przykładowo na lekcji poświęconej kwestiom religijnym pojawiły się następujące idiomy: *anđeo čuvar; bog bogova; bog i batina; Bog je uzeo, pozvao, primio koga k sebi; Pitaj boga; bježati kao vrag od tamjana; Bogu iza leđa; gledati u koga kao u Boga; Ide komu što glatko kao popu kod oltara; krasti Bogu dane; moliti koga kao Boga; ne biti svetac; Ne da komu vrag mira; ne davati ni Bogu tamjana; Ne daj Bože; paliti Bogu i vragu svijeću; praviti se svetac; uhvatiti boga za bradu; Ušao vrag u koga; skidati sve sveće s neba; Vrag ne spava; živjeti kao mali bog.* Po zaprezentowaniu związków frazeologicznych studenci mieli za zadanie odszukanie ich w słowniku języka chorwackiego i wyjaśnienie ich znaczenia, a następnie podanie polskich odpowiedników. Na kolejnych zajęciach słuchacze wykonywali odpowiednie ćwiczenia frazeologiczne, które znajdowały się w zdaniach wynotowanych z literatury, tekstów piosenek bądź internetu. Przykładowo:

Dopuni rečenice hrvatskim frazemima:

1. Prema ispitivanju, čak 58 posto austrijskih državljana u ovoj katoličkoj zemlji vjeruje u postojanje i njihovu pomoć u nevolji.
2. Bio je sudac, postao je šef Zadra, sad gradi lokalno medijsko carstvo u kojem je
3. ga godinu i pol dana nakon smrti supruge. Položen je u obiteljsku grobnicu na kojoj stoji natpis: „Bog nas je dao, Bog nas uzeo da počivamo u miru Božjem do uskrsnuća.“
4. Nisam radio na tome od kada.
5. Ne znam gdje sada živi, navodno u nekoj zabiti, negdje
6. Njegov dotadašnji rad u vrtu, koji mu je išao uspješno i i koji ga je više odmarao nego umarao, odjednom se pretvorio u muku i znoj.
7. Živim kako dragi Bog je rek'o, od sunca daleko, lutam,, znaju me kafane.
8. Pravi muškarac znat će se nositi s prošlošću svoje partnerice, čak kad se pokaže da njegova draga
9. Pozelenio je od bijesa ali dugo je šutio, dok nije počeo s ubilačkim pogledom

Z kolei na zajęciach poświęconych wierze w zabobony i przesady, które obył się w piątek 13-tego dnia miesiąca, pojawił się motyw czarnego kota, który z kolei zainspirował następujące ćwiczenie:

Crna boja je vrlo popularna u frazeologiji. Pročitaj sljedeće izraze i odredi njihovo značenje na hrvatskom jeziku:

- *bijelo pogledati / gledati;*
- *crna kronika;*
- *crna kutija;*
- *crna lista;*
- *crna magija;*
- *crna ovca;*
- *crna udovica;*
- *crni fond;*
- *crni humor;*
- *crni petak;*
- *crni pojas;*
- *crne misli;*
- *crno tržište;*
- *crno na bijelo;*
- *čuvati bijele novce za crne dane;*
- *Nije sve tako crno;*
- *oglas u crnom okviru;*
- *prikazati u crnim bojama;*
- *raditi na crno;*
- *u crno zaviti koga.*

Poznaješ li neke frazeme u kojima se pojavljuju druge boje u poljskom i hrvatskom jeziku?

Chcąc pokazać studentom, że frazeologia jest naturalnym elementem żywego języka, przy okazji wspólnego oglądania chorwackich filmów fabularnych i seriali (w języku których pojawia się немало frazeologizmów) zwracałam im na nią szczególną uwagę. I tak przykładowo w trakcie zajęć na temat sąsiedztwa i sąsiadów studenci oglądali jeden z odcinków serialu pt. *Zauvijek susjedi*, po czym przy okazji rozmowy na temat jego fabuły wykonaliśmy następujące ćwiczenie:

Pokušaj objasniti na hrvatskom jeziku što znače navedeni izrazi iz filma. Možeš navesti definiciju, sinonim ili jednostavno objasniti u kojim situacijama se koriste. Na kraju (tek tada!) možeš navesti poljski ekvivalent.

- * U to ime (ja bum sebi natočil);
- * u svakom slučaju...;
- * (Bar ćeš bundica) imati na pretek;
- * (Tu više) igla ne bi stala;
- * tempirana bomba;
- * momački život;
- * (Svinjske nogice su) prva liga;
- * Tko pita, taj ne skita;
- * Pitaj boga (jel' to uopće prošlo veterinu);
- * Ako neće brdu Muhamedu, Muhamed će brdu;

- * pasti u nesvijest;
- * (On će) pojesti što je zakuhao;
- * (Čvarci su) netragom nestali;
- * (Baba djeci) od usta otima;
- * Vrijeme mi curi;
- * Živci su mi tanki;
- * Strpljen spašen.

Inne stosowane przeze mnie ćwiczzenia frazeologiczne zawiera załącznik nr 8.

Ukazane powyżej urozmaicenie ćwiczzeń frazeologicznych, ich różnorodność i odpowiednie wkomponowanie do treści zajęć lekcyjnych okazało się dla studentów znacznie bardziej atrakcyjne. Poza tym pozwoliło na taką prezentację nowych idiomów, która nie była oderwana od rzeczywistości, lecz ukazywała ją jako część żywego, codziennego języka, co również było kolejnym czynnikiem motywującym.

Dodatkowo zbędne okazało się przygotowywanie listy związków frazeologicznych oraz preparowanie czytanek nasyconych idiomami. Potrzebne było jedynie wyszukanie i przygotowanie na zajęcia odpowiedniego, tj. nietrudnego tekstu ciągłego, pisanego codziennym językiem chorwackim. Jeżeli jest on zbyt skomplikowany, to lektor powinien go uprościć, a gdy zbyt potoczny – to można go pozbawić elementów żargonu. Takie zadanie jest znacznie łatwiejsze od preparowania czytanki, a więc pisania od podstaw. Ponadto pozwala mieć pewność, że tekst będzie naturalny, a treść niewymuszona. Jego użycie gwarantuje naturalne pojawienie się w nim frazeologii.

Ostatecznie eksperyment pokazał wady przyjętej na początku (w grupie α) zasady nauczania w ramach następującego schematu: najpierw ustalenie listy idiomów, później odpowiednio spreparowany tekst, a na końcu ćwiczzenia.

Eksperyment w grupach β i γ pokazał, iż najlepiej sprawdza się następująca kolejność:

- 1) oryginalny tekst,
- 2) ćwiczzenia,
- 3) lista idiomów.

By zapoznać się z opinią studentów na temat eksperymentu dydaktycznego, poproszono ich o wypełnienie krótkiej ankiety. Pierwszy raz przeprowadzono ją w 2010 roku w grupie α , którą stanowili studenci III, IV i V roku filologii chorwackiej (33 osoby), drugi raz w roku 2011 w grupie β , którą stanowili studenci III roku kroatystyki (11 osób) i rok później w grupie innych studentów III roku, a więc w grupie γ (13 osób). Łącznie na pytania zawarte w ankiecie odpowiedziało 55 osób. Nie udzielono odpowiedzi na około 1% pytań (0,87%).

Ankieta zawierała 13 pytań i szeroki zakres możliwych odpowiedzi: od trzech do siedmiu. Przy dwóch pytaniach możliwe było udzielenie więcej niż jednej odpowiedzi, przy innych pozostawiono wolne miejsce na umieszczenie dodatkowych uwag.

W większości przypadków łatwo było udzielić jednej odpowiedzi. W ten sposób postąpiła przynajmniej połowa respondentów. Odpowiedzi udzielone na dwa pytania nie pozwalały na tak jednoznaczne wskazanie wyraźnie przeważającej opinii. Były to pytania nr 5 i 7:

Pytanie nr 5. „Co sądzisz o doborze związków frazeologicznych do ćwiczzeń prowadzonych przez K. Giel?”

- Był trafiony, wszystkie ćwiczzone związki frazeologiczne są w języku często używane (59,2% – dominująca odpowiedź w grupie α oraz γ)

- Był w znacznym stopniu trafiony (37% – dominująca odpowiedź w grupie β)

Pytanie nr 7. „Czy od czasu poznania nowych związków frazeologicznych (w ciągu ostatniego roku zajęć z K. Giel) posługiwałeś/-aś się już nimi?”

- Tak, kilka razy (51,8% – dominująca odpowiedź w grupie α i γ)
- Tak, raz czy dwa (38,9% – dominująca odpowiedź w grupie β)

Pytanie nr 9, zadane w grupie α, brzmiało następująco:

„Czy uważasz, że wprowadzenie obrazków do ćwiczeń było dobrym pomysłem?”

Najczęściej udzielane odpowiedzi:

- Tak, bo ułatwiło mi zapamiętywanie (48,5%)
- Tak, było ciekawe, lecz niekonieczne (33,3%)

Wobec tak dużej liczby odpowiedzi sugerujących, że obrazki są jedynie miłym, lecz niezbyt ważnym elementem ćwiczeń frazeologicznych, podczas eksperymentu z kolejnymi grupami znacznie ograniczono ich zastosowanie, a idiomy prezentowano w ramach dłuższych tekstów ciągłych. Dlatego też kolejne grupy β i γ odpowiadały na zmienione pytanie nr 9. Brzmiało ono: „Czy uważasz, że przedstawianie związków frazeologicznych w ramach większego tekstu było dobrym pomysłem?” Dominująca odpowiedź brzmiała: „Było trafione, bo łatwiej było mi je zrozumieć, gdy znałam ich kontekst użycia” (65,2%).

Dane procentowe dotyczące pozostałych odpowiedzi ukazuje poniższa tabela. (W pytaniu nr 4 i 8 studenci mogli udzielić więcej niż jedną odpowiedź).

Numer pytania	Pytanie	Najczęstsza odpowiedź	Liczba najczęstszych odpowiedzi
1	Jak oceniasz przydatność prowadzonych przez K. Giel ćwiczeń z frazeologii?	Były przydatne, bo poprawiły moją ogólną znajomość języka chorwackiego	100%
2	Czy zetknąłeś/-ęłaś się wcześniej z podobnymi ćwiczeniami frazeologicznymi?	Nie zetknąłem/-ęłam się	64,15%
3	Czy znałeś/-aś już wcześniej ćwiczone na zajęciach z K. Giel związki frazeologiczne?	Tak, ale tylko jeden czy dwa	66,7%
4	Gdzie się ich nauczyłeś/-aś?	Poprzedni lektor podał nam je na zajęciach	75,9%
		Znałem/-am je z literatury	25,9%
		Poznałem/-am je korzystając z internetu	27,7%

6	Co sądzisz o liczbie związków frazeologicznych poznanych w ciągu ostatniego roku zajęć?	Wystarczająca na taki okres	88,9%
8	Czy prowadzone ćwiczenia były interesujące?	Tak, były ciekawe i inne od tego, czego dotychczas się uczyłem/-am	68,5%
		Tak, bo chcę poznać chorwacką frazeologię	44,4%
10	Czy myślisz, że ćwiczenia frazeologiczne powinny się znaleźć w podręcznikach?	Tak	92,7%
11	Czy uważasz, że podobnych ćwiczeń w trakcie nauki języka chorwackiego powinno być mniej czy więcej?	Więcej	94,5%
12	Jaka jest Twoja ogólna opinia na temat przeprowadzonych ćwiczeń frazeologicznych?	Jestem zadowolony/-a, że w nich uczestniczyłem/-am, gdyż nauczyłem/-am się przydatnych związków wyrazowych	96,4%
13	Gdybyś to Ty miał/-a przygotować podobne ćwiczenia frazeologiczne, co byś zmienił/-a?	Nic bym nie zmienił/-a	89%

Jak wynika z uzyskanych informacji, studenci bardzo pozytywnie ocenili pomysł włączenia frazeologii do nauki języka chorwackiego. Odpowiadała im zarówno forma ćwiczeń, jak i liczba przedstawionych frazeologizmów. Zaledwie kilka osób zaproponowało wprowadzenie zmian. Propozycje były następujące:

1. Podawać odpowiedniki w języku angielskim;
2. Podawać etymologię związku frazeologicznego;
3. Podawać więcej związków frazeologicznych z języka potocznego;
4. Więcej ćwiczeń praktycznych, np. układanie dialogów z zastosowaniem idiomów lub wskazywanie ich właściwego składu;
5. Więcej ćwiczeń z ilustracjami, gdyż to ułatwia zapamiętywanie;
6. Zaakcentować brak odpowiednika w języku polskim.

Nie możemy się zgodzić z ostatnim postulatem, albowiem zawsze podawano na zajęciach frazeologiczny lub niefrazeologiczny odpowiednik chorwackiego idiomu. Kon-

trowsersyjna jest pierwsza propozycja, albowiem część studentów nie zna dobrze angielskiego lub w ogóle nie zna tego języka. Słuszny jest postulat nr 2, jednakże spełnienie go nie będzie łatwe. Nie dysponujemy bowiem wzmiankami etymologicznymi na temat idiomów chorwackich i polskich. Czasem spotykamy się jedynie z ludowymi etymologiami frazeologicznymi.

Jeśli chodzi o drugie pytanie, 16 studentów (30%) przyznało, iż zetknęło się już z podobnymi ćwiczeniami frazeologicznymi. Udzielili oni następujących (dodatkowych) wyjaśnień w odpowiedzi na to pytanie, które dokładnie brzmiało: „Gdzie zetknąłś/ęłaś się wcześniej z podobnymi ćwiczeniami frazeologicznymi”:

1. Na lekcjach języka angielskiego (3 osoby);
2. Na lekcjach języka hiszpańskiego (1 osoba);
3. W trakcie prywatnych lekcji językowych (1 osoba);
4. W liceum na innych zajęciach językowych (2 osoby);
5. Na innych lektoratach (2 osoby);
6. Na wcześniejszych zajęciach (1 osoba);
7. Na lektoracie języka chorwackiego z native speakerem (1 osoba);
8. Na lekcjach języka chorwackiego, ale tylko na I roku (1 osoba);
9. Na lekcjach języka chorwackiego, ale w znacznie mniejszym zakresie (1 osoba);
10. Na lekcjach języka chorwackiego (3 osoby).

Jest faktem zaskakującym, iż zaledwie 6 osób pamięta ćwiczenia frazeologiczne z poprzednich lekcji języka chorwackiego, które nie były prowadzone przeze mnie. Dlaczego pozostali sobie tego nie przypominają? Prawdopodobnie dlatego, że ćwiczenia te rzadko były częścią składową lekcji. 10 osób pamięta nauczanie frazeologii na zajęciach z innych języków, co dowodzi, że niektórzy lektorzy (szczególnie języka angielskiego – co jest oczywiste ze względu na specyfikę leksykalną tego języka) już dawno dostrzegli potrzebę nauczania obcojęzycznej frazeologii.

Zebrane informacje wskazują również, że studenci chętnie uczą się frazeologii, choć powody mogą być różne. Ani jedna osoba nie udzieliła na pytanie nr 8 odpowiedzi przeczącej. Jeśli chodzi o pytanie nr 4, uzyskujemy informacje o źródłach znajomości chorwackiej frazeologii. Jak wynika z nich, poza informacjami od lektora, studenci często spotykają się z idiomami w oryginalnych tekstach pisanych w języku chorwackim. Są więc świadomi faktu, iż frazeologia stanowi nieodłączną część prawdziwego, żywego języka. A jednak – jak przyznali w odpowiedzi na wcześniejsze pytanie – przed eksperymentem dydaktycznym znali zaledwie kilka idiomów.

Dla mnie jako autorki eksperymentu dydaktycznego niezmiernie istotna jest informacja, że już w kilka dni po jego zakończeniu 49 studentów (na 54 udzielone odpowiedzi) przyznało, że korzystało już z poznanych w trakcie eksperymentu związków frazeologicznych.

Wyniki osiągnięte przez studentów w grupie β i γ były nieco gorsze od wyników w grupie α , tj. uzyskano odpowiednio 77,5% i 75% poprawnych odpowiedzi, niemniej ich opinie na temat eksperymentu okazały się bardziej pozytywne od poprzednich – w niektórych przypadkach były one wręcz entuzjastyczne.

Podsumowując więc: średni wynik testu sprawdzającego znajomość chorwackiej frazeologii przed eksperymentem dydaktycznym wyniósł 14,3%, natomiast po eksperymencie – 76%.

Jak na nauczanie frazeologii zapatrują się sami studenci? Przeważnie zakłada się, że student filologii wynosi ze szkoły średniej określoną wiedzę na temat podstaw teoretycznych frazeologii, co często okazuje się nieprawdą. A jest przecież oczywiste, że należy

najpierw poznać istotę rodzimej frazeologii, zanim zajmiemy się frazeologią obcojęzyczną. Wielu studentów w ogóle nie rozpoznaje stałych związków wyrazowych.

Wydaje się, że frazeologia stanowi dla studentów problem także ze względu na jej częściową nieprzekładalność. Studentom słabo znającym chorwacki zasób frazeologiczny wydaje się, że większość tego typu jednostek języka to nieprzekładalne połączenia wyrazowe i dlatego rezygnują z poszukiwania ich polskich odpowiedników frazeologicznych.

Chciałabym jednak zauważyć, że moi studenci chętnie używają nowo poznanych frazeologizmów, zarówno w trakcie swobodnych wypowiedzi, jak i w wypracowaniach pisemnych. Posługują się jednak nimi z umiarem. Mimo wszystko frazeologia ich interesuje, co zauważyły również ankietowane przez mnie lektorki języka chorwackiego. Ankiety sondujące opinie studentów przed eksperymentem dydaktycznym miały na celu zapoznanie się z ogólną wiedzą i opinią studentów o chorwackiej frazeologii. Odpowiedzi na pytania drugiej ankiety udzieliły te same osoby, które brały udział w poprzedniej. Zawierała ona 14 pytań i różny zakres odpowiedzi: od dwóch przy pytaniach zamkniętych, do pięciu przy pytaniach otwartych. W większości przypadków łatwo było wskazać jedną, dominującą odpowiedź, której udzieliła przynajmniej połowa respondentów. Odpowiedzi udzielone na trzy pytania nie pozwalały na tak jednoznaczne wskazanie wyraźnie przeważającej opinii. Było to pytania nr 3, 7 i 13.

Pytanie nr 3. „Czy podczas pobytów w Chorwacji zauważyłeś/-aś, że Chorwaci często posługują się związkami frazeologicznymi?”

Najczęściej udzielane odpowiedzi:

- Tak (31,5% – dominująca odpowiedź w grupie β)
- Nie znałem/-am języka wystarczająco dobrze, by to zaobserwować (29,6% – dominująca odpowiedź w grupie α)

Pytanie nr 7. „Czy kiedykolwiek brak znajomości chorwackich związków frazeologicznych sprawił, że miałeś/-aś trudności z właściwym wyrażeniem swojej myśli w języku chorwackim?”

Udzielone odpowiedzi:

- Tak (47,3% – dominująca odpowiedź w grupie β i γ)
- Nie (52,7% – dominująca odpowiedź w grupie α)

Pytanie nr 13. „Czy korzystałeś/-aś kiedyś z chorwackiego słownika frazeologicznego?”

Najczęściej udzielane odpowiedzi:

- Tak, ale rzadko (20% – dominująca odpowiedź w grupie γ)
- Nie, bo nie mam do niego dostępu (45,5% – dominująca odpowiedź w grupie α)
- Nie, bo tego nie potrzebowałem/-am (21,8% – dominująca odpowiedź w grupie α)

O innych odpowiedziach informuje tabela:

Numer pytania	Pytanie	Najczęstsza odpowiedź	Liczba najczęstszych odpowiedzi
1	Czy uważasz, że frazeologia jest ważnym elementem każdego języka?	Tak	94,5%
2	Czy uważasz, że nauka frazeologii jest istotna dla każdej osoby, która uczy się języka obcego?	Tak	96,4%

4	Czy potrafiłeś/-aś zrozumieć znaczenie związków frazeologicznych zasłyszanych w trakcie pobytu w Chorwacji?	Tak, bo domyśliłem/ -am się sensu	50%
5	Czy kiedykolwiek będąc w Chorwacji żałowałeś/ -aś, że nie znasz używanych przez Chorwatów związków frazeologicznych?	Tak	67,3%
6	Czy kiedykolwiek brak znajomości chorwackich związków frazeologicznych sprawił, że nie mogłeś/-aś zrozumieć sensu całego zdania lub wypowiedzi?	Tak	61,8%
8	Czy uważasz, że w trakcie dotychczasowej nauki języka chorwackiego w Instytucie Filologii Słowiańskiej UAM poznałeś/-aś wystarczająco dużo związków frazeologicznych?	Nie	68,5%
9	Czy uważasz, że podręczniki do nauki języka chorwackiego, które poznałeś/-aś, są nasycone frazeologią w wystarczającym stopniu?	Nie	92,7%
10	Czy uważasz, że w trakcie dotychczasowej nauki języka chorwackiego powinieneś być / powinnas była być zapoznana z frazeologią w mniejszym czy większym stopniu?	W większym stopniu	83,6%
11	Czy kiedykolwiek prosiłeś/-aś lektora o podanie chorwackich odpowiedników polskich związków frazeologicznych?	Tak, ale rzadko	61,8%
12	Czy kiedykolwiek poszukiwałeś/-aś chorwackich odpowiedników polskich związków frazeologicznych na własną rękę?	Tak, ale rzadko	50,9%
14	Czy gdybyś miał/-a własny polsko-chorwacki i chorwacko-polski słownik frazeologiczny, to korzystałbyś/-łabyś z niego?	Tak, często	65,4%

Jak wynika z udzielonych odpowiedzi, ogromna większość studentów jest świadoma roli frazeologii w procesie nauczania języka i faktu, iż nasycenie nią dostępnych materiałów dydaktycznych nie jest wystarczające. Chcieliby oni znać więcej chorwackich idiomów niż dotychczas, gdyż wiedzą, że są one przydatne w procesie komunikacji z rodzimymi użytkownikami języka chorwackiego. Co ciekawe, respondenci przyznają, że znajomość frazeologii pozwala lepiej zrozumieć Chorwatów, ale brakuje jej znajomości nie zakłócają w znacznym stopniu procesu komunikowania się. Studenci zapewne starają się domyślić treści kierowanych do nich komunikatów językowych i częściowo prawidłowo je odgadują.

W razie braku znajomości odpowiednich związków frazeologicznych studenci poważnie przeformułują swoje myśli tak, by móc korzystać z dostępnych im środków językowego wyrazu, a tym samym upraszczają swoją wypowiedź. Bez frazeologii bowiem można również wyrazić swoje myśli, choć wypowiedź ta będzie zubożona i pozbawiona wielu dodatkowych odcieni. Z tego powodu rodzimi użytkownicy języka bardzo często sięgają do idiomatyki, podczas gdy osoby uczące się języka często próbują jej unikać.

Studenci nie wiedzą, jak samodzielnie uczyć się frazeologii. Na początku często pytają lektora³⁸⁴, ale wobec braku możliwości otrzymania odpowiedzi szybko rezygnują ze stawiania kolejnych pytań i skupiają się na wyrażaniu swoich myśli bez korzystania ze związków frazeologicznych. Oprócz tego mają trudności z posługiwaniem się słownikami gniazdowymi³⁸⁵ i z tego powodu ich dostęp do frazeografii jest utrudniony.

„Opanowanie języka docelowego na neofilologii poza obszarem społeczeństwa obcojęzycznego pod względem parametrów lingwalnych, para-, extra- i socjolingwalnych winno być zbliżone do wykształconych jego użytkowników naturalnych”³⁸⁶. Z tego powodu nie możemy unikać przyznania frazeologii należnego jej miejsca w procesie nauczania obcojęzycznej leksyki.

Większość glottodydaktyków docenia problem nauczania frazeologii obcojęzycznej. „Bez użycia związków frazeologicznych język, choć gramatycznie poprawny, robi wrażenie sztucznego i w dalszym ciągu obcego”³⁸⁷. Aby uczestniczyć w komunikacji językowej, trzeba znać obecne w tym języku konwencje znaczeniowe. Władanie obcojęzyczną frazeologią jest potwierdzeniem swobodnego władania językiem obcym i warunkiem udanej komunikacji – podstawowego celu i nieodłącznego elementu uczenia języka obcego.

E. Rybicka wymienia argumenty, wskazujące na potrzebę zajmowania się frazeologią w celach glottodydaktycznych. Wśród nich znajdują się m.in. następujące:

a) „Frazeologizmy (w znacznym stopniu) stanowią część składową nieoficjalnej odmiany języka (głównie języka mówionego), z którą studenci obcokrajowcy stykają się najwcześniej; (...)

b) Frazeologizmy użyte poprawnie przez cudzoziemca zwykle wzbudzają sympatię i podziw rodzimych użytkowników języka, świadcząc w ich przekonaniu o zadowalającej kompetencji językowej mówiącego; (...)

³⁸⁴ Polski lektor rzadko zna odpowiedź, a studentom niełatwo jest zadać właściwe pytanie native speakerowi.

³⁸⁵ Wnioski te wyciągam z indywidualnych obserwacji poczynionych w trakcie prowadzenia zajęć z leksykologii i leksykografii w latach 2008 – 2009.

³⁸⁶ A. Markunas, op. cit., s. 5.

³⁸⁷ M. Kornaszewski, J. Padalak, op. cit., s. 311.

c) Dostarczają studentom pełnej informacji, w jaki sposób native-speaker odbiera świat zewnętrzny, jakie znaczenie mają dla niego wartości podstawowe, takie jak: czas, praca, miłość, rozrywka, pieniądze itp.; (...)

d) Odwołują się nie tylko do intelektu i uczuć studentów, ale także do ich bezpośredniego doświadczenia, stwarzając okazję do porównań zwyczajów, tradycji i kultur różnych narodowości; (...)

e) Pełnią ważne funkcje językowe; (...)

f) Integrują różne sprawności językowe; (...)

g) Są „kolorową” częścią języka obcego, odwołują się do wyobraźni plastycznej studentów, dzięki czemu studenci łatwiej zapamiętują odpowiednie komponenty w odpowiednim szyku; (...)

h) Wprowadzają swobodną i nieformalną atmosferę na lekcjach, łagodzą rygory relacji „lektor – student”; (...)

i) Studenci chętnie uczą się nowych związków frazeologicznych (...)”³⁸⁸.

Badacze chorwackiej frazeologii z kolei zauważają, że „frazeołške vježbe pridonose:

– Upoznavanju učenika sa značenjem (ponajprije konotativnim) i stilističkim mogućnostima ustaljenih skupina riječi (frazema, idioma) u jeziku;

– Bogaćenju razgovornog jezika i uopće jezične kulture učenika;

– Shvaćanju funkcije i uloge frazema kao komunikativnog sredstva njegovanju osjećaja za birani jezični izraz i smisla za metaforično izražavanje”³⁸⁹.

Upraszczając problem można powiedzieć, że w nielicznych publikacjach – szerzej opisujących przydatność nauczania obcojęzycznej frazeologii – niezmiennie powtarzają się trzy argumenty wskazujące, iż związki frazeologiczne:

- Pogłębiają znajomość języka oraz wiedzę na temat historii i kultury;
- Wzbudzają ciekawość (a tym samym motywują);
- Pozwalają na wyrażanie myśli w sposób niebanalny i przejrzysty.

To, co akcentuje najwięcej autorów, to przydatność frazeologii w nauczaniu szeroko rozumianych treści kulturowych, albowiem nie można rozpatrywać zasobu frazeologicznego jakiegokolwiek języka w oderwaniu od szeroko pojętego podłoża kulturowo-historycznego: „Nauczyć tworzenia mowy idiomatycznej w języku obcym w ostatecznym rozrachunku oznacza nauczyć wszystkich historii, pokazać, jak można opanować struktury narracyjne języka obcego i kultury, jak je wykorzystać do językowo-kulturowej samoidentyfikacji”³⁹⁰. A. Madeja i M. Smereczniak, zastanawiając się nad zastosowaniem frazeologii w dydaktyce, stwierdzają: „Frazeołogizmy dodatkowo dopełniają proces kształcenia językowego, przydając mu cennych informacji kulturowych, związanych z historią, obyczajowością, sposobem interpretowania świata typowym dla społeczności językowej, która nimi się posługuje”³⁹¹. Każdy język zawiera specyficzny zbiór skojarzeń kulturowych, religijnych i mentalnych narodu. Jest to swoistość obrazów świata, która uzewnętrznia się szczególnie wyraziście w idiomach. Sprawa ta jest niesłychanie ważna przede wszystkim z punktu widzenia przekładu, będącego nie tylko tłumaczeniem znaków językowych, lecz także transformacją jednej kultury na drugą. Bez znajomości frazeologii bowiem nie można mówić o dobrym przekładzie. „Druga rzeczywistość, którą tworzy przenośna wartość

³⁸⁸ E. Rybicka, *Miejsce frazeologii...*, op. cit., s. 236-237.

³⁸⁹ Z. Diklič, op. cit., s. 27.

³⁹⁰ I. Sandomirska, op. cit., s. 366.

³⁹¹ A. Madeja, M. Smereczniak, *Frazeologia w nauczaniu...*, op. cit., s. 39.

globalna tych >>nieciągłych<< jednostek języka i tekstu oraz związane z nimi konotacje, ma charakter kulturowy: określa zbiór aksjologicznie nacechowanych postaw, ocen, norm lub zaleceń, potocznych sądów i wyobrażeń, które przybrały postać idiomów i paremiów, często zapożyczonych lub internacjonalnych³⁹². Nie zapominają o tym także chorwaccy glottodydaktycy, którzy cytując F. Heywortha, piszą: „Poznanie języka je mnogo više od poznavanja gramatike i vokabulara, ono uključuje i znanje o tome kakav je tip jezika prikadan u određenoj situaciji, dakle, uključuje i sociolingvističku kompetenciju te interkulturalnu kompetenciju³⁹³. Uzyskanie kompetencji kulturowej³⁹⁴ pozwala następnie na kształtowanie kompetencji komunikacyjnej, o której W. Woźniewicz pisze, że polega ona „na adekwatnym wyborze i użyciu środków języka nie tylko zgodnie z normą, z regułami kodu, ale i zgodnie z uzusem właściwym dla danej społeczności językowej w konkretnych sytuacjach i warunkach językowego komunikowania się i zachowania³⁹⁵. H. Komorowska, pisząc o kompetencji komunikacyjnej, przypomina o trójczłonowej naturze znaczenia: „Przyjmując trójczłonową naturę znaczenia (Jakobovits, 1970, s. 19), wyróżnia się:

- znaczenie lingwistyczne, przekazywane przez elementy formalne wypowiedzi, takie jak np. związek podmiotu i orzeczenia,
- znaczenie wewnętrzne, przekazywane przez poszczególne wyrazy,
- znaczenie ukryte, odpowiadające temu, co każdy członek danej wspólnoty językowej wie o regułach posługiwania się językiem³⁹⁶.

Student powinien znać wszystkie omówione w cytacie elementy znaczenia. Ponadto należy pamiętać o tym, że znajomość danego wyrazu to również znajomość charakteru jego typowego otoczenia leksykalnego oraz stopnia prawdopodobieństwa, według którego wyraz ten może się łączyć z innymi wyrazami, także w związkach frazeologicznych.

Frazeologia często pełni na zajęciach rolę czynnika silnie motywującego. Wynika to z ciekawości, jaką budzi jej niekonwencjonalny charakter. Badanie skojarzeń, u podstaw których leży motywacja danego związku frazeologicznego, jest dla studentów tajemnicą, której rozwikłanie daje satysfakcję. Takie badanie pozwala stwierdzić zaskakujący i frapujący ich fakt, że w języku chorwackim dobroć kojarzona jest z chlebem (*dobar kao kruh*), a Anglicy są symbolem pewnej cechy (*praviti se Englez*), która u nas jest kojarzona z Grekami (*udawać Greka*). Obietnice, które nigdy nie zostaną dotrzymane, przypominają Chorwatom winogrona rosnące na wierzbie (*kad na vrbi rodi grožđe*), podczas gdy Pola-

³⁹² E. Jędrzejko, *Obrazki z dziejów Polski – czyli jeszcze o historyczno-kulturowym aspekcie frazeologii i paremiologii*, [w:] *Problemy frazeologii europejskiej*, tom 5, red. A. M. Lewicki, Lublin 2002, s. 77.

³⁹³ D. Pasini, A. T. Juričić, *Uskladivanje programa Croaticuma s CEF-om*, Strani jezici XXXIV, 2005, s. 360.

³⁹⁴ F. Gucza za kompetencję kulturową uznaje taką właściwość ludzką, która „obejmuje większy lub mniejszy zbiór wiedzy o materialnych i mentalnych (duchowych) wytworach dwu różnych wspólnot, a z drugiej – praktyczne opanowanie charakterystycznych sposobów (reguł, zasad) myślenia oraz widzenia, a przede wszystkim wartościowania różnych elementów rzeczywistości tak fizycznej, jak i duchowej, czyli słowem – także jakiś stopień opanowania charakterystycznych dla tych wspólnot sposobów fizycznego i mentalnego zachowania się”. F. Gucza, *Język a kultura, bilingwizm a bilingwizm: lingwistyczne i glottodydaktyczne aspekty interlingwalnych i interkulturowych różnic oraz zbieżności*, [w:] *Bilingwizm, bilingwizm, implikacje glottodydaktyczne: materiały z XII Sympozjum zorganizowanego przez Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, Zaborów 18 – 20 września 1986*, red. F. Gucza, Warszawa 1989, s. 37.

³⁹⁵ W. Woźniewicz, *Funkcje elementów lingwo kulturowych w procesie nauczania języka obcego*, [w:] *Kulturoznawstwo w nauczaniu języków obcych. Materiały III Ogólnopolskiego Sympozjum Neofilologicznego 21 – 22 października 1977*, red. Z. Magnuszewska, Zielona Góra 1980, s. 178.

³⁹⁶ H. Komorowska, *Sukces i niepowodzenie w nauce języka obcego*, Warszawa 1978, s. 17.

kom kojarzą się one raczej z gruszkami. Znaczenie konotacyjne wyrazów, wchodzących w skład danego frazeologizmu, „stanowi wypadkową całej kultury danego społeczeństwa i sposobu, w jaki posługuje się ono językiem”³⁹⁷. Również odkrywanie genezy s frazeologizowanych połączeń pozwala „poznać dawne wierzenia, obyczaje, nieistniejące już realia, a więc poznać odzwierciedlone i udokumentowane w strukturach języka elementy tworzące duchową i materialną kulturę danej społeczności”³⁹⁸. Zapoznanie się z etymologią idiomu gwarantuje również lepsze utrwalenie go w pamięci słuchaczy i wykorzystanie w procesie komunikacji. Nauka frazeologii pozwala podnieść motywację już na wczesnym etapie nauki, gdyż daje wrażenie szybkiego postępu, a jak wiadomo – sukces jest najlepszą zachętą do pracy. Na wyższych stopniach zaawansowania natomiast usprawnia możliwość porozumiewania się, podnosząc stopień językowej biegłości. Istotne są skutki braku znajomości związków frazeologicznych, do których należy przede wszystkim utrudnienie komunikacji. Użycie związków frazeologicznych tworzy wrażenie językowej płynności i pozwala na bardziej skuteczne porozumiewanie się. Użytkownik, który zna mniej jednostek leksykalnych, ale potrafi je umiejętniej łączyć, ma większą kompetencję komunikacyjną od tego, który zna więcej izolowanych jednostek, ale nie potrafi tworzyć za ich pomocą poprawnych związków wyrazowych. „W potocznym mniemaniu umiejętność posługiwania się frazeologizmami, a zwłaszcza idiomami, uważa się za miarę stopnia opanowania języka obcego”³⁹⁹.

³⁹⁷ B. A. Jakubowski, op. cit., s. 42.

³⁹⁸ A. B. Burzyńska, op. cit., s. 115.

³⁹⁹ Ibidem, s. 117-118.

5. Ocena znajomości chorwackich i polskich związków frazeologicznych oraz ich ekwiwalentów wśród studentów filologii chorwackiej⁴⁰⁰

Aby dowiedzieć się, czy studenci rozpoznają chorwackie frazeologizmy i potrafią je wyodrębnić z tekstów, postawiono 26 studentom trzeciego roku filologii chorwackiej w roku akademickim 2011/2012 oraz 2012/2013 zadanie wyszukania frazeologizmów w udostępnionych im tekstach publicystyczno-naukowych. Następnie każda z osób wybrała trzy różne teksty, które pochodziły z czasopisma *Vjesnik*⁴⁰¹. Zadaniem poszczególnych studentów było wyekscerpowanie z nich po pięć stałych i/lub łączliwych związków frazeologicznych oraz określenie ich znaczeń. Na ich podstawie pozostali studenci mieli podać polskie odpowiedniki. Okazało się, że ustalenie znaczenia chorwackich frazeologizmów i polskiego ekwiwalentu nie sprawiło studentom dużych trudności. Problemem było natomiast samo wyodrębnienie frazeologizmów z tekstów.

W sumie 26 studentom postawiono zadanie opracowania 78 różnych artykułów publicystyczno-naukowych, jednakże jedna osoba w ogóle nie wywiązała się ze swojego zadania, a druga zamiast trzech tekstów opracowała tylko jeden. Kolejne sześć osób przyznało, iż nie potrafi wyodrębnić idiomów z wybranych przez siebie sześciu artykułów. Ostatecznie studenci opracowali więc 67 artykułów z punktu widzenia obecności w nich frazeologizmów.

Zaledwie z 5 artykułów studenci prawidłowo wyodrębnili związki frazeologiczne. Pozostali popełniali przeważnie po kilka podobnych i powtarzających się błędów, które pozwalają wnioskować o specyficznym postrzeganiu przez studentów zjawiska frazeologii.

1. Studenci wskazywali przeważnie związki wyrazowe będące doraźną metaforą. Dowodzi to, że metaforyczność frazeologii wydaje się studentom jej główną cechą dystynktywną: *činiti zidine* ('stanowić mury'); *div i biser* ('cud i perła'); *ići ugaženom stazom* ('iść wydeptaną ścieżką'); *ispisati stranicu povijesti* ('zapisać kartę historii'); *najbogatiji na kotačima* ('najbogatsi na kółkach'); *natjecati se u usponima* ('rywalizować we wzlotach'); *očaravajući prizor* ('oczarowujący widok'); *pitoma uvala* ('miła zatoka'); *polejeti u nebesa* ('polecieć ku niebiosom'); *vinorodni brežuljak* ('wzgórze porośnięte wino-

⁴⁰⁰ W rozdziale tym skupiam się przede wszystkim na testowaniu znajomości chorwackich związków frazeologicznych, podczas gdy znajomości polskich frazeologizmów wśród studentów poświęcam mniej uwagi.

⁴⁰¹ *Vjesnik* był poczytnym chorwackim dziennikiem o tematyce przeważnie politycznej, ukazującym się od 1940 do 2012 roku. Artykuły udostępnione studentom pochodziły z lat 2008 – 2009; poruszały one bardzo szerokie spektrum tematów: od chorwackiej turystyki, historii, kultury i ochrony środowiska, przez postępy nauki w dziedzinie badań kosmicznych i rozwoju technologii internetowych aż po ciekawostki ze świata sportu i popkultury. Treść artykułów nie nawiązywała do polityki.

roślą); *preplaviti svijet* ('zalać świat'); *uvlačiti u porok* ('wciągać w nałóg'); *prodrijeti poput strijela* (dosł. 'przedrzeć się niczym strzały'); *prokrčiti staze* ('przecierać ścieżki'); *rat svjetova* ('wojna światów'); *skriveno blago* ('ukryty skarb'); *stremiti u visine* ('zdążyć ku wysokościami'); *vatromet boja* ('fajerwerki kolorów').

2. Studenci wskazywali często połączenia wyrazowe, w których jeden z członów nie był użyty w dosłownym znaczeniu lub był rzeczownikiem abstrakcyjnym. Dowodzi to, iż studenci są świadomi faktu, iż frazeologia opisuje przeważnie zjawiska abstrakcyjne: *buditi strahopoštovanje* ('budzić respekt i strach równocześnie'); *dosegnuti vrhunac* ('dosięgnąć szczytu'); *doživjeti poraz* ('doświadczyć porażki'); *doživjeti procvat* ('przeżyć rozkwit'); *izraziti najdublje osjećaje* ('wyrzucić najgłębsze uczucia'); *koktel svega i svačega* ('mieszanka wszystkiego, co możliwe'); *lanac hotela* ('łańcuch hotelowy'); *laskava titula* ('pochlebny tytuł'); *naletjeti na minu* ('wpaść na minę'); *očuvati baštinu* ('zachować dziedzictwo'); *odolijevati agresoru* ('stawiać opór agresorowi'); *ogledalo društva* ('zwierciadło społeczeństwa'); *pojести s guštom* ('zjeść ze smakiem'); *prapovijesno naselje* ('prahistoryczne osiedle'); *Problem leži u čemu* ('W czymś leży problem'); *protok vremena* ('upływ czasu'); *tenkovski klinovi* ('kolumny czołgów'); *urnebesna zabava* ('szalona zabawa'); *vratiti sjaj* ('przywrócić blask'); *vrtočlavlja karijera* ('zawrotna kariera').

3. Studenci wskazywali luźne połączenia wyrazowe, których sens mieści się w zakresie znaczeniowym wyrazu nadrzędnego, czyli tzw. frazemy. Skłaniała ich do tego prawdopodobnie znana z języka polskiego specyficzna łączliwość wyrazowa, co mogłoby oznaczać, iż są świadomi, że skład związku frazeologicznego nie jest dowolny, a możliwości jego wariacji ograniczone: *aktivni vulkan* ('aktywny wulkan'); *botanički vrt* ('ogród botaniczny'); *dom za socijalnu zaštitu* ('dom opieki społecznej'); *donijeti prihod* ('przynieść dochód'); *geološka građa* ('budowa geologiczna'); *internetski prijenos* ('transmisja internetowa'); *ispuniti kriterije* ('spełnić kryteria'); *ispunjavati funkciju* ('spełniać funkcję'); *izviđački zrakoplov* ('samolot zwiadowczy'); *klimatska zona* ('strefa klimatyczna'); *kompostni nužnik* ('kompostownik'); *kuharska knjiga* ('książka kucharska'); *kukuruzno brašno* ('mąka kukurydziana'); *motorička reakcija* ('reakcja motoryczna'); *nanijeti bol* ('sprawić ból'); *navoditi primjer* ('cytować przykład'); *neverbalni jezik* ('język niewerbalny'); *održati predavanje* ('poprowadzić wykład'); *održavati čistoću* ('utrzymywać czystość'); *ostvariti snove* ('spełnić marzenia'); *papirnat vrećice* ('torebki papierowe'); *podići standarde* ('podnieść standardy'); *položiti jaja* ('złożyć jaja'); *propuštati priliku* ('tracić okazję'); *robna kuća* ('dom towarowy'); *skijaška gondola* ('wagonik kolei gondolowej dla narciarzy'); *skrenuti pozornost* ('odwrócić uwagę'); *sunčani kolektor* ('kolektor słoneczny'); *šinom svijeta* ('na całym świecie'); *šivaći stroj* ('maszyna do szycia'); *ugljični dioksid* ('dwutlenek węgla'); *životni moto* ('życiowe motto').

4. Studenci wskazywali przypadkowe połączenia wyrazowe, które ich zdaniem cechowała typowa dla związku frazeologicznego struktura formalna: *domaći ljudi* ('lokalni mieszkańcy'); *gledati s oprezom* ('patrzeć z rozwagą'); *impozantan broj* ('imponująca liczba'); *narugati se vlasti* ('zakpić z władzy'); *obalni razvoj* ('rozwój wybrzeża'); *podignuti dostupnost* ('zwiększyć dostępność'); *proizvodno svojstvo* ('cecha produktu'); *promjena klime* ('zmiana klimatu'); *promjena načina života* ('zmiana sposobu życia'); *strani mediji* ('zagraniczne media'); *vratiti se na isto mjesto* ('wrócić na to samo miejsce').

5. Studenci wskazywali nadmiernie rozbudowane połączenia wyrazowe, co mogłoby świadczyć o tym, iż za kolejną cechę dystynktywną frazeologii uznają wieloczłonowość: *bizarna konstrukcija nalik čudesnoj školjki* ('dziwaczna konstrukcja na kształt cudnej muszli'); *podijeliti s većim brojem ljudi* ('podzielić się z większą liczbą osób'); *preplivati na drugu stranu jezera* ('przepłynąć na drugą stronę jeziora'); *živjeti u metropolama poput mrava* ('żyć w metropoliach niczym mrówki').

6. Studenci wskazywali wyrażenia przyimkowe, co oznacza, iż nie byli świadomi, że frazeologizmy tworzą przynajmniej dwa samodzielne człony wyrazowe: *bez obzira na što* ('bez względu na coś'); *borba za što* ('walka o coś'); *kroz stoljeća* ('przez wieki'); *na ovamo* ('aż do dziś'); *na temelju* ('na podstawie'); *od pamtivijeka* ('od dawien dawna'); *po brojnosti* ('pod względem liczebności'); *po prirodi* ('z natury'); *prema procjenama* ('według szacunków'); *s pravom* ('słusznie, zasadnie'); *u čast* ('na cześć'); *u odnosu na što* ('w stosunku do czegoś'); *u podnožju* ('u podnóża'); *u pravilu* ('w zasadzie'); *u sklopu čega* ('w ramach czegoś'); *u svjetlu čega* ('w świetle czegoś').

7. Studenci wskazywali połączenia wyrazowe czasownika z przyimkiem, szczególnie gdy ich łączliwość była odmienna od polskiej. Dowodzi to, iż wiele osób uznaje różnice strukturalne za kolejną ważną cechę frazeologizmów: *cijeniti koga, što po čemu* ('cenić kogoś, coś za coś'); *doprinijeti čemu* ('mieć w coś swój wkład'); *skrbiti se o čemu* ('troszczyć się o coś'); *težiti za čim* ('dążyć do czegoś'); *vapiti za čim* (≈ 'pragnąć czegoś'); *vrtejti se oko čega* ('kręcić się wokół czegoś'); *zauštavljati se pokraj čega* ('zatrzymywać się obok czegoś').

8. Studenci wskazywali związki frazeologiczne, jednak nie potrafili ustalić podstawowej struktury hasła frazeologicznego, np.: *Dobro bi došlo* zamiast: *dobro dolazi što (komu)*; *ispružiti noge* ('wyciągnąć nogi') w dosłownym znaczeniu; *u prilog svemu tome* ('za tym wszystkim przemawia') zamiast: *ići u prilog* ('przemawiać za czymś').

Podsumowując należy zauważyć, iż ogólna wiedza teoretyczna i praktyczna studentów na temat związków frazeologicznych jest ograniczona. Część z nich zapamiętała informacje, podawane przeze mnie na początku zajęć, ale nie wystarczyły one do rozpoznania frazeologizmów. Ponadto wielokrotnie można było zaobserwować, iż pomimo pozostającego do dyspozycji studentów słownika języka chorwackiego V. Anicia *Veliki rječnik hrvatskog jezika*⁴⁰², mają oni poważne trudności z wyszukiwaniem w nim poszczególnych idiomów.

Mój pogląd o znajomości chorwackich ekwiwalentów polskich frazeologizmów wśród studentów oparłam na informacjach, zebranych z trzech źródeł:

- a) niezapowiedziane kartkówki;
- b) kolokwia;
- c) pisemne zadania domowe.

Badaniami objęto 26 studentów III roku studiów kroatystycznych, którzy uczęszczali na lektorat języka chorwackiego w latach 2011/2012 oraz 2012/2013.

⁴⁰² Studentów zachęcono do korzystania ze strony internetowej hjp.znanje.hr, gdzie znajduje się wersja komputerowa słownika V. Anicia.

5.1. WYNIKI KARTKÓWEK

Kartkówki były niezapowiedziane, dlatego właśnie w nich można było znaleźć najwięcej błędów. Studentom polecono przetłumaczyć polskie zdania (w których znajdowały się poznane wcześniej frazeologizmy) na język chorwacki. Zestawienie błędów znajduje się w tabeli.

Polski frazeologizm	Poprawna odpowiedź (chorwacki odpowiednik)	Niepoprawne odpowiedzi (z oryginalną interpunkcją i ortografią)
Bóg wie	‘Pitaj Boga’	Bog zna
Coś jest mile widziane	‘Dobro dolazi što (komu)’	Uvijek je dobro prihvaćen Mi smo sretni kad imamo još više jednog prijatelja
Coś wyleciało, wypadło komuś z głowy	‘smetnuti što s uma’	Nešto mu je smetnulo s uma
czerwona kartka	‘crveni karton’	crvena kartica
do upadłego	‘do besvijesti’	do beskrajnosti
doprowadzać do szaleństwa	‘dovoditi do ludila’	izluđivati
innymi słowy	‘drugim riječima’	drugimi riječima
Kto pyta, nie błądzi	‘Tko pita, taj ne skita’	Tko pita taj nije izgubljen
mieć czegoś na pęczki	‘imati čega na pretek’	na pretak na pretke imati hrpu
Nic dziwnego, że...	‘Nije čudo što, da...’	Ništa čudno Nije čudno
Pora w drogę!	‘Put pod noge!’	Put na nogu Noga na put
postawić komuś pomnik	‘dići plaketu komu’	staviti ploče ustaviti spomenik staviti plaketu
przebojem	‘na velika vrata’	prodorljivo
Przyjdzie, przychodzi do głowy komuś coś	‘Padne, pada na pamet komu što’	doći na um
puścić wodze wyobraźni	‘pustiti maštu na volju’	pustiti maštu staviti mozak da paži

ściąć z nóg	‘oboriti s nogu’	izbaciti iz noge zvaliti iz noge
wymknąć się spod kontroli	‘izmaklo je kontroli što’ je ispod kontrole izmaknuti se kontroli
z prędkością światła	‘brzinom svjetlosti’	brzinom svjetla
za jednym zamachem	‘jednim udarcem’	u jednom mahu
zamienić się w słuch	‘pretvoriti se u uho’	Promjenjam se u uho Pretvaram se u uši
zebrać cięgi	‘pobрати, dobiti batine’	dobiti pljusku pobрати bratine
znak rozpoznawczy	‘znak raspoznavanja’	znak prepoznanja
zniknąć bez śladu	‘netragom nestati’	Propalo je bez traga nestati tragom

Przeanalizowane błędy, popełnione przez studentów w trakcie pisania kartkówki, podzieliłam na dwie kategorie.

A. Błędy leksykalne:

- Dokonanie dosłownego przekładu (np. *ustaviti spomenik* zamiast *dići plaketu*);
- Podanie niewłaściwego ekwiwalentu (np. *dobiti pljusku* zamiast *dobiti batine*);
- Zastosowanie niewłaściwego członu frazeologizmu (np. *tragom nestati* zamiast *netragom nestati*);
- Zastosowanie odpowiednika, który nie jest frazeologizmem (np. *izluđivati* zamiast *dovoditi do ludila*);
- Zastosowanie wyrazu, który pochodzi z języka polskiego (np. *zvaliti iz noge* zamiast *oboriti s nogu*);
- Odwołanie się do peryfrazy (np. *Mi smo uvijek sretni kad imamo još više jednog prijatelja* zamiast *Dobro dolazi komu što*);
- Przełożenie tylko części frazeologizmu (np. *pustiti maštu* zamiast *pustiti maštu na volju*).

B. Błędy formalne:

- Zastosowanie błędnej konstrukcji, głównie poprzez odwołanie się do niewłaściwych przyimków lub zastosowanie niewłaściwej kolejności członów (np. *noga na put* zamiast *put pod noge*);
- Zastosowanie konstrukcji, która funkcjonuje w języku polskim (np. *izmaknuti se kontroli* zamiast *izmaklo je kontroli što*);
- Drobne błędy gramatyczne, np. niewłaściwa liczba, błędna końcówka (np. *Pretvaram se u uši* zamiast *Pretvaram se u uho*).

W przypadku doboru chorwackich frazeologizmów nie było możliwe wykorzystanie na szeroką skalę technik kompensacji, z których studenci korzystali, dobierając polskie związki frazeologiczne. Ich kompetencja w zakresie języka chorwackiego nie była wystarczająca, dlatego też niektórzy studenci rezygnowali z podawania ekwiwalentów. Zdawali sobie sprawę z faktu, iż prawdopodobieństwo przypadkowego „trafienia” wła-

ściwej odpowiedzi jest w tym przypadku nieznaczące. Podawali więc niewłaściwe związki frazeologiczne, ale o zbliżonym znaczeniu, np. „zebrać cięgi“ – *dobiti pljusku* (‘zostać spoliczkowanym’), bądź też ponownie liczyli na to, iż pokrewieństwo obu języków jest aż tak ściśle, że dosłowny przekład będzie równocześnie właściwą odpowiedzią, np. *ustaviti spomenik; crvena kartica; ništa čudno; Bog zna; brzinom svjetla; Promjenjam se u uho*. Zdarzyło się, że student próbował wyjaśnić znaczenie danego frazeologizmu w kontekście, np. *Mi smo sretni kad imamo još više jednog prijatelja* (dosł. ‘Jesteśmy szczęśliwi, gdy mamy jeszcze jednego przyjaciela’), które miało oddawać semantykę związku frazeologicznego: ‘być mile widzianym’ umieszczonego w zdaniu: *Prijatelj uvijek dobro dođe*.

5.2. WYNIKI KOŁOKWIÓW

W ramach kolokwium studenci otrzymali dwa zadania. Jedno polegało na podaniu chorwackiego ekwiwalentu polskiego związku frazeologicznego, a drugie na objaśnieniu jego znaczenia, także w języku chorwackim. Chodziło bowiem o to, by sprawdzić, czy studenci nie zapamiętują frazeologizmów bezmyślnie, tj. bez zrozumienia ich semantyki. W tabeli zestawiono błędy wynotowane po analizie wyników pierwszego zadania.

Polski frazeologizm	Poprawna odpowiedź (chorwacki odpowiednik)	Niepoprawne odpowiedzi (z oryginalną interpunkcją i ortografią)
bomba zegarowa	‘tempirana bomba’	tumpirana bomba satova bomba satna bomba
Bóg wie	‘Pitaj Boga’	Bog zna
być na gazie	‘biti pod gasom’	na gazu
całe szczęście	‘sva sreća’	srećom svom srećom
Co ma być, to będzie	‘Bude što bude’; ‘Kud puklo da puklo’	Bude kako bude
dać do zrozumienia	‘dati na znanje, do znanja’	dati do shvaćenja podrazumijevati dati na spoznanje dati na mišljenje
do ostatniej kropli krwi	‘do zadnje kapi krvi’	do zadnje kaple krvi po zadnju kaplju krvi
dojść do głosu	‘doći do riječi’; ‘doći do izražaja’	doći do glasa
innym razem	‘drugi put’	drugim putom

kara boska	‘Božja kazna’	Božjanska kazna Boska kara prva krv Božićna kara Boska kažnja Božanska kazna
kłuć w oczy	‘bosti u oči’	viti u oči boditi u očiju boditi u oči koliti u oči
Licho nie śpi	‘Vrag ne spava’	Neda nekomu vrag mira
mieć coś na uwadze	‘voditi računa o čemu’	voziti računu na
miłość od pierwszego spojrzenia	‘ljubav na prvi pogled’	ljubav od prvog pogleda
mydlić oczy	‘mazati oči’	mazati očiju mačati oči
na łeb na szyję	‘navrat-nanos’	na nos na vrat
nadstawić uszu	‘naćuliti uši’	ćuti se ustaviti uši približiti uho ućuliti uši pristaviti ušiju nastaviti ušiju
napędzić stracha	‘utjerati strah u kosti’	... strah u kosti pogoniti straha tjerati strah
nazwać rzeczy po imieniu	‘nazvati stvari pravim imenom’	namijeniti po imenu
Nic dziwnego, że...	‘Nije čudo što, da...’	Nije divno što Ništa novoga da Ništa čudno
nie sięgać komuś do pięt	‘ne biti komu ni do koljena’	ne biti ni za koljena ne biti do koljena biti nekomu ni do koljena ne biti nekomu ni do stopala ne segnuti do koljena
Nie trzyma się kupy coś	‘Ne drži vodu što’	Ne drži se vodu

o włos	‘za dlaku’	o dlaku u dlaku
odnieść wrażenie	‘steći dojam’	odnijeti dojam
odwrócić się do kogoś plecami	‘okrenuti leđa komu’	odvratati se leđima odvratiti se leđima okrenuti se leđima
okoliczność łagodząca	‘olakotna okolnost’	olaktana okolnost olakšajuća okolnost olakšavana okolnost okolona okolnost olakolna okolnost
ostatnia wieczera	‘posljednja večera’	zadnja večera
ostatnimi czasy	‘u zadnje vrijeme’	zadnje vrijeme
po dziś dzień	‘na ovamo’; ‘dan-danas’	do današnjih godina ovamo današnji dan po dan-danas
po kryjomu	‘po skrivečki’	skrivečki skrivački
poczucie humoru	‘smisao za humor’	osjećaj raspoloženja osjećaj humora pored reda smisao humora
popaść w zapomnienie	‘pasti u zaborav’	paliti u zaborav izaći u zaborav
poza kolejnością	‘preko reda’	bez rada iza reda prije redom izvanredno izvan reda
prawowity właściciel	‘zakonski vlasnik’	pravi vlasnik
prędzej czy później	‘prije ili kasnije’	kasnije ili prije
Przyjdzie, przychodzi do głowy komuś coś	‘Padne, pada na pamet komu što’	doći u pamet ići do glavi
słowem i czynem	‘riječju i djelom’	riječi i činom
ściąć z nóg	‘oboriti s nogu’	oboriti s noge

świeżo upieczony	‘svježe pečen’	svjež pečeni sviježo pečen svežo pečen svježe pečeno svježo pečen
udawać Greka	‘praviti se Englez’; ‘praviti se Kinez’	praviti se svetac praviti se kao Kinez
w miarę możliwości	‘po mogućnosti’	za svaku mjeru
wejść w życie	‘stupiti na snagu’	stupiti u snagu
wieniec laurowy	‘lovorov vijenac’	laurovi vjenac
wnieść oskarżenie	‘podnijeti tužbu’	iznijeti tužbu
Wygląda ktoś jakby od śmierci uciekł	‘(Izgleda tko) kao da je od smrti utekao’	Izgleda kao bi izbjegao od smrti
Wypadło, wyleciało z głowy komuś coś	‘smetnuti s uma što’	Slupio mu je s umu Smetnuo mi s uma Izletjelo mi je iz glave
wzloty i upadki	‘usponi i padovi’	usponi i padove uspone i padovi uspon i pad
z całego serca	‘iz sveg srca’	iz cjelog srca od cijelog srca iz čitavog srca
z prędkością światła	‘brzinom svjetlosti’	s brzinom svjetlosti s brzinom svjetlošću
z wielkim trudem	‘uz veliki napor’	teškom mukom s velikom trudnošću z velikim naporom
za jednym zamachem	‘jednim udarcem’	odjednom od jedne ruke za jednim udarcem udarcem jednim mahom
za wszelką cenę	‘po svaku cijenu’	po svakoj cijeni svakom cijenom za svaku cijenu
zamienić się w słuch	‘pretvoriti se u uho’	pretvoriti se u sluh pretvoriti se u uši

zapaść w pamięć	‘usjeći, urezati se u pamćenje’	usjeći u pamćenje
zebrać się na odwagę	‘skupiti hrabrost’	pridobiti hrabrost
złapać Pana Boga za nogi	‘uhvatiti Boga za bradu’	živjeti Bogu iza leđa
złożyć na karb czegoś	‘baciti pod skut čega’	baciti pod uskud
znak rozpoznawczy	‘znak raspoznavanja’	prepoznati znak
zostać po godzinach	‘ostati prekovremeno’	raditi prekovremena ostati preko vremena ostati prije satovima ostati prekovremenom ostati prekovremena

Pełnione błędy można podzielić na dwie kategorie:

A. Błędy leksykalne:

- Dokonanie dosłownego przekładu (np. *doći do glasa* zamiast *doći do riječi*);
- Podanie niewłaściwego ekwiwalentu (np. *živjeti Bogu iza leđa* zamiast *uhvatiti Boga za bradu*);
- Zastosowanie niewłaściwego członu (np. *zadnja večera* zamiast *posljednja večera*);
- Zastosowanie odpowiednika, który nie jest frazeologizmem (np. *podrazumijevati* zamiast *dati do znanja*);
- Zastosowanie wyrazu, który pochodzi z języka polskiego (np. *laurovi vjenac* zamiast *lororov vijenac*);
- Sięganie do peryfrazy (np. *do današnjih godina* zamiast *dan danas*);
- Przełożenie tylko części frazeologizmu (np. *tjerati strah* zamiast *utjerati strah u kosti*).

B. Błędy formalne:

- wprowadzenie błędnej konstrukcji, głównie w wyniku zastosowania niewłaściwych przyimków lub niewłaściwej kolejności członów (np. *kasnije ili prije* zamiast *prije ili kasnije*);
- Zastosowanie konstrukcji, która funkcjonuje w języku polskim (np. *z velikim naporom* zamiast *uz veliki napor*);
- Drobne błędy gramatyczne, np. niewłaściwa liczba, błędna końcówka (np. *mazati očiju* zamiast *mazati oči*).

W tej sytuacji puste pola pojawiały się już bardzo rzadko; większość studentów starała się wpisywać nawet te formy, których poprawności nie byli pewni. Niemniej jednak w przeciwieństwie do kartkówki, słuchacze znali termin kolokwium i mogli się do niego odpowiednio przygotować, dlatego też odnotowano w tym przypadku znacznie więcej poprawnych odpowiedzi. Nie brakowało jednak drobnych błędów gramatycznych bądź niewłaściwych zapisów poszczególnych wyrazów, które zdradzały niepełne opanowanie ich formy. Działo się tak przykładowo przy określeniu: *okolichnost lagodžaca*, gdzie drugi człon był dla studentów wyrazem nowym. Stąd też pojawiły się m.in. formy: *olaktana okolnost*, *olaksajuća okolnost*, *olaksavana okolnost*, *okolona okolnost*, *olakolna okolnost*.

Po raz kolejny można było zauważyć interferencję języka polskiego i to zarówno pod względem leksykalnym, np. *izvan reda; ne segnuti do koljena; Nije divno što...*, jak i gramatycznym, np. *smisao humora; Ništa čudno; sa teškim srcom; drugim putom*. Jak widać – studenci albo stosowali dosłowny przekład, albo wykorzystywali formy znane z języka polskiego.

Trzykrotnie przytoczono nieodpowiednie związki frazeologiczne, które z właściwymi łączył wspólny człon, np.: *Neda nekome vrag mira* (zamiast: *Vrag ne spava*); *praviti se svetac* (zamiast: *praviti se Englez*); *živjeti Bogu iza leđa* (zamiast: *uhvatiti Boga za bradu*).

Zdarzało się również, że studenci zamiast frazeologizmów podawali jednowyrazowe odpowiedniki, np. *izvanredno* (‘nadzwyczajnie’), *čuti se* (‘słyszeć się’), *odjednom* (‘nagle’; ‘na raz’), *ovamo* (‘tutaj’), *podrazumijevati* (‘oznaczając, równać się’).

Przy drugim zadaniu należało wyjaśnić znaczenie chorwackiego związku frazeologicznego. Ponieważ najważniejsze w tym zadaniu było wykazanie się znajomością semantyki idiomu, nie brano pod uwagę błędów gramatycznych.

Chorwacki frazeologizm	Polski odpowiednik	Poprawna odpowiedź	Niepoprawne odpowiedzi
biti tvrda srca	‘mieć twarde serce’	biti bezosjećajan, hladan, okrutan	ne biti dobar za ljude; biti tvrd u životu; biti malo suosjećajni
ići na ruku	‘iść na rękę’	postupati u korist nekoga, činiti uslugu	Nešto odgovara; dati nekome nešto
iz svega srca	‘z całego serca, serdecznie’	srdačno, iskreno, velikodušno	s radošću; iz sve snage; Osoba koja pomaže drugim ljudima u svim situacijama
Pao je komu kamen sa srca	‘Spadł komuś kamień z serca’	Netko je osjetio olakšanje	Netko je imao probleme, ali sad ih nema
teška srca	‘niechętnie’	nerado, s mukom	s velikim trudom

Jak wynika z danych zebranych w tabeli, nawet w przypadku udzielenia błędnej odpowiedzi, studenci przeważnie mieli ogólne pojęcie o semantyce danego frazeologizmu, choć nie określili jej precyzyjnie. Przy pierwszym przykładzie student pisze: „Nie być dobrym dla ludzi”, co jest pewnym uogólnieniem w stosunku do rzeczywistego znaczenia: „być pozbawionym uczuć”. Przy drugim przykładzie wskazane przez studenta objaśnienie sensu „dać komuś coś” jest również uogólnieniem w stosunku do właściwej semantyki: „ułatwić komuś coś, sprzyjać”. Podane przez studentów znaczenia trzeciego przykładu pomijają zupełnie element szczerości, obecny w semantyce wyrażenia. Przy czwartym przykładzie student zamieszcza uwagę: „ktoś miał problem, lecz już go nie ma”, pomijając zupełnie element ulgi, jaki towarzyszy rozwiązaniu problemu. Znaczenie piątego przykładu student opisuje: „z wielkim trudem”, czego nie można uznać za trafne rozumienie chorwackiego frazeologizmu.

5.3. WYNIKI PRAC PISEMNYCH

Studenci rzadko popełniają błędy w pracach pisemnych, albowiem sami decydują o doborze związków frazeologicznych. Dlatego też celowo decydują się na takie przykłady, które są w ich odczuciu nieskomplikowane, tj. podobne do polskich odpowiedników. Wybierają również frazeologizmy, które były ćwiczone na zajęciach lub związki wyrazowe odznaczające się prostą strukturą. Oto związki frazeologiczne najczęściej wybierane przez studentów:

biti kovač svije sreće ('być kowalem swego losu'); *borba s vjetrenjačama* ('walka z wiatrakami'); *držati korak s kim, čim* ('dotrzymywać kroku komuś, czemuś'); *ići na živce komu* ('działać komuś na nerwy'); *imati purju kožu* ('mieć gęsią skórkę'); *Katica za sve* ('przynieś, wynieś, pozamiataj'); *knjiški moljac* ('mól książkowy'); *lavovski dio* ('lwia część'); *lukava lisica* ('szczywany lis'); *Makar fratri s neba padali* ('Choćby się paliło, waliło'); *na kraju krajeva* ('koniec końców'); *ni za sve blago ovoga svijeta* ('za żadne skarby tego świata'); *odskočna daska* ('odskocznia'); *ostaviti na cjedilu* ('zostawić na lodzie'); *Padne, pada na pamet komu što*; *praviti se Englez*; *prije nego što kažeš keks*; *pupak svijeta* ('pępek świata'); *radi mira u kući*; *sanjati otvorenih očiju*; *smisao za humor*; *sokolovo oko* ('sokoli wzrok'); *Tko rano rani, dvije sreće grabi*; *u cik zore* ('skoro świt'); *U laži su kratke noge*; *U tom grmu leži zec* ('I tu jest pies pogrzebany'); *živjeti Bogu iza leđa*.

Równie dużą popularnością cieszyły się porównania frazeologiczne, niewątpliwie ze względu na ich nieskomplikowaną strukturę formalną i prostotę użycia w zdaniu:

bježati kao đavao od tamjana ('uciekać jak diabeł od święconej wody'); *brz kao munja* ('szybki jak błyskawica'); *crn kao katran* ('czarny jak smoła'); *crn kao ugljen* (dosł. 'czarny jak węgiel'); *debeo kao bačva* ('gruby jak beczka'); *dobar kao anđeo* ('dobry jak anioł'); *dobar kao kruh*; *glup kao konj* (dosł. 'głupi jak koń'); *glup kao stup* (dosł. 'głupi jak słup'); *jasno kao dan* ('jasne jak słońce'); *marljiv kao pčela*; *mijenjati koga, što kao čarape* ('zmieniać kogoś, coś jak rękawiczki'); *miran kao janje* ('spokojny jak baranek'); *mršav kao glista* (dosł. 'chudy jak glizda'); *proći kao pokraj turskog groblja*; *siromašan kao crkveni miš*; *spavati kao beba* ('spać jak dziecko'); *star kao Biblija*; *živjeti kao bubreg u loju*.

Zdarzało się, iż student chciał początkowo użyć wybranego przez siebie frazeologizmu, ale nie był pewien, czy zastosuje go prawidłowo w zdaniu. Wobec tego rezygnował z idiomu i wykreślał go ze swojej pracy, po czym zastępował innym, pojedynczym słowem lub opisem, np.: miało być: *Nie znoszę go i chciałabym, żeby go diabli wzięli*; było: *Htjela bih da ~~vrag~~ ga nije postojao*. Oto typowe błędy popełnione w tym zadaniu:

1. Niewłaściwe użycie związku frazeologicznego w zdaniu. Błąd ten polega na tym, iż student użył związku frazeologicznego, którego znaczenie stoi w sprzeczności logicznej z otoczeniem słownym, tj. kontekstem całego zdania.

2. Niewłaściwe połączenie członów związku frazeologicznego. Ten błąd pojawiał się wówczas, gdy student użył prawidłowych członów frazeologizmu, jednak niewłaściwie je ze sobą połączył.

3. Niewłaściwy człon związku frazeologicznego. W tym przypadku student użył w składzie związku frazeologicznego błędnego wyrazu.

4. Niewłaściwa forma gramatyczna związku frazeologicznego. Błąd ten polega na tym, że student użył prawidłowo i we właściwej kolejności poszczególnych członów związku frazeologicznego, jednak sam idiom pojawił się w niewłaściwej formie gramatycznej.

5. Niewłaściwa ortografia związku frazeologicznego. Student popełnił błąd ortograficzny.

Zestawienie wszystkich błędów przedstawiono w tabeli.

Przykład wynotowany z pracy studenta (z oryginalną interpunkcją i ortografią)	Rodzaj błędu
Kao vuk u ovčjoj koži	Niewłaściwy człon lub błędne połączenie członów związku frazeologicznego Powinno być: <i>vuk u ovčjoj koži</i>
To je osoba vrlo temperamentna koja hoda i spava brzo kao vjetar	Niewłaściwe użycie związku frazeologicznego w zdaniu
Gospodin Kowalski puši kao dimnjak	Niewłaściwy człon lub błędne połączenie członów związku frazeologicznego Powinno być: <i>pušiti kao Turčin</i>
Moj brat mi je dosađivao radi reda kad se pružala takva prilika	Niewłaściwy człon lub błędne połączenie członów związku frazeologicznego Powinno być: <i>reda radi</i>
Radi mira u.... glavi!	Niewłaściwy człon lub błędne połączenie członów związku frazeologicznego (UWAGA: prawdopodobnie celowa modyfikacja) Powinno być: <i>radi mira u kući</i>
Rado bih provela neko vrijeme putujući u prošlost jer znam da je bilo pa prošlo bespovratno	Niewłaściwe użycie związku frazeologicznego w zdaniu
Svijet je star kao biblija	Niewłaściwe użycie związku frazeologicznego w zdaniu
Ako se odlučimo putovati vremenoplovom, mašta i sanjanje otvorenih očiju će biti neophodni	Niewłaściwa forma gramatyczna związku frazeologicznego Powinno być: <i>sanjati otvorenih očiju</i>
Kad moja djeca bude mislila na mene, želim da im padam na pamet kao nostalgiczna uspomena o odgovornom ocu	Niewłaściwe użycie związku frazeologicznego w zdaniu
Tko rano ranije, dvije sreće grabi	Niewłaściwy człon lub błędne połączenie członów związku frazeologicznego Powinno być: <i>Tko rano rani, dvije sreće grabi</i>
Ona je uvijek prirodna, ne glumi i ne pravi se Englez	Niewłaściwe użycie związku frazeologicznego w zdaniu
Volim ljude koji znaju se boriti za sebe i ne idu kroz život kao janje na klanje	Niewłaściwe użycie związku frazeologicznego w zdaniu

Matematika je uvijek bila moja ahilova peta	Niewłaściwa ortografia związku frazeologicznego Powinno być: <i>Ahilova peta</i>
Vrlo volim mog brata, ipak imamo jabuku razdora koja je šetanje našeg psa	Niewłaściwe użycie związku frazeologicznego w zdaniu
Kad imam ispit, ona uvijek drži fige na polożim	Niewłaściwy człón lub błędne połączenie członów związku frazeologicznego Powinno być: <i>držati fige za, da...</i>
On zna način kako riješiti probleme, uvijek je u pravu, nikad ne pravi se Englez	Niewłaściwe użycie związku frazeologicznego w zdaniu
Razgovarali smo s njime, ali on nikoga ne sluša, to je kao ići glavom kroza zid	Niewłaściwe użycie związku frazeologicznego w zdaniu
Drugog dana se ničega ne sjeća jer se napio i film mu je puknuo	Niewłaściwe użycie związku frazeologicznego w zdaniu
Osobe koje su inteligentne i marljive, skromni su kovači svoje sreće	Niewłaściwa forma gramatyczna związku frazeologicznego Powinno być: <i>Svatko je kovač svoje sreće</i>
Imamo zajednički smisao humora	Niewłaściwy człón lub błędne połączenie członów związku frazeologicznego Powinno być: <i>smisao za humor</i>
Ta osoba mi je uvijek radila na živce	Niewłaściwy człón lub błędne połączenie członów związku frazeologicznego Powinno być: <i>ići na živce komu</i>
Čovjeku koji je glup ne može se ništa objasniti, on postaje agresivan i u tom grmu leži zec	Niewłaściwe użycie związku frazeologicznego w zdaniu
Na prvi pogled izgleda kao samouvjerena žena, ali ispod površine sakriva se osjetljivo ljudsko biće	Niewłaściwe użycie związku frazeologicznego w zdaniu

Błąd, polegający na niewłaściwym użyciu frazeologizmu w zdaniu, popełniono aż w 12 pracach. Studenci nie potrafią zharmonizować sensu związku frazeologicznego z kontekstem całego zdania. Wynika to przeważnie z nieznamomości bądź też ograniczonej znajomości semantyki związku frazeologicznego. Popełnienie tego błędu doprowadza do niespójności logicznej całego zdania, np.

- *Svijet je star kao biblija*. Tłum.: ‘Świat jest stary jak Biblia’⁴⁰³.

⁴⁰³ Chorwackiego związku frazeologicznego można użyć jedynie przy opisie osoby.

- *Kad moja djeca bude mislila na mene, želim da im padam na pamet kao nostalgična uspomena o odgovornom ocu.* Tłum.: ‘Gdy moje dzieci będą o mnie myśleć, chcę im przychodzić do głowy jako nostalgiczne wspomnienie odpowiedzialnego ojca’.

- *To je osoba vrlo temperamentna koja hoda i spava brzo kao vjetar.* Tłum.: ‘Jest to osoba pełna temperamentu, która chodzi i śpi szybko jak wiatr’.

Podsumowując, można powiedzieć, że najczęstsze i najbardziej rażące błędy wynikały z braku znajomości składni zewnętrznej i łączliwości semantycznej. By zapobiec tego typu pomyłkom, lektor powinien podawać studentom syntaktyczno-semantyczne wzorce użycia idiomów.

Błąd, polegający na niewłaściwym połączeniu członów frazeologizmu, popełniono 5 razy. W tym przypadku mieliśmy do czynienia z brakiem jednego z niesamodzielnych elementów frazeologizmu lub też z niewłaściwą kolejnością członów.

- *Imamo zajednički smisao humora.* Powinno być: *smisao za humor.*

- *Moj brat mi je dosađivao radi reda kad se pružala takva prilika.* Powinno być: *reda radi.*

- *Kao vuk u ovčjoj koži.* Powinno być: *vuk u ovčjoj koži.*

Błąd, polegający na użyciu niewłaściwego członu frazeologizmu, wystąpił 2 razy. Popelniano go pod wpływem interferencji języka polskiego:

- *Ta osoba mi je uvijek radila na živce.* Powinno być: *išla na živce.*

- *Gospodin Kowalski puši kao dimnjak.* Powinno być: *puši kao Turčin.*

Błąd, polegający na odwołaniu się do niewłaściwej formy gramatycznej frazeologizmu, wystąpił 3 razy. Studenci popełniali go najwyraźniej nieświadomi ograniczeń formalnych, które charakteryzują niemalże wszystkie związki frazeologiczne, np.

- *Osobe koje su inteligentne i marljive, skromni su kovači svoje sreće.* Powinno być: *Svatko je sam kovač svoje sreće.*

- *Tko rano ranije, dvije sreće grabi.* Powinno być: *Tko rano rani, dvije sreće grabi.*

- *Ako se odluči mo putovati vremeplovom, mašta i sanjanje otvorenih očiju će biti neophodni.* Powinno być: *sanjati otvorenih očiju.*

Błąd, polegający na zastosowaniu niewłaściwej pisowni frazeologizmu, pojawił się tylko 1 raz. Student nie zapisał nazwy własnej wielką literą, prawdopodobnie pod wpływem zasad ortograficznych obowiązujących w języku polskim, które nie zawsze pokrywają się z regułami chorwackiej ortografii:

- *Matematika je uvijek bila moja ahilova peta.* Powinno być: *Ahilova peta.*

W celu zbadania studenckich umiejętności dobierania polskich ekwiwalentów do chorwackich związków frazeologicznych przeprowadzono pisemne kolokwium, w którym wzięło udział 26 studentów III roku studiów kroatystycznych (uczestników lektoratu języka chorwackiego w latach 2011/2012 oraz 2012/2013). W znajdującej się poniżej tabeli zestawiono trzy informacje. W pierwszej kolumnie znajdują się uwzględnione w kolokwium chorwackie związki frazeologiczne. Pojawiały się one wcześniej na zajęciach z języka chorwackiego – wyjaśniano ich znaczenie, wskazywano polski ekwiwalent, po czym ćwiczone ich użycie w tekście. W drugiej kolumnie umieszczono ich (poprawny) polski odpowiednik. Nie zawsze możliwe było podanie ekwiwalentu frazeologicznego. W takiej sytuacji poproszono studentów o wskazanie odpowiednika jednowyrazowego bądź wyjaśnienie znaczenia. W trzeciej kolumnie umieszczono te odpowiedzi studentów, które okazały się błędne.

Chorwacki frazeologizm	Poprawna odpowiedź (polski odpowiednik)	Niepoprawne odpowiedzi (z oryginalną interpunkcją i ortografią)
baviti se mišlju	‘zastanawiać się’	zajmować się czymś, myśleć główkować zajmować się myślą Chciałby, żeby tak było
Bilo kako bilo	‘Jakby nie było’	Było jak było Było, co było w każdym przypadku Wszystko zostało powiedziane
biti iza rešetaka	‘być za kratkami’	być w rozsypce zostać w tyle
brže bolje	‘czym prędzej’	pierwsze lepsze na wariata, bardzo szybko Im szybciej, tym lepiej
Čisto sumnjam	‘Szczepnie wątpię’	Tak mi się wydaje Tylko przypuszczam Czysto przypuszczam Wątpię
dići plaketu	‘postawić pomnik’	przykleić łatkę zbudować pomnik
do besvijesti	‘do upadłego’	w nieświadomości do nieświadomości do nieprzytomności do utraty tchu do utraty świadomości do nieskończoności
Dobro dolazi što (komu)	‘coś jest mile widziane’	przywitanie ktoś życzliwy
Gadno se komu piše	‘Nie zanosi się najlepiej dla kogoś’	Źle mu z oczu patrzy brzydtko pisać pisać do kogoś złośliwie
... i kusur	‘...z hakiem’	... i reszta
Ide kao alva što	‘Sprzedaje się coś jak świeże bułeczki’	Idzie jak bułka z masłem
imati i ovce i novce	‘mieć i rybki, i akwarium’	mieć owce i pieniądze
imati tanke živce	‘mieć słabe nerwy’	mieć cienkie nerwy

Ispod časti je komu što	‘Coś jest poniżej czyjejs godności’	Ktoś nie jest godny coś zrobić
krajnje vrijeme	‘najwyższa pora’	ostatni dzwonek skrajny czas skończony czas na ostatnią chwilę z ostatniej chwili koniec końców ostateczny termin, deadline ostatni czas
laža i paralaža	‘kłamca’	pisanie bajek kłamstwo i półkłamstwo kłamstwo i...
mašiti se za džep	‘sięgać do kieszeni’	łapać się za kieszeń chwycić się za kieszeń
mazati oči	‘mydlić oczy’	mazać oczy
na otvorenom	‘pod gołym niebem’	na zewnątrz na początek na wolnej przestrzeni
navrat-nanos	‘na łeb na szyję’	w jedną i w drugą stronę natychmiast w tę i z powrotem
ne moći vidjeti koga ni nacrtanog	‘nie móc znieść czyjegoś widoku, nie móc na kogoś patrzeć’	nie móc sobie tego wyobrazić
Nije turska sila	‘Nie pali się’	To nie jest turecka siła Żadna siła nie powstrzyma coś do pokonania Głową muru nie przebijesz, i nie ma mocnych Nikt nie zmusza, nie ma obowiązku Nie ma strachu
obećanje ludom radovanje	‘obiecanki cacanki’	obietac komuś złote góry, gruszki na wierzbie
Pada u vodu što	‘Coś przepada, traci na znaczeniu’	Pada jak z cebra Przepada jak kamień w wodę zgubić wszystko na marne zmarnować

Piši kući propalo je	‘Wszystko jest stracone, przepadło’	Jest za późno Wszędzie dobrze, w domu najlepiej na darmo Poszło na marne
postaviti letvicu	‘ustawić porzeczkę’	postawić na swoim
povući crtu	‘wskazać granicę, określić limit’	postawić kropkę
prodavati zjake	‘zbijać bąki’	wciskać bajki, głupoty marnować czas na rozrywki otworzyć buzię z wrażenia beztrosko spędzać czas rozdziawiać gębę
prva liga	‘pierwsza klasa’	pierwsza liga
rasap ličnosti	‘rozdwojenie jaźni’	rozpad osobowości
rodna gruda	‘ojczysta ziemia’	matczyzna pierś
Samo naprijed	‘Oby tak dalej’	do przodu cała naprzód byle do przodu
skidati sve svece s neba	‘przeklinać’	dać gwiazdkę z nieba
skrenuti pameću	‘postradać zmysły’	zanik pamięci zwrócić uwagę stracić głowę stracić pamięć
snositi posljedice	‘ponosić konsekwencje’	pogodzić się z rezultatami
Srce vene komu	‘Serce komuś pęka’	Serce więdnie
stati čemu na kraj	‘położyć czemuś kres’	zostawić na koniec dokończyć coś
škrgut zubi	‘zgrzytanie zębów’	próchnica zębów szczękanie zębami
špansko selo	‘czarna magia’	wieś mała, zacofana wieś
Što je tu je	‘Jest jak jest’	Wszystko jak na dłoni Co jest, to jest To jest tym, czym jest Jak nie, jak tak Co ma być, to będzie Wszystko co jest, jest tutaj wszystko przejrzyscie

teškom mukom	‘z wielkim trudem’	ciężkim mękami ciężką męką
u najmanju ruku	‘w najlepszym razie’	w najmniejszym stopniu najmniejszym kosztem w mniejszym stopniu po najlżejszej linii oporu w małej mierze co najmniej
u svakom slučaju	‘w każdym razie’	w każdym wypadku w każdym przypadku na wszelki wypadek
Vrag (je) stvorio koga	‘Diabli kogoś nadali’	Diabeł cię stworzył

Podstawowe błędy studentów sprowadzały się do:

- Wskazywania błędnych ekwiwalentów frazeologicznych (np. *Pada jak z cebra* zamiast *Coś przypadło, zostało stracone*);
- Wskazywania błędnych ekwiwalentów niefrazeologicznych (np. *przywitanie* zamiast *coś jest mile widziane*);
- Wskazywania niewłaściwego członu lub błędnego połączenia członów frazeologizmu (np. *mieć cienkie nerwy* zamiast *mieć słabe nerwy*);
- Wskazywania ekwiwalentów, które nie są frazeologizmami (np. *na zewnątrz* zamiast *pod gołym niebem*);
- Wskazywania ekwiwalentów frazeologicznych, choć poprawna odpowiedź nie jest frazeologizmem (np. *dać gwiazdkę z nieba* zamiast *przeklinać*);
- Niewskazania ekwiwalentu.

Popełniane przez studentów błędy, przedstawione w punktach od a) do e), pozwalają poznać ich sposoby dedukowania prawidłowej odpowiedzi. Korzystają oni ze skojarzeń, które nasuwają im niektóre człony chorwackich frazeologizmów. W takich sytuacjach tłumaczą dosłownie jeden z członów, który uznają za ośrodek całego związku wyrazowego, a następnie rozbudowują skojarzenie, jakie pojawi się w ich umyśle, np.

špansko selo – zacofana wieś;

škrkut zubi – próchnica zębów;

Nije turska sila – Żadna siła nie powstrzyma.

Parokrotnie studenci zdecydowali się na podanie odpowiednika, który nawet formalnie nie pokrywał się z chorwackim związkiem frazeologicznym. Tym samym zamiast poprawnego ekwiwalentu pojawiają się luźne skojarzenia, np.:

dobro dolazi što (komu) – przywitanie;

dobro dolazi što (komu) – ktoś życzliwy;

skrenuti pameću – zanik pamięci.

Kilkakrotnie studenci nie wiedzieli, iż ekwiwalencja idiomów nie jest pełna, np.:

imati tanke živce – mieć cienkie nerwy (powinno być: ‘mieć słabe nerwy’);

prva liga – pierwsza liga (powinno być: ‘pierwsza klasa’);

mazati oči – mazać oczy (powinno być: ‘mydlić oczy’).

Czasem studenci tylko częściowo rozumieli frazeologizm, co pokazują podane przez nich polskie odpowiedniki, np.:

dići plaketu – zbudować pomnik (powinno być: ‘postawić pomnik’);

Treba negdje povući crtu – Gdzieś trzeba postawić kropkę (powinno być: ‘trzeba wytyczyć, zakreślić jakieś granice’).

Mając na uwadze to, iż język chorwacki i polski są językami pokrewnymi, a znaczna część funkcjonujących w obu językach frazeologizmów to absolutne ekwiwalenty znaczeniowe, studenci decydowali się w niektórych sytuacjach na dosłowny przekład, np.:

Vrag (je) stvorio koga – Diabeł cię stworzył (powinno być: ‘Diabli kogoś nadali’);

rasap ličnosti – rozpad osobowości (powinno być: ‘rozdwojenie jaźni’);

... i kusur – i reszta (powinno być: ‘...z hakiem’, np. 200 lat z hakiem).

Studenci świadomie rezygnowali tutaj z oddania frazeologiczności związku, decydując się na wskazanie ekwiwalentów, które w języku polskim były pozbawione sensu.

Czasem wykorzystywali też całkowicie przypadkowe skojarzenia, np.:

Bez alata nema zanata – Zanim powiesz B powiedz A;

Ne plaća Bog svake subote – Bez pracy nie ma kołaczy;

Neće grom u koprive – Nie wywołuj wilka z lasu.

Wydawałoby się, że dobór polskich związków frazeologicznych do ich chorwackich odpowiedników będzie dla studentów łatwiejszy niż przekład na język chorwacki. Okazuje się jednak, że również z tym zadaniem mieli trudności. Zauważyłam, iż studenci nie znają wystarczająco dobrze rodzimej frazeologii, a oprócz tego są przekonani, że wiele chorwackich i polskich frazeologizmów łączy relacja absolutnej ekwiwalencji. Czasami doprowadza to do stosowania nielogicznych i niespójnych rozwiązań w języku polskim.

Podsumowanie i wnioski

Z przedstawionego w pierwszym rozdziale zestawienia opracowań z zakresu językoznawstwa, dydaktyki ogólnej i glottodydaktyki wynika, iż zagadnienie frazeodydaktyki jest tematem podejmowanym dopiero od niedawna, mimo iż nauczyciele języków obcych wiedzą już od dłuższego czasu o potrzebie nauczania frazeologii. Wielu badaczy, którzy piszą o zagadnieniach frazeodydaktyki, nie zajmuje się nią jako głównym przedmiotem badań, a jedynie poświęca tej tematyce zwięzłe artykuły, podczas gdy inni nawiązują do interesującej nas problematyki zaledwie w kilku zdaniach. I chociaż wszyscy są w swoich rozważaniach zgodni co do konieczności przyznania frazeologii większego znaczenia w nauczaniu języka obcego, to rzadko wskazują konkretne rozwiązania, które mogłyby tę sytuację zmienić.

Liczne prace z zakresu frazeologii porównawczej nie rozpatrują zagadnienia z punktu widzenia glottodydaktyki, a jedynie teorii i praktyki przekładu czy też badania językowego obrazu świata i odmienności kodów kulturowych. Aspekt dydaktyczny jest pominięty, a możliwości zastosowania wyników badań z obszaru frazeologii porównawczej w nauczaniu języka obcego zupełnie niewykorzystane.

Problem frazeologii w dydaktyce nauczania chorwackiego jako obcego ciągle stanowi margines badań chorwackich naukowców. Rzadkie artykuły poruszają jedynie tę problematykę w dydaktyce języka angielskiego czy niemieckiego, ale nawet w tych sytuacjach autorzy piszą o konieczności nauczania frazeologii w zaledwie kilku zdaniach przy okazji publikacji na temat problemu nauczania obcokrajowców przysłów lub kolokacji.

Podsumowując dotychczasowy dorobek frazeodydaktyki, należałoby skonstatować, iż brak jest opracowań opartych na badaniach empirycznych, prowadzących do naukowych rozwiązań modelowych, które mogłyby ukierunkować pracę nauczyciela w zakresie kształcenia znajomości frazeologii. Przeważają za to teksty o charakterze postulatynno-praktycznym. Za świadomością potrzeby nauczania frazeologii rzadko kiedy podążają konkretne działania, które mogłyby doprowadzić do preparacji nowych materiałów glottodydaktycznych, zaspokajających potrzeby zarówno studentów, jak i lektorów. Opracowanie chorwackiego optimum frazeologicznego oraz przygotowanie polsko-chorwackiego i chorwacko-polskiego słownika frazeologicznego to największe wyzwania stojące przed polskimi i chorwackimi leksykografami i glottodydaktykami.

Nie ustalono przekonująco, których związków frazeologicznych należy nauczać, jakie powinno być optimum frazeologiczne, na jakim etapie nauczania wprowadzać związki frazeologiczne oraz w jaki sposób je prezentować i ćwiczyć. Wielu autorów podręczników nie dostrzega znaczenia nauczania związków frazeologicznych, a ci, którzy włączają je do nauczania, przeważnie widzą w nich jedynie dodatek do lekcji – ciekawostkę przerywa-

jącą monotonię zajęć, źródło humoru i dowcipu słownego czy też czynnik motywujący z powodu treści kulturowych. Frazeologizmy są też funkcjonalnie redundantne – jako środki wtórnej nominacji prawie nigdy nie są jedynymi nazwami realiów, lecz funkcjonują jako ich ekspresywne i obrazowe odpowiedniki. Dlatego też wielu autorów podręczników uważa, że można się bez nich obejść bez szkody dla zawartości treściowej. Niemniej jednak dla studentów, przyszłych filologów, od ekonomii językowej ważniejsza powinna być precyzja wyrażania.

Kolejnym powodem, dla którego unika się nauczania frazeologii, jest fakt, iż ze względu na swoją specyfikę zyskała sobie ona bliżej nieokreślone i niezasłużone miano „trudnej warstwy leksykalnej”, co często skutecznie zraża do niej wielu nieorientowanych w temacie lektorów i zniechęca autorów podręczników. Problem dodatkowo komplikuje konieczność opracowania optimum frazeologicznego, albowiem dotąd nie ustalono, jakimi kryteriami powinno się kierować przy jego tworzeniu. Nawet autorzy zbiorów ćwiczeń frazeologicznych dokonują doboru intuicyjnie, co może podawać w wątpliwość jego zasadność. Sprawy z pewnością nie ułatwia fakt, iż niektórzy badacze są zdania, że ustalenie optimum frazeologicznego – ze względu na specyfikę frazeologii – nie jest w ogóle możliwe. Nie dysponujemy obecnie wystarczającą wiedzą ogólną, by dokonać niebudzącego zastrzeżeń doboru jednostek. Sugeruję optimum frazeologiczne o wielkości 280 jednostek, które jednak ma charakter otwarty, co oznacza, że w zależności od przebiegu lekcji (nowy temat, ciekawość studentów, temat wskazany przez rozmówcę) może być ono odpowiednio poszerzone. Ostatecznie można przyjąć, iż nauczanie studentów około 300 frazeologizmów w trakcie 5 lat studiów jest postulatem jak najbardziej realnym.

Po wyekscerpowaniu związków frazeologicznych z 20 podręczników i zeszytów ćwiczeń przeznaczonych do nauki języka chorwackiego jako obcego okazało się, iż ich liczba w analizowanych publikacjach jest niewielka. Co więcej, frazeologia pojawia się w nich przeważnie bez kontekstu i bez odpowiednich ćwiczeń ułatwiających ich przyswojenie. Żaden z podręczników nawet się nie zbliżył do optimum frazeologicznego, które miałyby wynosić ok. 300 jednostek. Ani jedna z omawianych pozycji nie zawiera więcej niż 70 chorwackich idiomów. W niektórych znajdziemy zaledwie 3 – 4 związki frazeologiczne, co daje średnią liczbę ok. 17 stałych związków frazeologicznych na publikację. Podręczniki przeznaczone do nauczania na najniższych poziomach kształcenia zajmują najdalsze pozycje w rankingu nasycenia frazeologizmami, co oznacza, że studentom pierwszego roku kroatystyki w ogóle nie daje się szansy poznania typowych frazeologizmów chorwackich. Wychodzi się prawdopodobnie z założenia, że idiomy są warstwą leksyki przeznaczoną dla osób na wyższym poziomie kształcenia. W rzeczywistości na najniższym poziomie nauczania konieczny jest pewien kompromis między autentycznością a prostotą wypowiedzi, jednakże nieskomplikowane w swej strukturze frazeologizmy mogą pojawić się już w pierwszym semestrze nauki pod postacią komentarza do konkretnej sytuacji językowej.

Przykład zbioru czytanek M. Cesarec i M. Čilaš pokazuje, iż rzetelne potraktowanie frazeologii w treści zajęć nie jest zadaniem skomplikowanym czy trudnym do osiągnięcia. Konieczne jest wyjście od odpowiedniego tekstu podstawowego, który stanowić będzie oś tematyczną lekcji. Z danych statystycznych dotyczących obecności frazeologii w materiałach dydaktycznych wynika, iż najlepiej jest dobrać tekst prozatorski.

Brak wizualnego zaakcentowania obecności związku frazeologicznego w tekście to kolejny zarzut pod adresem podręczników. Nowe słownictwo (w tym także połączenia wyrazowe i frazeologizmy) musi być wyeksponowane. Wraz z nowym frazeologizmem

student powinien mieć także okazję do zapoznania się z jego stroną wyrażania, komponentami i możliwymi wariantami, sposobem identyfikacji w tekście, osobliwościami syntaktycznymi, odpowiednikami frazeologicznymi oraz wartością semantyczno-pragmatyczną.

Analiza rozkładu idiomów w podręcznikach pokazała, iż najczęściej (34,3% wszystkich poświadczeń frazeologizmów) pojawiają się one w czytankach, przede wszystkim w tekstach mających formę dialogu. Niestety poświadczenia te są przeważnie jednokrotne, a autorzy podręczników tylko wyjątkowo wykorzystują związki frazeologiczne w ćwiczeniach utrwalających znajomość nowych wyrazów, poznanych przez uczniów za pośrednictwem czytanek. Analiza idiomów w podręcznikach i zeszytach ćwiczeń pokazała, iż średnia liczba ich powtórzeń wynosi zaledwie 1,5. Oznacza to, iż związki frazeologiczne, które występują w omawianych podręcznikach, nie są elementem programu dydaktycznego i tylko wyjątkowo włącza się je do ćwiczeń, które mają na celu poprawienie sprawności posługiwania się nimi. Jak wskazuje praktyka zajęciowa, liczba powtórek powinna oscylować w granicach 5 – 7. Najlepiej byłoby je rozłożyć na lata, jednak to wymagałoby przemyślanego programu nauczania, a realizacja tego założenia w praktyce jest wyjątkowo trudna. Dlatego część obowiązkowego regularnego powtarzania materiału musi przejąć lektor.

Kolejne analizy dowiodły, że rzadko udokumentowane idiomy są dobrane w sposób przypadkowy. Z danych zebranych przeze mnie wynika, iż nie istnieje taki idiom, który powtarzałby się we wszystkich publikacjach. Większość frazeologizmów wystąpiło tylko w jednej z analizowanych publikacji, co może sugerować brak konkretnych kryteriów, jakimi kierowali się autorzy w doborze materiału frazeologicznego. Gdyby autorzy stosowali określone kryterium, np. frekwencyjne lub też tzw. kryterium „potrzeb życiowych”, to prawdopodobnie doszliby oni do podobnych wniosków, a w swoich publikacjach umieszciliby podobne związki frazeologiczne. Z tego powodu wydaje mi się, iż w doborze materiału mogli się kierować jedynie swoją intuicją. Zaznaczam jednak, iż stosowanie kryterium intuicyjnego nie uważam za błędne, jednakże powinno ono być łączone z innym, mniej subiektywnym kryterium.

Dodatkowo zauważono, że wielu podręcznikom, poza stosowaniem nieautentycznego języka, można zarzucić również nieuwzględnianie polsko-chorwackiego pokrewieństwa językowego, co wynika z ich przeznaczenia dla tzw. uniwersalnego odbiorcy.

Przedstawione powyżej fakty nie pozostają bez wpływu na znajomość frazeologii wśród studentów. Już pierwsze wstępne badania pokazały, że studenci mają trudności z wyodrębnieniem chorwackich idiomów z tekstu ciągłego. Może to dowodzić, iż ich ogólna wiedza na temat związków frazeologicznych jest ograniczona. Oprócz tego praktyka zajęć dowiodła, iż nie wykształcono w nich umiejętności pracy przy użyciu słownika (nie tylko frazeologicznego), a przecież umiejętność ta powinna być dla filologów priorytetem. Najwyraźniej studenci sławistyki rzadko korzystali ze słowników podczas nauki języka polskiego w szkołach podstawowych i średnich.

Po przeprowadzeniu testów frazeologicznych wśród studentów różnych lat studiów kroatystycznych, uzyskałam informacje o ich znajomości chorwackiej frazeologii, która okazała się być na dość niskim poziomie. Średnia poprawnych odpowiedzi nie przekroczyła 16%. Wiele osób w ogóle nie udzielało odpowiedzi lub próbowało ją „odgadnąć” poprzez dosłowny przekład. Studenci podawali też niewłaściwe odpowiedniki, błędnie dobierali człony idiomu lub ich formy gramatyczne, stosowali peryfrazy, używali błędnych konstrukcji i sięgali do ekwiwalentów, które nie były frazeologizmami. W skrajnych przypadkach podawali polskie wyrazy lub stosowali kalki językowe.

Po wnikliwej analizie wyników z poszczególnych zadań okazało się, że dobór polskich związków frazeologicznych do ich chorwackich odpowiedników również nastęrcza studentom trudności. W niektórych przypadkach doprowadza to do stosowania przypadkowych odpowiedników. Przyczyną jest prawdopodobnie nie tylko niewystarczająca znajomość rodzimej frazeologii, ale również nadmierne odwoływanie się do pokrewieństwa obu języków. Fakt, iż wiele chorwackich i polskich idiomów to absolutne ekwiwalenty sprawia, że studenci wykazują skłonność do stosowania analogii, która przejawia się w dosłownym przekładzie. Studenci najwyraźniej nie są świadomi specyficznego charakteru połączeń frazeologicznych i nie wiedzą, iż w języku chorwackim nie brakuje idiomów, w których pojawia się taki sposób obrazowania i związane z nim znaczenie, które nie są oczywiste dla polskiego odbiorcy, a pokrewieństwo językowe okazuje się w ich przypadku zupełnie nieprzydatne, a nawet może być mylące. W razie braku znajomości odpowiednich związków frazeologicznych studenci potrafili również przeformułowywać swoje myśli tak, by móc korzystać z dostępnych im środków językowego wyrazu, a tym samym uprościć budowane przez siebie zdania. Bowiem bez frazeologii też można wyrazić swoje myśli, jednak wypowiedź będzie zubożona i pozbawiona wielu dodatkowych odcieni. Z tego powodu rodzimi użytkownicy języka często sięgają do idiomatyki, podczas gdy osoby uczące się języka próbują jej unikać.

Wyniki testów dowiodły, iż konieczne jest bardziej skuteczne uwzględnienie frazeologii w procesie nauczania języka chorwackiego. W tym celu trzykrotnie przeprowadziłam eksperyment dydaktyczny. Pierwszy eksperyment miał charakter „sondujący”, a jego celem było określenie kierunku, w którym powinna podążać praktyka zajęciowa, a także zainteresowanie studentów frazeologią i pogłębienie jej praktycznej znajomości.

Podczas pierwszej wersji eksperymentu regularne wprowadzanie ćwiczeń frazeologicznych sprawiło, iż w ciągu jednego semestru studentom udało się przyswoić aż sto chorwackich związków frazeologicznych, jednak uczestnicy eksperymentu szybko zaczęli się skarżyć na znużenie tematem, a wielu z nich przyznało, iż ich opanowanie chorwackiej frazeologii było czysto pamięciowe. Podczas kolejnego eksperymentu postanowiłam uniknąć tych błędów poprzez zmianę formuły zajęć oraz sposobu wprowadzania i ćwiczenia materiału frazeologicznego. Zmniejszyłam liczbę idiomów przeznaczonych do przyswojenia (ze 100 do 40 w ciągu semestru na III roku studiów), a następnie zrezygnowałam z przeznaczania części lektoratu na ćwiczenia frazeologiczne (tworzenia tzw. bloku frazeologicznego) – w zamian włączyłam je do zwykłych zadań, realizowanych w czasie praktycznej nauki języka. Dodatkowo poszczególne bloki tematyczne zostały urozmaicone o oryginalne teksty ciągłe, które dotyczyły zagadnień omawianych aktualnie na zajęciach. Tekst z idiomami stawał się podstawą do wyrażania przez studentów opinii na dany temat, a oprócz tego wykorzystywano je w ćwiczeniach utrwalających znajomość frazeologizmów. To pozwoliło na taką prezentację nowych związków wyrazowych, która nie była oderwana od naturalnych kontekstów, lecz ukazywała je jako część żywego, codziennego języka, co również było dla studentów kolejnym czynnikiem motywującym do nauki.

Tak powstał nowy schemat zajęć, w którym lektor, wychodząc od oryginalnego tekstu ciągłego, zwraca studentom uwagę na zawarte w nim frazeologizmy (komponenty, osobliwości syntaktyczne, sposób identyfikacji w tekście), wspólnie z nimi definiuje ich znaczenie, po czym wskazuje możliwe warianty, a następnie poprzez odpowiednie zadania ćwiczy użycie w zdaniu. Tym samym lista nowych chorwackich związków frazeologicznych nie stanowi punktu wyjścia zajęć, ale jego „produkt końcowy”.

Przeprowadzony na koniec zajęć test sprawdzający znajomość chorwackich frazeologizmów wśród uczestników eksperymentu o zmienionej formule dał średni wynik minimalnie gorszy od poprzedniego rezultatu, uzyskanego podczas eksperymentu „sondującego”. Niemniej jednak przeprowadzona wśród studentów anonimowa sonda pokazała, iż ich opinie na temat eksperymentu okazały się znacznie bardziej pozytywne od poprzednich. Ta aprobata dla sposobu prowadzenia zajęć jest bardzo istotna, albowiem decyduje o motywacji studentów do nauki.

Podsumowując: pierwszy test sprawdzający znajomość chorwackiej frazeologii, który przeprowadzono bez uprzedniego eksperymentu dydaktycznego, dał średni wynik 14,3%. Kolejny test, który przeprowadzono po eksperymentie „sondującym”, intensywnie promującym nauczanie frazeologii, dał średni wynik 89%. Natomiast ostatni test, który poprzedził udoskonalony eksperyment dydaktyczny – zakończył się średnią poprawnych odpowiedzi na poziomie ok. 76%.

Testy pokazały również, że studenci przeważnie nie wiedzą, jak samodzielnie uczyć się frazeologii. Najczęściej decydują się na wyrażanie swoich myśli bez korzystania ze związków frazeologicznych. Choć często mają trudności z posługiwaniem się słownikami gniazdowymi, to na zadane w sondzie pytanie „Czy gdybyś miał/-a własny polsko-chorwacki i chorwacko-polski słownik frazeologiczny, to korzystałbyś/-łabyś z niego?” – aż 65,4% ankietowanych odpowiedziało: „Tak, często”. W związku z powyższym postanowiłam opracować dla studentów nieduży słowniczek frazeologiczny, z którego uczyliśmy się korzystać na zajęciach. Zawarłam w nim ok. 450 chorwackich i 430 polskich związków frazeologicznych. O doborze idiomów do słownika zadecydowały badania statystyczne oparte na wynikach ankiet przeprowadzonych wśród 227 Chorwatów i 145 Polaków. W skierowanej do nich ankiecie zawarto 175 idiomów powtarzających się w analizowanych wcześniej podręcznikach i zeszytach ćwiczeń przeznaczonych do nauki języka chorwackiego jako obcego oraz 30 frazeologizmów wybranych na podstawie mojej subiektywnej decyzji. Poprzez zakreślenie odpowiedniego pola ankietowani mogli wskazać, jak często i czy w ogóle używają danego frazeologizmu. Ponadto ankietowani mogli zasugerować swoje związki frazeologiczne, które w ich opinii są częste w użyciu. Tak powstała baza frazeologiczna, która stała się podstawą wydanego później słownika. Z czasem dołączyłam do niego także takie stałe połączenia wyrazowe, o które byłam najczęściej pytana przez moich studentów w trakcie zajęć. Słownik nie stanowi jednak optimum frazeologicznego, którego skład i kształt trudno jest jednoznacznie określić. Moja praktyka lektorska pozwala jednak zasugerować jego objętość dla każdego roku studiów magisterskich. Uważam, iż realne jest przyswojenie 20 idiomów o prostej budowie formalnej przez studentów I roku filologii chorwackiej, 60 – przez studentów II roku, po 80 frazeologizmów mogą przyswoić studenci III i IV roku oraz 40 – studenci ostatniego roku studiów filologicznych. Liczby te nie wyznaczają sztywnych, nieprzekraczalnych granic. W zależności od aktywności studentów, ich szybkości uczenia się czy zainteresowania określoną tematyką, zakres nauczanej frazeologii może być przez lektora w określonym stopniu zwiększany lub zmniejszany. Ważne jest, by nauczyciel potrafił szybko reagować na potrzeby dydaktyczne oraz by sprawnie władał chorwacką frazeologią. Główną przyczyną niezajomości frazeologii nie leży bowiem w jej skomplikowanej naturze czy trudności zapamiętania, lecz w fakcie, że obcokrajowcy nie są na nią uwrażliwiani.

Bibliografia

1. Alexander R. J., *Fixed expressions in English: reference books and the teacher*, [w:] English Language Teaching Journal, 38/2, 1984, s. 127-134.
2. Arabski J. (red.), *Wybrane metody glottodydaktyki*, Katowice 1980.
3. Arends R. I., *Uczymy się nauczać*, Warszawa 1995.
4. Balowski M., Mrhačová E., *Česko-polský frazeologický slovník*, Ostrava 2009.
5. Balowski M., Hrabal M., Měškank A., Mrhačová E., Pančíková M., Pomierska J., Wölke S., *Západoslovanské paremiologické dědictví*, Ostrava 2010.
6. Bańko M. (red. E. Sobol), *Słownik porównań*, Warszawa 2004.
7. Bartnicka B., *Język polski dla cudzoziemców. Ćwiczenia leksykalne*, Warszawa 1974.
8. Bartnicka B., Buttler D., *Język polski dla cudzoziemców. Ćwiczenia leksykalno-stylistyczne*, Warszawa 1978.
9. Basaj M., *Studia porównawcze nad słownictwem i frazeologią polską i czeską*, Warszawa 1977.
10. Basaj M., Rytel D., *Słownik frazeologiczny czesko-polski*, Katowice 1981.
11. Basaj M., *Ekwiwalencja tłumaczeń frazeologizmów (na przykładzie języka czeskiego i polskiego)*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej I*, red. M. Basaj i D. Rytel, Wrocław 1982, s. 157-165.
12. Bąba S., *Z zagadnień poprawności frazeologicznej*, [w:] *Materiały pomocnicze do nauczania języka polskiego w liceach ogólnokształcących*, red. L. Mikusiński, Poznań 1979, s. 73-90.
13. Bąba S., *Zagadnienia poprawności frazeologicznej na ćwiczeniach z kultury języka polskiego*, [w:] *Język. Teoria – Dydaktyka. Materiały IV Konferencji Młodych Językoznawców – Dydaktyków, Opole 20–21 maja 1979 r.*, red. J. Tokarski, Kielce 1980, s. 206-228.
14. Bąba S., *Twardy orzech do zgryzienia, czyli o poprawności frazeologicznej*, Poznań 1986.
15. Bąba S., *Innowacje frazeologiczne – analiza, kryteria oceny*, *Poradnik Językowy* 1995, z. 4, s. 21-29.
16. Bąk J., *Słownictwo i frazeologia w ćwiczeniach*, Łódź 1998.
17. Bergovec M., *Leksički pristup u nastavi stranih jezika s posebnim osvrtom na hrvatski*, *Lahor* 3, 2007, s. 53-66.
18. Bińczak E., *Poznanawanie idiomów na lekcjach języka angielskiego*, *Języki Obce w Szkole* 1, 2002, s. 70-73.
19. Blagus V., *Odabir riječi u udžbenicima hrvatskoga za strance*, [w:] *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, red. Z. Jelaska, Zagreb 2005, s. 259-273.

20. Bobrowski J., *Gramatyka opisowa języka polskiego (zarys modelu generatywno-transformacyjnego), tom II: od struktur wyjściowych do tekstu*, Kielce 1995.
21. Borić N., *Kolokacije kao dio leksičkog pristupa u nastavi stranih jezika (s posebnim osvrtom na engleski jezik)*, [w:] *Suvremena kretanja u nastavi stranih jezika. Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, red. D. Stolac, N. Ivanetić, B. Pritchard, Zagreb – Rijeka 2004, s. 63-68.
22. Bosiljevac H., *Nastava vokabulara nekada i danas*, *Strani jezici* XXV, 1996, s. 47-56.
23. Bralić S., Mihaljević N., *Metaforom do idiomatskog izričaja – kulturološka komponenta u učenju jezika*, [w:] *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike. Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, red. J. Granić, Zagreb 2005, s. 101-109.
24. Brzezińska A., *Jak uczyć się skutecznie języka, czyli jakie prawidłowości z psychologii skutecznego uczenia się i nauczania powinny być uwzględnione w metodach nauczania języków obcych*, *Języki Obce w Szkole* 6, 2004, s. 13-23.
25. Burzyńska A. B., *Jakże rad bym się nauczył polskiej mowy... O glottodydaktycznych aspektach relacji język a kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, Wrocław 2002.
26. Butcher A., Guziuk-Świca B., *Frazeologia nadawcy. Odtwarzalność frazemów w procesie nauczania języka polskiego jako obcego*, [w:] *Rytualizacja w komunikacji społecznej i interkulturowej*, red. J. Mazur, Lublin 2004, s. 161-170.
27. Buttler D., *Dobór wyrazów do słownika-minimum języka polskiego*, *Poradnik Językowy* 1977, z. 6, s. 253-262.
28. Buttler D., *Frazeologia polska. Ćwiczenia dla cudzoziemców*, Warszawa 1980.
29. Buttler D., *Z metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, [w:] *Metodyka nauczania języka polskiego jako obcego*, Warszawa 1980, s. 129-165.
30. Buttler D., *Zagadnienia normatywne związane z syntagmatycznym doborem elementów leksykalnych*, [w:] *Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności leksykalnej (słownictwo rodzime)*, red. D. Buttler, H. Kurkowska, H. Satkiewicz, Warszawa 1982, s. 182-228.
31. Buttler D., *Język i my. Podręcznik do języka polskiego dla klasy II szkół średnich*, Warszawa 1988.
32. Buttler D., *O doborze słownictwa w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, [w:] *Tradycja i nowoczesność w nauczaniu cudzoziemców języka polskiego*, red. H. Rybicka-Nowacka i B. Ročlawski, Gdańsk 1990, s. 101-128.
33. Chlebda W., *Teoria frazeologiczna a nauczanie języka obcego*, *Prace Językoznawcze* 15, Katowice 1989, s. 96-108.
34. Chlebda W., *Elementy frazematyki. Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*, Opole 1991.
35. Chlebda W., *Pogoda dla bogaczy czyli o inwariancie i wariantach we frazeologii raz jeszcze*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej VI*, red. M. Basaj i D. Rytel, Warszawa 1994, s. 93-108.
36. Chlebda W., *Problem tzw. jednostek języka i praktyka przekładu na język obcy*, *Zeszyty Naukowe. Filologia Rosyjska*, z. 3, 1994, s. 41-48.
37. Cowie A. P., *Phraseology: theory, analysis and applications*, Oxford 2001.
38. Cvikić L., Bošnjak M., *Pogled u obilježja i probleme učenja riječi u hrvatskome kao nematerinskome jeziku*, [w:] *Suvremena kretanja u nastavi stranih jezika. Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, red. D. Stolac, N. Ivanetić, B. Pritchard, Zagreb – Rijeka 2004, s. 111-120.

39. Cvikić L., *Drugi jezik hrvatski. Poučavanje hrvatskoga kao nematerinskoga jezika u predškoli i školi s posebnim osvrtom na poučavanje govornika bajaškoga romskoga. Priručnik s radnim listovima*, Zagreb 2007.
40. Czapczyński T., *Metodyka ćwiczeń stylistycznych w szkole powszechnej i średniej. Podręcznik dla nauczyciela*, Lwów 1929.
41. Čeh Ž., *Learning and teaching collocations*, [w:] *Psiholingvistika i kognitivna znanost u Hrvatskoj primijenjenoj lingvistici*, red. D. Stolac, N. Ivanetić, B. Pritchard, Zagreb – Rijeka 2003, s. 179-181.
42. Daszczyńska I., *Współczesna rosyjska frazeologia biesiadna i pijacka*, [w:] *Słowo, tekst, czas: materiały z Międzynarodowej Konferencji Naukowej: Szczecin 4–5 czerwca 1996*, Szczecin 1996, s. 132-127.
43. Daszczyńska I., *Идеографический анализ русской и польской фразеологии*, [w:] *Kieleckie Studia Rusycystyczne*, tom 8, 1998, s. 219-226.
44. Dąbrowska A., Łobodzińska R., *Polski dla cudzoziemców*, Wrocław 1995.
45. Dąbrowski G., *Rola frazeologizmów w nauczaniu języków obcych*, *Języki Obce w Szkole* 3, 2002, s. 9-11.
46. Diklić Z., *Leksičke vježbe u nastavi hrvatskoga ili srpskog jezika*, *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika* 1–2, 1984, s. 21-34.
47. Doros A., *Kryteria określania i klasyfikacji połączeń skonwencjonalizowanych*, [w:] *Lingwistyka stosowana i glottodydaktyka*, red. F. Grucza, Warszawa 1976, s. 71-78.
48. Dubrowin M., Schenk W., *Russische idiomatische Redewendungen illustriert*, Moskau 1979.
49. Dumanovsky M., *Nauczanie języka chorwackiego w Polsce a rozwój kompetencji socjolingwistycznej*, [w:] *Nauczanie języków pokrewnych*, red. J. Baluch i M. Papierz, Kraków 2009, s. 97-109.
50. Dźwierzynska E., *Czynniki wpływające na zapamiętywanie leksyki obcojęzycznej*, *Języki Obce w Szkole* 2, 2007, s. 37-42.
51. Đorđević R., *Kultura kao faktor u nastavi engleskog jezika*, *Strani jezici* I, 1972, s. 253-262.
52. Ettinger S., *Einige Überlegungen zur Phraseodidaktik*, [w:] *EUROPHRAS 95. Europäische Phraseologie im Vergleich: Gemeinsames Erbe und kulturelle Vielfalt*, red. W. Eismann, Bochum 1998, s. 201-217.
53. Fink Ž., *Frazeologizmi s numeričkom komponentom (na materijalu hrvatskih ili srpskih i ruskih frazeologizama)*, *Radovi za slavensku filologiju* 24, 1989, s. 81-97.
54. Fink Ž., *Hrvatski frazem 'djevojka (Katica) za sve' i njegovi ekvivalenti u ruskom jeziku*, [w:] *VI Slavističeskije čtenija pamjati profesora P. A. Dmitrijeva i prof. G.I. Safronova*, red. E. Ivanova i M. Kotova, Sankt Petersburg 2005, s. 131-137.
55. Fink Ž., *Pridjevski i glagolski frazemi sa značenjem 'jako pijan' i 'jako se napiti' (na materijalu ruskog i hrvatskog jezika)*, [w:] *Prvi hrvatski slavistički kongres I*, red. S. Damjanović, Zagreb 1997, s. 231-241.
56. Fink Ž., *Tipovi adjektivnih frazeologizama (na materijalu ruskog i hrvatskog jezika)*, *Filologija* 20–21, 1992–93, s. 91-101.
57. Fink Ž., *Sinonimni nizovi frazeologizama kojima se opisuje čovjekova vanjšina (na materijalu hrvatskog i ruskog jezika)*, *Strani jezici* I, 1993, s. 20-27.
58. Fink Ž., *Uzvični frazemi–replike kojima se izražava čuđenje*, [w:] *Teorija i mogućnosti primijene pragmlingvistike. Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, Zagreb – Rijeka 1999, s. 221-224.

59. Fink-Arsovski Ž., *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, Zagreb 2002.
60. Fink Arsovski Ž., Kovačević B., Hrnjak A., *Bibliografija hrvatske frazeologije*, Zagreb 2010.
<http://www.docme.ru/doc/132184/knjigra-bibliografija-hrvatske-frazeologije-2010>
61. Fox R., *Odabir minimalnog vokabulara za primjenu u nastavi stranih jezika*, Strani jezici XVIII, 1989, s. 20-26.
62. Frančić A., Menac-Mihalić M., *Hrvatski dijalektni frazemi koji kao sastavnice imaju naziv životinje i glagol tipa gledati*, [w:] *Životinje u frazeološkom ruhu. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa Animalistički frazemi u slavenskim jezicima održanog 21. i 22. III. 2014. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu*, red. I. Vidović-Bolt, Zagreb 2014.
http://www.animalisticki-frazemi.eu/images/frazemi/zbornik_radova/Franic_Menac%20za%20WEB.pdf
63. Frąckiewicz I., *Zastosowanie przysłów w nauczaniu języka niemieckiego*, Języki Obce w Szkole 2, 1985, s. 137-142.
64. Gnyś M., *Zagadnienia kulturowe i kulturoznawcze w nauczaniu języków obcych*, Siedlce 2003.
65. Gołębiowski M., *Rola kultury i kulturoznawstwa w nauczaniu języków obcych (postulaty badawcze)*, [w:] *Język, kultura – kompetencja kulturowa. Materiały z XIII Sympozjum zorganizowanego przez Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, Zaborów 5–8 listopada 1987 r.*, red. F. Grucza, Warszawa 1992, s. 185-198.
66. Gorczyca W., *Kognitywizm w glottodydaktyce. Wykłady*, Bielsko-Biała 2007.
67. Gorzelańczyk E. J., *Pamięć, świadomość, język. Zastosowanie algorytmu optymalizującego odstępów między powtórkami w glottodydaktyce*, Poznań 2000.
68. Granger S., *From phraseology to pedagogy: Challenges and prospects*, [w:] *Chunks in the Description of Language. A tribute to John Sinclair*, red. P. Uhrig i S. Schüller, Berlin – New York 2011, s. 1-17.
69. Grochowski M., *Zarys leksykologii i leksykografii. Zagadnienia synchroniczne*, Toruń 1982.
70. Grodecka A., *Frazeologia na wesoło*, Polonistyka 2, 2004, s. 52-54.
71. Grucza F. (red.), *Glottodydaktyka a translatoryka. Materiały z IV Sympozjum Instytutu Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, listopad 1976*, Warszawa 1981.
72. Grucza F., *Język a kultura, bilingwizm a biculturyzm: lingwistyczne i glottodydaktyczne aspekty interlingwalnych i interkulturowych różnic oraz zbieżności*, [w:] *Bilingwizm, biculturyzm, implikacje glottodydaktyczne. Materiały z XII Sympozjum zorganizowanego przez Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, Zaborów 18–20 września 1986*, red. F. Grucza, Warszawa 1989, s. 9-49.
73. Grucza F., *Kulturowe determinanty języka oraz komunikacji językowej*, [w:] *Język, kultura – kompetencja kulturowa. Materiały z XIII Sympozjum zorganizowanego przez Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, Zaborów 5–8 listopada 1987 r.*, red. F. Grucza, Warszawa 1992, s. 9-70.
74. Grzesiuk A., Guziuk-Świca B., *Kulturowe i stylistyczne aspekty nauczania cudzoziemców frazeologii języka polskiego*, Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców 10, 1998, s. 71-79.
75. Hallsteinsdóttir E., Šajánková M., Quasthoff U., *Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache. Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen*, Linguistik online 27, 2/06, s. 117-136.

76. Harczuk Z., *Interferencja języka polskiego w procesie nauczania języka rosyjskiego*, Warszawa 1972.
77. Hessky R., *Feste Wendungen – ein heißes Eisen? Einige phraseodidaktische Überlegungen für den DaF-Unterricht, Deutsch als Fremdsprache* 3, 1997, s. 139-143.
78. Hrnjak A., *Frazemi s komponentom 'srce' u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji*, Riječ 2, 2005, s. 20-27.
79. Hrnjak A., *Neke pragmatičke osobitosti supstantivnih frazema koji se odnose na čovjeka (na primjeru hrvatskih i ruskih frazema)*, [w:] *Slavenska frazeologija i pragmatika*, red. Ž. Fink-Arsovski i A. Hrnjak, Zagreb 2007, s. 105-109.
80. Hrnjak A., „Crna mačka“ i „crni konj“ u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji, [w:] *Slavjanskoj frazeologiji i paremiologiji v XXI veke*, red. E. E. Ivanova i V. M. Mokienko, Minsk 2010, s. 125-132.
81. Iglukowska T., Kurkowska H., *Mały słownik frazeologiczny (zeszyt próbny)*, Warszawa 1963.
82. Jakubowski B. A., *Nauka języka obcego. Spojrzenie psychologa*, Warszawa 1973.
83. Janowska A., Pastuchowa M., *Metaforyka języka potocznego. Nauczanie leksyki na poziomie średnim*, Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców 10, 1998, s. 381-388.
84. Jaworski M., *Metodyka nauki o języku polskim. IV. Metodyka nauki o słownictwie i frazeologii*, Warszawa 1991.
85. Jelaska Z., *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, Zagreb 2005.
86. Jędrzejko E., *Obrazki z dziejów Polski – czyli jeszcze o historyczno-kulturowym aspekcie frazeologii i paremiologii*, [w:] *Problemy frazeologii europejskiej*, tom 5, red. A. M. Lewicki, Lublin 2002, s. 61-78.
87. Kajetanowicz H., *Licz się ze słowami. Ćwiczenia leksykalne i frazeologiczne*, Gdańsk 1998.
88. Kaniuka W., *Socjolingwistyczna analiza wybranych struktur idiomatycznych języka niemieckiego i polskiego w aspekcie teorii przekładu i dydaktyki języków obcych*, Łódź 1975.
89. Kaniuka W., *Lingwistyczna analiza wybranych wyrażen idiomatycznych współczesnego języka niemieckiego*, [w:] *Lingwistyka stosowana i glottodydaktyka*, red. F. Grucza, Warszawa 1976, s. 181-189.
90. Karolak S., *Słownik frazeologiczny rosyjsko-polski. Русско-польский фразеологический словарь*, Warszawa 1998.
91. Karolczuk A., Kułak B., *Aspekt czasownika a frazeologia. Perspektywa dydaktyczna*, [w:] *Język polski. Współczesność – historia*, tom IV, red. W. Książek-Bryłowa i H. Duda, Lublin 2003, s. 25-34.
92. Kida J., *Stylistyka, styl i język artystyczny w edukacji polonistycznej*, Rzeszów 1998.
93. Kielar B. Z., *Sposoby interpretacji zjawisk kulturowych przy nauczaniu języka obcego oraz tłumaczenia*, [w:] *Bilingwizm, biculturyzm, implikacje glottodydaktyczne. Materiały z XII Sympozjum zorganizowanego przez Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, Zaborów 18–20 września 1986*, red. F. Grucza, Warszawa 1989, s. 51-62.
94. Kielar M., *Rozwój umiejętności posługiwania się związkami frazeologicznymi przez dzieci i młodzież*, Przegląd Pedagogiczny. Biuletyn Instytutu Badań Pedagogicznych 12, 1973, s. 53-63.
95. Kita M., Skudrzykowa A., *Człowiek i jego świat w słowach i tekstach*, Katowice 2002.

96. Klebanowska B., Kocharński W., Markowski A., *O dobrej i złej polszczyźnie*, Warszawa 1985.
97. Kobylińska J., Dyduchowa A., *Słowniki w nauczaniu języka polskiego*, Warszawa 1973.
98. Kodrić A., Vidović-Bolt I., *Odkrywanie ukrytego w chorwackich i polskich frazeologizmach narodowych*, [w:] *Świat ukryty w słowach czyli o znaczeniu gramatycznym, leksykalnym i etymologicznym*, red. I. Generowicz, E. Kaczmarska, I. M. Doliński, Warszawa 2009, s. 211-220.
99. Kodrić A., Vidović-Bolt I., *Važnost kontrastivnog pristupa u poučavanju stranoga jezika – primjer ovladavanja hrvatskim za poljske govornike*, [w:] *Poznańskie Studia Slawistyczne*, 5/2013, s. 307-320.
100. Komorowska H., *Sukces i niepowodzenie w nauce języka obcego*, Warszawa 1978.
101. Komorowska H., *Testy w nauczaniu języków obcych*, Warszawa 1984.
102. Komorowska H., *Utrwalanie materiału leksykalnego*, *Języki Obce w Szkole* 5, 1987, s. 387-396.
103. Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa 2005.
104. Komorowska H. (red.), *Nauczanie języków obcych. Polska a Europa*, Warszawa 2007.
105. Koncewicz-Dziduch E., *Rozwój i zainteresowania badawcze chorwackiej frazeologii*, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 2013, tom 48, s. 143-161.
106. Kopczyński A., Zaliwska-Okrutna U. (red.), *Język rodzimy a język obcy. Komunikacja, przekład, dydaktyka*, Warszawa 2001.
107. Kopertowska D., *Ćwiczenia z leksykologii i leksykografii*, Kielce 1988.
108. Korljan J., *Stavovi o udžbenicima za početnu razinu učenja hrvatskoga kao J2*, *Lahor* 9, 2010, s. 60-77.
109. Kornaszewski M., Padalak J., *Rola frazeologizmów w nauczaniu języka obcego na szczeblu zaawansowanym (na przykładzie nauczania języka polskiego obywateli NRD)*, *Poradnik Językowy* 1980, z. 6, s. 306-311.
110. Kos M., *Važnost poslovice u nastavi engleskog jezika*, *Strani jezici* XXXII, 2003, s. 189-193.
111. Kowalewski J., *Program kulturowy jako odpowiedź na trudności w nauczaniu języka polskiego na Wschodzie*, [w:] *Rozwijanie i testowanie biegłości w języku polskim jako obcym*, red. A. Seretny i E. Lipińska, Kraków 2008, s. 161-183.
112. Kowalik J., *Nauka o języku polskim dla licealistów*, Warszawa 1992.
113. Kozarzewska E., *Stale związki frazeologiczne na tle współczesnego zasobu leksykalnego języka polskiego*, *Prace Filologiczne* XX, 1970, s. 303-309.
114. Kurczab H., *Z zagadnień dydaktyki frazeologii w szkole średniej*, [w:] *Z teorii i praktyki dydaktycznej języka polskiego*, tom 2, red. J. Kram i E. Polański, Katowice 1978, s. 147-171.
115. Kurczab H., *Nauczanie integrujące języka polskiego w szkole ogólnokształcącej*, Rzeszów 1979.
116. Kwiek-Osiowska J., *ABC polskiej gramatyki*, Warszawa 1992.
117. Laskowski M., *Istota, cel i zadania frazeodydaktyki*, *Przegląd Glottodydaktyczny* 23, 2007, s. 49-65.
118. Laskowski M., *Związki frazeologiczne jako problem dydaktyczny na lekcjach języków obcych*, *Języki Obce w Szkole* 2, 2009, s. 16-28
119. Leńko-Szymańska A., *Korpusy w nauczaniu języków obcych*, [w:] *Podstawy językoznawstwa korpusowego*, red. B. Lewandowska-Tomaszczyk, Łódź 2005, s. 221-239.

120. Lewicki A. M., *Wprowadzenie do frazeologii syntaktycznej: teoria zwrotu frazeologicznego*, Katowice 1976.
121. Lewicki A. M., *Składnia związków frazeologicznych*, Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego 40, 1983, s. 75-83.
122. Lewicki A. M., Pajdzińska A., Rejakowa B., *Z zagadnień frazeologii. Problemy leksykograficzne*, Warszawa 1987.
123. Lewicki A. M., *Zakres frazeologii*, Acta Universitas Lodziensis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców 4, 1992, s. 25-34.
124. Lewicki A. M., *Studia z teorii frazeologii*, Łask 2003.
125. Lewis M., *The lexical approach. The State of ELT and a Way Forward*, London 1994.
126. Lipińska E., *Język ojczysty, język obcy, język drugi. Wstęp do badań dwujęzyczności*, Kraków 2003.
127. Łazarczyk M., Wojciechowska A., *Praktyczne wykorzystanie frazeologizmów w szkole*, Języki Obce w Szkole 4, 2012, s. 110-117.
128. Madeja A., Smereczniak M., *Frazeologia w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, [w:] *Nowe perspektywy w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, red. K. Birecka i K. Taczyńska, Toruń 2010, s. 39-46.
129. Madeja A., Smereczniak M., *FRAZPOL© - komputerowy program do nauczania frazeologii polskiej. Prezentacja programu*, [w:] *Nowe perspektywy w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, red. K. Birecka i K. Taczyńska, Toruń 2010, s. 109-116.
130. Maldżiewa V., Wójtowicz J., *Polskie i bułgarskie związki frazeologiczne*, Warszawa 1994.
131. Marcjanik M., *Idiomatyczne związki frazeologiczne w języku rosyjskim i polskim*, Studia i materiały. Filologia polska 13, 4/1984, s. 187-198.
132. Markiewicz N., *Przysłowie, powiedzenie, sentencja jako rozgrzewka językowa*, Języki Obce w Szkole 1, 2002, s. 77-79.
133. Markunas A., *Wybrane zagadnienia dydaktyki języka kierunkowego na neofilologii*, Poznań 1993.
134. Marton W., *Nowe horyzonty nauczania języków obcych*, Warszawa 1976.
135. Marton W., *Programowanie kursu językowego a kognitywne podejście do nauczania języków obcych*, [w:] *Glottodydaktyka a lingwistyka*, red. F. Grucza, Warszawa 1976, s. 53-67.
136. Marton W., *Dydaktyka języka obcego w szkole średniej. Podejście kognitywne*, Warszawa 1978.
137. Martyniuk W., *Podejście komunikacyjne w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Część I: Wnioski dydaktyczne*, Przegląd Polonijny 2, 1984, s. 111-117.
138. Martyniuk W., *Podejście komunikacyjne w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Część II: Próba praktycznego zastosowania*, Przegląd Polonijny 3, 1984, s. 91-97.
139. Matešić J., *O problemu dialektalne frazeologije*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej IV*, red. M. Basaj i D. Rytel, Wrocław 1988, s. 53-57.
140. Matulina Ž., *Prezentacija paremije u dvojezičnom rječniku*, [w:] *Primijenjena lingvistika danas. Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, Zagreb 1994, s. 96-110.
141. Melvinger J., *Leksikologija*, Osijek 1989.
142. Menac A., *Položaj i uloga udžbenika stranog jezika u nastavnom procesu*, Живи језици 1-4, 1969, s. 83-90.

143. Menac A., *Posuđeni elementi u ruskoj i hrvatskoj frazeologiji*, [w:] *Zbornik radova posvećen VII. Kongresu jugoslavenskih slavista*, red. T. Čubelić, Zagreb 1972, s. 77-82.
144. Menac A., *Iz problematike frazeološke sinonimije u ruskom i hrvatskom književnom jeziku*, *Filologija* 9, 1979, s. 185-191.
145. Menac A., *O tautološkim frazeoshemama*, [w:] *Iz frazeološke problematike*, red. A. Menac, Zagreb 1980, s. 17-46.
146. Menac A., *Genitiv u sastavu frazeologizama u suvremenom ruskom i hrvatskom književnom jeziku*, *Croatica* 19, 1983, s. 83-90.
147. Menac A., Fink Ž., *Odabir frazema za Priručni frazeološki rječnik hrvatskoga jezika (rezultati anketa)*, [w:] *Frazeografija slowiańska: : księga pamiątkowa poświęcona prof. dr hab. Halinie A. Lilicz*, red. M. Balowski i W. Chlebda, Opole 2001, s. 341-354.
148. Menac A., *Hrvatska frazeologija*, Zagreb 2007.
149. Michałek V., *O sposobach tłumaczenia rosyjskich związków frazeologicznych na język polski („Martwe dusze” w przekładzie W. Broniewskiego)*, *Studia Polonistyczne* XIV/XV, 1986/87, s. 139-145.
150. Michow E., *Polskie i bułgarskie frazeologizmy somatyczne zawierające komponent KREW*, *Kieleckie Studia Filologiczne*, tom VI, 1992, s. 175-184.
151. Michow E., *Międzynarodowe stereotypy narodowości (na podstawie polskich i bułgarskich frazeologizmów)*, *Kieleckie Studia Filologiczne*, tom VII, 1993, s. 55-70.
152. Michow E., *Polskie i bułgarskie frazeologizmy somatyczne ze znaczeniem motywowanym liczbą części ciała*, *Kieleckie Studia Rusycystyczne*, tom VII, 1996, s. 137-148.
153. Michow E., *Polskie i bułgarskie frazeologizmy somatyczne ze znaczeniem motywowanym przez górne lub dolne położenie części ciała*, *Kieleckie Studia Filologiczne*, tom X, 1996, s. 117-125.
154. Michow E., *Ekwiwalencja frazeologizmów polskich i bułgarskich pochodzących z mitologii, historii i literatury*, [w:] *Dziedzictwo i terażniejszość. Polsko-europejski dialog kultur*, red. M. Marczewska i Z. Trzaskowski, Kielce 2009, s. 139-149.
155. Michow E., *Frazeologizmy polskie i bułgarskie motywowane położeniem części ciała użytym do celów metrycznych*, [w:] *Studia Filologiczne Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego*, red. A. Gałczyńska i M. Marczewska, tom 24, Kielce 2011, s. 73-80.
156. Michow E., *Studia nad frazeologią somatyczną języka polskiego i bułgarskiego*, Kielce 2013.
157. Mikołajczuk A., *Struktura semantyczna wybranych związków frazeologicznych w testach egzaminacyjnych na polonistykę (1992/1993)*, [w:] *Z teorii i praktyki dydaktycznej języka polskiego*, tom 13, red. E. Polański i Z. Uryga, Katowice 1995, s. 94-105.
158. Mikołajczuk A., *Rozumienie znaczenia wybranych związków frazeologicznych w testach egzaminacyjnych na polonistykę*, [w:] *Studia pragmalingwistyczne*, red. J. Porayski-Pomsta i H. Zgółkowa, Warszawa 1997, s. 91-105.
159. Mikulić G., *On understanding proverbs*, *Studia Ethnologica* 3, 1991, s. 145-159.
160. Miodunka W., *Podstawy leksykologii i leksykografii*, Warszawa 1989.
161. Miodunka W., *Czy kultura była traktowana po macoszu w nauczaniu języka polskiego jako obcego? Rozważania na marginesie książki Anny Burzyńskiej*, [w:] *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego: stan obecny – programy nauczania – pomoce dydaktyczne*, red. W. T. Miodunka, Kraków 2004, s. 13-35.
162. Miodunka W., *Kompetencja socjokulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Zarys programu nauczania*, [w:] *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako*

- obcego: stan obecny – programy nauczania – pomoce dydaktyczne*, red. W. T. Mio-
dunka, Kraków 2004, s. 97-117.
163. Müldner-Nieckowski P., *Frazeologia poszerzona*, Warszawa 2007.
 164. Nagajowa M., *Ćwiczenia słownikowo-frazeologiczne w klasach V – VIII*, Warszawa 1972.
 165. Nation I. S. P., *Teaching and learning vocabulary*, Boston 1999.
 166. Niedziela-Kwiatkowska M., *Przysłowia na lekcjach języka niemieckiego*, *Języki Obce w Szkole* 1, 2002, s. 74-76.
 167. Nowakowska A., *Rola frazeologii w nauczaniu cudzoziemców języka polskiego*, [w:] *Wrocławska dyskusja o języku polskim jako obcym. Materiały z międzynarodowej konferencji Stowarzyszenia „Bristol”*, red. A. Dąbrowska, Wrocław 2004, s. 295-298.
 168. Orłoś T., *Frazeologizmy z etnonimami w języku polskim i czeskim*, Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowych PAN (Kraków), 34, 1992, s. 64-65.
 169. Orłoś T., *Polskie i czeskie związki frazeologiczne z nazwami narodowości lub z przymiotnikami odnarodowościowymi*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej VI*, red. M. Basaj i D. Rytel, Warszawa 1994, s. 139-153.
 170. Orłoś T., *Biblizmy czeskie i polskie*, [w:] *Frazeologia a religia. Tezy referatów międzynarodowego sympozjum naukowego, Opole 4–6 września 1996 r.*, red. W. Chlebda i S. Kochman, Opole, 1996, s. 117-119.
 171. Orłoś T., *Czesko-polski słownik skrzydlatych słów*, Kraków 1996.
 172. Orłoś T., *Kształtowanie się czesko-polskich wzajemnych stereotypów językowych*, Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowych PAN (Kraków), 40, 1996, s. 61-62.
 173. Orłoś T., *Czeskie i polskie frazeologizmy pochodzenia biblijnego*, Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowych PAN (Kraków), 41, 1997, s. 47-48.
 174. Orłoś T., *Czeskie i polskie frazeologizmy z nazwami barw neutralnych*, *Prace Komisji Słowianoznawstwa*, 51, 1999, s. 145-150.
 175. Orłoś T., *Odpowiedniki polskich związków frazeologicznych w czeskich przekładach „Pana Tadeusza”*, [w:] *Problemy frazeologii europejskiej*, tom 3, red. A. M. Lewicki, Warszawa 1999, s. 7-13.
 176. Orłoś T., *Czesko-polska ekwiwalencja frazeologiczna*, [w:] *Frazeografia słowiańska: Teoria i praktyka, tradycje, teraźniejszość, przyszłość. Tezy referatów międzynarodowej konferencji naukowej, Opole 6–8 września 2000 r.*, red. M. Balowski i W. Chlebda, Opole 2000, s. 136-137.
 177. Orłoś T., *Czesko-polskie złudne odpowiedniki związków frazeologicznych z przymiotnikami*, [w:] *Studia Slavica 6. Slavistika osudem i volbou*, red. J. Raclavská, Ostrava 2002, s. 189-192.
 178. Orłoś T., *Studia z frazeologii czeskiej i polskiej*, Kraków 2005.
 179. Orłoś T., *Czesko-polski słownik zdradliwych wyrazów i pułapek frazeologicznych*, Kraków 2006.
 180. Orłoś T., *Wielki czesko-polski słownik frazeologiczny*, Kraków 2009.
 181. Pacholczyk T., *Aspekt realizacyjny a motywacja uczenia się języka obcego w kontekście doboru tematyki do tekstów podręcznikowych*, [w:] *Kulturoznawstwo w nauczaniu języków obcych. Materiały III ogólnopolskiego sympozjum neofilologicznego 21–22 października 1977*, red. Z. Magnuszewska, Zielona Góra 1980, s. 133-140.
 182. Pałka P., *Związki frazeologiczne w perspektywie glottodydaktycznej*, [w:] *Wrocławska dyskusja o języku polskim jako obcym. Materiały z międzynarodowej konferencji Stowarzyszenia „Bristol”*, red. A. Dąbrowska, Wrocław 2004, s. 299-305.

183. Papież A., *Frazeologia w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, [w:] *Nowa generacja w glottodydaktyce polonistycznej*, red. W. Miodunka, Kraków 2009, s. 185-224.
184. Pasini D., Juričić A.T., *Usklađivanje programa Croaticuma s CEF-om*, Strani jezici XXXIV, 2005 s. 359-365.
185. Pavičić-Takač V., Bagarić V., Brdar M., Omazić M., *Lingvistika javne komunikacije: komunikacija u nastavi i komunikacijska gramatika*, Zagreb 2009.
186. Pavličević-Franić D., *Komunikacijom do gramatike*, Zagreb 2005.
187. Pawley A., Syder F. H., *Two puzzles for linguistic theory: nativelike selection and nativelike fluency*, [w:] *Language and communication*, red. J.C. Richards i R.W. Schmidt, London 1983, s. 191-226.
188. Petrović B., *Razvijanje kolokacijske kompetencije u hrvatskome kao stranom i drugom jeziku*, Strani jezici XXXVI, 2007, s. 31-38.
189. Petrović B., *Nacrtak za kolokacijski rječnik hrvatskoga jezika*, [w:] *Vidjeti Ohrid. Referati hrvatskih sudionica i sudionika za XIV. Međunarodni slavistički kongres (Ohrid, 10.–16. rujna 2008.)*, red. M. Samaržija, Zagreb 2008, s. 225-232.
190. Pędzich B. *Słowniki PWN. Ćwiczenia z kluczem. Frazeologia i znaczenia wyrazów*, Warszawa 2005.
191. Pfeiffer W., *Nauka języków obcych. Od praktyki do praktyki*, Poznań 2001.
192. Pietrzak I., *Frazeologia a językoznawcze, psycholingwistyczne i socjolingwistyczne podstawy lingwo kulturologii*, [w:] *Słowo. Tekst. Czas VI. Nowa frazeologia w nowej Europie*, red. M. Aleksiejenko, W. Mokijenko, H. Walter, Szczecin 2002, s. 515-520.
193. Pięcińska A., *Co raz wejdzie do głowy – już z niej nie wyleci. Czyli frazeologia prosta i przyjemna*, Kraków 2006.
194. Pilich J., *Dobieranie właściwych związków frazeologicznych*, Poradnik Językowy 1970, z. 4, s. 239-241.
195. Pintarić N., *Dystrybucja czasowników ruchu w niektórych polskich i chorwackich frazeologizmach*, [w:] *„Słowa, słowa, słowa ...” w komunikacji językowej*, red. M. Grabska, Gdańsk 2000, str. 236-242.
196. Pintarić N., *Značenje hleba v horvatskoj, poljskoj i ruskoj frazeologii*, [w:] *Šiauliai*, Ryga 2004, str. 107-116.
197. Pintarić N., *Pragmeme i frazopragmeme nijekanja u poljskom i hrvatskom jeziku*, [w:] *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike. Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, red. J. Granić, Zagreb 2005, s. 607-618.
198. Podracki J. (red.), *Polszczyzna płata nam figle. Poradnik językowy dla każdego*, Warszawa 1993.
199. Polański E., Budzik J., *Problem kształtowania słownictwa i frazeologii uczniów a programy i podręczniki szkolne*, [w:] *Z teorii i praktyki dydaktycznej języka polskiego*, tom 2, red. J. Kram i E. Polański, Katowice 1978, s. 123-145.
200. Polański E., *Słownictwo uczniów. Problemy, badania, wnioski*. Warszawa 1982.
201. Polański E., Iwanowicz M., *Słownictwo i frazeologia w szkole. Wiadomości, ćwiczenia, testy dla gimnazjów i szkół średnich*, Łódź 1999.
202. Popović M., *O frazemu i zamjenljivosti njegovih elemenata*, [w:] *Iz frazeološke problematike*, red. A. Menac, Zagreb 1980, s. 47-55.
203. Popowa K., *Kilka uwag na temat nauczania frazeologii polskiej jako obcojęzycznej*, [w:] *Polonistyka w świecie. Nauczanie języka i kultury polskiej studentów zaawansowanych*, red. J. Mazur, Lublin 2000, s. 365-371.

204. Poskrobko A., *Znaczenie dialogu w procesie nauczania języka obcego*, *Linguodidactica VIII*, 2004, s. 173-180.
205. Požgaj-Hadži V., *Vježbe iz hrvatskog ili srpskog jezika I*, Ljubljana 1990.
206. Požgaj-Hadži V., Smolić M., Benjak M., *Hrvatski izvana*, Zagreb 2007.
207. Požgaj-Hadži V., Balazić-Bulc T., Ferbežar I., *Testing Croatian language as a foreign/second language*, *Metodika* 16, 1/2008, s. 114-125.
208. Radić Ž., Kuvač-Kraljević J., Kovačević M., *Udžbenik kao poticaj ili prepreka leksičkome razvoju*, *Lahor* 9, 2010, s. 43-59.
209. Rejakowa B., *Zagadnienia frazeologii porównawczej i ogólnej w językoznawstwie czeskim i słowackim (przegląd problemów badawczych)*, *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*, tom XIX, Warszawa 1980, s. 247-254.
210. Rejakowa B., *Ekwiwalencja tłumaczeniowa związków frazeologicznych o identycznej strukturze formalnej i znaczeniowej w przekładach z języka słowackiego na język polski*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej I*, red. M. Basaj i D. Ryteł, Wrocław 1982, s. 173-181.
211. Rejakowa B., *Związki frazeologiczne o identycznej lub podobnej budowie morfologicznej w języku słowackim i polskim*, Wrocław 1986.
212. Rejakowa B., *Mechanizmy językowe w przekładzie związków frazeologicznych (na materiale języka polskiego i słowackiego)*, Lublin 1994.
213. Rittgasser S., *Frazeološki rječnik za nastavnike*, [w:] *Slavenska frazeologija i pragmatika*, red. Ž. Fink-Arsovski, A. Hrnjak, Zagreb 2007, s. 189-193.
214. Rybicka E., *Miejsce frazeologii w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, [w:] *Tradycja i nowoczesność w nauczaniu cudzoziemców języka polskiego. Materiały z ogólnopolskiej konferencji nt. Nauczanie języka polskiego i kształcenie polonistyczne cudzoziemców*, red. H. Rybicka-Nowacka, B. Rocławski, Gdańsk 1990, s. 231-245.
215. Rybicka E., *Nie taki diabeł straszny. Podręcznik frazeologii dla obcokrajowców*, Kraków 1993.
216. Rzewólska A., *Kompetencja leksykalna i nauczanie języków obcych*, *Języki Obce w Szkole* 1, 2008, s. 38-44.
217. Saloni Z., *Ćwiczenia frazeologiczne w szkole*, *Polonistyka XXV*, 1972, z. 6, s. 28-39.
218. Samardžija M., *Leksikologija hrvatskoga jezika i povijest hrvatskoga jezika u XX. stoljeću. Udžbenik*, Zagreb 1995.
219. Sandomirska I., *O metaforach życia i śmierci w stałych związkach wyrazowych w języku rosyjskim*, [w:] *Językowy obraz świata i kultura*, red. A. Dąbrowska i J. Anusiewicz, Wrocław 2000, s. 355-367.
220. Sawczuk M., *Ćwiczenia frazeologiczne w szkole zawodowej*, *Polonistyka XXIX*, 1976, z. 5, s. 45-48.
221. Seretny A., Martyniuk W., Lipińska E. (red.), *Opisywanie, rozwijanie i testowanie znajomości języka polskiego jako obcego. Materiały z konferencji sekcji glottodydaktycznej Stowarzyszenia „Bristol” polskich i zagranicznych nauczycieli kultury polskiej i języka polskiego jako obcego*, Katowice 2004.
222. Seretny A., Lipińska E., *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Kraków 2005.
223. Siarkiewicz-Bivand E., *Badania kwestionariuszowe: ich miejsce i rola w pracach z zakresu dydaktyki języków obcych*, [w:] *Wybrane metody glottodydaktyki*, red. J. Arabski, Katowice 1980, s. 32-39.

224. Siek-Piskozub T., *Gry, zabawy i stymulacje*, Poznań 1995.
225. Skljarov M., *Jezik i govor u nastavi stranih jezika*, Zagreb 1987.
226. Skorupka S., *Dobór wyrazowy a dobór frazeologiczny*, *Poradnik Językowy* 1951, z. 1, s. 17-21.
227. Skorupka S., *Z zagadnień frazeologii porównawczej*, *Prace Filologiczne XVIII*, z. 4, 1965, s. 119.
228. Skorupka S., *Nauczanie frazeologii w szkole*, [w:] *W służbie nauce i szkole. Księga pamiątkowa poświęcona Profesorowi Doktorowi Zenonowi Klemensiewiczowi*, red. W. Krencik, Warszawa 1970, s. 281-287.
229. Skorupka S., *Wieloznaczność związków frazeologicznych*, *Poradnik Językowy* 1976, z. 5, s. 217-223.
230. Skorupka S., *Z zagadnień frazeologii porównawczej*, *Prace Filologiczne XVIII*, z. 4, 1965, s. 119-130.
231. Smolić M., Požgaj-Hadži V., *Hrvatski kao strani jezik ili želje i snovi jednog lektora*, [w:] *Riječki filološki dani 2*, red. M. Turk, Rijeka 1998, s. 215-228.
232. Smolić M., Požgaj-Hadži V., *Hrvatski kao strani / drugi dvije godine poslije*, [w:] *Riječki filološki dani 3*, red. D. Stolac, Rijeka 2000, s. 321-341.
233. Solak E., *Językowy obraz świata duchów (w świetle frazeologizmów bułgarskich i polskich)*, [w:] *Традиция и съвременност в българския език. Под ред. на проф. д-р Венче Попова. Сборник в чест на Л. Андрейчин*, red. В. Попова, София 2001, s. 153-157.
234. Spagińska-Pruszek A., *Z zagadnień frazeologii konfrontatywnej (na materiale frazeologii związanej z rzeczownikiem „głowa” w języku polskim, rosyjskim i serbo-chorwackim)*, [w:] *Inner-slavischer und slavisch-deutscher Sprachvergleich*, red. H. Jelitte i T. Troćkina, Frankfurt am Main 1995, s. 493-503.
235. Spagińska-Pruszek A., *Frazeologizmy onomastyczne związane z Biblią i tradycją antyczną oznaczające sferę intelektu w języku polskim, rosyjskim i chorwackim*, *Riječ* 4, 1998, s. 78-91.
236. Spagińska-Pruszek A., *Some remarks upon contrastive phraseology problems (based on the material of intellectual sphere phraseology in Polish, Russian, Serb and Croatian)*, [w:] *Europhras '97: Phraseology and Paremiology*, red. P. Durčo, Bratislava 1998, s. 331-337.
237. Spagińska-Pruszek A., *Leksyka jako kreatywny komponent w tworzeniu semantyki frazeologizmów (na przykładzie języków słowiańskich)*, [w:] *„Słowa, słowa, słowa”... w komunikacji językowej*, red. M. Grabska, Gdańsk 2000, s. 243-250.
238. Spagińska-Pruszek A., *Semantyka, konotacja i ekwiwalencja wybranych zoonimów we frazeologii języka chorwackiego i polskiego*, *Riječ* 1, 2000, s. 79-89.
239. Spagińska-Pruszek A., *Komponent animalistyczny we frazeologizmach języka polskiego, rosyjskiego i chorwackiego (aspekt translatoryczny)*, [w:] *Słowo Tekst. Czas V. Materiały V Międzynarodowej Konferencji Naukowej*, red. M. Aleksiejenko, Szczecin 2001, s. 119-123.
240. Spagińska-Pruszek A., *Intelekt we frazeologii polskiej, rosyjskiej i chorwackiej*, Gdańsk 2003.
241. Spagińska-Pruszek A., *Uwagi o frazeologizmach komparatywnych (w aspekcie chorwacko-polskim)*, [w:] *Problemy frazeologii europejskiej*, tom 8, red. A. M. Lewicki, Lublin 2007, s. 57-75.
242. Stawińska K., *Idiomy francuskie w ćwiczeniach*, Warszawa 1998.

243. Stawna M., *Podęście komunikacyjne do nauczania języków obcych. Od teorii do praktyki*, Warszawa 1991.
244. Straš E., *Kategoria intensywności we frazeologii języka polskiego i rosyjskiego*, Katowice 2008.
245. Stryjecka A., *Zajęcia z frazeologii – fakty i życzenia*, Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców 10, 1998, s. 115-120.
246. Sułkowska M., *Frazeologizmy, idiomy i przysłowia w procesie nauczania i uczenia się języków obcych*, Języki Obce w Szkole 1, 2005, s. 9-15.
247. Sušić L., *Značaj frazeologije u suvremenoj nastavi njemačkog jezika*, [w:] *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike. Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, red. J. Granić, Zagreb 2005, s. 713-719.
248. Synowiec H., *Rozumienie znaczenia związków frazeologicznych w szkole*, [w:] *Wybrane zagadnienia edukacji polonistycznej*, red. H. Kurczab, U. Kopeć, E. Kozłowska, Rzeszów 2002, s. 179-190.
249. Szałek M., *Sposoby podnoszenia motywacji na lekcjach języka obcego*, Poznań 1992.
250. Szczodrowski M., *Statyczne i dynamiczne struktury języka w aspekcie glottodydaktycznym*, Szczecin 1988.
251. Szpiczakowska M., *Czy dojna krowa jest zwierzęciem? Uwagi o poprawności frazeologicznej*, [w:] *Porozmawiajmy o języku czyli zbiór nie tylko lekcyjnych propozycji konwersacyjnych*, red. M. Skarżyński, Kielce 1992, s. 41-50.
252. Šipka D., *Program nastave srpskohrvatskog (srpskog / hrvatskog / bosanskomuslimanskog) jezika. Petogodišnji, trogodišnji i intenzivni nastavni program za govornike poljskog jezika*, Poznań 2003.
253. Škara D., *Semantično ustrojstvo poslovice (Model interakcije jezika i kulture)*, [w:] *Primijenjena lingvistika danas. Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, Zagreb 1994, s. 79-85.
254. Šnjarić M., *Kollokationen als Teil der Wortschatzarbeit*, Strani jezici XXXVII, 2008, s. 55-61.
255. Titone D. A., Connine C. M., *On the compositional and noncompositional nature of idiomatic expressions*, Journal of Pragmatics 31 (1999), s. 1655-1674.
256. Tryuk M., *Konfrontatywne badania leksyki w aspekcie glottodydaktycznym na materiale francuskim i polskim*, Wrocław 1989.
257. Turk M., *Višečlani izrazi s desemantiziranom sastavnicom kao nominacijske jedinice*, [w:] *Riječki filološki dani 3*, red. D. Stolac, Rijeka 2000, s. 477-485.
258. Turlej Z., *Frazeologia w ćwiczeniach dla klas IV-VIII*, Kielce 1995.
259. Udier S. L., *Pristup obradi leksičkih jedinica u nastavi hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika*, Lahor 7, 2009, s. 77-93.
260. Veselica-Majhut S., Raše T., *Nekoliko bilježaka o poučavanju kulture na studiju engleskoga jezika*, Strani jezici XXXVI, 2007, s. 269-273.
261. Vidović-Bolt I., *Glagoli kretanja u poljskim i hrvatskim frazemima (teorijska i empirijska analiza na temelju studentskih prijevoda frazema)*, [w:] *Jezična norma i varijeteti. Zbornik Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku*, red. L. Badurina, B. Pritchard, D. Stolac, Rijeka 1998, s. 593-601.
262. Vidović-Bolt I., *Biblijski frazemi sa zoonimskom sastavnicom u hrvatskom, češkom i poljskom jeziku*, [w:] *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike. Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*, red. J. Granić, Zagreb 2005, s. 643-654.

263. Vidović-Bolt I., *Poteškoće u prevođenju frazema (na primjerima hrvatskih i poljskih frazema)*, Strani jezici I, 2005, s. 63-70.
264. Vidović-Bolt I., *Prinos proučavanju biblijskih frazema u poljskom i hrvatskom jeziku (ekvivalencija zoonimskih biblijskih frazema)*, [w:] *Wyraz, zdanie, słowo* 5, red. W. Wysoczański, Wrocław 2006, s. 385-394.
265. Vidović-Bolt I., *Frazeologia w chorwacko-polskich leksykograficznych badaniach kontrastywnych. Przykład opracowania nowego chorwacko-polskiego słownika frazeologicznego na wybranym materiale*, [w:] *Literatura, kultura i język polski w kontekstach i kontaktach światowych*, red. M. Czermińska, K. Meller, P. Fliciński, Poznań 2007, s. 825-836.
266. Vidović-Bolt I., *Hrvatski i poljski etnonimski frazemi poredbene strukture*, [w:] *Slavenska frazeologija i pragmatika*, red. Ž. Fink-Arsovski i A. Hrnjak, Zagreb 2007, s. 209-214.
267. Vidović-Bolt I., *Frazeologizmy zoonimiczne odnoszące się do człowieka w języku chorwackim i polskim*, [w:] *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich* 6, red. M. Sarnowski i W. Wysoczański, Wrocław 2008, s. 483-492.
268. Vidović-Bolt I., *On the Croatian toponymic phraseological units and their Polish equivalents*, [w:] *Edukacja dla przyszłości*, red. J. F. Nosowicz i J. Gorbacz-Pazera, Białystok 2008, s. 135-146.
269. Vidović-Bolt I., *Biblijski zoonimski frazemi u hrvatskom, češkom i poljskom jeziku*, [w:] *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim I.*, red. D. Sesar, Zagreb 2009, s. 163-170.
270. Vidović-Bolt I., *Odkrywanie ukrytego w chorwackich i polskich frazeologizmach narodowych*, [w:] *Świat ukryty w słowach, czyli o znaczeniu gramatycznym, leksykalnym i etymologicznym*, red. I. Generowicz, E. Kaczmarska, I. M. Doliński, Warszawa 2009, s. 211-220.
271. Vidović-Bolt I., *Poljsko-hrvatski frazeološki rječnik on-line*, [w:] *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim I.*, red. D. Sesar, Zagreb 2009, s. 177-185.
272. Vidović-Bolt I., *Antroponimiczny komponent związku frazeologicznego jak sygnał płci*, [w:] *Słowo. Tekst. Czas X. Jednostka frazeologiczna w tradycyjnych i nowych paradygmatach naukowych*, red. M. Aleksiejenko i H. Walter, Szczecin 2010, s. 646-655.
273. Vidović-Bolt I., *(A)simetričnost roda i spola u antroponimskih frazema*, [w:] *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim II.*, red. D. Sesar, Zagreb 2011, s. 265-270.
274. Vidović-Bolt I., *Otkrivanje skrivenoga u hrvatskim i poljskim nacionalnim frazemima*, [w:] *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim II.*, red. D. Sesar, Zagreb 2011, s. 271-277.
275. Vidović-Bolt I., *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji*, Zagreb 2011.
276. Waclawek M., *Frazeologia w reklamie – łakomy kąsek dla edukacji szkolnej*, [w:] *Z teorii i praktyki dydaktycznej języka polskiego*, tom 18, red. H. Synowiec, Katowice 2005, s. 109-118.
277. Więckowski R., *Ćwiczenia słownikowo-frazeologiczne i syntaktyczne w klasach początkowych*, Warszawa 1989.
278. Wierieszczacin J., Kostomarow W., *Lingworealioznawstwo a nauczanie języka rosyjskiego cudzoziemców*, [w:] *Elementy realioznawcze i literackie nauczania języka rosyjskiego*, red. S. Siatkowski, Warszawa 1977, s. 13-26.

279. Woytowicz-Neymann M., *Dorośli a nauczanie języków obcych*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1970.
280. Woźniakowski W., *Glottodydaktyka w świetle bilingwizmu naturalnego*, Wrocław 1982.
281. Woźnicki T., *O programach i podręcznikach języków obcych*, Warszawa 1967.
282. Woźnicki T., Zawadzka E., *Fazy procesu przyswajania języka obcego*, Warszawa 1981.
283. Woźniewicz W., *Funkcje elementów lingwokulturowych w procesie nauczania języka obcego*, [w:] *Kulturoznawstwo w nauczaniu języków obcych. Materiały III ogólnopolskiego sympozjum neofilologicznego 21–22 października 1977*, red. Z. Magnuszewska, Zielona Góra 1980, s. 177-191.
284. Woźniewicz W., *Kierowanie procesem glottodydaktycznym*, Warszawa 1987.
285. Wysocka M., *Profesjonalizm w nauczaniu języków obcych*, Katowice 2003.
286. Wysocka M., *Rozwijanie świadomości kulturowej na lekcjach języka angielskiego*, *Języki Obce w Szkole* 6, 2004, s. 113-119.
287. Wysoczański W., *Językowy obraz świata w porównaniach zleksykalizowanych na materiale wybranych języków*, Wrocław 2005.
288. Zabrocki L., *Językoznawcze podstawy metodyki nauczania języków obcych*, Warszawa 1966.
289. Zaręba L., *Idiomatyka kontrastywna a kompetencja kulturowa (na przykładzie polsko-francuskim)*, [w:] *Język, kultura – kompetencja kulturowa. Materiały z XIII Sympozjum zorganizowanego przez Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, Zaborów 5–8 listopada 1987 r.*, red. F. Grucza, Warszawa 1992, s. 265-275.
290. Zaucha J., *Status językowy porównań standardowych a pojęcie utartości (odtwarzalności)*, [w:] *Frazeologia a językowe obrazy świata przełomu wieków*, red. W. Chlebda, Opole 2007, s. 343-348.
291. Zdaniukiewicz A. A., *Z zagadnień kultury języka. Teoria – Praktyka – Szkoła*, Warszawa 1973.
292. Zgólkowie H i T., *Jak kształcić sprawność leksykalną?* [w:] *Silva rerum. Księga poświęcona Profesorowi M. Kornaszewskiemu w 70. rocznicę urodzin*, red. S. Mikołajczak, M. Borejszo, Poznań 1999, s. 113-120.
293. Милићевич Б., *Фраеологизми у настави*, *Književni jezik* 14/4, 1985, s. 211-218.
294. Мокиенко В., *Славянская фразеология*, Москва 1989.
295. Мокиенко В., *Фразеология и дидактика*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej VI*, red. M. Basaj i D. Rytel, Warszawa 1994, s. 173-179.

ŹRÓDŁA LEKSYKOGRAFICZNE

296. Anić V., *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 2003.
297. Bańko M., *Słownik porównań*, Warszawa 2004.
298. Bąba S., Liberek J., *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*, Warszawa 2002.
299. Fink-Arsovski Ž., *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*, Zagreb 2006.
300. Kłosińska A., Sobol E., Stankiewicz A. (red.), *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*, Warszawa 2009.
301. Lebda R., *Nowy słownik frazeologiczny*, Kraków 2005.

302. Mahmutović A., *Kao frazeološki rječnik*, Sarajevo – Zagreb 2012.
303. Matešić J., *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb 1982.
304. Menac A., Fink-Arsovski Ž., Venturin R., *Hrvatski frazeološki rječnik*, Zagreb 2003.
305. Menac A., Pintarić N., *Hrvatskosrpsko-poljski frazeološki rječnik*, „Mali frazeološki rječnici 3“, Zagreb 1986.
306. Moguš M., Pintarić N., *Poljsko-hrvatski rječnik*, Zagreb 2002.
307. Müldner-Nieckowski P., *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego: wyrażenia, zwroty, frazy*, Warszawa 2004.
308. Skorupka S., *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa 1987.
309. Świerczyńska D., *Przysłowia są... na wszystko*, Warszawa 2009.
310. Vrgoč D., Fink-Arsovski Ž., *Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik: kazalo engleskih i hrvatskih frazema. Croatian-English dictionary of idioms: index of English and Croatian idioms*, Zagreb 2008.

OPRÓCZ TEGO

311. Multimedialny *Słownik frazeologiczny* Wydawnictwa Naukowego PWN, 2010.
312. Multimedialny *Słownik idiomów polskich* Wydawnictwa Naukowego PWN, 2010.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

313. Komputerowy program wspomagający naukę języka polskiego FRAZPOL® na stronie internetowej: <http://www.sjikip.us.edu.pl/frazpol/index.php>.
314. Poljsko-hrvatski frazeološki rječnik. Polsko-chorwacki słownik frazeologiczny na stronie internetowej: <http://pl-hr-frazemi.eu/>.
315. Internetowa wersja słownika języka chorwackiego na stronie internetowej: hjp.znanje.hr
316. Chorwackie korpusy językowe:
Hrvatski jezični korpus na stronie internetowej <http://riznica.ihjj.hr/>;
Hrvatski nacionalni korpus na stronie internetowej <http://www.hnk.ffzg.hr/>.
317. Internetowa poradnia językowa Wydawnictwa Naukowego PWN na stronie internetowej: <http://sjp.pwn.pl/poradnia>

OMÓWIONE PODRĘCZNIKI I ZBIORY ĆWICZEŃ

1. Barac-Kostrenčić V., Kovačiček M., Lovasić S., Vignjević D., *Učimo hrvatski. I. stupanj*, Zagreb 1982.
2. Barac-Kostrenčić V., Kovačiček M., Lovasić S., Vignjević D., *Učimo hrvatski 1. Udžbenik*, Zagreb 1999.
3. Barac-Kostrenčić V., Kovačiček M., Lovasić S., *Učimo hrvatski 1., Radna bilježnica*, Zagreb 1999.
4. Barešić J., *Dobro došli. Udžbenik i rječnik*, Zagreb 1995.
5. Barešić J., *Dobro došli 2. Udžbenik i rječnik*, Zagreb 1998.
6. Cesarec M., *Učimo hrvatski. Gramatička vježbenica. I. dio*, Zagreb 1995.
7. Cesarec M., Čilaš M., *Učimo hrvatski. Čitanka*, Zagreb 2001.
8. Čilaš-Mikulčić M., Gulešić-Machata M., Pasini D., Udier S. L., *Hrvatski za početnike 1. Udžbenik hrvatskoga kao drugog i stranog jezika*, Zagreb 2006.

9. Čilaš-Mikulić M., Gulešić-Machata M., Udier S. L., *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike (A2-B1)*, Zagreb 2008.
10. Čilaš-Mikulić M., Gulešić-Machata M., Udier S. L., *Razgovarajte s nama! Vježbenica, gramatika i fonetika hrvatskog jezika za više početnike (A2-B1)*, Zagreb 2009.
11. Čilaš-Mikulić M., Gulešić-Machata M., Udier S. L., *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj B1-B2*, Zagreb 2011.
12. Čilaš-Mikulić M., Gulešić-Machata M., Udier S. L., *Razgovarajte s nama! Vježbenica hrvatskog jezika za niži srednji stupanj B1-B2*, Zagreb 2011.
13. Kosovac V., Lukić V., *Učimo hrvatski 1. Udžbenik s vježbenicom*, Zagreb 2006.
14. Kosovac V., Lukić V., *Učimo hrvatski 2. Udžbenik s vježbenicom*, Zagreb 2006.
15. Kostrenčić V., Kovačiček M., Lukić V., *Učimo hrvatski 3. Udžbenik i vježbenica*, Zagreb 2002.
16. Kostrenčić V., Kovačiček M., Lukić V., *Učimo hrvatski 4. Udžbenik i vježbenica*, Zagreb 2002.
17. Kryzan-Stanojević B., Sawicka I., *Ćwiczenia z gramatyki języka chorwackiego. Vježbe iz gramatike hrvatskoga jezika*, Toruń 2000.
18. Matasić T., *Dobar Dan! Ein Lehrbuch des Kroatischen mit Anhang für Serbisch*, München 1980.
19. Nemeth-Jajić J., *Sati z jezikom hrvatskim. Priručnik za više stupnjeve učenja*, Poznań 1997.
20. Norris D., *Język chorwacki dla początkujących*, Kraków 2006.
21. Васиљеба Л., Пешорда Д., *Хорватська мова для Українців. Hrvatski jezik za Ukrajince*, Львів 2000.

Aneks

ZALAZNIK NR 1

Ankieta testujuća čestoć użycia związków frazeologicznych w opinii chorwackich studentów kierunków filologicznych.

Spol: **Ž** **M** (zaokruži); Dob: Zanimanje:

Pročitaj frazeme i označi znakom X odabrano polje, ovisno o stupnju poznavanja i korištenja navedenih izraza. Pazi! Ako ti neki frazem nije poznat, ali se ipak možeš sjetiti drugog izraza koji je vrlo sličan navedenome, napiši ga i također znakom X označi polje kojem pripada.

Frazem	Nikad ga nisam čuo/čula	Čuo/ Čula sam, ali ne znam odrediti točno značenje	Čuo/Čula sam i znam što znači, ali ga nikada ne koristim	Koristim ga, ali vrlo rijetko	Koristim ga katkad	Koristim ga dosta često
alfa i omega						
baciti se na posao						
bez riječi						
bijel kao mlijeko						
bijel kao snijeg						
biti čovjek na svom mjestu						
biti daleko od istine						
biti dobre, drage volje						

biti kao stvoren za <i>koga, što</i>						
biti namazan, premazan svim mastima						
biti po volji <i>komu</i>						
biti pri svijesti						
biti rođen za <i>što</i>						
biti svoj						
biti svoj na svome						
biti u formi						
biti u modi						
biti u pravu						
biti zaljubljen preko ušiju						
Bolje ikad nego nikad						
bolje reći, rečeno						
crven kao paprika						
časna riječ (!)						
Dah je <i>komu</i> stao, zaustavio se						
dati pravo <i>komu</i>						
desna ruka						
dignuti nos						
Dobro dolazi <i>što (komu)</i>						

Dobro ide <i>komu što</i>						
dobro proći						
drage volje [učiniti / činiti, napraviti]						
držati jezik za zubima						
držati palčeve						
gladan kao vuk						
gotova stvar						
ići, bježati s puta <i>komu</i>						
ići k vragu, do vraga						
ići svojim putem						
ići pod ruku <i>s čim</i>						
ići na živce <i>komu</i>						
Ide od ruke <i>što komu</i>						
imati posla preko glave						
imati, nemati pravo						
imati veliko srce						
Ispliva na površinu <i>što</i>						
iz dana u dan						
Iz tvojih usta u Božje uši						
izgubiti glavu						

iznijeti istinu na sunce						
Jedan kao nijedan						
jednom riječju						
Kakav-takav						
Kako stvari stoje						
Kap koja je prelila čašu						
Kosa se diže <i>komu</i> (na glavi)						
krajnje vrijeme						
krov nad glavom						
Lije, pada kao iz kabla						
lijep kao slika						
lovačka priča						
lukav kao lisica						
ljubav na prvi pogled						
manje-više						
marljiv kao mrav						
Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba						
medeni mjesec						
moći napisati roman <i>o čemu</i>						
morski vuk						

mrmeljati sebi u bradu						
mrtav-hladan						
mrtav umoran						
na dohvrat ruke						
naše gore list						
ne sklopiti oka						
ne vidjeti prst pred nosom						
ne vjerovati svojim, vlastitim očima						
Nema smisla <i>što</i>						
Nema veze						
nemati (ni) pojma						
Nije bogzna što						
Niti smrdi niti miriše						
nositi glavu u torbi						
nositi u srcu <i>koga</i>						
od jutra do mraka						
od sveg srca						
od, s vremena na vrijeme						
odigrati / igrati ulogu						
ostati kratkih rukava						

otvoriti čtvore oči						
Padne, pada na pamet <i>komu što</i>						
pasti u <i>čije</i> ruke						
plivati protiv struje						
po, pod svaku cijenu						
poći po zlu						
pod hitno						
pokisnuti do kože						
pokupiti svoje krpice						
položiti, udariti temelje čemu						
postojati samo na papiru						
pošto-poto						
prasnuti u smijeh						
praviti se svetac						
preko noći						
preko svake mjere						
proći preko svega						
progledati kroz prste <i>komu</i>						
pustiti na miru <i>koga</i>						
reći u brk <i>komu što</i>						

Red je <i>na koga</i>						
reda radi						
sanjati otvorenih očiju						
skinuti zvijezde s neba <i>komu</i>						
skupo platiti <i>što</i>						
spojiti ugodno s korisnim						
stajati na raspolaganje <i>komu</i>						
sve u svemu						
stati na loptu						
škrt na riječima						
Što je tu je						
tvrdi san						
u jedan glas						
U pitanju je <i>što</i>						
u posljednji, zadnji čas						
u principu						
U redu je <i>što</i>						
u rukavicama						
ući u povijest						
urezati se u pamćenje						
uroditu plodom						
ustati na lijevu nogu						

uzdati se u se i u svoje kljuse						
vidjeti svoga boga						
voditi računa <i>o čemu</i>						
Vrag je odnio <i>koga, što</i>						
Za pet je <i>tko,</i> <i>što</i>						
za svaki slučaj						
zabadati nos (u tuđe stvari)						
zadavati glavobolju <i>komu</i>						
zadnja riječ						
zadržati se u <i>čijim</i> rukama						
zatvarati oči <i>pred čim</i>						
Zlata vrijedi <i>što</i>						
zlatni vijek						
živjeti kao bubreg u loju						
živjeti na visokoj nozi						
žut kao limun						
biti u komi						
Bog bogova						
bježati glavom bez obzira						
dizati tlak <i>komu</i>						

dobiti nogu						
doći k sebi						
dok, prije nego (što) kažeš keks, britva						
hladan tuš						
imati posla s kim, s čim						
iza (čijih) leđa						
izgubiti živce						
Ja pa ja						
kost i koža						
licem u lice						
Na kocki je što						
na kraju krajeva						
Ne dolazi u obzir što						
ni u ludilu						
od malih nogu						
ostati otvorenih usta						
parati nosom oblake						
Pošlo je, polazi za rukom komu što						
prva liga						
pun sebe						
Puna je kapa, kufer, kofer koga, čega komu						

Puna šaka brade						
ruku na srce						
stisnuti zube						
Svaka (ti) časť						
uhvatiti se / hvatati se u koštac s <i>kim, s čim</i>						

Navedi frazeme koji nisu spomenuti u anketi, a ti ih često koristiš:

.....

☺ ☺ ☺ **Hvala na sudjelovanju u anketi!** ☺ ☺ ☺

ZALĄCZNIK NR 2

Część I

Znajomość związków frazeologicznych wśród studentów chorwackich

W pierwszej części załącznika przedstawiono 145 frazeologizmów wynotowanych z 16 publikacji glottodydaktycznych do nauki języka chorwackiego jako obcego, natomiast znajomość 30 związków frazeologicznych, zaproponowanych przez autorkę ankiety, zaprezentowano w jego drugiej części. Odpowiedzi, których mogli udzielać studenci, oznaczono liczbami:

„NIE UŻYWAM” (tego frazeologizmu):

1. Nigdy wcześniej się z nim nie spotkałem/-łam;
2. Pomimo znajomości danego frazeologizmu, nie potrafię określić jego znaczenia, dlatego go nie używam;
3. Spotkałem/-łam się z danym frazeologizmem i znam jego znaczenie, jednak go nie używam.

„UŻYWAM” (tego frazeologizmu):

4. Używam, jednak bardzo rzadko;
5. Używam czasami;
6. Używam często.

Lp.	Zviazek frazeologiczny	Odpowiedź												Suma „używa czasami” i „używa često”		
		1		2		3		4		5		6		Suma zbadanych odpowiedzi (po odjęciu błędnych)	liczba	%
		liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%			
1.	<i>alfa i omega</i>	0	0,0%	3	1,3%	65	28,8%	79	35,0%	63	27,9%	16	7,1%	226	147	65,0%
2.	<i>baciti se na posao</i>	0	0,0%	0	0,0%	5	2,2%	34	15,0%	84	37,0%	104	45,8%	227	39	17,2%
3.	<i>bez riječi</i>	0	0,0%	0	0,0%	5	2,3%	13	6,0%	45	20,7%	154	71,0%	217	18	8,3%
4.	<i>bijel kao mlijeko</i>	35	15,6%	5	2,2%	140	62,5%	31	13,8%	13	5,8%	0	0,0%	224	211	94,2%
5.	<i>bijel kao snijeg</i>	4	1,8%	3	1,3%	56	24,9%	80	35,6%	57	25,3%	25	11,1%	225	143	63,6%
6.	<i>biti čovjek na svom mjestu</i>	5	2,2%	0	0,0%	61	27,2%	76	33,9%	54	24,1%	28	12,5%	224	142	63,4%
7.	<i>biti daleko od istine</i>	6	2,7%	2	0,9%	60	26,5%	84	37,2%	51	22,6%	23	10,2%	226	152	67,3%
8.	<i>biti dobre volje</i>	0	0,0%	0	0,0%	2	0,9%	8	3,6%	22	9,8%	192	85,7%	224	10	4,5%
9.	<i>biti kao snoreni za koga, za što</i>	1	0,4%	0	0,0%	6	2,7%	14	6,2%	81	35,8%	124	54,9%	226	21	9,3%
10.	<i>biti namazan, premazan svim mastima</i>	5	2,2%	4	1,8%	57	25,3%	72	32,0%	54	24,0%	33	14,7%	225	138	61,3%
11.	<i>biti po volji komu</i>	1	0,4%	0	0,0%	35	15,5%	67	29,6%	80	35,4%	43	19,0%	226	103	45,6%
12.	<i>biti pri svijesti</i>	0	0,0%	3	1,3%	35	15,5%	73	32,3%	73	32,3%	42	18,6%	226	111	49,1%
13.	<i>biti rođen za što</i>	0	0,0%	0	0,0%	10	4,4%	43	19,0%	102	45,1%	71	31,4%	226	53	23,5%
14.	<i>biti svoj</i>	0	0,0%	0	0,0%	17	7,5%	51	22,6%	73	32,3%	85	37,6%	226	68	30,1%

15.	<i>biti svoj na svome</i>	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	38	16,8%	70	31,0%	71	31,4%	47	20,8%	226	108	47,8%
16.	<i>biti u formi</i>	0	0,0%	0	0,0%	4	1,8%	4	1,8%	25	11,0%	74	32,6%	124	54,6%	227	29	12,8%
17.	<i>biti u modi</i>	2	0,9%	1	0,5%	25	11,3%	25	11,3%	42	18,9%	63	28,4%	89	40,1%	222	70	31,5%
18.	<i>biti u pravu</i>	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	2	0,9%	28	12,3%	197	86,8%	227	2	0,9%
19.	<i>biti zaljubljen preko ušiju</i>	0	0,0%	0	0,0%	35	15,6%	35	15,6%	56	24,9%	80	35,6%	54	24,0%	225	91	40,4%
20.	<i>Bolje ikad nego nikad</i>	0	0,0%	0	0,0%	3	1,3%	3	1,3%	18	7,9%	63	27,8%	143	63,0%	227	21	9,3%
21.	<i>bolje reći, rečeno</i>	20	8,9%	7	3,1%	52	23,2%	52	23,2%	53	23,7%	57	25,4%	35	15,6%	224	132	58,9%
22.	<i>crven kao paprika</i>	1	0,4%	0	0,0%	31	13,8%	31	13,8%	62	27,7%	73	32,6%	57	25,4%	224	94	42,0%
23.	<i>časna riječ</i>	0	0,0%	0	0,0%	28	12,5%	28	12,5%	49	21,9%	77	34,4%	70	31,3%	224	77	34,4%
24.	<i>Dah je stao, zaustavio se komu</i>	4	1,8%	2	0,9%	36	16,1%	36	16,1%	70	31,4%	77	34,5%	34	15,2%	223	112	50,2%
25.	<i>dati pravo komu</i>	1	0,4%	0	0,0%	70	31,0%	70	31,0%	69	30,5%	58	25,7%	28	12,4%	226	140	61,9%
26.	<i>desna ruka</i>	2	0,9%	1	0,4%	34	15,0%	34	15,0%	55	24,2%	76	33,5%	59	26,0%	227	92	40,5%
27.	<i>dignuti nos</i>	0	0,0%	0	0,0%	29	12,8%	29	12,8%	48	21,1%	72	31,7%	78	34,4%	227	77	33,9%
28.	<i>Kosa se diže komu (na glavi)</i>	0	0,0%	0	0,0%	14	6,2%	14	6,2%	30	13,2%	76	33,5%	107	47,1%	227	44	19,4%
29.	<i>Dobro ide komu što</i>	10	4,4%	6	2,7%	32	14,2%	32	14,2%	40	17,7%	58	25,7%	80	35,4%	226	88	38,9%
30.	<i>Dobro dolazi što (komu)</i>	0	0,0%	0	0,0%	14	6,2%	14	6,2%	39	17,2%	73	32,2%	101	44,5%	227	53	23,3%
31.	<i>dobro proći</i>	2	0,9%	0	0,0%	11	4,9%	11	4,9%	32	14,3%	60	26,9%	118	52,9%	223	45	20,2%

32.	<i>drage volje [učiniti / činiti, napraviti]</i>	1	0,4%	0	0,0%	23	10,2%	46	20,4%	71	31,4%	85	37,6%	226	70	31,0%
33.	<i>džžati jezik za zubima</i>	0	0,0%	0	0,0%	19	8,4%	54	23,8%	70	30,8%	84	37,0%	227	73	32,2%
34.	<i>džžati palčeve</i>	0	0,0%	0	0,0%	23	10,7%	32	15,0%	67	31,3%	92	43,0%	214	55	25,7%
35.	<i>gladan kao vuk</i>	0	0,0%	0	0,0%	12	5,7%	14	6,6%	57	26,9%	129	60,8%	212	26	12,3%
36.	<i>gotova stvar</i>	0	0,0%	0	0,0%	32	14,2%	73	32,3%	69	30,5%	52	23,0%	226	105	46,5%
37.	<i>ići k vragu</i>	0	0,0%	0	0,0%	21	9,3%	28	12,4%	55	24,4%	121	53,8%	225	49	21,8%
38.	<i>ići na živce komu</i>	0	0,0%	0	0,0%	1	0,4%	5	2,2%	31	13,8%	188	83,6%	225	6	2,7%
39.	<i>ići pod ruku s čim</i>	2	0,9%	4	1,8%	83	36,9%	83	36,9%	43	19,1%	10	4,4%	225	172	76,4%
40.	<i>ići, bježati s puta komu</i>	2	0,9%	1	0,4%	30	13,3%	74	32,9%	65	28,9%	53	23,6%	225	107	47,6%
41.	<i>ići svojim putem</i>	0	0,0%	1	0,4%	28	12,6%	67	30,0%	77	34,5%	50	22,4%	223	96	43,0%
42.	<i>Ide od ruke komu što</i>	0	0,0%	0	0,0%	27	11,9%	62	27,3%	90	39,6%	48	21,1%	227	89	39,2%
43.	<i>imati posla preko glave</i>	1	0,4%	0	0,0%	6	2,7%	16	7,1%	49	21,9%	152	67,9%	224	23	10,3%
44.	<i>imati, nemati pravo</i>	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	8	3,5%	35	15,4%	184	81,1%	227	8	3,5%
45.	<i>imati veliko srce</i>	3	1,3%	1	0,4%	41	18,3%	76	33,9%	65	29,0%	38	17,0%	224	121	54,0%
46.	<i>Ispilna na površinu što</i>	0	0,0%	0	0,0%	62	27,3%	93	41,0%	45	19,8%	27	11,9%	227	155	68,3%
47.	<i>iz člana u član</i>	0	0,0%	0	0,0%	18	7,9%	46	20,3%	81	35,7%	82	36,1%	227	64	28,2%
48.	<i>Iz svojih usta u Božje uši</i>	0	0,0%	0	0,0%	36	15,9%	69	30,4%	67	29,5%	55	24,2%	227	105	46,3%

49.	<i>izgubiti glavu</i>	0	0,0%	1	0,4%	42	18,5%	64	28,2%	78	34,4%	42	18,5%	227	107	47,1%
50.	<i>iznijeti istinu na sunce</i>	1	0,5%	0	0,0%	95	43,6%	75	34,4%	35	16,1%	12	5,5%	218	171	78,4%
51.	<i>Jedan kao nijedan</i>	2	0,9%	1	0,4%	41	18,3%	48	21,4%	76	33,9%	56	25,0%	224	92	41,1%
52.	<i>jednom riječu</i>	0	0,0%	1	0,4%	18	8,0%	51	22,6%	77	34,1%	79	35,0%	226	70	31,0%
53.	<i>Kakav-takav</i>	0	0,0%	1	0,4%	23	10,2%	31	13,7%	78	34,5%	93	41,2%	226	55	24,3%
54.	<i>Kako stvari stoje</i>	0	0,0%	0	0,0%	17	7,5%	48	21,2%	82	36,3%	79	35,0%	226	65	28,8%
55.	<i>Kap koja je pretila čašu</i>	0	0,0%	0	0,0%	20	8,8%	61	27,0%	74	32,7%	71	31,4%	226	81	35,8%
56.	<i>krajnje vrijeme</i>	0	0,0%	0	0,0%	11	4,8%	33	14,5%	67	29,5%	116	51,1%	227	44	19,4%
57.	<i>krov nad glavom</i>	0	0,0%	0	0,0%	24	10,7%	55	24,6%	79	35,3%	66	29,5%	224	79	35,3%
58.	<i>Lije, pada kao iz kabla</i>	0	0,0%	0	0,0%	24	10,6%	43	19,0%	62	27,4%	97	42,9%	226	67	29,6%
59.	<i>lijep kao slika</i>	0	0,0%	0	0,0%	26	11,5%	72	31,7%	62	27,3%	67	29,5%	227	98	43,2%
60.	<i>lovačka priča</i>	0	0,0%	2	0,9%	30	13,3%	70	31,0%	62	27,4%	62	27,4%	226	102	45,1%
61.	<i>lukav kao lisica</i>	0	0,0%	0	0,0%	60	26,9%	74	33,2%	60	26,9%	29	13,0%	223	134	60,1%
62.	<i>ljubav na prvi pogled</i>	0	0,0%	0	0,0%	7	3,1%	52	23,0%	86	38,1%	81	35,8%	226	59	26,1%
63.	<i>manje-više</i>	0	0,0%	0	0,0%	4	1,8%	12	5,3%	52	23,0%	158	69,9%	226	16	7,1%
64.	<i>marljiv kao mrav</i>	3	1,4%	0	0,0%	78	35,6%	85	38,8%	48	21,9%	5	2,3%	219	166	75,8%
65.	<i>Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba</i>	41	18,1%	24	10,6%	84	37,2%	30	13,3%	28	12,4%	19	8,4%	226	179	79,2%

66.	<i>medeni mjesec</i>	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	25	11,1%	73	32,3%	74	32,7%	54	23,9%	226	98	43,4%
67.	<i>moći napisati roman o čemu</i>	6	2,7%	1	0,4%	56	24,9%	63	28,0%	66	28,0%	66	29,3%	33	14,7%	225	126	56,0%
68.	<i>morski vuk</i>	6	2,6%	13	5,7%	91	40,1%	65	28,6%	34	15,0%	34	15,0%	18	7,9%	227	175	77,1%
69.	<i>niranjati sebi u bradu</i>	0	0,0%	0	0,0%	26	11,5%	62	27,4%	77	34,1%	77	34,1%	61	27,0%	226	88	38,9%
70.	<i>nrtav-hladan</i>	0	0,0%	0	0,0%	4	1,8%	23	10,2%	80	35,4%	80	35,4%	119	52,7%	226	27	11,9%
71.	<i>nrtav umoran</i>	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	7	3,1%	19	8,4%	19	8,4%	199	88,4%	225	7	3,1%
72.	<i>na dohvat ruke</i>	0	0,0%	0	0,0%	17	7,5%	37	16,4%	84	37,2%	84	37,2%	88	38,9%	226	54	23,9%
73.	<i>naše gore list</i>	19	8,4%	19	8,4%	78	34,4%	51	22,5%	35	15,4%	35	15,4%	25	11,0%	227	167	73,6%
74.	<i>Nema smisla što</i>	2	0,9%	2	0,9%	13	5,7%	15	6,6%	42	18,5%	42	18,5%	153	67,4%	227	32	14,1%
75.	<i>Nema veze</i>	0	0,0%	0	0,0%	2	0,9%	2	0,9%	7	3,1%	7	3,1%	216	95,2%	227	4	1,8%
76.	<i>nemati (ni) pojma</i>	0	0,0%	0	0,0%	1	0,4%	1	0,4%	26	11,6%	26	11,6%	197	87,6%	225	2	0,9%
77.	<i>ne sklopiti oka</i>	0	0,0%	0	0,0%	15	6,6%	32	14,2%	64	28,3%	64	28,3%	115	50,9%	226	47	20,8%
78.	<i>ne vidjeti prst pred nosom</i>	0	0,0%	0	0,0%	9	4,0%	23	10,2%	78	34,5%	78	34,5%	116	51,3%	226	32	14,2%
79.	<i>ne vjerovati svojim, vlastitim očima</i>	0	0,0%	0	0,0%	10	4,4%	29	12,9%	74	32,9%	74	32,9%	112	49,8%	225	39	17,3%
80.	<i>Nije bogzna što</i>	0	0,0%	0	0,0%	13	5,8%	24	10,6%	78	34,5%	78	34,5%	111	49,1%	226	37	16,4%
81.	<i>Niti smrdi niti miriše</i>	11	4,9%	1	0,4%	95	42,6%	53	23,8%	34	15,2%	34	15,2%	29	13,0%	223	160	71,7%
82.	<i>nositi glavu u torbi</i>	4	1,8%	8	3,5%	104	45,8%	71	31,3%	29	12,8%	29	12,8%	11	4,8%	227	187	82,4%

83.	<i>nositi u sreću koga</i>	2	0,9%	0	0,0%	82	36,1%	55	24,2%	51	22,5%	37	16,3%	227	139	61,2%
84.	<i>od jutra do mraka</i>	0	0,0%	1	0,5%	9	4,1%	26	11,8%	70	31,7%	115	52,0%	221	36	16,3%
85.	<i>od sveg srca</i>	0	0,0%	0	0,0%	22	9,8%	60	26,7%	71	31,6%	72	32,0%	225	82	36,4%
86.	<i>od, s vremena na vrijeme</i>	10	5,3%	2	1,1%	35	18,4%	49	25,8%	52	27,4%	42	22,1%	190	96	50,5%
87.	<i>odigrati / igrati ulogu</i>	2	0,9%	2	0,9%	63	27,9%	67	29,6%	70	31,0%	22	9,7%	226	134	59,3%
88.	<i>ostati kratkih rukava</i>	3	1,3%	4	1,8%	112	49,6%	53	23,5%	41	18,1%	13	5,8%	226	172	76,1%
89.	<i>onovriti četvore oči</i>	41	18,3%	8	3,6%	141	62,9%	20	8,9%	10	4,5%	4	1,8%	224	210	93,8%
90.	<i>Padne, pada na pamet komu što</i>	0	0,0%	0	0,0%	8	3,5%	18	7,9%	52	22,9%	149	65,6%	227	26	11,5%
91.	<i>pasti u čije ruke</i>	3	1,3%	3	1,3%	75	33,0%	79	34,8%	48	21,1%	19	8,4%	227	160	70,5%
92.	<i>po, pod svaku cijenu</i>	0	0,0%	0	0,0%	9	4,0%	50	22,1%	80	35,4%	87	38,5%	226	59	26,1%
93.	<i>poći po zlu</i>	0	0,0%	0	0,0%	23	10,1%	56	24,7%	90	39,6%	58	25,6%	227	79	34,8%
94.	<i>pod hitno</i>	0	0,0%	0	0,0%	4	1,8%	10	4,4%	59	26,0%	154	67,8%	227	14	6,2%
95.	<i>pokisnuti do kože</i>	1	0,5%	0	0,0%	31	14,2%	58	26,5%	64	29,2%	65	29,7%	219	90	41,1%
96.	<i>pokupiti svoje krpice</i>	2	0,9%	1	0,4%	52	23,2%	68	30,4%	55	24,6%	46	20,5%	224	123	54,9%
97.	<i>položiti, udariti temelje čemu</i>	3	1,3%	2	0,9%	65	29,1%	75	33,6%	43	19,3%	35	15,7%	223	145	65,0%
98.	<i>postojati samo na papiru</i>	1	0,4%	0	0,0%	77	33,9%	80	35,2%	42	18,5%	27	11,9%	227	158	69,6%
99.	<i>pošto-poto</i>	0	0,0%	0	0,0%	23	10,1%	43	18,9%	70	30,8%	91	40,1%	227	66	29,1%

100.	<i>prasnuti u smijeh</i>	0	0,0%	0	0,0%	14	6,3%	32	14,3%	40	17,9%	137	61,4%	223	46	20,6%
101.	<i>praviti se svetac</i>	0	0,0%	1	0,4%	46	20,3%	74	32,6%	60	26,4%	46	20,3%	227	121	53,3%
102.	<i>preko noći</i>	0	0,0%	0	0,0%	10	4,4%	34	15,0%	62	27,3%	121	53,3%	227	44	19,4%
103.	<i>preko svake mjere</i>	0	0,0%	0	0,0%	23	10,3%	54	24,2%	70	31,4%	76	34,1%	223	77	34,5%
104.	<i>proći preko svega</i>	1	0,5%	2	1,0%	14	6,9%	35	17,2%	84	41,2%	68	33,3%	204	52	25,5%
105.	<i>progledati komu kroz prste</i>	0	0,0%	0	0,0%	11	4,8%	35	15,4%	87	38,3%	94	41,4%	227	46	20,3%
106.	<i>pusiti na miru koga</i>	0	0,0%	0	0,0%	4	1,8%	5	2,2%	45	19,9%	172	76,1%	226	9	4,0%
107.	<i>reći u brk komu što</i>	8	3,6%	2	0,9%	127	57,7%	50	22,7%	23	10,5%	10	4,5%	220	187	85,0%
108.	<i>Red je na koga</i>	1	0,4%	0	0,0%	33	14,6%	61	27,0%	72	31,9%	59	26,1%	226	95	42,0%
109.	<i>reda radi</i>	0	0,0%	0	0,0%	3	1,3%	17	7,5%	76	33,6%	130	57,5%	226	20	8,8%
110.	<i>sanjati otvorenih očiju</i>	1	0,4%	11	4,9%	109	48,2%	60	26,5%	26	11,5%	19	8,4%	226	181	80,1%
111.	<i>skinuti zvijezde s neba komu</i>	0	0,0%	0	0,0%	72	32,0%	61	27,1%	67	29,8%	25	11,1%	225	133	59,1%
112.	<i>skupo platiti što</i>	0	0,0%	1	0,4%	13	5,8%	41	18,3%	79	35,3%	90	40,2%	224	55	24,6%
113.	<i>spojiti ugodno s korisnim</i>	0	0,0%	0	0,0%	8	3,6%	39	17,3%	81	36,0%	97	43,1%	225	47	20,9%
114.	<i>stajati na raspolaganje komu</i>	0	0,0%	0	0,0%	7	3,1%	46	20,3%	94	41,4%	80	35,2%	227	53	23,3%
115.	<i>stati na loptu</i>	0	0,0%	0	0,0%	5	2,2%	22	9,9%	72	32,3%	124	55,6%	223	27	12,1%

116.	<i>sve u svemu</i>	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	3	1,3%	23	10,2%	60	26,7%	139	61,8%	225	26	11,6%
117.	<i>škrt na riječima</i>	0	0,0%	1	0,4%	46	20,6%	88	39,5%	54	24,2%	223	24,2%	34	15,2%	223	135	60,5%
118.	<i>što je tu je</i>	0	0,0%	0	0,0%	7	3,1%	17	7,6%	64	28,4%	225	28,4%	137	60,9%	225	24	10,7%
119.	<i>tvrdi san</i>	9	4,0%	3	1,3%	56	25,0%	67	29,9%	56	25,0%	224	25,0%	33	14,7%	224	135	60,3%
120.	<i>u jedan glas</i>	0	0,0%	0	0,0%	45	20,2%	68	30,5%	68	30,5%	223	30,5%	42	18,8%	223	113	50,7%
121.	<i>U pitanju je što</i>	1	0,4%	0	0,0%	42	18,8%	58	25,9%	70	31,3%	224	31,3%	53	23,7%	224	101	45,1%
122.	<i>u posljednji, zadnji čas</i>	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	12	5,4%	37	16,7%	222	16,7%	173	77,9%	222	12	5,4%
123.	<i>u principu</i>	1	0,4%	0	0,0%	19	8,5%	42	18,8%	62	27,7%	224	27,7%	100	44,6%	224	62	27,7%
124.	<i>U redu je što</i>	0	0,0%	0	0,0%	8	3,5%	21	9,3%	43	19,0%	226	19,0%	154	68,1%	226	29	12,8%
125.	<i>u rukavicama</i>	25	11,1%	17	7,6%	86	38,2%	61	27,1%	26	11,6%	225	11,6%	10	4,4%	225	189	84,0%
126.	<i>uči u povijest</i>	1	0,4%	0	0,0%	56	24,9%	95	42,2%	48	21,3%	225	21,3%	25	11,1%	225	152	67,6%
127.	<i>urazati se se u pamćenje</i>	0	0,0%	0	0,0%	24	10,7%	68	30,2%	74	32,9%	225	32,9%	59	26,2%	225	92	40,9%
128.	<i>uroditu plodom</i>	0	0,0%	0	0,0%	43	19,1%	89	39,6%	61	27,1%	225	27,1%	32	14,2%	225	132	58,7%
129.	<i>ustati na lijevu nogu</i>	0	0,0%	0	0,0%	8	3,6%	37	16,4%	85	37,8%	225	37,8%	95	42,2%	225	45	20,0%
130.	<i>uzdati se u se i u svoje kljuse</i>	1	0,4%	1	0,4%	44	19,6%	65	29,0%	48	21,4%	224	21,4%	65	29,0%	224	111	49,6%
131.	<i>vidjeti svoga boga</i>	0	0,0%	0	0,0%	46	20,4%	69	30,7%	59	26,2%	225	26,2%	51	22,7%	225	115	51,1%
132.	<i>voditi računa o čemu</i>	0	0,0%	0	0,0%	8	3,6%	43	19,1%	82	36,4%	225	36,4%	92	40,9%	225	51	22,7%

133.	<i>Vrag je odnio koga, što</i>	0	0,0%	0	0,0%	57	25,9%	63	28,6%	60	27,3%	40	18,2%	220	120	54,5%
134.	<i>Za pet je tko, što</i>	3	1,3%	1	0,4%	57	25,2%	79	35,0%	57	25,2%	29	12,8%	226	140	61,9%
135.	<i>za svaki slučaj</i>	0	0,0%	0	0,0%	1	0,4%	5	2,2%	44	19,6%	175	77,8%	225	6	2,7%
136.	<i>zabadati nos (u tuđe stvari)</i>	0	0,0%	0	0,0%	9	4,0%	61	27,1%	80	35,6%	75	33,3%	225	70	31,1%
137.	<i>zadavati glavobolju komu</i>	0	0,0%	0	0,0%	64	28,4%	94	41,8%	47	20,9%	20	8,9%	225	158	70,2%
138.	<i>zadnja riječ</i>	0	0,0%	0	0,0%	14	6,2%	50	22,2%	72	32,0%	89	39,6%	225	64	28,4%
139.	<i>zadržati se u čijim rukama</i>	12	5,4%	10	4,5%	119	53,1%	63	28,1%	16	7,1%	4	1,8%	224	204	91,1%
140.	<i>zabvarati oči pred čim</i>	0	0,0%	2	0,9%	71	31,6%	94	41,8%	44	19,6%	14	6,2%	225	167	74,2%
141.	<i>Zlata vrijedi što</i>	1	0,5%	0	0,0%	54	24,3%	92	41,4%	55	24,8%	20	9,0%	222	147	66,2%
142.	<i>zlatni vijek</i>	11	4,9%	12	5,4%	110	49,1%	68	30,4%	18	8,0%	5	2,2%	224	201	89,7%
143.	<i>živjeti kao bubreg u loju</i>	0	0,0%	2	0,9%	44	19,6%	68	30,4%	75	33,5%	35	15,6%	224	114	50,9%
144.	<i>živjeti na visokoj nozi</i>	1	0,4%	0	0,0%	38	17,0%	64	28,6%	83	37,1%	38	17,0%	224	103	46,0%
145.	<i>žut kao limun</i>	11	4,9%	9	4,0%	107	47,6%	65	28,9%	26	11,6%	7	3,1%	225	192	85,3%

Część II.

Lp.	Związek frazeologiczny	Odpowiedź												Suma zbadanych odpowiedzi (po odjęciu błędnych)	Suma „używa czasami” i „używa często”	
		1		2		3		4		5		6			liczba	%
		liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%			
1.	<i>biti u komi</i>	0	0,0%	1	0,4%	11	4,9%	27	12,0%	65	28,9%	121	53,8%	186	82,7%	
2.	<i>Bog bogova</i>	5	2,2%	4	1,8%	89	39,9%	50	22,4%	39	17,5%	36	16,1%	75	33,6%	
3.	<i>bježati glavom bez obzira</i>	1	0,4%	0	0,0%	31	13,8%	56	25,0%	75	33,5%	61	27,2%	136	60,7%	
4.	<i>dizati tlak komu</i>	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	16	7,1%	60	26,8%	148	66,1%	208	93%	
5.	<i>dobiti nogu</i>	0	0,0%	0	0,0%	36	16,1%	66	29,6%	69	30,9%	52	23,3%	121	54,3%	
6.	<i>doci k sebi</i>	0	0,0%	0	0,0%	2	0,9%	15	6,7%	59	26,3%	148	66,1%	207	92,4%	
7.	<i>dok, prije nego (sto) kažes keks, briva</i>	0	0,0%	1	0,4%	17	7,6%	43	19,3%	69	30,9%	93	41,7%	162	72,6%	
8.	<i>hladan tuš</i>	0	0,0%	0	0,0%	49	21,9%	80	35,7%	59	26,3%	36	16,1%	95	42,4%	
9.	<i>imati posla s kim, s čim</i>	0	0,0%	0	0,0%	7	3,1%	36	16,1%	85	38,1%	95	42,6%	180	80,7%	
10.	<i>iza (čijih) leđa</i>	0	0,0%	0	0,0%	11	4,9%	41	18,2%	77	34,2%	96	42,7%	173	76,9%	
11.	<i>izgubiti živce</i>	0	0,0%	0	0,0%	5	2,2%	9	4,0%	50	22,4%	159	71,3%	209	93,7%	
12.	<i>Ja pa ja</i>	25	11,2%	9	4,0%	93	41,7%	52	23,3%	28	12,6%	16	7,2%	44	19,7%	
13.	<i>kost i koža</i>	0	0,0%	1	0,4%	11	4,9%	40	17,9%	96	42,9%	76	33,9%	172	76,8%	
14.	<i>licem u lice</i>	0	0,0%	0	0,0%	36	16,2%	62	27,9%	79	35,6%	45	20,3%	124	55,9%	

15.	<i>Na kocki je što</i>	2	0,9%	0	0,0%	80	35,6%	76	33,8%	48	21,3%	19	8,4%	225	67	29,8%
16.	<i>na kraju krajeva</i>	0	0,0%	0	0,0%	3	1,3%	16	7,1%	70	31,1%	136	60,4%	225	206	91,6%
17.	<i>Ne dolazi u obzir što</i>	1	0,4%	0	0,0%	3	1,3%	14	6,2%	48	21,2%	160	70,8%	226	208	92,0%
18.	<i>ni u ludilu</i>	0	0,0%	0	0,0%	4	1,8%	17	7,5%	53	23,3%	153	67,4%	227	206	90,7%
19.	<i>od malih nogu</i>	0	0,0%	0	0,0%	9	4,0%	43	19,0%	81	35,8%	93	41,2%	226	174	77,0%
20.	<i>ostati otvorenih usta</i>	4	1,8%	2	0,9%	76	34,1%	72	32,3%	44	19,7%	25	11,2%	223	69	30,9%
21.	<i>parati nosom oblake</i>	7	3,1%	1	0,4%	84	37,3%	52	23,1%	53	23,6%	28	12,4%	225	81	36,0%
22.	<i>Poslo je, polazi za rukom komu što</i>	0	0,0%	0	0,0%	31	13,7%	63	27,8%	87	38,3%	46	20,3%	227	133	58,6%
23.	<i>prva liga</i>	0	0,0%	0	0,0%	37	16,5%	49	21,9%	65	29,0%	73	32,6%	224	138	61,6%
24.	<i>pun sebe</i>	0	0,0%	0	0,0%	13	5,7%	34	15,0%	69	30,4%	111	48,9%	227	180	79,3%
25.	<i>Puna je kapa, kufer, kofer koga, čega komu</i>	0	0,0%	0	0,0%	18	7,9%	33	14,5%	59	26,0%	117	51,5%	227	176	77,5%
26.	<i>Puna šaka brade</i>	10	4,4%	8	3,5%	86	37,9%	58	25,6%	47	20,7%	18	7,9%	227	65	28,6%
27.	<i>ruku na srce</i>	0	0,0%	0	0,0%	28	12,4%	74	32,7%	68	30,1%	56	24,8%	226	124	54,9%
28.	<i>stisnuti zube</i>	0	0,0%	0	0,0%	17	7,5%	55	24,3%	93	41,2%	61	27,0%	226	154	68,1%
29.	<i>Svaka (ti) čast</i>	0	0,0%	0	0,0%	1	0,4%	8	3,5%	41	18,1%	177	78,0%	227	218	96,0%
30.	<i>uhvatiti se / hvatati se u koštac s kim, s čim</i>	1	0,4%	0	0,0%	59	26,2%	74	32,9%	64	28,4%	27	12,0%	225	91	40,4%

ZALĄCZNIK NR 3

Część I

Zaproponowane przez chorwackich studentów synonimy związków frazeologicznych

W pierwszej części załącznika przedstawiono synonimy 145 frazeologizmów wynotowanych z materiałów dydaktycznych do nauki języka chorwackiego jako obcego, natomiast synonimy 30 idiomów, zaproponowanych przez autorkę ankiety, zaprezentowano w jego drugiej części.

Lp.	Związek frazeologiczny	Liczba synonimów	Synonimy i inne uwagi (z oryginalną interpunkcją i ortografią)
1.	<i>alfa i omega</i>	1	<i>početak i kraj</i>
2.	<i>baciti se na posao</i>	0	
3.	<i>bez riječi</i>	6	<i>Nemam riječi; bez komentara; bez teksta</i>
4.	<i>bijel kao mljeko</i>	3	<i>bijel kao sir; bijel kao krpa</i>
5.	<i>bijel kao snijeg</i>	0	
6.	<i>biti čovjek na svom mjestu</i>	1	<i>biti čovjek na mjestu</i>
7.	<i>biti daleko od istine</i>	0	
8.	<i>biti dobre, drage volje</i>	0	
9.	<i>biti kao stvoren za koga, za što</i>	0	
10.	<i>biti namazan, premazan svim mastima</i>	0	Student zaznaczył, że to archaizm.
11.	<i>biti po volji komu</i>	1	<i>Nije mi po volji</i>
12.	<i>biti pri svijesti</i>	1	<i>biti pri zdravoj svijesti; biti pri sebi</i>
13.	<i>biti rođen za što</i>	0	
14.	<i>biti svoj</i>	0	
15.	<i>biti svoj na svome</i>	0	
16.	<i>biti u formi</i>	0	
17.	<i>biti u modi</i>	5	<i>biti in; To se sad nosi; nositi se dobro</i>
18.	<i>biti u pravu</i>	0	
19.	<i>biti zaljubljen preko ušiju</i>	2	<i>biti zaljubljen do ušiju</i>
20.	<i>Bolje ikad nego nikad</i>	0	

21.	<i>bolje reći, rečeno</i>	1	
22.	<i>crven kao paprika</i>	2	<i>crven kao paradajz; crven kao rajčica</i>
23.	<i>časna riječ (!)</i>	3	<i>časna pionirska; majke mi! / sestre mi!</i>
24.	<i>Dah je komu stao, zaustavio se</i>	1	<i>ostati bez daha</i>
25.	<i>dati pravo komu</i>	0	
26.	<i>desna ruka</i>	0	
27.	<i>dignuti nos</i>	0	
28.	<i>dobro dolazi što (komu)</i>	0	
29.	<i>Dobro ide komu što</i>	1	<i>Ide mu ko po loju</i>
30.	<i>dobro proći</i>	1	<i>Imao sreće</i>
31.	<i>drage volje [učiniti / činiti, napraviti]</i>	0	
32.	<i>držati jezik za zubima</i>	0	
33.	<i>držati palčeve</i>	13	<i>držati fige</i>
34.	<i>gladan kao vuk</i>	14	<i>gladan kao pas; žedan kao pas; umirati od gladi</i>
35.	<i>gotova stvar</i>	1	<i>To je to!</i>
36.	<i>ići, bježati s puta komu</i>	1	<i>dati petama vjetra</i>
37.	<i>ići k vragu</i>	1	<i>Kvragu</i>
38.	<i>ići na živce komu</i>	1	<i>ići na jetra komu</i>
39.	<i>ići pod ruku s čim</i>	2	<i>ići ruku pod ruku s čim</i>
40.	<i>ići svojim putem</i>	0	
41.	<i>Ide od ruke što komu</i>	0	
42.,	<i>imati posla preko glave</i>	2	<i>imati posla vrh glave; imati posla preko ušiju</i>
43.	<i>imati, nemati pravo</i>	0	
44.	<i>imati veliko srce</i>	0	
45.	<i>Ispliva na površinu što</i>	0	
46.	<i>iz dana u dan</i>	0	
47.	<i>Iz tvojih usta u Božje uši</i>	0	

48.	<i>izgubiti glavu</i>	0	
49.	<i>iznijeti istinu na sunce</i>	7	<i>iznijeti istinu na vidjelo</i>
50.	<i>Jedan kao nijedan</i>	1	<i>Bolje jedan nego nijedan; Jedan ko nijedan – dva ko jedan – tri taman</i>
51.	<i>jednom riječju</i>	0	
52.	<i>kakav-takav</i>	1	<i>Bolje išta nego ništa</i>
53.	<i>Kako stvari stoje</i>	0	
54.	<i>Kap koja je prelila čašu</i>	1	<i>prekipjelo mi je</i>
55.	<i>Kosa se diže komu (na glavi)</i>	0	
56.	<i>krajnje vrijeme</i>	0	
57.	<i>krov nad glavom</i>	1	<i>imati krov nad glavom</i>
58.	<i>Lije, pada kao iz kabla</i>	0	
59.	<i>lijep kao slika</i>	0	
60.	<i>lovačka priča</i>	1	<i>ribarska priča; studentka zaznaczyła, że zna jedynie formę w liczbie mnogiej.</i>
61.	<i>lukav kao lisica</i>	1	<i>lukav kao zmija</i>
62.	<i>ljubav na prvi pogled</i>	0	
63.	<i>manje-više</i>	0	
64.	<i>marljiv kao mrav</i>	8	<i>marljiv kao pčelica; marljiv kao pčela; marljiv kao crv; vrijedan kao crv; vrijedan kao pčela; vrijedan kao mrav; radi kao crv</i>
65.	<i>Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba</i>	1	<i>Magarac u Rim, magarac iz Rima</i>
66.	<i>medeni mjesec</i>	0	
67.	<i>moći napisati roman o čemu</i>	1	<i>moći napisati knjigu o čemu</i>
68.	<i>morski vuk</i>	0	
69.	<i>mrmljati sebi u bradu</i>	1	<i>govoriti sebi u njedra</i>
70.	<i>mrtav-hladan</i>	1	<i>hladan kao led</i>
71.	<i>mrtav umoran</i>	1	<i>biti mrtavpijan</i>
72.	<i>na dohvat ruke</i>	1	<i>pri ruci; student wskazał odmienną pisownię: nadohvat</i>

73.	<i>naše gore list</i>	0	
74.	<i>ne sklopiti oka</i>	1	<i>ne moći sklopiti oka</i>
75.	<i>ne vidjeti prst pred nosom</i>	1	<i>ne vidjeti prst pred okom</i>
76.	<i>ne vjerovati svojim očima</i>	1	<i>Gledam i ne vjerujem</i>
80.	<i>Nema smisla što</i>	0	
81.	<i>Nema veze</i>	0	
82.	<i>nemati (ni) pojma</i>	1	<i>nemati pojma</i>
83.	<i>Nije bogzna što</i>	0	
84.	<i>Niti smrdi niti miriše</i>	3	<i>Ni vrit ni mimo; ni vruć ni hladan</i>
85.	<i>nositi glavu u torbi</i>	0	
86.	<i>nositi u srcu koga</i>	0	
87.	<i>od jutra do mraka</i>	5	<i>od jutra do sutra</i>
88.	<i>od sveg srca</i>	2	<i>iz sveg srca</i>
89.	<i>od, s vremena na vrijeme</i>	36	<i>s vremena na vrijeme</i>
90.	<i>odigrati / igrati ulogu</i>	0	
91.	<i>ostati kratkih rukava</i>	1	<i>ostati kratkih prstiju</i>
92.	<i>otvoriti četvore oči</i>	2	<i>širom otvoriti oči; imati sve oči otvorene; student wskazał odmienną pisownię: otvoriti četvore oči</i>
93.	<i>Padne, pada na pamet komu što</i>	0	
94.	<i>pasti u čije ruke</i>	0	
95.	<i>po, pod svaku cijenu</i>	1	<i>po što po to</i>
96.	<i>poći po zlu</i>	0	
97.	<i>pod hitno</i>	0	
98.	<i>pokisnuti do kože</i>	8	<i>pokisnuti ko miš; (biti) mokar do kože; biti mokar ko miš; pokisnuti do gole kože</i>
99.	<i>pokupiti svoje krpice</i>	2	<i>pokupiti svoje prnje</i>
100.	<i>položiti, udariti temelje čemu</i>	3	<i>dati temelje</i>

101.	<i>postojati samo na papiru</i>	0	
102.	<i>pošto-poto</i>	0	
103.	<i>prasnuti u smijeh</i>	4	<i>pući od smijeha; puknuti od smijeha</i>
104.	<i>praviti se svetac</i>	0	
105.	<i>preko noći</i>	0	
106.	<i>preko svake mjere</i>	3	<i>prevršiti svaku mjeru; prijeći svaku mjeru</i>
107.	<i>proći preko svega</i>	22	<i>prijeći preko svega; preći preko svega; zažmiriti na jedno oko</i>
108.	<i>progledati kroz prste komu</i>	0	
109.	<i>pustiti na miru koga</i>	0	
110.	<i>reći u brk komu što</i>	7	<i>reći u lice komu; reći u bebu komu; reći u facu komu</i>
111.	<i>Red je na koga</i>	0	Dwoje studentów wskazało odmienną rekcję: <i>Red je na komu</i>
112.	<i>reda radi</i>	0	
113.	<i>sanjati otvorenih očiju</i>	1	<i>sanjati budan</i>
114.	<i>skinuti zvijezde s neba komu</i>	0	
115.	<i>skupo što platiti</i>	1	<i>masno platiti</i>
116.	<i>spojiti ugodno s korisnim</i>	0	
117.	<i>stajati na raspolaganje komu</i>	0	
118.	<i>stati na loptu</i>	0	
119.	<i>sve u svemu</i>	0	
120.	<i>škrt na riječima</i>	1	<i>Maca papala jezik</i>
121.	<i>Što je tu je</i>	0	
122.	<i>tvrdi san</i>	1	<i>čvrsto spavati</i>
123.	<i>u jedan glas</i>	2	<i>u isti glas; jednoglasno</i>
124.	<i>U pitanju je što</i>	0	
125.	<i>u posljednji, zadnji čas</i>	3	<i>u zadnji trenutak; u zadnji tren</i>

126.	<i>u principu</i>	1	<i>u načelu</i>
127.	<i>U redu je što</i>	0	
128.	<i>u rukavicama</i>	0	
129.	<i>ući u povijest</i>	0	
130.	<i>urezati se u pamćenje</i>	0	
131.	<i>uroditu plodom</i>	0	
132.	<i>ustati na lijevu nogu</i>	0	
133.	<i>uzdati se u se i u svoje kljuse</i>	0	
134.	<i>vidjeti svoga boga</i>	0	
135.	<i>voditi računa o čemu</i>	0	
136.	<i>Vrag je odnio koga, što</i>	5	<i>Vrag je odnio šalu; Vrag nosi šalu</i>
137.	<i>Za pet je tko što</i>	0	
138.	<i>za svaki slučaj</i>	0	
139.	<i>zabadati nos (u tuđe stvari)</i>	0	
140.	<i>zadavati glavobolju komu</i>	0	
141.	<i>zadnja riječ</i>	2	<i>imati zadnju; biti svakom loncu poklopac</i>
142.	<i>zadržati se u čijim rukama</i>	0	
143.	<i>zatvarati oči pred čim</i>	0	
144.	<i>Zlata vrijedi što</i>	0	
145.	<i>zlatni vijek</i>	1	<i>zlatno doba</i>
146.	<i>živjeti kao bubreg u loju</i>	0	
147.	<i>živjeti na visokoj nozi</i>	0	
148.	<i>žut kao limun</i>	0	

Część II

Lp.	Związek frazeologiczny	Liczba synonimów	Synonimy i inne uwagi
1.	<i>biti u komi</i>	0	
2.	<i>Bog bogova</i>	1	<i>car careva; kralj kraljeva</i>
3.	<i>bježati glavom bez obzira</i>	1	<i>dati petama vjetra</i>
4.	<i>dizati tlak komu</i>	1	<i>dizati živac komu</i>
5.	<i>dobiti nogu</i>	2	<i>nogirati; biti nogiran</i>
6.	<i>doći k sebi</i>	0	
7.	<i>dok, prije nego (što) kažeš keks, britva</i>	1	<i>u roku keks; dwóch studentów wskazało częstsze użycie członu keks niż britva.</i>
8.	<i>hladan tuš</i>	0	
9.	<i>imati posla s kim, s čim</i>	0	
10.	<i>iza (čijih) leđa</i>	0	
11.	<i>izgubiti živce</i>	0	
12.	<i>Ja pa ja</i>	0	
13.	<i>kost i koža</i>	1	<i>nokat i meso</i>
14.	<i>licem u lice</i>	2	<i>oči u oči; otvorenih karata</i>
15.	<i>na kocki je što</i>	0	
16.	<i>na kraju krajeva</i>	0	
17.	<i>Ne dolazi u obzir što</i>	1	<i>Nema šanse</i>
18.	<i>ni u ludilu</i>	0	
19.	<i>od malih nogu</i>	1	<i>Od kada znam za sebe</i>
20.	<i>ostati otvorenih usta</i>	3	<i>zabezegnuti se; zinuo; ostati paf; otvorene lalovke (reg.)</i>
21.	<i>parati nosom oblake</i>	1	<i>dići nos u zrak; dignuti nos</i>
22.	<i>polazi, pošlo je za rukom komu što</i>	0	
23.	<i>prva liga</i>	0	
24.	<i>pun sebe</i>	0	

25.	<i>Puna je kapa, kufer; kofar koga, čega komu</i>	0	Student zaznaczył, że używa jedynie członu <i>kufer</i>
26.	<i>Puna šaka brade</i>	0	
27.	<i>ruku na srce</i>	0	
28.	<i>stisnuti zube</i>	0	
29.	<i>Svaka (ti) čast</i>	0	
30.	<i>uhvatiti se / hvatati se u koštac s kim, s čim</i>	0	

ZALĄCZNIK NR 4

Ankieta testująca częstość użycia związków frazeologicznych w opinii polskich studentów slawistyki

Płeć: K M (zaznacz właściwe)

Wiek:

Miasto:

Przeczytaj podane związki frazeologiczne i zastanów się nad typowością ich użycia. Weź pod uwagę także stopień ich przydatności w procesie nauki języka obcego. Następnie oznacz znakiem **X** odpowiednie pole. Jeżeli zamiast podanego związku frazeologicznego, używasz innego o zbliżonym znaczeniu, odnotuj go obok i również oznacz odpowiednie pole, wskazujące na częstość użycia.

Związek frazeologiczny	Nie używam wcale	Używam, ale bardzo rzadko	Używam czasami	Używam często
ani widu, ani slychu				
bez ładu i składu				
blady jak ściana				
Bogu ducha winny, winien				
bułka z masłem				
być kwita				
być w siódmym niebie				
być, znaleźć się / znajdować się między młotem a kowadłem				
Było minęło				
cały i zdrowy				
chodzi, chodziło coś komuś po głowie				

chudy jak patyk				
chylić czoło, czoła przed kimś				
Ciarki chodzą, chodziły komuś po plecach				
cios poniżej pasa				
Coś idzie, poszło / szło jak po maśle				
Coś jest komuś na rękę				
czekać na kogoś, na coś jak na zbawienie				
czuć się jak ryba w wodzie				
dać kosza				
dać nogę, dyla, drapaka				
dać sobie rękę uciąć				
dać sobie z czymś, z kimś spokój				
dła świętego spokoju				
dmuchać na zimne				
do trzech razy sztuka				
dobrze się trzymać				
dolać / dolewać oliwy do ognia				
dom wariatów				
doprowadzić / doprowadzać kogoś do szału, do białej gorączki				
dostać za swoje				
dotrzymać (danego) słowa				
gadać jak najęty				
głowa do góry				
głupi jak but				
ile, czego, co dusza zapragnie				
iść, sprzedawać się jak świeże, ciepłe bułeczki				
iść na całość				
Kamień spadł komuś z serca				
kara boska				
koniec końców				

koniec kropka				
kupić / kupować kota w worku				
leżeć do góry brzuchem				
maczać w czymś palce				
marzenie ściętej głowy				
mieć coś na końcu języka				
mieć dwie lewe ręce				
mieć kogoś, coś na oku				
mieć nóż na gardle				
mieć swoje za uszami				
mieć wyrzuty sumienia				
mocny w gębie				
mówić, gadać jak do ściany				
Muchy by nie skrzywdził				
musztarda po obiedzie				
na chybił trafił				
na czarną godzinę				
na jedno kopyto				
na pierwszy rzut oka				
na prawo i (na) lewo				
na sto procent				
na własną rękę				
na własnej skórze				
naładować / ładować akumulatory				
Nie dla psa kielbasa				
nie dorastać komuś do pięt				
Nie mieści się, nie mieściło się coś komuś w głowie				
Nie trzyma się kupy coś				
Nogi się pod kimś ugięły				
obiecywać (komuś) złote góry				
Oczy wyszły komuś na wierzch				

od stóp do głów				
odkryć Amerykę				
odwrócić się plecami do kogoś, od kogoś, do czegoś				
ostatnia deska ratunku				
palce lizać				
Pasuje jak ulał				
patrzeć jak cieleń na malowane wrota				
piąte koło u wozu				
Piechotą nie chodzi				
pilnować, strzec jak oka w głowie				
po moim trupie				
pocałować klamkę				
poczuć się / czuć się jak u siebie w domu				
podciąć / podcinać komuś skrzydła				
podobni, podobne (do siebie) jak dwie krople wody				
pokrzyżować komuś plany, pokrzyżować czyjeś plany				
porywać się z motyką na słońce				
Pożyjemy zobaczymy				
pójść z torbami				
prosto z mostu				
przypaść komuś do gustu				
przyprzeć / przypierać kogoś do muru				
Raz się żyje				
robić z igły widły				
rzucać kłody pod nogi				
rzucić na głęboką wodę				
rzucić okiem				
Serce się (komuś) kraje				
skoczyć za kimś w ogień				
spalić / palić za sobą mosty				

spalić się ze wstydu				
spojrzeć prawdzie (prosto) w oczy				
sprzątnąć coś komuś sprzed nosa				
stary jak świat				
strugać wariata				
Szczęka komuś opadła, opadnie				
Szczęście uśmiechnęło się do kogoś				
szczęście w nieszczęściu				
szkoda słów				
szukać dziury w całym				
ściąć, zwalić / zwałać kogoś z nóg				
światelko w tunelu				
tak czy siak				
Trafił swój na swego				
trząść się jak galareta				
tyle, co kot napłakał				
ugryźć się w język				
unikać jak ognia				
upaść na głowę				
upiec dwie pieczenie na jednym ogniu				
uwierzyć / wierzyć na słowo				
w cztery oczy				
w głębi duszy				
w mgnieniu oka				
wbić sobie coś do głowy				
wciskać kit				
wiązać koniec z końcem				
widać jak na dłoni				
wiedzieć, co jest grane				
wisieć w powietrzu				
wrzucić coś na ząb				
wsadzić kij w mrowisko				

wybić z głowy				
wyjsc jak Zablocki na mydle				
Wyleciało coś komuś z głowy				
wyrzucić w błoto coś				
wystawić kogoś do wiatru				
wywoływać wilka z lasu				
wziąć / brać do siebie coś				
Z palcem w oku				
z pustymi rękami				
z ręką na sercu				
zachować zimną krew				
zaczynać od zera				
zamieść / zamiatać pod dywan				
zawrócić komuś w głowie				
zdrów jak ryba				
zejść na ziemię				
zejść / schodzić na psy				
Ziemia, grunt usuwa się, usunie się komuś spod nóg				
złapać, schwytać, przyłapać kogoś na gorącym uczynku				
zmieszać kogoś z błotem				
znać jak własną kieszeń				
znać się jak łyse konie				
znaleźć, znajdować wspólny język				

Wymień związki frazeologiczne, które nie zostały podane w ankiecie, a których często używasz i/lub które uważasz za przydatne w procesie nauczania języka obcego:

.....

☺ ☺ ☺ Dziękuję za Twoją pomoc! ☺ ☺ ☺

Lista idiomów sporządzona na podstawie materiałów dydaktycznych do nauki języka chorwackiego jako obcego

Podstawą do uznania danego związku wyrazowego za związek frazeologiczny było jego odnotowanie w jednym z dwóch najważniejszych chorwackich słowników frazeologicznych (oznaczonych w tabeli symbolami A i B)⁴⁰⁴. Obecność frazeologizmów w pozostałych publikacjach została zasygnalizowana, aby dowieść, że interesujące nas frazeologizmy są dobrze znane w chorwackiej leksykografii.

A – A. Menac, Ž. Fink-Arsovski, R. Venturin, *Hrvatski frazeološki rječnik*, Zagreb 2003.

B – J. Matešić, *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb 1982.

C – Ž. Fink-Arsovski, *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*, Zagreb 2006.

D – B. Voršič-Lampič, *Praktične fraze za svaku prigodu. Njemačko-hrvatsko-engleski rječnik*, Gorica 2007.

E – I. Bendov, *Englesko-hrvatski frazeološki rječnik*, Zagreb 2006.

F – V. Anić, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 2003.

Ustalenie obecności danego związku w słowniku A, jako najnowszym chorwackim słowniku frazeologicznym⁴⁰⁵, było dla mnie priorytetem. Publikacja B, choć znacznie bardziej obszerna, daje jednak obraz frazeologii z okresu funkcjonowania języka chorwackiego w ramach państwa jugosłowiańskiego. Korzystałam z niej dopiero w drugiej kolejności. Fakt odnotowania danego związku wyrazowego przez jeden z tych słowników był warunkiem jego pojawienia się na poniższej liście, dlatego kolumny sygnalizujące zarejestrowanie idiomu w słownikach frazeologicznych zostały wyróżnione pionowym ciemnym tłem.

Słownik C, jak deklaruje jego autorka, jest zbiorem porównań frazeologicznych, a więc takich związków wyrazowych, których frazeologiczność nadal budzi pewne kontrowersje. Jednakże część wynotowanych w słowniku frazemów rejestrują chorwackie słowniki frazeologiczne (np. *stati kao ukopan* – ‘stanął jak wryty ktoś’; *živjeti kao bubreg u loju* – ‘żyć jak pączek w maśle’) – z tego powodu postanowiłam zasygnalizować ich obecność w słowniku C.

Publikacja D to wybór chorwackich fraz i frazemów, który w zamierzeniu autorki ma być „wstępem do niemiecko-chorwacko-angielskiej frazeografii”⁴⁰⁶.

Słownik E jest słownikiem angielsko-chorwackim, który narzuca znaczne ograniczenie w badaniach nad chorwacką frazeologią. Pojawiają się w nim jedynie te chorwackie związki wyrazowe, które mają ekwiwalenty w języku angielskim. Chorwackie odpowiedniki zostały przez autorkę nazwane: *ekvivalentni hrvatski frazemi* i *varijantni hrvatski frazemi*⁴⁰⁷.

Ostatnia publikacja (oznaczona symbolem literowym F), wielki słownik języka chorwackiego autorstwa V. Anicia, jest bardzo cennym źródłem informacji o chorwackiej fra-

⁴⁰⁴ Chorwackie słowniki frazeologiczne notują także te związki wyrazowe, w których skład wchodzi tylko jedna samodzielna część mowy, np. *pod hitno*, *preko noći*, *u principu*, *u rukavicama*.

⁴⁰⁵ W tym roku, tj. 2014, ukazało się jego nowe wydanie.

⁴⁰⁶ B. Voršič-Lampič, *Praktične fraze za svaku prigodu. Njemačko-hrvatsko-engleski rječnik*, Gorica 2007, s. 6.

⁴⁰⁷ I. Bendov, *Wstęp*, [w:] *Englesko-hrvatski frazeološki rječnik*, Zagreb 2006, s.2.

zeologii. Poszczególne hasła frazeologiczne są odpowiednio wyodrębnione i szczegółowo opisane. Niestety, autor nie oddziela związków frazeologicznych od frazemów, co stanowi utrudnienie w wyodrębnianiu chorwackich idiomów. Dla przykładu – włącza do frazeologii frazem *Hvala na pitanju* ('Dziękuję, że pytasz') jako odpowiedź na pytanie: *Kako si?* ('Jak się masz?'), natomiast odmawia statusu frazeologicznego takim idiomom, jak np. *milom ili silom* ('po dobroci albo siłą'). Słownik ten odnotowuje również liczne frazeologiczne wyrażenia rzeczownikowe, jednak notuje je w odrębnej części hasła pod tytułem: *Sintagma*, np. *divlji brak* ('życie na kocią łapę').

Wynotowane związki frazeologiczne sprowadzono do formy hasłowej. Zarejestrowanie danego idiomu przez jeden ze słowników oznaczonych symbolem A lub B uznałam za jego przynależność do zasobu frazeologicznego języka chorwackiego. Podobnie postępowałam, kiedy w jednej z publikacji glottodydaktycznych pojawiała się forma skrócona danego frazeologizmu, np. *bez riječi* (zamiast: *ostati bez riječi*), lub forma rozbudowana, np. *stajati kao kip soli* (zamiast: *stajati kao kip*). Jeżeli z kontekstu można było domyślić się treści pominiętego członu, wówczas podawałam go w okrągłych nawiasach, np. *(biti) izvan sebe*. Warunkiem umieszczenia tego typu idiomu w tabeli było odnotowanie w publikacji frazeologicznej związku wyrazowego o zbliżonej semantyce, np. *dolaziti u susret i izaci u susret*, lub gdy występuje w jego składzie, np. *kao da je u zemlju propao i nestati kao da je u zemlju propao*. Uwzględniałam także takie wariantywne połączenia wyrazowe, które od innych różniła jedynie forma gramatyczna, np. *pritiješnjen uza zid* i *pritisnuti uza zid*, lub sposób zapisu, np. *kakav takav* i *kakav-takav*. Warianty wyszczególniam kursywą w odpowiednim miejscu kolumny A, B, C, D, E i/lub F na wysokości rzędu zawierającego dany idiom.

Jeżeli dany związek frazeologiczny pojawia się przynajmniej w dwóch publikacjach, wówczas odnotowuję ten fakt przy nim w tzw. nawiasie kwadratowym, np. „[x2]” oznacza, że idiom wystąpił w dwóch książkach. Niektóre z połączeń wyrazowych funkcjonują w postaci wariantów także w obrębie analizowanych podręczników i zeszytów ćwiczeń. Sygnalizuję to poprzez oddzielenie wariantów przecinkiem, np. *biti dobre, drage volje*. Synonimy frazeologiczne rozdzielam średnikiem, np. *Bolje ikad nego nikad; Bolje i sada nego nikada*. Pary aspektowe sygnalizuje ukośnik, np. *odigrati / igrati ulogu*.

Do idiomów poświadczonych w takich materiałach glottodydaktycznych, jak podręczniki i zeszyty ćwiczeń, dodano związki frazeologiczne wynotowane ze zbioru czytanek opartych na oryginalnych tekstach literackich⁴⁰⁸. Te z nich, które nie pojawiły się w żadnej z pozostałych publikacji, zostały wyróżnione poziomym ciemnym tłem – jest ich 85, tj. 34,3 % pozycji na liście. To pozwoliło na graficzne ukazanie proporcji idiomów między 20 publikacjami glottodydaktycznymi a jednym tylko zestawem oryginalnych czytanek. Ich stosunek wynosi 2,9 : 1.

Lp.	Fraza	A	B	C	D	E	F
1.	alfa i omega	X	X			X	X
2.	bablje ljeto	X	X			X	
3.	(baciti se) na posao [x4]	X	X		X		

⁴⁰⁸ M. Cesarec, M. Čilaš, *Učimo hrvatski. Čitanka*, op. cit.

4.	Baš me briga!	X	X			X	X
5.	bez riječi [x3]	X	<i>ostati bez riječi</i>		<i>ostati bez riječi</i>	<i>ostati bez riječi</i>	
6.	bijel kao mlijeko [x2]		X				
7.	bijel kao snijeg		X	X			<i>bijelo kao snijeg</i>
9.	bijela vrana [x2]	X	X			X	X
10.	bijeli svijet	X	X			X	X
11.	biti čovjek na svom mjestu	X	X			X	
12.	biti daleko od istine		X			X	
13.	biti dobre, drage volje [x3]	X					X
14.	biti duga vijeka	X					
15.	(biti) izvan sebe	<i>biti izvan sebe</i>	<i>biti izvan sebe</i>		X	<i>biti izvan sebe</i>	<i>biti izvan sebe</i>
16.	biti jednom nogom u grobu		X		X	X	<i>jednom nogom u grobu</i>
17.	biti (i) kuhan i pečen u čemu s kime [x2]	X	<i>biti kuhan i pečen</i>			X	X
18.	biti kao stvoren za koga, za što		X			X	
19.	biti na mjestu	X	X				
20.	biti na ravnoj nozi	X	X			X	X
21.	biti namazan, premazan svim mastima [x2]	X	X		X		X
22.	biti od riječi	X	<i>čovjek od riječi</i>			X	
23.	biti po volji komu	X					X
24.	biti pri svijesti	X					
25.	biti rođen za što		X			X	
26.	biti sam sebi svrhom	X					

27.	biti svoj		X			X	<i>biti svoj čovjek</i>
28.	biti svoj na svome	X	X				X
29.	biti tvrda srca	X	X				X
30.	biti u drugom stanju [x2]	X	X			X	X
31.	biti u dugovima, dužan (do grla) [x2]	X	<i>biti dužan do grla</i>			X	<i>do grla</i>
32.	biti u formi [x3]	X	X			X	
33.	biti u godinama [x2]	X	X		X		
34.	biti u krvi komu	X	X			X	X
35.	biti u modi [x2]	X	X				X
36.	biti u najboljim godinama	X				X	
37.	biti u pravu [x6]	X					X
38.	biti u punoj snazi	X	X			X	
39.	(biti) zaljubljen preko ušiju	X	X		X	X	
40.	bolja polovica čija	X	X			X	X
41.	Bolje ikad nego nikad; Bolje i sada nego nikada [x2]	<i>Bolje ikad nego nikad</i>				<i>Il' sad il' nikad</i>	<i>Bolje ikad nego nikad</i>
42.	bolje reći, rečeno [x2]	X				X	X
43.	boriti se rukama i nogama [x2]	X	X		X	X	
44.	brže-bolje	X					
45.	crna ovca [x2]	X	X				
46.	crne misli	X	X			X	X
47.	crni humor [x2]		X				X
48.	crni petak	X	X			X	X
49.	crno na bijelom	X	X			X	
50.	crven kao paprika	X	X	X			X
51.	crven kao rak	X	X	X	<i>pocrvenjeti kao rak</i>	X	X
52.	časna riječ [x3]	X	X		X	X	

53.	čistiti ispred svoje kuće, svoga praga [x2]	X	X		<i>čistiti pred svojim pragom</i>	X	X
54.	čitati koga kao (otvorenu) knjigu [x2]	X	<i>biti otvorena knjiga</i>	X	X	X	<i>Čitam te kao knjigu</i>
55.	čvrst kao stijena		X	X			X
56.	Da umreš od smijeha	X	X			X	
57.	Dah je komu stao, zaustavio se [x2]	<i>Dah je zastao</i>	<i>Dah se zaustavio</i>			<i>Stane ti dah</i>	<i>ostati bez daha</i>
58.	dati (doći) do riječi	<i>doći do riječi</i>	<i>doći do riječi</i>			<i>doći do riječi</i>	<i>doći do riječi</i>
59.	dati do znanja	X					X
60.	dati pravo komu	X	<i>dati za pravo</i>				X
61.	dati / davati sve od sebe [x2]	X	X			X	X
62.	desna ruka [x2]	<i>biti desna ruka</i>	X			<i>biti desna ruka</i>	X
63.	dignuti (se) na noge [x2]	X	X			X	X
64.	dignuti nos	X	X		X		X
65.	dignuti uzbune		<i>dići na uzbunu</i>				
66.	dobar kao kruh	X	X	X		X	X
67.	dobro dolazi što (komu) [x2]		X			X	X
68.	dobro ide komu što		X				
69.	dobro, loše nositi godine [x2]	X				X	X
70.	dobro proći	X	X		X	X	
71.	doći na ideju	X					
72.	doći na svijet	X	X			X	
73.	Dok okom trepneš	X	<i>Dok okom trepneš</i>		<i>Dok trepneš</i>	X	<i>Dok trepneš</i>

74.	dolaziti u susret		<i>izaći u susret</i>				<i>izići u susret</i>
75.	drage volje [učiniti / činiti, napraviti itd.]	X	<i>s drage volje</i>				
76.	druga pjesma	<i>To je druga pjesma</i>				X	
77.	druga strana medalje	X	X			X	
78.	držati jezik za zubima	X	X		X	X	X
79.	držati korak, ići ukorak s vremenom		<i>držati korak s vremenom</i>				<i>držati korak s vremenom</i>
80.	držati na oku	X	X		X	X	X
81.	držati palčeve [x2]	X	<i>držati fige</i>			<i>držati fige</i>	<i>držati palce</i>
82.	držati za riječ koga [x2]		X			X	
83.	dušom i tijelom	X	X			X	<i>biti dušom i tijelom uz ...</i>
84.	gladan kao vuk [x3]	X	X	X			X
85.	gledati bijelo	X	X			X	
86.	gorak kao kap pelina		<i>gorak kao pelin</i>	<i>gorak kao pelin</i>			<i>gorak kao pelin</i>
87.	gotova stvar [x2]	X	X			X	
88.	govoriti kao iz knjige [x2]	X	X			X	
89.	govoriti u superlativima o komu	X				X	X
90.	greška u koracima [x2]	X				X	X
91.	gubiti iz vida	X				<i>izgubiti iz vida</i>	X
92.	Htjeli ne htjeli	<i>Hoćeš-nećeš</i>	<i>Hoćeš-nećeš / hoću neću its.</i>			<i>Hoće-neće</i>	

93.	(i) danju i noći	<i>dan i noć</i>	<i>dan i noć</i>			<i>dan i noć</i>	<i>dan i noć</i>
94.	ići, bježati s puta komu	<i>maknuti se s puta</i>	X			<i>skloniti se s puta</i>	
95.	(ići) k vragu, do vraga [x2]		X			<i>otići k vragu</i>	X
96.	ići na živce komu	X	X		X	X	X
97.	ići, otići u svijet		<i>poći u svijet</i>				
98.	ići pod ruku s čim	X	X			<i>ići ruku pod ruku</i>	X
99.	ići svojim putem [x2]	X	X		<i>krenuti svojim putem</i>		X
100.	Ide od ruke što komu [x3]	X					X
101.	imati dobro srce	<i>dobra srca</i>	<i>biti dobra srca</i>				X
102.	imati dugačak jezik [x2]	<i>imati dug jezik</i>	X		X	<i>imati dug jezik</i>	X
103.	imati na umu	X	X		X	X	X
104.	imati oštar jezik [x2]	X	X		X	X	X
105.	imati posla preko glave		X		X	X	<i>preko glave</i>
106.	imati posla s kim, s čim	X	X			X	X
107.	imati, nemati pravo [x13]	X					<i>imaš pravo</i>
108.	imati veliko srce		X				
109.	Isplivati na površinu što	X	X			X	X
110.	iz dana u dan [x2]	X	X				X
111.	Iz tvojih usta u Božje uši	X					X
112.	izgubiti glavu	X	X		X		X
113.	izlaziti na kraj s kime	X	<i>izići nakraj s kime</i>				<i>izići na kraj s kime</i>
114.	(iznijeti) istinu na sunce [x2]	X	X				X

115.	iznijeti pred svijet		X				X
116.	jasno kao pekmez	X		X			
117.	Jedan kao nijedan	X		X			X
118.	jednom riječju [x2]	X	X			X	
119.	jezikova juha	X	<i>jezikova čorba</i>		<i>dobiti jezikovu juhu</i>	X	X
120.	kakav-takav [x2]	X	<i>kakav takav</i>				X
121.	Kako stvari stoje		X			X	<i>Kako stvar stoji</i>
122.	kako-tako	X	<i>kako tako</i>				X
123.	kako vjetar puše	<i>okretati se kako vjetar puše</i>	<i>okretati se kako vjetar puše</i>			<i>okretati se kako vjetar puše</i>	X
124.	kao da je tko u zemlju propao	X	<i>nestati kao da je u zemlju propao</i>		X		X
125.	kao od šale	X		X		X	X
126.	Kap koja je prelila čašu	X				X	
127.	Koji je vrag?	X	<i>Koji vrag</i>				X
128.	korak natrag		<i>korak nazad</i>				
129.	Kosa se diže komu (na glavi)	X	X			X	X
130.	krajnje vrijeme	X					
131.	krov nad glavom	X	X		<i>imati krov nad glavom</i>		<i>biti bez krova nad glavom</i>
132.	kucati na vrata		X			X	X
133.	Lije, pada kao iz kabla [x3]	X	X	X		X	X

134.	lijep kao slika [x4]		X	X			X
135.	lovačka priča		X			X	
136.	luda kuća [x2]	X	X			X	X
137.	luk i voda	X	X			X	
138.	lukav kao lisica		X	X	<i>lukav poput lisice</i>		
139.	ljubav na prvi pogled	X	<i>na prvi pogled</i>		<i>na prvi pogled</i>	<i>na prvi pogled</i>	<i>na prvi pogled</i>
140.	malo po malo	<i>malo- pomalo</i>	<i>malo pomalo</i>			<i>malo- pomalo</i>	X
141.	manje-više	X	X			<i>više- manje</i>	X
142.	marljiv kao mrav [x2]	X	X	X			
143.	marljiv kao pčela	X	X	X			
144.	Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba	X					X
145.	med i mlijeko	<i>Teče med i mlijeko</i>	<i>Teče med i mlijeko</i>			<i>Teče med i mlijeko</i>	X
146.	medeni mjesec [x2]		X				
147.	među nama rečeno	X	X			<i>među nama</i>	X
148.	moći napisati roman o čemu		X				
149.	moja stvar	X	<i>biti čija stvar</i>			<i>To je moja stvar</i>	X
150.	morski vuk	X	X				
151.	mrmljati sebi u bradu	X	X		X		X
152.	mrtav-hladan	X	X		X		
153.	mrtav umoran	X	X				X
154.	mrtvo, prazno slovo na papiru [x2]	X	X			X	X
155.	muška glava		X				
156.	na čelu [biti, stojati itd.] [x2]	X	X				<i>biti na čelu</i>

157.	na dohvat ruke [x2]	X	<i>na dohvatu ruke</i>		X		<i>biti na dohvat ruke</i>
158.	na licu mjesta	X	X			X	X
159.	na prvi pogled	X	X		<i>To je tako na prvi pogled</i>	X	X
160.	na smrtnoj postelji	<i>biti na smrtnoj postelji</i>	<i>biti na smrtnoj postelji</i>				<i>biti na smrtnoj postelji</i>
161.	na sve strane	<i>na sve četiri strane</i>	X			X	X
162.	na svoju ruku	X	X			<i>učiniti što na svoju ruku</i>	X
163.	na tuđi račun	<i>živjeti na tuđi račun</i>	<i>živjeti na tuđi račun</i>			<i>na čiji račun</i>	<i>živjeti na tuđi račun</i>
164.	Na vrh(u) jezika je komu što [x2]	<i>Navrh jezika je</i>	X			<i>Navrh jezika je</i>	<i>Navrh jezika mi je</i>
165.	naći zajednički jezik [x3]	X	X			X	X
166.	napiti se kao svinja	X		X			
167.	napraviti (veliku, briljantnu) karijeru		X				X
168.	napuniti glavu komu	X	X		X		X
169.	napustiti ovaj svijet	X	X			X	X
170.	naše gore list	X	X				X
171.	Ne gori kuća [x2]	X	X				X
172.	ne sklopiti oka	X	X			X	
173.	ne vidjeti prst pred nosom	X	X		X		<i>ne vidjeti prst pred okom</i>
174.	ne vjerovati svojim, vlastitim očima [x2]		X				X

175.	Neće milom, hoće silom	<i>milom ili silom</i>	<i>milom ili silom</i>			<i>milom ili silom</i>	
176.	Nema lijeka čemu	X	X				
177.	Nema smisla što [x2]	X					
178.	Nema veze		X				X
179.	nemati (ni) pojma [x2]	X	X				X
180.	ni govora	X	<i>Nema ni govora</i>				X
181.	ni riječi	X					
182.	ni u ludilu	X				X	X
183.	ni za što na svijetu		X			X	<i>nizašto na svijetu</i>
184.	Nije Bog zna što		<i>Nije bogzna što</i>			X	<i>Nije bogzna kakav</i>
185.	Nije briga koga		X				<i>Koga je briga</i>
186.	Nisu mu svi kod kuće	<i>Nisu svi doma</i>	<i>Nisu sve kože kod kuće</i>			<i>Nisu svi doma</i>	
187.	Niti smrdi niti miriše	X	X			<i>Niti smrdi nit' miriše</i>	X
188.	noćna ptica	X	X			X	X
189.	nositi glavu u torbi	X	X		X	X	X
190.	nositi hlače [x2]		X			X	
191.	nositi u srcu koga [x2]		X				
192.	nov (kao) ispod čekića	X	X	X			<i>ispod čekića</i>
193.	obećati / obećavati brda i doline (komu) [x2]	X	X			X	X
194.	od jutra do mraka [x2]	X	X			X	
195.	od krvi i mesa	X	<i>biti od krvi i mesa</i>			X	<i>od krvi i od mesa</i>

196.	od malih nogu	X	X			X	X
197.	od sveg srca	X	X			X	<i>od srca</i>
198.	od, s vremena na vrijeme [x4]	X	X				
199.	odigrati / igrati ulogu [x2]	X					<i>igrati ulogu</i>
200.	osjećati se kao kod kuće [x2]	X	X	X		X	<i>biti kao kod kuće</i>
201.	ostati kratkih rukava [x2]	X	X		X	X	
202.	otvarati srce komu, čemu	X	X			X	
203.	otvorena srca		X				X
204.	otvoriti četvore oči [x2]		<i>otvoriti sva četiri oka</i>				X
205.	otvoriti vrata komu, čemu	X	X			X	X
206.	Padne, pada na pamet komu što [x6]	X	X			X	<i>pasti na pamet</i>
207.	pasti u čije ruke	X	X				X
208.	pisati na čelu komu	X	<i>Piše komu na čelu</i>		X		<i>Piše mu na čelu</i>
209.	Piši kući propalo je [x2]	X	X			X	X
210.	Pitaj boga	X	X				X
211.	plesati kako tko svira		X			<i>plesati kako drugi svira</i>	X
212.	plivati protiv struje	X	X			X	X
213.	po, pod svaku cijenu [x2]	X	X			<i>pod svaku cijenu</i>	
214.	po svojoj prilici	X					X
215.	poći po zlu	X					<i>Pošlo sve po zlu</i>
216.	poći za rukom	X	X				X

217.	pod hitno	X				X	
218.	poigrati / poigravati se s vatrom	<i>igrati se vatrom</i>	<i>igrati se vatrom</i>			<i>igrati se vatrom</i>	<i>igrati se vatrom</i>
219.	pokisnuti do kože		X				
220.	pokupiti svoje krpice	X					
221.	položiti, udariti temelje čemu [x2]	X	X			<i>udariti temelje</i>	X
222.	postojati samo na papiru		<i>ostati na papiru</i>			<i>mrtvo slovo na papiru</i>	<i>mrtvo slovo na papiru</i>
223.	pošto-poto [x2]	X	X			X	X
224.	prasnuti u smijeh [x3]	X	X				X
225.	prava stvar	X			X	X	
226.	praviti budalu od koga		X				
227.	praviti pitanje iz čega	<i>praviti pitanje od čega</i>	<i>ne praviti pitanje od čega</i>			<i>praviti pitanje od čega</i>	<i>ne praviti pitanje od čega</i>
228.	praviti se svetac	X	X				
229.	preko noći	X	<i>postići preko noći</i>			X	X
230.	preko svake mjere [x2]	X	X			X	
231.	preseliti se na drugi svijet		X				
232.	pritiješnjen uz zid	<i>pritisnuti uza zid</i>	<i>pritisnuti uza zid</i>			<i>pritisnuti uza zid</i>	
233.	proći preko glave, kroz glavu		<i>proći kroz glavu</i>				<i>proći kroz glavu</i>
234.	proći preko svega		<i>prijeći preko čega</i>				<i>prijeći preko čega</i>
235.	progledati kroz prste komu	X	X			X	X
236.	propasti u zemlju (od sramote)	X	X			X	X

237.	provoditi u djelo	X	X				
238.	prva liga	X				X	X
239.	Puknuo je film komu	X	<i>Pukao je film</i>			X	<i>Pukao je film</i>
240.	puhati na hladno	X	<i>puhati i na hladno</i>				
241.	pustiti na miru koga [x2]	X				X	X
242.	raditi kao konj		X	X		X	X
243.	raditi kao mrav	X	X	X		X	
244.	raširenih ruku	<i>primiti raširenih ruku</i>	<i>dočekati raširenih ruku</i>			<i>dočekati raširenih ruku</i>	<i>dočekati raširenih ruku</i>
245.	Ravno je sve do mora (komu) [x2]	X	X			X	X
246.	razići se kao rakova djeca	X	<i>razbjeći se kao rakova vojska</i>	X			
247.	reći u brk komu što	X	X		X	X	X
248.	Red je na koga	<i>Red dolazi na koga</i>					
249.	reda radi	X				X	X
250.	s punim pravom	X	X				<i>s pravom</i>
251.	sanjati otvorenih očiju		<i>otvorenih očiju</i>		<i>spavati otvorenih očiju</i>		<i>otvorenih očiju</i>
252.	sasuti u lice	<i>reći u lice</i>	<i>reći u lice</i>		<i>reći u lice</i>	X	<i>reći u lice</i>
253.	siromašan duhom		<i>siromah duhom</i>			X	<i>siromasi duhom</i>
254.	siromašan kao crkveni miš [x2]	X	<i>siromah kao crkveni miš</i>	X		X	<i>gol kao crkveni miš</i>
255.	Sizifov posao [x2]	X	X			X	X

256.	skinuti zvijezde s neba komu	X	X				<i>skidati zvijezde s neba</i>
257.	skrenuti pameću	X	X				X
258.	skupo platiti što		X		X		
259.	slamka spasa	X				X	X
260.	smijati se do suza		X		X	<i>nasmijati se do suza</i>	X
262.	sokolovo oko	X	X			X	X
263.	spojiti ugodno s korisnim	X					
264.	Srce bije komu u grlu		<i>Srce skače kome u grlo</i>				
265.	Srce puca komu		X				X
266.	stajati kao kip (soli) [x2]	<i>stajati kao kip</i>	<i>stajati kao kip</i>	<i>stajati kao kip</i>			<i>stajati kao kip</i>
267.	stajati na raspolaganje komu	X					
268.	star kao Biblija [x2]	X	X	X		X	X
269.	star kao Metuzalem	X	X	X		X	X
270.	stati, biti na čijoj strani	X	<i>stajati, biti na čijoj strani</i>			<i>stati na čijoj strani</i>	<i>staviti se na čijoj strani</i>
271.	stati na loptu [x2]	X				X	X
272.	stati u rep		X				
273.	sto posto	X	X			X	X
274.	Stvar je u čemu, komu	<i>U tome je stvar</i>					<i>U tome je stvar</i>
275.	sve u svemu [x2]	X					X
276.	svim srcem [x2]	X	X			X	
277.	svom dušom	X	X			X	
278.	šalu na stranu	X	X			X	X
279.	škrt na riječima	X	X				

280.	Što je tu je [x2]	X				X	X
281.	Taj film nećeš gledati!	X				X	
282.	tip-top	X				X	
283.	To je srednja žalost	X	X			X	X
284.	tražiti dlaku u jajetu	X	X		X	X	X
285.	trčati kao vjetar		<i>proju- riti kao vjetar</i>	<i>jurit kao vjetar</i>			<i>prolet- jeti kao vjetar</i>
286.	Tresla se brda, rodio se miš [x2]	X	X			X	X
287.	tvrdi san		X				
288.	tvrdoglav kao magarac [x2]		X	X	X		X
289.	u dobru i u zlu	X	X			X	
290.	u jedan glas		X				
291.	U pitanju je što		X				X
292.	u posljednji, zadnji čas [x4]	X					X
293.	u pravi čas	X	X			X	
294.	u principu	X					X
295.	u prvi mah	X					X
296.	u prvom redu	X	X				X
297.	U redu je što [x13]	X					X
298.	u rukavicama	X				X	X
299.	U tome je vic, štos	X	X				
300.	(u)baciti u kljun	X	X			X	X
301.	ući u povijest	X	<i>ući u histo- riju</i>				X
302.	ulijevati strah u kosti	<i>utjerati strah u kosti</i>	X				<i>uliti strah u kosti</i>
303.	uploviti u bračnu luku	X	<i>luka braka</i>			X	
304.	urezati se u pamćenje	X					<i>Urezalo se u pamet</i>

305.	uroditu plodom	X				X	
306.	usred bijela dana	X	X			X	
307.	ustati na lijevu nogu [x2]	X	X			X	X
308.	uzdati se u se i u svoje kljuse		X		X	X	X
309.	valjati se od smijeha	X	X			X	X
310.	vidjeti, proći svijeta	X	X				
311.	vidjeti svoga boga	X	X				X
312.	vječni put		X				
313.	vjerovati na riječ		X			X	X
314.	voditi računa o čemu	X	X				X
315.	Vrag je odnio koga, što	X					
316.	vrtjeti se u krugu	X	X			X	X
317.	za ime božje	X					
318.	Za pet je tko, što [x4]	X					X
319.	za svaki slučaj [x2]	X					X
320.	zabadati nos (u tuđe stvari)	X	X		X	X	X
321.	zadavati glavobolju	X	X				
322.	zadnja riječ	<i>imati zadnju riječ</i>	X				
323.	zadnja rupa na svirali	X	X			X	X
324.	zadnji čas	X					X
325.	zadržati se u čijim rukama [x2]		<i>biti u čijim rukama</i>			<i>biti u čijim rukama</i>	
326.	zastati kao ukopan	X	X	<i>stati kao ukopan</i>	<i>ostati kao ukopan</i>	<i>ostati kao ukopan</i>	<i>Stoji kao ukopan</i>
327.	zatvarati oči pred čime	X	X				
328.	Zlata vrijedi što	<i>zlata vrijedan</i>	X			X	<i>zlata vrijedan</i>
329.	zlatni vijek	X					

330.	zlatno doba	X	X			X	X
331.	zli jezici [x2]	X	X			X	X
332.	živ i zdrav [x2]	X				X	
333.	živjeti kao bubreg u loju [x4]	X	X	X		X	X
334.	živjeti na visokoj nozi [x3]	X	X			X	X
335.	žit kao limun [x3]	X		X			X

96 połączeń wyrazowych powtarza się w analizowanych podręcznikach, zeszytach ćwiczeń i zbiorze czytanek. Najczęściej dotyczy to następujących związków frazeologicznych: *U redu je što; imati, nemati pravo* – 13 razy, *Padne, pada na pamet komu što i biti u pravu* – 6 razy, *lijep kao slika i (baciti se) na posao* – po 4 razy, a *bez riječi; biti dobre, drage volje; Lije, pada kao iz kabla* oraz *žit kao limun* – po 3 razy. Spośród 333 idiomów 237 nie powtarza się w analizowanych materiałach glottodydaktycznych. Aż 85 występuje w zbiorze czytanek M. Cesarec. Oznacza to, że idiomy wynotowane z 20 podstawowych materiałów glottodydaktycznych, takich jak podręczniki i zeszyty ćwiczeń, stanowią łącznie 248 przykładów.

ZAŁĄCZNIK NR 6

Umiejscowienie związków frazeologicznych w poszczególnych materiałach dydaktycznych służących do nauki języka chorwackiego jako obcego

W kolejności wydania:

A. T. Matasić, *Dobar Dan! Ein Lehrbuch des Kroatischen mit Anhang für Serbisch*, München 1980.

B. V. Barac-Kostrenčić, M. Kovačićek, S. Lovasić, D. Vignjević, *Učimo hrvatski. I. stupanj*, Zagreb 1982.

C. J. Barešić, *Dobro došli. Udžbenik i rječnik*, Zagreb 1995.

D. M. Cesarec, *Učimo hrvatski. Gramatička vježbenica. I. dio*, Zagreb 1995.

E. J. Nemeth-Jajić, *Sati z jezikom hrvatskim. Priručnik za više stupnjeve učenja*, Poznań 1997.

F. J. Barešić, *Dobro došli 2. Udžbenik i rječnik*, Zagreb 1998.

G. V. Barac-Kostrenčić, M. Kovačićek, S. Lovasić, D. Vignjević, *Učimo hrvatski 1. Udžbenik*, Zagreb 1999.

H. V. Barac-Kostrenčić, M. Kovačićek, S. Lovasić, *Učimo hrvatski 1. Radna bilježnica*, Zagreb 1999.

I. B. Kryžan-Stanojević, I. Sawicka, *Ćwiczenia z gramatyki języka chorwackiego. Vježbe iz gramatike hrvatskoga jezika*, Toruń 2000.

J. Л. Васильеба, Д. Пешорда, *Хорватська мова для Українців. Hrvatski jezik za Ukrajince*, Львів 2000.

K. V. Kostrenčić, M. Kovačićek, V. Lukić, *Učimo hrvatski 3. Udžbenik i vježbenica*, Zagreb 2002.

- L. V. Kostrenčić, M. Kovačiček, V. Lukić, *Učimo hrvatski 4. Udžbenik i vježbenica*, Zagreb 2002.
- M. V. Kosovac, V. Lukić, *Učimo hrvatski 1. Udžbenik s vježbenicom*, Zagreb 2006.
- N. V. Kosovac, V. Lukić, *Učimo hrvatski 2. Udžbenik s vježbenicom*, Zagreb 2006.
- O. M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, D. Pasini, S. L. Udier, *Hrvatski za početnike 1. Udžbenik hrvatskoga kao drugog i stranog jezika*, Zagreb 2006.
- P. D. Norris, *Język chorwacki dla początkujących*, Kraków 2006.
- Q. M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike (A2-B1)*, Zagreb 2008.
- R. M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, *Razgovarajte s nama! Vježbenica, gramatika i fonetika hrvatskog jezika za više početnike (A2-B1)*, Zagreb 2009.
- S. M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj B1-B2*, Zagreb 2011.
- T. M. Čilaš-Mikulić, M. Gulešić-Machata, S. L. Udier, *Razgovarajte s nama! Vježbenica hrvatskog jezika za niži srednji stupanj B1-B2*, Zagreb 2011.

Liczba znaków „X“ informuje, ile razy związek frazeologiczny pojawił się w danym podręczniku lub zbiorze ćwiczeń. Liczba podana w okrągłym nawiasie za związkiem frazeologicznym informuje, w ilu łącznie publikacjach się on pojawił⁴⁰⁹. Przykładowo: przy zwrocie (*baciti se*) *na posao* widnieje znak (x4), co oznacza, że zamieszczono go w 4 publikacjach. Dwa znaki „X” w kolumnie J informują, że dwukrotnie występuje on w podręczniku oznaczonym tą literą. Związki frazeologiczne ułożono w tabeli w kolejności od idiomu z największą liczbą wystąpień łącznie we wszystkich analizowanych publikacjach aż do frazeologizmów, które pojawiły się w nich zaledwie jeden raz.

⁴⁰⁹ W tej tabeli nie brano pod uwagę frazeologizmów, które pojawiły się tylko i wyłącznie w zbiorze czytanek M. Cesarec i M. Čilaš.

Lp.	Frazem	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T
1.	imati, nemati pravo (x13)	XX XX XX X	XX XX XX X	XX XX XX X	X		XX X	XX	XX		XX XX XX X				X	X	XX XX	XX XX	X		
2.	U redu je što (x12)	X	XX XX X	XX XX X	X		XX XX				X			XX XX	X		XX X	XX XX XX		X	
3.	biti u pravu (x5)						XX X				XX XX XX X	X			X		XX XX				
4.	Padne, pada na pamet komu što (x5)					X	X			X	XX				X						
5.	u posljednji, zadnji čas (x4)						X									XX		XX	X		
6.	(baciti se) na posao (x4)			X						X	XX							X			
7.	od, s vremena na vrijeme (x4)	X					X											X	X		
8.	Za pet je tko, što (x4)														X			X	X		
9.	biti u formi (x3)	XX X																		X	
10.	Ide od ruke što komu (x3)						X											XX	X		

11.	Lije, pada kao iz kabla (x3)																								X	XX			
12.	živjeti na visokoj nozi (x3)													X												X			
13.	gladan kao vuk (x3)																	X									X		
14.	živjeti kao bubreg u loju (x3)																										X		
15.	lijep kao slika (x3)												X												X				
16.	prasnuti u smijeh (x3)																								X				
17.	naći zajednički jezik (x3)																							X		X			
18.	medeni mjesec (x2)																												
19.	po, pod svaku cijenu (x2)																												
20.	biti dobre, drage volje (x2)																												
21.	crni humor (x2)																												
22.	Dobro dolazi što (komu) (x2)																												
23.	držati palčeve (x2)																												

38.	crna ovca (x2)																				X	X		
39.	crven kao paprika (x2)																					X		
40.	crven kao rak (x2)																					X		
41.	časna riječ (x2)															X							X	
42.	čistiti ispred svoje kuće, svog praga (x2)																					X	X	
43.	čitati koga kao (otvorenu) knjigu (x2)																						X	X
44.	dati / davati sve od sebe (x2)																						X	X
45.	dignuti (se) na noge (x2)																						X	X
46.	dobro, loše nositi godine (x2)																						X	X
47.	govoriti kao iz knjige (x2)																						X	X
48.	greška u koracima (x2)																						X	X
49.	imati dugačak jezik (x2)																						X	X
50.	imati oštar jezik (x2)																						X	X

64.	siromašan kao crkveni miš (x2)																			X	X
65.	Sizifov posao (x2)																			X	
66.	star kao Biblija (x2)																			X	X
67.	stati na loptu (x2)																			X	X
68.	svim sreem (x2)																			X	X
69.	Što je tu je (x2)							X													
70.	Tresla se brda, rodio se miš (x2)																			X	X
71.	tvrdoglav kao magarac (x2)																			X	X
72.	zli jezici (x2)																			X	X
73.	žut kao limun (x2)																			X	
74.	ići, bježati s puta komu																			X	X
75.	ići na živce komu																			X	X
76.	imati posla preko glave																			X	X
77.	krajnje vrijeme																			X	X

78.	poći po zlu																										
79.	preko svake mjere																										
80.	u pravi čas																										
81.	urezati se u pamćenje																										
82.	Zlata vrijedi što																										
83.	biti po volji komu																		X	X							
84.	iz dana u dan																										
85.	jednom riječju																										
86.	Kako stvari stoje																										
87.	lovačka priča																										
88.	mrtav-hladan																										
89.	Nema veze																										
90.	nositi glavu u torbi																										
91.	pasti u čije ruke																										
92.	preko noći																										
93.	Red je na koga																										

178.	ni u ludilu																					X	
179.	Nije bogzna što								X														
180.	Nisu mu svi kod kuće																		X				
181.	Niti smrdi niti miriše								X														
182.	noćna ptica																		X				
183.	nositi u srcu koga					X																	
184.	od jutra do mraka										X												
185.	od malih nogu																						X
186.	od sveg srca								X														
187.	odigrati / igrati ulogu									X													
188.	otvarati srce komu, čemu																					X	
189.	otvoriti vrata komu, čemu																					X	
190.	plesati kako tko svira																					X	
191.	plivati protiv struje																					X	
192.	pod hitno														X								
193.	poigrati / poigravati se s vatrom																						X
194.	pokisnuti do kože														X								
195.	pokupiti svoje krpice																	X					

ZALĄCZNIK NR 7

Formularz testujący znajomość chorwackiej frazeologii wśród studentów filologii chorwackiej IFS AM

Navedi hrvatski ekvivalent:

1. cudowne dziecko
2. Diabli wzięli
3. jak zbity pies
4. Kolej na ciebie
5. koło fortuny
6. kręcić się w kółko
7. mieć rację
8. na wszelki wypadek
9. najwyższa pora
10. nie sięgać komuś do pięt
11. Przychodzi komuś coś do głowy
12. robić z igły widły
13. szczwany lis
14. śnić na jawie
15. trząść się jak galareta.....
16. trzymać kciuki.....
17. w biały dzień.....
18. w ostatniej chwili.....
19. we właściwym momencie.....
20. wolny jak żółw.....
21. wstać lewą nogą.....
22. wyjść na jaw.....
23. zejść na psy.....
24. zostawić w spokoju.....
25. żyć jak u Pana Boga za piecem.....

Navedi hrvatske ekvivalente poljskih poslovica. Ako ih nema, objasni značenje.

1. Co z oczu to z serca
2. Darowanemu koniowi w zęby się nie zagłada
3. Gdzie kucharek sześć, tam nie ma co jeść
4. Gość i ryba na trzeci dzień śmierdzą
5. Kłamstwo ma krótkie nogi
6. Kradzione nie tuczy
7. Kto pod kim dołki kopie ten sam w nie wpada
8. Kto rano wstaje, temu Pan Bóg daje
9. Lepszy wróbel w garści niż gołąb na dachu
10. Mniej znaczy więcej
11. Sukces wieńczy dzieło
12. Swój do swego ciągnie
13. Wszystko dobre, co się dobrze kończy
14. Z dużej chmury mały deszcz

Navedi poljske ekvivalente hrvatskih poslovice. Ako ih nema, objasni značenje.

1. bez alata nema zanata
2. Bržeće smrdeće
3. Čovjek se rasteže prema pokrivaču
4. Čovjek snuje, Bog određuje
5. Iz mire tri vraga vire
6. Ne plaća Bog svake subote
7. Neće grom u koprive
8. Piši kući propalo je
9. Pristaje mu kao kravi sedlo
10. Tresla se brda, rodio se miš
11. Zažaljet će se drumovi Turaka

ZALAZNIK NR 8

Przykładowe ćwiczenia frazeologiczne, wykorzystywane podczas eksperymentu dydaktycznego

TEMAT ZAJĘĆ: Rola kłamstw w życiu codziennym

Laž u frazemima. Objasni na hrvatskom jeziku značenje sljedećih izraza:

debela (masna) laž

laža i paralaža

uhvatiti koga na laži

lovačka priča

U laži su kratke noge

Laže čim zine

Nitko se nije slomio lažući nego teško noseći

Imaju li navedeni frazemi poljske ekvivalente?

TEMAT ZAJĘĆ: Stereotypy

Koje osobine naglašavaju sljedeći frazemi? Koji se nacionalni stereotipi sakrivaju iza njih? Jesu li slični poljskima? Navedi par poljskih frazema u kojima dolaze do izražaja nacionalni stereotipi, pokušaj objasniti na hrvatskom jeziku gdje je njihov izvor.

1. Kod nas, kada se za nekoga kaže da puno pije, obično se kaže da **pije kao Rus...**

2. Tako su na površinu isplivala višegodišnja **ciganska posla** vladajućih, koji na ovaj incident nisu reagirali, jer su bili preokupirani referendumom.

3. Ja mu jednostavno ne vjerujem... taj čovjek laže čim zine, i to **laže kao Ciganin.**

4. Budući da **svaki Cigo svojeg konja hvali** tako i svaki proizvođač forsira svoj proizvod.

5. Ljudi, ja nisam Ciganin, al imam **cigansku dušu**, nikako ne mogu bez tog divljeg, slobodnog, strastvenog života.

6. Patrick Swayze **puši kao Turčin** dok ga tumor polako ubija.

7. Ići ćemo ovih dana, bez brige, nazvat ću te, **nije turska sila...**

8. Jučer smo pisali test s fizike i teoriju ću dobit peticu, ali zadatke... isto ću dobiti 5, al **njemačku peticu**... jer sam riješila samo jedan zadatak, a ostalo ništa.

9. Don Kaćunko vam **je točan kao švicarski sat** pa je tako za vrijeme svoj službe u Gospiću zabilježio da je imao 15 vjenčanja, 12 krštenja i 98 pogreba.

10. Kada je netko previše dužan kod nas se uglavnom kaže: **dužan je kao Grčka**. Zašto je to tako nije mi doista previše jasno, ali je očito da ta zemlja ima gotovo neprekidno financijskih problema.

11. Kad je riječ o tom kompjutorskom programu sve što ovdje pišete **je za mene kinesko pismo**...i iskreno nemam toliko strpljenja, a ni vremena za proučavanje...

12. Neki ljudi se nikad ne uklape u strano društvo. Ne nauče jezik, žive po 20 – 30 godina već u dijaspori, a **pričaju** francuski, njemački ili engleski **kao krava latinski**.

13. Engleski mediji tvrde da je Chelsea već kontaktirao ukrajinski Šahtar oko transfera Darija Srne. Al sam Srna se pravi Englez kad se spomene transfer na Otok.

14. Čak ako si ga pokvario, pokušaj ga reklamirati i inzistiraj da ti zamjene. Kad te pitaju zašto i kako ti se pravi Kinez, klimaj glavom i naravno ponavlja: “ne znam što mu je, samo je odjednom usporio”.

TEMAT ZAJEĆ: Prezenty

Pročitaj tekst i reci koji pokloni su po tvom mišljeju najproblematičniji? Zašto? Ima li u ovom tekstu frazema? Nadi bar jedan. Objasni značenje sljedećih frazema: *kupiti mačka u vreći; dar s neba i poslovice: Poklonjenom konju ne gledaju se zubi.*

„10 poklona koje nitko ne želi pod borom“

Nitko nema ništa protiv poklona, da ne biste krivo pomislili. Dapače, poklon je poklon. No dokazano je (ok, ne znanstveno) da se nekim poklonima veselimo više, a nekima manje. Više se veselimo, naravno, osobnim poklonima, a manje generičkima, kupljenima usput, bez glave i smisla. A evo kako to najčešće ispadne...

Mirisi za zahode

Činjenica je da su mirisi općenito korisni pokloni, ali nekako ne ostavlja dobar dojam kad se netko petlja u naše najintimnije trenutke, kao što je, primjerice, boravak na zahodu. Uostalom, zašto bi nam netko uopće poželio staviti mašnu na neku plastičnu špricalicu jasmína ili limuna?

Čarape s božićnim motivima

I čarape su koristan poklon, ali nakon što smo navršili 10 godina više nikoga ne oduševljava Rudolf, Djed Mraz ili okićeni bor na čarapama. Ionako ćemo ih vjerojatno obući taj jedan dan u godini jer teško da ćemo za ostale dane uspjeti pronaći kombinaciju koja odgovara crvenonosom sobu ili da ćemo ih po skrivečki nositi ispod odijela i ulaštenih cipela.

Beskorisne figurice

Ajde anđelčići, svjećice ili kuglice, te ćemo božićne poklone još moći izložiti tih desetak dana u godini, no neke potpuno beskorisne figurice koje samo skupljaju prašinu... Čemu? Jasno nam je da smo u nedostatku ideja i predblagdanskog histeriji skloni kojekakvim suludim odlukama, no neke je bolje zadržati za sebe.

No name krema

Općenito, kreme su zeznut poklon. Ako izuzmemo one univerzalne za cijelo tijelo, nije lako nekome kupiti kremu za lice. Da ne ulazimo u dubiozne rasprave oko tipova i vrsta kože, dobi osobe za koju kupujemo i slično, svatko ima svojeg favorita. Zato, ako niste detaljno upoznati s navikama osobe kojoj kupujete, najbolje je ne truditi se jer tako odabrane kremice najčešće završe pod tuđim borom.

Kuhinjske krpe

Osim ako se ne radi o krpama protkanim skupocjenom svilom koje zapravo služe tome da ih objesite na zid umjesto slike, nemojte nekome pod bor stavljati kuhinjske krpe. Ne samo da je dosadno i svakodnevno, već i pomalo uvredljivo. Sigurno ćete naći bolji način da pokažete nekome da mislite na njega / nju.

Pulover s božićnim motivima

Vjerojatno najomraženiji puloveri na svijetu i u svakom kutku Zemlje su oni s Rudolfom, Djedom Mrazom ili jelkom preko cijelog prednjeg dijela. Zapravo ne možemo se odlučiti jesu li gori ti ili oni s malim jelenima s prednje i stražnje strane. Dakako, služe jedino tome da se malo crvenite na Badnju večer u novom pikavom ljubimcu. Dok ga do sljedeće godine ne pojedju moljci...

Knjige koje nikad nećemo pročitati

Knjiga je bez greške super poklon, bilo da je riječ o kuharici, ljubiću, nekom bestselleru, publicistici, posljednjem Nobelovcu... Za svakoga ima ponešto. Ali ako nikako ne znate kakvom štivu naginje osoba pod čiji se bor kanite zavući, onda radije nemojte ni pokušavati. Velika je razlika između kuharice i Barbierija, između povijesne knjige i Donne Woolfolk Cross, kao i između znanstvene literature i 'Zagonetki svijeta'. I da, knjige za samopomoć nisu univerzalno štivo!

Kičaste rame za fotke

Premda su posljednjih godina puno popularniji digitalni okviri za slike, ni tradicionalna verzija još nije izašla iz upotrebe. Svi više-manje imamo barem jednu fotografiju djeteta, roditelja, partnera, ludog tulumu, kao podsjetnik pokraj kreveta ili na nekom još izloženijem mjestu. No okviri za slike ukrašeni kojekakvim cvjetnim aranžmanima, životinjicama i koječime drugim što na trenutak možda doživimo kao duhovito, uklapa se u rijetko koji interijer. Možda u dućanu među drugim kičastim predmetima izgledaju zgodno, ali kad ih stavite u predviđeno okruženje...

Kućanski aparati

Generalno, kućanski aparati nisu loša ideja, ali samo ako znate da osobi kojoj poklanjate nešto fali ili treba. Pogotovo pazite na rodbinske odnose. Primjerice, pokloni li svekrva snahi mikser za kolače, snaha bi mogla ovu gestu i krivo shvatiti.

Kičaste šalice s božićnim motivima

Možda smo trebali predmete s božićnim motivima navesti kao zasebnu kategoriju, ali što je tu je. Šalice će se uvijek koristiti, to je istina, bilo da su jednoboj-

ne, šarene, s golim ženama ili Rudolfom. No želite li stvarno nekome pod bor staviti poklon kojem će se više onako iz pristojnosti malo nasmijati, a zatim si pomisliti – pa dobro, zar nitko ovdje nema ni trunke kreativnosti?

TEMAT ZAJEĆ: Udzielanie rad

Dopuni praznine u tekstu. Nađi frazeme u tekstu i objasni njihovo značenje. Odaberi jedan problem i savjetuj.

1. U vezi sam 2 godine, inače sam iz Hrvatske, ali dečko je iz Kanade i nije bilo druge nego da se preselim. (PRZEJŚĆ PRZEZ PIEKŁO) dok nisam došla tu gdje sam sada. On je od mene stariji 10 godina (on ima 29, a ja 19) i prije, kada je on bio kod mene u Hrvatskoj sve je bilo super... Pričali smo o (ZARĘCZYNY), braku, djeci, (WSZYSTKO ŁADNIE-PIĘKNIE). A sada on šuti, a ja čekam, non stop čekam... Hoćemo li mi ikada postati nešto više od ovoga sto smo sada? Hoću li ja ikada dočekati prsten?
2. Odlično (DOGADYWAC SIĘ) s bratom svog dečka, ali njegovu djevojku ne mogu vidjeti ni nacrtanu. Sve vezano uz nju strahovito me iritira. Jedino o čemu se s njom može pričati je ona, kao da je cijeli svijet tu samo da bi slušao nju. Osim toga strašna je (MANIPULANTKA) i brata mog dečka vrti oko malog prsta. Uskoro svi zajedno idemo na more, a meni se od pomisli na 2 tjedna s njom (STAJĄ WŁOSY NA GŁOWIE). Što da radim?

TEMAT ZAJEĆ: Walentynki i miłość

Poznaješ li neke frazeme koji su vezani uz temu ljubavi? Pokušaj složiti frazeme od sljedećih izraza:

- ♥ zaljubiti se...
- ♥ zavrtjeti...
- ♥ plakati...
- ♥ pijan...
- ♥ čuvati...
- ♥ skinuti...
- ♥ oboriti...
- ♥ ostati...
- ♥ vratiti...
- ♥ ...glavom
- ♥ ...kao kap vode na dlanu
- ♥ ...kao kiša
- ♥ ...ljubav za ljubav
- ♥ ...od sreće
- ♥ ...osmijeh s lica
- ♥ ...preko ušiju
- ♥ ...s nogu
- ♥ ...u ljubavi

Dopuni njima sljedeće rečenice:

1. Oči su ti sanjive. Jesi li se opet
2. Različito gledanje na neke probleme nije im smetalo da i dalje.
3. Odmah smo shvatili da će se Tina zaljubiti u Ivana. Takav muškarac može svakoj ženi
4. Irena će jer se njezin bivši dečko oženio drugom.
5. Napisao mi je bezobrazno pismo pa sam mu i izgrdio ga ja pasja kola.
6. Kad je mladoženja nevjesti stavio prsten na ruku, ona je bila
7. On je tako dobar čovjek, uzoran muž koji ženu
8. Bio je samouvjeren i ponosan što ju je osvojio, pa je brzo i zanemario. Njen odlazak brzo mu je
9. Sve su djevojke u selu bile lude za Sašom. Imao je pogled koji je sve mogao

Svatko će od vas dobiti po jedan frazem u kojima se koristi riječ SRCE. Nadi osobu koja ima definiciju tvog frazema. Prevedi ga na poljski i složi rečenicu u kojoj ćeš ga iskoristiti.

Tvoj frazem: _____

Definicija i prijevod: _____

Rečenica: _____

TEMAT ZAJEĆ: Odzież i obuwie

Dopuni tekst prijevodom riječi iz zagrada. Nadi u tekstu hrvatske sveze riječi koje su ekvivalenti sljedećih poljskih izraza:

bez względu na + Ak.

być stworzonym do + Gen.

całe szczęście

ciągle, nadal

co drugi nastolatek

dochodzić do głosu

obiekt pożądania

pieszczotliwie

pozostać na szczycie

rzucić okiem

szczerze, z ręką na sercu

w miarę możliwości

zanim

zniknąć bez śladu

zrobić wrażenie

„10 najlegendarnijih komada obuće“

Neke stvari odlaze u legendu (PIESZO) . Espadrile, borosane, marte, borolete... možda ih danas više nitko ne nosi, možda ih nose više nego prije, nije važno. Mjesto u povijesti nožnih natakala zagwarantirano im je bez obzira na (PRZYSZŁY) trendove. Bacimo oko na njihovu staru slavu.

Špigerice

Špigerice su u nekoliko navrata (ZAWŁADNAĆ) svjetske trendove. Prvo u četrdesetima u Americi, nosila ih je i Lauren Bacall u filmu 'Key Largo', a potom ponovno u osamdesetima zahvaljujući seriji 'Miami Vice'. Espadrile su se ovih dana ponovno vratile na pokoje (BARDZIEJ ODWAŻNY) stopalo. Nadamo se da ne i u kombinaciji s bijelim čarapama, što je nekada bio slučaj. Inače, glavna fora s katalonskim farmerskim cipelama bila je da su se raspadale s prvom kišom i da su pri dužem hodanju garantirale pomor okolnog cvijeća kad (ZDJAĆ BUTY) .

Borosane

Dizajnerski..... (WKŁAD) socrealizma svjetskom obućarstvu zove se jednostavno borosana. Tko bi zaboravio gležnjaču s otvorenom petom i rupicom za prstiće koja se najbolje spajala s nedepiliranim nogama konobarica. Nosile su je i (PIEŁĘGNIARKA, pl.) . Kako ne bi, kada se radilo o ortopedski smišljenoj medicinskoj obući stvorenoj za čuvanje higijene i ostavljanje dojma. Borosane su s nogu uslužnih djelatnica prošle na (WYBIEG, pl.) . Vukovarski Borovo ih danas radi u svim dezenima i izgledaju savršeno za treš pop komade koji se još trijezne od nastupa Lady Gage.

Sajmonice

Simon & Garfunkel se zvao poznati glazbeni duo, no sva sreća da je samo Paul Simon furao obuću koja je danas (NIEROZERWALNIE) vezana za njegovo ime, inače bi je morali zvati simonendgarfankelice, što i nije pretjerano sretno rješenje u svakodnevnoj komunikaciji. Sajmonice su i danas (W OFERCIE) , s nešto manje karizme nego prije 30 godina, ali još uvijek očito dovoljno zanimljive da (PRZETRWAĆ) na policama.

Zepe

Crne papuče koje su nosile bakice po (KAMIENNY, WAPIENNY) i blatnim poljima od Zagorja do Dalmatinske zagore, zepe su negdje u osamdesetima postale top šlape za školu. Dok su svi ostali nosili nekakve (W KRATKĘ) uzorke ili boje veselog dreka, vlasnici zepa su imali prve totalno crne papuče i time si, naravno, dodali na vrijednosti. Čudan je taj put od njiva do školskih učionica. (ZAKŁADAĆ, DOMYŚLAĆ SIĘ) da je sve počelo kada je neki klinac popalio baki papuče za okopavanje krumpira i u njima se pojavio na nastavi.

Marte

Brat bratu, ako postoji komad obuće za koji smo sigurni da neće izletjeti iz svih živih (MODOWY) permutacija i kombinacija, to su martensice. Koliki je panker čitavo ljeto proveo prodajući sladoled na moru ne bi li si skupilo za crni predmet želja – obuću koja ga (WRESZCIE) identificira na kilometar udaljenosti. Martensice, koliko god pripadale subkulturama koja troši lovnu za litru glavoboljšeka na Strossu ili Ribnjaku, koštaju (NIEZŁY, SPORY) komad keša.

Borolette

Plavo bijele (KLAPKI) u kojima smo klepetali za ljetnih mjeseci, brutalno su sa scene potjerale japanke, sandale ili u najnovije vrijeme crocsice. Borolette, još jedan (ROZPOZNAWALNY) proizvod vukovarskog Borova, najbolje su, naravno, stajale na debelim bijelim čarapama, jer je tada najmanje dolazila do izražaja činjenica da se noga u boroletama vječno (ŚLIZGAĆ SIĘ) . No hajde, barem ne postoji znanstvena studija koja dokazuje da vam borolette smanjuju potenciju, kao što je to slučaj s japankama.

Starke

Platnene (TENISÓWKI, OBUWIE SPORTOWE) koje su pokorile američko zatvorsko tržište u ranim pedesetima, prije nego što su postale dio obučarskog mainstreama. Kod nas su ih posebno furali protagonisti novoga vala, a (ZNAWCA, pl.) kažu da su nisku varijantu starki nosili šminkeri, a visoku alternativci. Danas ih nosi kulturna skupina mladih koju od milja zovemo 'oni koji imaju para'. Dugo su vrijeme postojale jedino u crnoj i bijeloj boji, pa je (WPROWADZONY) bordo varijanta. Fascinantno je kako je jednostavan dizajn starki uspio preživjeti sve modne mijene i ostati na samom vrhu poželjnosti.

Špic-papci

Što se može reći za starke definitivno se ne može reći za (ROKOWY) čizme na špiceve. Kako su netragom nestali natapirani tipovi u kožnim hlačama i (TYP, POSTAĆ, pl.) poput Pište koje još jedino slušaju na bikerskim feštama nakon par barela piva i uz turiranje motora, tako smo izgubili i pravu (WYOBRAŻENIE) o špic papcima. Fora kod tih bijesnih cipela je ta da vam noge konstantno idu u križ. Najbolji dojam, dakako, ostavljaju kod ekipe visine Akija Rahimovskog, gdje više ne znate je li čovjek duži nego što je viši.

Sebago

Crne cipele (ZAMSZOWY) , zvane Sebago, prošle su obrnuti put od nekadašnjih šlapa zepa. Dok su krajem osamdesetih visjele po nogama svakog drugog tinejdžera u levisicama i kratkoj majici, danas ih isključivo nose bakice koje su ih valjda popalile iz ormara svojih unuka. (PRAKTYCZNIIE) se više nigdje ne mogu kupiti, što i nije tako loša ideja. Izgledale su uglađeno i pristojno, bez veze, kao stvorene za nekakvu obiteljsku fotografiju i pravac (PIWNICA) .

Koledžice

Iznegonevjerojatnograzlogakoledžiceidandanasstojepo..... (WYSTAWA) , mada bi voljeli vidjeti zdravstveni karton svakog tko ih obuje. Najjača varijanta je bila ona s dva visuljka u sredini, i opet, po mogućnosti u kombinaciji s bijelim čarapama. Koledžice imaju nešto čistunski dosadno i ako vam je želja predstaviti se kao beskarakterni (CIENIAS) kojeg je mama malo predugo oblačila i vodila na šišanje, onda su to definitivno

cipele za vas. Posebnu (POWAB) dobivaju kad se malo zaprljaju blatom ili se deformiraju s nečijim platfusom. Još ak' ti stopalo ide u bananu, bingo.

TEMAT ZAJEĆ: Lato i wakacije

Svi znamo da je Hrvatska savršeno odredište za godišnji odmor. Ipak čak i tamo ste mogli naići na nešto što se vjerojatno ne bi svidjelo većini turista... Koji su nedostaci hrvatskog turizma i turističke ponude? Na čemu bi Hrvati još trebali poraditi? A možda vam ide na živce nešto na što Hrvati nemaju nikakav utjecaj, na primjer drugi strani turisti?

Pročitaj članak o hrvatskim ljetnim atrakcijama i dopuni ga navedenim izrazima:

automobilskih kotača	ne pada na pamet
bez brige	nema druge
božićno drvce	nula bodova
crno vino	od sto na sat
dobiju na cijeni	ostavio trajnu impresiju
dva dana prije odlaska	par sati
godišnjeg odmora	plodova mora
hvata rakove	početkom sedamdesetih
imamo smisla za sezonski humor	podebljati ponudu
javnih kuća	pogubljenom Nijemcu
kućanski aparati	svaka druga uvala
kući plaćući	trke magaraca
ma daj se saberi	turistička zajednica
mentalno unazađene	vatrogasni domovi
molbu za zaštitu	vuče inspiraciju
na kilometar i kusur	za 500 kuna
našeg obalnog pojasa	zagađujući more
navrat-nanos	zahrđale olupine
ne cijeni uslugu	zajahati valove

„10 hrvatskih ljetnih atrakcija“

More, ljudi, obale, razbijeni fićeki i vešmašine pod vodom. Hrvatsku turističku ponudu s plakata upotpunjuje senzacionalna stvarnost gdje se tamani kebab na gradele, gdje ekipa jurca na skuterima za vodu na dva metra od glava i gdje pregorena ekipa u japankamas kojima će se jednoga dana bakćati na odjelu za onkologiju. Evo kako sve dokazujemo da

Redovi za trajekt

Ekipa iz Jadrolinije namjerno pušta ljude da setope na plus 35 u redu za trajekt jer se radi o izuzetnoj prilici za upoznavanje flore i faune uz

cestu, stvari koje ljudima obično promiču brzinom Uz prilaze trajektnim pristaništima trebalo bi podići par motela, kasina i, tek toliko da ljudi bez veze ne popuše pola u kolonama.

Gume, vešmašine i drugi

Dakle, pored klasičnihšto migolje u vodi uz rivu – cipli, špa- rovi, par suicidalnih algi koje još nisu migrirale na neka perspektivnija mje- sta - pojedini gradovi odlučili supa baciti unutra par guma,, vešmašinu ili, zašto ne, ramu bicikla. Dala bi se tu izroniti čitava kuhinja i kupaonica i prodati poput antiknih amfora. Neka, neka, priče- kajmo koju godinu da stvari još

Lade i fićeki po provalijama

Bilo da se netkobacio u provaliju ili je svojevrijedno gurnuo svoju olupinu, zgodno je pogledati dok se vozite jadranskom magistralom – toga tipa ima svog fićeka ili stojku u stanju Dobro je to, razbiti malo mediteransku monotoniju crnogorice i kamenjara s par davnih primjeraka automobilske industrije. Trebalo bi sve te lokacije proglasiti tehničkim muzejima i poslati UNESCO-ukulturnih dobara.

Zagorena ekipa

Nikada nisam razumio ljude koji se dođu na more skuriti u prva tri dana pa ležati kukajući u zamračenoj sobi sljedećih sedam, pa se onda oljušte, još jednom okupaju i – No, ima bisera kojimaboraviti u apartmanu, pa se prave važnim sa svojim budućim melanomom na stravu i užas okoline, kao da nam treba podsjetnik da je glupost smrtonosna. Al' ajde, bar se čovjek na trenutak osjeti kao neki Einstein.

..... postaju kina

Kako nam je infrastruktura ljetne ponude, nije ništa senzaci- onalno da lokalno stanovništvo u tri ljetna mjesecaredefinira svoj okoliš. Tako dvorišta postaju birtije, stol uz ulazna vrata mini supermarket, ekipa s 'cimerfraj' kartonom uz cestu Vatrogasni domovi se sad nazovu otvorena kina, a tri daske na plaži – noćni klub.

Kebab na gradele

Zvon-zvon! Buđenje., skuša na gradele, maslinovo ulje? Gdje je kebabara i dućan koji ima Red Bull? Priča o medite- ranskom načinu života, hranjenja i cuganja je imala svojih pet minuta. Čišćenje kostiju se predalo pred mašinicom za brijanje mesa, umak od maslina, peršina i češnjaka pred pitanjem 'Bijeli ili crveni?',pred koktelom Red Bulla i viskija. Želite zaraditi pare na moru? Otvorite kebabaru.

Luđaci na skuterima za vodu

Kužim, nije neka fora debilirati se na vodenom skuteru od kupača, gdje apsolutno nitko ne vidi tvoj bondovski potencijal... Zato treba adrenalin ispucati u što bližoj okolici nečije glave, ne bi li, ako

već i ne odlučiš drito zgazit' nesretnika. Ideja: pod hitno uvesti psihotest za sve koji požele 80 na sat. Tek toliko da se vidi je li lik sposoban upravljati strojem ili će stroj upravljati njime, a potom i uposliti osoblje obližnje kirurgije izvan radnog vremena.

Kontrolori u međugradskim busevima

Kako zaraditi pošteno i časnju kontrolorsku napojnicu kad nitko provjeravanja karata? Na kontinentu izvan sezone to se rješava standardnim 'ajde, daj za kavu i nemoj da te ponovno uhvatim'. U u međugradskim autobusima na moru lokalni će Stipe ipak pocicati malo više od kave. Jer kako objasniti da vožnja bez karte nije okej, bez da ga oguliš ? Mislim, tu je jezična barijera, kulturni jaz, razlika u boji očiju... Treba prevaliti sve te komplikacije i civilizacijske zidove. A to, naravno, nije besplatno.

Đinduve uz rivu

I zadnji grunger iz Seattlea zna da mu, ako želi majicu s Kurtom Cobainom, nego put pod noge prema nekoj hrvatskoj rivi. Trgovci su na moru toliko maštoviti da vam već dvadeset godina prodaju istog Boba Marleyja, jeftinu bižuteriju i poruke o seksu i pivu na majicama. Kakve to veze ima i sa čim? Dobro da nam ne pokušavaju uvaliti i par skija.

Zvezdani brod

Vrhunac hrvatskog turizma, kulturnoumjetnički koncentrat najboljeg što nam domovina iznjedrila, u ljetnim mjesecima pluta od luke do luke i zrak po klasičnoj formuli '2 u 1'. Brod s domaćim estradnim čudesima možda od famoznog 'broda budala' bez kormilara, prilično raširene književne i likovne alegorije u 15. i 16. stoljeću. Trebalo bi ih pitati. Ne kužim. Nakon što su nas izdavnici preko TV-a i radija izvan sezone, sada nam žele unerediti i ono malo ljetne dokolice. A i što rade te lokalne klape? Zašto se ne udruže i demonstriraju im kako se igra potapanja brodova? , nitko neće stradati. Neke stvari plivaju na vodi.

TEMAT ZAJEĆ Zabawa i spędzanie wolnego czasu

Koji je tvoj omiljeni način provođenja slobodnog vremena? Što bi mogao raditi svaki dan? Što radiš kad imaš malo više novaca? Što voliš najviše raditi u grupi, npr. tvojih prijatelja, a što voliš više raditi sam? Koja vrsta razonode je najpopularnija u našem društvu? Što ljudi rade zato što to vole, a što samo da bi impresionirali druge?

Pokušaj objasniti na hrvatskom jeziku značenje sljedećih izraza iz teksta. U kojim se situacijama mogu koristiti?

- * ... ili tako nešto
- * bosti oči
- * Ide kao alva što
- * napuniti baterije
- * Nema veze

- * pobrati batine
- * pobrati u mrežicu
- * potrošački hram
- * prodavati zjake
- * psovati nekom mamicu

- * razgibati gubicu
- * šaptom
- * više manje
- * zabačeni kraj

„10 domaćih ideja zabave“

Jedan od najboljih pokazatelja stupnja svijesti naroda je način na koji se zabavlja, gubi vrijeme i općenito prodaje zjake. Pa pogledajmo gdje smo mi... Hm, automat klubovi, pikado, biljar, teletekst, sapunice, shopping centri... Stvarno neloše. Način na koji se razonodimo totalno zaslužuje dokumentarac od tri minute.

Automat klubovi

Ima neka tajna veza između kockarnica i hrvatskog građanstva, veza koja postaje sve manje tajna, a sve više bode oči i prednji čeonci režanji. Ne znam jeste li primijetili, ali u posljednjih desetak godina po kvartovima ima više automat klubova nego tobogana. Bircevi i ispražnjeni poslovni prostori postaju kockarnice. Još malo pa će i dječji vrtići i mjesne ambulante. Jel' to ekipa malo previše gledala Branka Kockicu u davnim školskim danima? Ili imaju toliko para da više ne znaju gdje bi ih ostavili pa čekaju nalet sreće koji će im isprazniti novčanike?

Pikado, biljar...

Šank, pivo, dim, mramorne pločice, smrad WC-a, pripita okolina i mašina za pikado. Tip zabave koji vani postoji jedino uz autoceste i ruralne zabačene krajeve, kod nas je svojedobno postala vrhunska urbana zanimacija. Pikado je skinuo biljar s top liste omiljenih birtijaških disciplina tamo negdje sredinom devedesetih. Danas je i sam izgubio dobar dio svoje aure u ime ruleta i poker-automata. Prolijmo suzicu.

Teletekst

Jeste li primijetili tipove od 9 do 99 koji po kafićima zure u ekran s teletekstom i prebrojavaju koliko su i danas popušili na kladionici. Pa onda dođu doma i upale teletekst, pa onda još prije spavanja provjere na kompu rezultate vijetnamske lige i psuju nekom mamici što je kanadski hokejaški drugoligaš pobrao pak u mrežicu u zadnjoj minuti na gostovanju u Zanzibaru. Društvanke pred teletekstom je posljednji bastion kozmopolitske svijesti u Hrvata.

Španciranje šoping centrima

Koliko su samo brakova, veza i obitelji spasili West Gateovi, Avenue Mallovi, Tower centri, Jokeri. Nema više priča tipa 'imam dvije mame i dva tate'. Sad je to 'imam tri šoping centra'. Ništa čudno da se množe poput gremlina, sve to sigurno sponzorira svjetska zdravstvena organizacija. Ljudi sad umjesto da se glođu nakon nedjeljnog ručka ili bezidejno zure u strop, odu skupno do obližnjeg malla i veselo napune baterije u ritualu izlog - kavica - vrećica. Valjda jedino post-socijalističke sredine poput naše imaju minimum neukusa za gradnju tolikih potrošačkih hramova usred grada. Desetljećima izolirani od svjetskih tokova ideja i kapitala, hiperaktivno smo se uključili na najgoroj dionici puta, a nacionalni snovi su nam svedeni na ciganska pitanja tipa kada će nam doći 'H&M' i 'Ikea'.

Sapunice

No dobro, mala smo nacija, slatko seoce (miomiris, seoba) na rubu zapadnog kulturnog kruga. Prođe kroz glavnu ulicu frajer sa sladoledom iz automata

i o tome se priča sljedećih pola godine. Dođe na male ekrane turska sapunica i uspješno smo popunili prazninu javnog prostora na nekoliko mjeseci. Nevjerojatna vijest, Šeherezada. '1001 noć' ide kao alva po knjižarama, svi žele po guc orijentalne limunade, šteta što uz svaku epizodu ne dođe i porcija kebaba. Činjenica da se jedna telenovela može vinuti do teme od svedržavnog značaja zapravo je genijalni predložak za sociološki serijal od tisuću i dva nastavka. Možda u 999. epizodi i nešto shvatimo o sebi.

Tekme po birtijama

Pred desetak godina čučanje po birtijama uz plazma televizore i nogomet bilo je rezervirano za svjetska i europska nogometna prvenstva. Danas gazde normalno pale ekrane na utakmice Lige prvaka, Kupa UEFA-e ili nacionalnih derbija. Za pet godina kvartovska škvadra će silaziti u kafić odgledati tekmu Rudeš - Vinogradar koja se igra iza susjednog plotu. Mašala. Cjenici pića trebali bi biti zamijenjeni rasporedom utakmica, a kružni stolovi školskim klupama gdje se sjedi isključivo u jednom smjeru.

S klupice u auto

Klinci su više manje zbrisali s ulica i klupica. Pankeri sa Strossa, hipici s džamije, lokalna gerila iz svojih parkova. Nekad si mogao pobrati batine na bilo kojem puteljku ove ili one gradske četvrti samo zato jer si naletio na autohtonu kulturnu skupinu u čiju se sliku svijeta tvoja faca i nije najbolje uklapala. Gdje danas prosječni građanin može ući u sličan umjetnički sukob? Želiš li razgibati gubicu, treba otići do narodnjačkog kluba ili tako nešto. U najboljem slučaju, ekipa se još skuplja oko nečijeg auta s pivama na krovu. A i ti su nekakvi došljaci koji su se dovezli samo zato jer radi kiosk i ima sendviča za 12 kuna.

Lounge snobizam

A gdje su nestale curke koje su od 13. do 15. vješale po zidovima plakate Robbia Williamsa, Madonne i onog klinca iz Harryja Pottera? Pa eno ih s koktelčićem u Piranhi, Galeriji ili Lemon Baru. Ponosno nose bijele fensi hlačice i velikodušno izmijenjaju svojih 13 figura pretvaranja. Šteta. Još do pred dvadeset godina takve smo komade mogli na vrijeme odvojiti od snobovskog mainstreama i napraviti od njih fatalne mačke opasne za um, psihu i vitalne organe. Ovako, najgore što ti mogu napraviti je osiromašiti te za par sto kuna i servirati ti predivan osjećaj izgubljenog vremena, seks uključno. Par tretmana i spreman si nastaviti Proustovo remek djelo.

Megakoncerti

Još jedan simptom duhovne pothranjenosti i nacionalne isfrustriranosti je hipnotički masovni odlazak na koncerte jačih međunarodnih imena. Ići na U2, Gunse, Metallicu, Beyonce, pa uskoro i Lady GaGu, bilo je više pitanje osnovnih zakona seoske fizike, nego glazbenog ukusa. Tri četvrtine ljudi po takvim spektaklima kod nas zna u prosjeku četvrtinu jedne od pjesama s repertoara, ali nema veze. Jasno, uzbuđuje nas cirkus, pirotehnika, reflektori, ogromni ekrani, 200 šlepera, boom, crash, wow, ideš... Tog nema kod nas u kvartu.

Svadbe, krstítke, prve pričesti, karmine...

Da nemamo tako izdašnu katoličku tradiciju, pitanje je: povodom čega bi se uopće mogli pošteno raskvasiti i lupiti par pijano loših tekstova. Hvala nebesima što su se tako marljivo uplela u sve etape naših života, pa imamo gro prilika izvaditi neki barjak i otvoriti butelju. Vani na Zapadu takvih je društvenih te-revenki sve manje. Ljudi se šaptom žene, rađaju djecu, umiru. Svoje duhovne sklonosti tretiraju nešto intimnije. Kako nemaštovito. A da im humanitarno pošaljemo par jednorukih Jackova?

TEMAT ZAJEĆ: „Koko i duhovi“ (film przygodowy dla młodzieży)

Koko, znatíželjni dječak sa sela stiže u grad. Stan u koji se useljava pripadao je Vinceku, starom škrtcu, čija je smrt obavijena misterijem. Postoje li duhovi i hoće li Koko uz pomoć svojih prijatelja riješiti tajnu? U sve će to biti umiješana njegova dražesna sestra Marica, vjerni pas Car, mudri inspektor Krivić i zabrinuti roditelji. Hoće li Koko i ovoj zagonetki naći rješenje prije svih odraslih, saznat ćemo u burnom raspletu ove napete detektivske priče.

Pogledaj film i odgovori na pitanja. Na kraju pročitaj navedene citate iz filma i sjeti se u kojima su se situacijama koristili. Opiši ih. Imaju li poljske ekvivalente?

Vrijeme je novac.

Gadno ti se piše.

Mogu ja!

Nije vrag da si se prepao.

Kaj buljiš?

Koji vrag?

Moraš načuliti uši.

Jesi za jedan čaj?

Otkud si se stvorio?

Zbrisao je.

Tek onda ste nadrapali.

Sad će struja.

Nije nešto otmjeno.

Svaka čast!

Vadio je osigurače.

Nisam ti ja kriv.

Pravi se važan.

Previše se trudim.

Nema ništa između redaka.

Ići spavati s kokošima.

Krivo si skužio.

Pričinilo ti se.

Sto posto.

Nemoguće da to je to.

Samo da je protiv murje!

Zato kaj si mi frend.

Jesam ti rekao?

Idi vidi.

Ja jesam taj nesretan Vincek!

Kaj se tebe tiče?

Dobit će batine.

Slobodno!

Fakat si dosadan.

Ja častim!

Velim ti.

Vidi lešinara starog!

Bit će iza rešetaka.